

VILNIAUS UNIVERSITETAS

KAROLIS ALEKSA

JAV KARINĖS TRANSFORMACIJOS POVEIKIS RUSIJOS IR KINIJOS
SAUGUMO POLITIKAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S)

Vilnius, 2012 m.

Disertacija rengta Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute 2007-2012 m.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Gediminas Vitkus (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai, 02 S)

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ABM – priešraketinės gynybos ribojimo sutartis

AEGIS – jūrinė priešraketinės gynybos sistema; gali būti ir kitos ginkluotės sistemos, įrengtos kovos laivuose.

ANZUS – Australijos, Naujosios Zelandijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų paktas.

ASEAN – pietryčių Azijos valstybių asociacija.

ATACMS – sausumos taktinė raketų sistema.

AWACS – oro erdvės stebėjimo sistema.

BVP – bendras vidaus produktas.

CAV – bendroji transporto oru priemonė.

CBERS – Kinijos ir Brazilijos palydovų programa.

CFE – Įprastinės ginkluotės ribojimo Europoje sutartis.

CSCAP – Azijos-Ramiojo vandenyno regiono taryba bendradarbiavimui saugumo srityje.

C4I – vadovavimo, valdymo, ryšių, kompiuterių ir žvalgybos sistema.

C4ISR – vadovavimo, valdymo, ryšių, kompiuterių, žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo sistema.

ES – Europos Sąjunga.

FBCB2 – brigados ir mažesnių kovinių vienetų valdymo mūšyje sistema.

GBMD – antžeminė priešraketinės gynybos sistema.

GLONASS – Rusijos palydovinė navigacijos sistema.

GPS – globali Jungtinių Amerikos Valstijų palydovinė navigacinė sistema.

GTEP – Gruzijos apmokymo ir aprūpinimo programa.

HTV – viršgarsinio greičio technologijos transporto priemonė.

INF – vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų ribojimo sutartis.

INS – inercinė navigacijos sistema.

ISR – žvalgyba, stebėjima ir atpažinimas.

ISRO – Indijos kosmoso tyrimų organizacija.

JASSM – jungtinė nuotolinė tikslųjų ginklų oras-žemė sistema.

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos.

JDAMS – jungtinė tiesioginio taikymo ginkluotės sistema.

JDEC – JAV ir Rusijos Jungtinis keitimosi informacija apie balistinių raketų skrydžius centras.

JSOW – jungtinę nuotolinių raketų sistema.

JTIDS – jungtinė taktinė informacijos paskirstymo sistema

JTO – Jungtinių Tautų Organizacija.

MAD – abipusio branduolinio susinaikinimo doktrina.

MILSTAR – JAV karinė palydovų, užtikrinančių ryšį, sistema.

MINATOM – Rusijos atominės energetikos ministerija.

MTCR – Raketinių technologijų kontrolės režimas.

NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija.

NRF – NATO Greitojo reagavimo pajėgos.

NVP – Narystės veiksmų planas.

NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga.

PAC – JAV oro gynybos sistema Patriot.

PLA – Kinijos Liaudies Išlaisvinimo armija.

PRG – priešraketinė gynybos sistema.

RAMOS – palydovinė informacijos apie tarpžemyninių balistinių raketų skrydžius rinkimo sistema.

RAND – globali tyrimų korporacija.

SSOP – palaikymo ir stabilumo operacijų programa.

SSRS – Tarybų socialistinių respublikų sąjunga.

START – Strateginės ginkluotės mažinimo sutartis.

TATENA – Tarptautinė atominės energijos agentūra.

THAAD – teatrinė priešraketinės gynybos sistema.

UAV – bepiločiai skraidantys aparatai (lėktuvai).

Turinys

IVADAS	4
1. PUOLIMO-GYNYBOS BALANSO TEORIJA KAIP TYRIMO TEORINIS IR ANALITINIS PAGRINDAS	23
1.1. Puolimo-gynybos balanso teorijos pagrindinės įžvalgos ir vieta realizmo paradigmoje.....	23
1.2. Puolimo-gynybos balansas ir jį lemiantys veiksniai	27
1.3. Puolimo-gynybos balansas branduolinėje eroje.....	33
1.4. Puolimo-gynybos balanso teorija kaip disertacijos teorinė ir analitinė prieiga	35
1.4.1. Disertacijoje naudojamos puolimo-gynybos balanso teorijos prielaidos	35
2. JAV KARINĖ TRANSFORMACIJA PO ŠALTOJO KARO	44
2.1. Konvencinių pajėgų transformacija	44
2.1.1. Konvencinių pajėgų transformacijos ištakos Šaltojo karo pabaigoje.....	44
2.1.2. Konvencinių pajėgų transformacijos konceptualizacija ir prioritetizavimas	48
2.1.3. Konvencinių pajėgų transformacijos elementai ir apimtis.....	52
2.1.4. Konvencinių operacijų doktrina: puolimo pranašumo išnaudojimas	58
2.1.5. Konvencinės operacijos po Šaltojo karo: puolimo pranašumo patvirtinimas	60
2.2. Branduolinį puolimo-gynybos balansą keičiantys pajėgumai: priešraketinės gynybos sistemos ir Staigaus globalaus konvencinio smūgio programa	62
2.2.1. Priešraketinių gynybos sistemų kūrimo pasiekimai Šaltojo karo metais	62
2.2.2. Priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumų kūrimo prioritetizacija po Šaltojo karo	65
2.2.3. Priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumų kūrimo rezultatai.....	68
2.2.4. Branduolinės doktrinos korekcijos	72
3. RUSIJOS KARINIS ATSAKAS Į JAV KARINĘ TRANSFORMACIJĄ	76
3.1. Rusijos požiūris į pokyčius karyboje ir JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo	76
3.1.1. Rusijos karinio pokyčio po Šaltojo karo supratimas	76
3.1.2. Rusijos požiūris į JAV karinę transformaciją	80
3.2. Rusijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos ir apribojimai	84
3.2.2. Rusijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos	88
3.3. Reagavimas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją	91
3.3.1. Rusijos karinės operacijos Čečėnijoje ir Gruzijoje: konvencinių pajėgų technologinio atsilikimo įrodymai.....	93
3.3.2. Rusijos pastangos likviduoti konvencinių pajėgų technologinį atsilikimą: transformacinių „sistemų sistemų“ atsiradimo ženklai	96
3.4. Reagavimas į branduolinį puolimo-gynybos balansą žeidžiančius JAV pajėgumus	100
3.4.1. Rusijos branduolinių pajėgumų modernizavimas	100
3.4.2. Rusijos karinės doktrinos pasikeitimas: branduolinių ginklų naudojimo slenksčio mažinimas.....	105
4. KINIJOS KARINIS ATSAKAS Į JAV KARINĘ TRANSFORMACIJĄ	110
4.1. Kinijos požiūris į pokyčius karyboje ir JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo	110
4.1.1. Kinijos karinio pokyčio po Šaltojo karo supratimas	110
4.1.2. Kinijos požiūris į JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo	111
4.2. Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos ir apribojimai	114

4.2.1. Kinijos karinių pajėgų būklė ir operacinės doktrinos nuostatos Šaltojo karo pabaigoje: reagavimo į JAV karinį dominavimą štrichai	114
4.2.2. Kinijos karinės modernizacijos prioritetai po Šaltojo karo	116
4.3. Reagavimas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją	121
4.3.1. Asimetrinio konvencinio atsako bruožai	121
4.3.1.1. Asimetriniai pajėgumai prieš JAV transformacines „sistemų sistemas“	121
4.3.1.2. Asimetriniai pajėgumai prieš bendrąjį konvencinį JAV karinį pranašumą	126
4.3.2. Simetrinio konvencinio atsako bruožai	129
4.3.2.1. Tradicinės konvencinės galios plėtos tendencijos (mechanizacija)	129
4.3.2.2. Kinijos versija: transformacinių „sistemų sistemos“ kūrimas (informacionalizacija)	131
4.3.3. Kinijos konvencinių operacijų doktrina: puolimo nuostatos įsigalėjimas	134
4.4. Reagavimas į branduolinį puolimo-gynybos balansą žeidžiančius pajėgumus	137
4.4.1. Branduolinės puolimo-gynybos pusiausvyros atkūrimo pastangos	137
4.4.2. Kinijos strateginių branduolinių ginklų doktrina: išsilaikiusi atsakomojo smūgio nuostata	139
5. JAV-RUSIJOS SAUGUMO POLITIKŲ SAŲVEIKA PO ŠALTOJO KARO	144
5.1. Branduolinių ginklų ir balistinių raketų technologijų neplatinimo politika	144
5.2. NATO karinės transformacijos ir bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis politika	152
5.2.1. JAV karinės iniciatyvos NATO formate ir su naujosiomis NATO narėmis	152
5.2.2. Rusijos reagavimas į JAV karines iniciatyvas NATO formate ir JAV bendradarbiavimą su naujosiomis NATO narėmis	161
5.3. Paramos Gruzijai politika	166
5.3.1. JAV saugumo politika iki ir po 2008 m. rugpjūčio Rusijos-Gruzijos karo	167
5.3.2. Rusijos reakcija į JAV saugumo politiką Gruzijos atžvilgiu	176
6. JAV – KINIJOS SAUGUMO POLITIKŲ SAŲVEIKA PO ŠALTOJO KARO	183
6.1. Branduolinių ginklų, raketų ir jų technologijų neplatinimo politika	183
6.2. JAV bendradarbiavimo su sąjungininkėmis Azijos-Ramiojo vandenyno regione politika	192
6.2.1. JAV aljansų politika Azijos-Ramiojo vandenyno regione	192
6.2.2. Kinijos reakcija į JAV aljansų Azijos-Ramiojo vandenyno regione politiką	199
6.3. JAV Taivano politika	204
6.3.1. „Vienos Kinijos“ principas	205
6.3.2. Taivano apginklavimo politika	208
IŠVADOS	217
Literatūros sąrašas	225

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir problemos apibrėžimas

Po Šaltojo karo ir Sovietų Sąjungos žlugimo JAV liko galingiausia kariniu požiūriu valstybe tarptautinėje sistemoje. Rusijos, tarptautinius Sovietų Sąjungos įsipareigojimus perėmusios valstybės, gynybos biudžetas 1992 m. buvo maždaug keturis kartus mažesnis nei SSRS gynybos biudžetas 1990-1991 m., ir maždaug 8-9 kartus mažesnis nei JAV 1992 m.¹ Rusija pirmaisiais metais po Šaltojo karo ir toliau mažino gynybos biudžetą (pvz., 1995 m. jis nuo JAV gynybos biudžeto atsiliko jau apie 14-15 kartų), tad buvusios SSRS milžiniškų karinių pajėgų (tiek konvencinių, tiek branduolinių) drastiškas mažinimas buvo neišvengiamas, o galimybių skirti lėšų karinėms inovacijoms tiesiog nebuvo. Kitos daugiausiai gynybai išleidžiančios valstybės buvo JAV sąjungininkės: Japonija, Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija. Taigi po Šaltojo karo jokia kita valstybė rimtesnės grėsmės JAV saugumui nekėlė. Atsižvelgdama į pagrindinės buvusios varžovės (SSRS) žlugimą, JAV sumažino gynybos finansavimą, atsisakė apie pusės milijono karių, apkarpė branduolines ir konvencines pajėgas.² Visgi, nepaisant gynybos išlaidų apkarpyimo, JAV gynybos išlaidų dalis 1995 m. sudarė apie 39 proc. visų pasaulio šalių gynybos išlaidų – faktiškai lygiai tiek pat (apie 39 proc.) JAV išlaidų gynybai dalis sudarė viso pasaulio išlaidų gynybai ir Šaltojo karo pabaigoje (1988 m.). Nors JAV ir Šaltojo karo metais, o ypač jo pabaigoje, galėjo gynybai skirti žymiai daugiau lėšų nei Sovietų Sąjunga, tačiau JAV

---

¹ Skaičiuojant pagal 2009 m. nuolatinės kainas ir valiutų keitimo kursus JAV doleriais, 1992 m. JAV gynybai išleido 466 mlrd. JAV dolerių, o Rusija tais pačiais metais 57,7 mlrd. JAV dolerių. SIPRI Military Expenditure Database 1988-2010. <<http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2010.xls>> [Žiūrėta 2011 08 02].

² Nuo 1990 m. iki 1995 m. JAV sumažino karių skaičių nuo 2,1 mln. iki 1,5 mln, o gynybos finansavimą sumažino apie 70 mlrd. JAV dolerių skaičiuojant pagal 2009 m. nuolatinės kainas ir valiutų keitimo kursus JAV doleriais. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1995-1996*. Oxford: Oxford University Press, 1995, 23; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey's, 1990, 17; SIPRI Military Expenditure Database 1988-2010. <<http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2010.xls>> [Žiūrėta 2011 08 02].

neturėjo karinio (puolimo) pranašumo prieš SSRS, ypač tokio, kurį galėtų paversti karine pergale. Visų pirma, abipusio branduolinio susinaikinimo galimybė tokios pergalės tikimybę pavertė beveik nuline (o priešraketinės gynybos kūrimo apribojimo susitarimai abipusio susinaikinimo doktriną „stabilizavo“); antra, JAV netgi buvo priversta kurti Sovietų Sąjungos kiekybinio konvencinio pranašumo Europoje neutralizavimo planus³; trečia, Sovietų Sąjunga aktyviai varžėsi su JAV konvencinės ginkluotės inovacijų srityje ir dalyje iš jų turėjo akivaizdų pranašumą.⁴ Netgi ir prieš kitas Šaltojo karo priešininkes (pvz., Kiniją iki 1979 m.) JAV negalėjo tikėtis santykinai lengvos karinės pergalės, nes jos turėjo branduolinius puolamuosius pajėgumus (prieš kuriuos gynybos kūrimas, kaip minėta, buvo apribotas) ir/arba pakankamai stiprius, nors ir ne tokius modernius kaip JAV, konvencinius pajėgumus.

Visgi, nepaisant akivaizdaus karinio pranašumo po Šaltojo karo, JAV buvo susirūpinusi šio pranašumo išlaikymu ilgajame laikotarpyje. JAV požiūriu, karinis pranašumas buvo būtinas norint atgrąžinti (ir jei reikia nugalėti) tokias „piktavales“ valstybes kaip Irakas, Iranas ir Šiaurės Korėja, taip pat siekiant užkirsti kelią priešiškos valstybės dominavimui ypač svarbiame JAV interesams pasaulio regione ir kovoti su visomis kitomis įmanomomis grėsmėmis.⁵ Karinio pranašumo išlaikymo leitmotyvas buvo aiškiai išsiskiriantis visų JAV administracijų po Šaltojo karo retorikoje ir fiksuotas nacionalinio saugumo politikos dokumentuose. Clintono prezidentavimo laikotarpio strateginiuose JAV saugumo politikos dokumentuose rašoma, kad JAV karinio pranašumo išlaikymas yra globalios

---

³ Žr. pavyzdžiui Colin S.Gray, Jeffrey G.Barlow, „Inexcusable Restraint: The Decline of American Military Power in the 1970s.“ *International Security*, 10(2), Autumn 1985; taip pat William J.Perry, „Technology and National Security: Risks and Responsibilities.“ Pranešimas konferencijoje „Risk and Responsibility in Contemporary Engineering and Science: French and U.S. Perspectives“, France-Stanford Center for Interdisciplinary Studies, April 7-8, 2003. <<http://stanford.edu/dept/france-stanford/Conferences/Risk/Perry.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 11].

⁴ Žr. pavyzdžiui Collinso ir Cordesmano analizę, vertinusių JAV ir SSRS pranašumus viena kitos atžvilgiu karinių technologijų srityje. John M.Collins, *Imbalance of Power: An Analysis of Shifting U.S.-Soviet Military Strengths*. London: Macdonald and Jane's, 1978, 31-36.

⁵ A National Security Strategy For A New Century. The White House, October 1998, 5-7. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nssr-1098.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 11].

JAV lyderystės pagrindas⁶, todėl būtina aktyviai investuoti į karinių pajėgų modernizaciją.⁷ Bushas jaunesnysis teigė, kad „Amerika turi ir planuoja išlaikyti karinę galią, neprilygstamą iššūkiams, tokiu būdu paversdama kitose erose vykusias ginklavimosi varžybas beprasmėmis [...]“⁸. Busho jaunesniojo ir Obamos administracijose dirbęs gynybos sekretoriumi Gates tvirtino, kad konvencinio ir technologinio pranašumo išlaikymas prieš potencialių oponentų karines pajėgas išlieka vienu svarbiausių JAV gynybos politikos tikslų.⁹

JAV karinio pranašumo išlaikymo priemonėmis po Šaltojo karo tapo trys karinės JAV transformacijos iniciatyvos: konvencinių pajėgų transformacija, priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinių smūgių pajėgumų kūrimas. Iškart po Šaltojo karo pabaigos didžiausias dėmesys buvo skirtas konvencinių pajėgų transformacijai. Nemažos dalies JAV gynybos politikos planuotojų ir analitikų nuomone, pirmasis Irako karas 1991 m. įrodė, kad prasidėjo karybos revoliucija (angl. *Revolution in Military Affairs*), nes informacinių technologijų pagrindu sukurtos ir tarpusavyje tarpiai susietos naujos žvalgybos/stebėjimo, informacijos valdymo/perdavimo ir tikslųjų ginklų sistemos (vadinamosios transformacinės „sistemų sistemos“) leido pasiekti JAV vadovaujamai koalicijai žaibišką pergalę prieš Irako pajėgas.¹⁰ Nors minėtos sistemos iš tikrųjų 1991 m. Irako kare buvo panaudotos tik fragmentiškai (daugiau jas testuojant) ir dalis kritikų atkreipė dėmesį, kad ne tik naujosios technologijos galima priskirti nuopelnus dėl karinės pergalės prieš Iraką¹¹, tačiau pirmo dešimtmečio po Šaltojo karo viduryje Clintono

---

⁶ A National Military Strategy, 1997: Shape, Respond, Prepare Now – A Military Strategy For A New Era. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/>> [Žiūrėta 2010 12 11].

⁷ Quadrennial Defense Review, May 1997. <<http://www.fas.org/man/docs/qdr/>> [Žiūrėta 2010 12 10].

⁸ President Bush's Speech at West Point. West Point, New York, June 1, 2002. <<http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&folder=339&paper=380>> [Žiūrėta 2009 04 09].

⁹ Gates, Robert M., „A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for a New Age.” *Foreign Affairs*, 88(1), January/February 2009, 28-40.

¹⁰ William J.Perry, „Deterrence and Desert Storm.“ *Foreign Affairs*, 70(4), 1991, 66-67; Max Boot, *War Made New: Weapons, Warriors, and the Making of the Modern World*. New York: Gotham Books, 2006, 328-330; Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 3-4; Frederick W.Kagan, *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy*. New York, London: Encounter Books, 2006, 159-175; Tim Benbow, *The Magic Bullet: Understanding the 'Revolution in Military Affairs'*. London: Brassey's, 2004, 55-76.

¹¹ Žr. pavyzdžiui Stephen Biddle, „Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells us about the Future of Conflict.“ *International Security*, 21(2), Autumn 1996, 139-179.

administracija priėmė sprendimą „įsisavinti“ karybos revoliuciją, t.y. transformuoti konvencines pajėgas.¹² 1996 m. JAV ginkluotųjų pajėgų vizija 2010 metams deklaravo, kad informacinės technologijos leis JAV dominuoti visų įmanomų tipų konfliktuose¹³, ir ši nuostata buvo įtvirtinta taipogi 1997 m. JAV gynybos politikos peržiūros ataskaitoje¹⁴ ir 1997 m. karinėje strategijoje.¹⁵ JAV karinių pajėgų, vis labiau įsisavinančių transformacines „sistemų sistemas“, veiklos rezultatai operacijose Kosove (1999 m.), Afganistane (2001 m.) ir Irake (2003 m.) iš tiesų parodė, kad jos gali itin efektyviai paralyžiuoti ir sutriuškinti dideles konvencines kitų šalių pajėgas. Tapo akivaizdu, kad JAV tapo iš principo nenugalima kariaujant įprastinį konvencinį karą.¹⁶

Kitos dvi svarbios JAV karinės transformacijos iniciatyvos – priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinių smūgio pajėgumų programos formaliai nebuvo laikomos karybos revoliucijos dalimi, nors ir šių programų įgyvendinimo galimybės stipriai priklausė nuo naujausių informacinių technologijų. Abiejų šių programų kūrimas buvo motyvuojamas siekiu apsiginti ir kovoti su „piktavalėmis“ valstybėmis ir teroristinėmis organizacijomis: priešraketinės gynybos sistemos turėjo padėti JAV apsiginti nuo išpuolių balistinėmis raketomis prieš jos teritoriją, o ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumai turėjo suteikti JAV prezidentui galimybę staiga ir labai greitai konvenciniais ginklais smogti į „piktavalių“ valstybių

---

¹² 1995 m. kalbėdamas Stanfordo universitete JAV gynybos sekretorius William J.Perry teigė, kad reikia surasti būdus kaip technologinę revoliuciją panaudoti nacionalinio saugumo tikslams. Antroje Clintono administracijoje dirbęs gynybos sekretorius William S.Cohen, pristatydamas gynybos peržiūros rezultatus 1998 m., taip pat tvirtino, kad JAV būtina toliau siekti išnaudoti besiantinančią revoliuciją karybos srityje. Žr. William J.Perry, „Linking Technology and National Security.“ Prepared remarks of Secretary of Defense William J. Perry, The Economics Engineering Systems Department Graduation, Stanford University, Stanford, Calif., Friday, June 16, 1995. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=925>> [Žiūrėta 2010 02 20]; William S.Cohen, „New Defense Strategy: Shape, Respond, Prepare.” Prepared statement of Secretary of Defense William S.Cohen, February 3, 1998. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=655>> [Žiūrėta 2010 02 20].

¹³ Joint Vision 2010. America's Military: Preparing for Tomorrow, 1996. <<http://www.dtic.mil/jv2010/jv2010.pdf>> [Žiūrėta 2010 11 10].

¹⁴ Quadrennial Defense Review, May 1997. <<http://www.fas.org/man/docs/qdr/>> [Žiūrėta 2010 12 10].

¹⁵ A National Military Strategy, 1997: Shape, Respond, Prepare Now – A Military Strategy For A New Era. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/>> [Žiūrėta 2010 12 11].

¹⁶ T.y. tokį, kuriame nenaudojami branduoliniai ginklai ir kuriame nei viena iš karo dalyvių nekovoja tik partizaninio karo metodais. Žr. Karolis Aleksa, „Karinio pokyčio poveikio tarptautinei sistemai interpretacijos.“ *Lietuvos Strateginė Metinė Apžvalga 2009-2010*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2010, 24.

branduolinių ginklų saugojimo ar teroristų susirinkimo vietas.¹⁷ Jeigu konvencinių pajėgų transformacija suteikė JAV galimybę triuškinti visus oponentus konvenciniuose karuose, tai priešraketinės gynybos ir ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų programos atvėrė realius kelius siekti pranašumo ir branduoliniame balanse¹⁸: t.y. įgauti pirmojo branduolinio smūgio pranašumą ir tuo pačiu išvengti totalaus sunaikinimo.

Karinės transformacijos dėka įgytas JAV beprecedentis konvencinis pranašumas ir atsivėrusios galimybės siekti *realaus* pirmojo branduolinio smūgio pranašumo tapo iššūkiu tiek JAV sąjungininkams (dėl tikimybės atsilikti nuo JAV karinių pajėgų modernizacijos tempo ir artimoje ateityje nebepajėgti kartu su JAV vykdyti karinių operacijų), tiek JAV oponentams: pavyzdžiui, JAV požiūriu, „piktavalės“ valstybės (tokios kaip Šiaurės Korėja, Iranas) turėjo dar rimtesnę pagrindą baimintis JAV karinės akcijos ir dėl to pasirinko kelią dar agresyviau siekti įsigyti branduolinius ginklus¹⁹, o Rusija ir Kinija buvo priverstos baimintis dėl konvencinio ir branduolinio puolimo-gynybos balanso su JAV stabilumu. Šioje disertacijoje pasirenkama analizuoti tik Rusijos ir Kinijos atsaką į JAV karinę transformaciją, o šis pasirinkimas grindžiamas šiais argumentais: *pirma*, Rusija ir Kinija yra didžiosios valstybės, kurios karinę galią laiko vienu svarbiausiu bendros valstybės galios komponentu, ir disponavimas karine galia užtikrina lygiavertį jų santykį su kitomis didžiosiomis valstybėmis; *antra*, Rusija ir Kinija yra valstybės, galinčios kariauti plataus masto konvencinius karus ir smogti atsakomuosius branduolinius smūgius (jei joms būtų smogta branduoliniais ginklais); *trečia*, Rusija ir Kinija yra oponuojančios JAV didžiosios valstybės, kurios atvirai išreiškia siekį kurti daugiapolį pasaulį, kuriame JAV įtaka būtų atsverta (sugaržyta) kitų didžiųjų valstybių galios. Šie argumentai leidžia tikėtis didelio JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos saugumo politikai, o

---

¹⁷ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report 2006.“ February 6, 2006. <<http://www.defense.gov/qdr/report/report20060203.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05].

¹⁸ Keir A.Lieber, „The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy.“ *International Security*, 30(4), Spring 2006, 7-44.

¹⁹ Žr. plačiau Karolis Aleksa, „JAV karinės transformacijos poveikis Šiaurės Korėjos gynybos politikai.“ *Lietuvos Metinė Strateginė apžvalga 2010-2011*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2011, 39-61.

taip pat ir didelio JAV-Rusijos ir JAV-Kinijos santykių sukrėtimo, kuris savo ruožtu gali stipriai paveikti ir visą pasaulinę saugumo architektūrą.

JAV karinės transformacijos rezultatai leidžia spėti, kad Rusija ir Kinija tapo vis labiau netikros ar netgi jų turimi dideli konvencinės ginkluotės kiekiai leistų joms lygiavertiškai kariauti konvencinį karą su JAV; 1999 m. ir 2003 m. Kosovo ir Irako karinės kampanijos įrodė, kad santykinai mažos JAV konvencinės pajėgos gali dezorganizuoti ir sutriuškinti dideles karines pajėgas²⁰ – tad Rusija ir Kinija galėjo įtarti, kad konvencinio karo su JAV atveju jų lauktų panašus likimas kaip Irako ar buvusios Jugoslavijos. Tokie JAV karinės transformacijos elementai kaip tikslieji ginklai (ypač ilgo nuotolio) ir priešraketinės gynybos sistemos Rusijos ir Kinijos buvo įvertinti kaip keliantys ypatingą grėsmę jų saugumui. Rusijai šie karinės transformacijos elementai atrodė keliantys grėsmę, visų pirma, dėl jų poveikio branduolinio atgrasinimo potencialui, o Kinija juos vertino kaip stiprinančius JAV karinę galią Kinijos saugumo sąskaita. Galima teigti, kad dėl JAV karinės transformacijos tiek Rusijos ir Kinijos konvencinės pajėgos tapo pažeidžiamos, o šių valstybių branduolinio atgrasinimo potencialas galėjo pasirodyti (ir vis labiau tapti) ne toks patikimas. Kitaip tariant, dėl JAV karinės transformacijos Rusija ir Kinija patyrė grėsmę prarasti pajėgumą atgrasinti JAV konvencinius ir netgi branduolinius smūgius, jei JAV tokius smūgius norėtų atlikti.

Šie argumentai suteikia pagrindą darbo problemą apibrėžti kaip **siekį suprasti, ar ir kaip JAV karinė transformacija kelia grėsmę Rusijos ir Kinijos saugumui, ir kaip tai veikia Rusijos ir Kinijos saugumo politiką JAV atžvilgiu.**

Problemos iširtumas akademinėje literatūroje

Iškeltos darbo problemos kontekste būtina išskirti dvi svarbiausias akademinių tyrimų kryptis: *pirmoji* apima bandymus apibrėžti karinio pokyčio

---

²⁰ Paul Q.Hirst, „Another Century of Conflict? War and the International System in the 21st Century.“ *International Relations*, 16(3), 2002, 329.

(iš esmės JAV karinės transformacijos) po Šaltojo karo apimtį, elementus ir teoriškai apmąstyti jų poveikį konvencinei karybai ir branduoliniam atgrasinimui; *antroji* siekia įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį kitiems tarptautinių santykių subjektams.

Bandymus apibrėžti karinį pokytį po Šaltojo karo ypač inspiravo JAV karinių pajėgų pasirodymas 1991 m. Irako kare. Kadangi nemaža dalis JAV kariškių ir JAV gynybos analitikų (dirbančių Gynybos departamente) tikėjo, kad transformacinių „sistemų sistemų“ panaudojimas Irako kare reiškia artėjančią karybos revoliuciją (pakeisiančią konvencinės karybos veidą), todėl buvo skirta daug intelektualinių pastangų kristalizuoti besiantinančios karybos revoliucijos bruožus ir pagrįsti būtinybę paspartinti jos įsisavinimą. Pavyzdžiui JAV sausumos pajėgos finansavo Metz'o ir Kievito studiją *Strategy and the Revolution in Military Affairs: from Theory to Policy* (1995), Isaacsono, Layne'o ir Arquilla tyrimą *Predicting Military Innovation* (1999), o JAV Nacionalinės gynybos tyrimų institutas finansavo Hundley studiją *Past Revolutions. Future Transformations. What can the history of revolution in military affairs tell us about transforming the U.S. military?* (1999).²¹ Šiose studijose buvo konceptualizuojama karybos revoliucija po Šaltojo karo, siūlomos opcijos kuriuos karybos revoliucijos elementus labiausiai plėtoti ir kaip tobulinti šių elementų įsisavinimo procesą. Be to, 1994 m. JAV gynybos sekretoriaus biuras ir Nacionalinis gynybos universitetas inicijavo esė konkursą, skirtą karybos revoliucijai: šio konkurso laureatų (kariškių) darbai taip pat pripažino, kad galima atpažinti karybos revoliucijos po Šaltojo karo bruožus ir kad JAV turi išnaudoti šią revoliuciją.²² Akademikų tarpe,

---

²¹ Steven Metz, James Kievit, „Strategy and the Revolution in Military Affairs: From Theory to Policy.“ Strategic Studies Institute, June 1995. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratrma.pdf>> [Žiūrėta 2008 09 20]; Jeffrey Isaacson, Christopher Layne, John Arquilla, „Predicting Military Innovation.“ Arroyo Center, 1999. <http://www.rand.org/pubs/documented_briefings/2007/DB242.pdf> [Žiūrėta 2009 02 10]; Richard O. Hundley, „Past Revolutions. Future Transformations. What can the history of revolution in militaryaffairs tell us about transforming the U.S. military?“ National Defence Research Institute, RAND, 1999. <http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/2007/MR1029.pdf> [Žiūrėta 2008 09 15].

²² Plačiau žr. Thomas G.Mahnken, „War in the Information Age.“ *Joint Forces Quarterly*, Winter 1995-96, 39-43; Marvin G.Metcalf, „Acoustics on the 21st Century Battlefield.“ *Joint Forces*

reaguojant į dalies JAV kariškių ir gynybos planuotojų entuziazmą dėl besiantinančios karybos revoliucijos, taip pat vyko aktyvi diskusija, kurios metu buvo svarstoma ar informacinių technologijų adaptavimas karybos reikmėms revoliuciškai pakeis karybą (ar jau netgi pakeitė) ar visgi po Šaltojo karo karinis pokytis yra labiau evoliucinis ir tokiu greičiausiai liks.²³ Galima teigti, kad akademikai laikosi žymiai atsargesnio požiūrio į karinius pokyčius po Šaltojo karo ir juos vertina kaip dar iki galo neatspindinčios karybos revoliucijos (t.y. tokio karinio pokyčio, kuris iš esmės pakeičia bent vieną karinę kompetenciją).

JAV karinę transformaciją, „įsibėgėjus“ JAV karinėms operacijoms Irake ir Afganistane antrame dešimtmetyje po Šaltojo karo, nustota sieti išimtinai tik su transformacinėmis „sistemų sistemomis“. Pavyzdžiui Sloan JAV karinės transformacijos sudėtinėmis dalimis įvardino transformacines „sistemų sistemas“, kovos su sukilėliais (angl. *counterinsurgency*) pajėgumus bei rekonstrukcijos ir stabilizavimo operacijų vykdymo pajėgumus.²⁴ Visgi šių JAV karinės transformacijos elementų išskyrimą reiktų vertinti kaip bandymą pavaizduoti JAV konvencinių pajėgų plėtros/reformavimo raidos etapus, kurie ne pilnai atspindi esminius JAV karinės transformacijos elementus, veikiančius tiek konvencinę karybą, tiek branduolinį puolimo-gynybos balansą/branduolinį atgrasinimą.

Priešraketinės gynybos sistemų pajėgumas (kuris disertacijoje priskiriamas prie trijų esminių JAV karinės transformacijos elementų) akademinėje literatūroje paprastai neįvardinamas kaip JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo elementas, nors akademinės diskusijos apie priešraketinių

Quarterly, Winter 1995-96, 44-47; Jeffrey L.Caton, „Joint Warfare and Military Dependence on Space“. *Joint Forces Quarterly*, Winter 1995-96, 48-53.

²³ Colin S.Gray, *Another Bloody Century: Future Warfare*. London: Phoenix, 2005; Tim Benbow, *The Magic Bullet: Understanding the 'Revolution in Military Affairs'*. London: Brassey's, 2004; Simon Bernard, „The Revolution in Military Affairs: The Approach with Caution.“ *The Army Doctrine and Training Bulletin*, 3(4), Winter 2000, 54-61; Jeremy Black, „The Revolution in Military Affairs: The Historian's Perspective.“ *Journal of Military and Strategic Studies*, 9(2), Winter 2006/07. <http://www.jmss.org/2007/2007winter/articles/black_cont-defence.pdf> [Žiūrėta 2011 02 10]; Emily O.Goldman, Richard B. Andres, „Systemic Effects of Military Innovation and Diffusion.“ *Security Studies*, 8(4), Summer 1999, 79-125.

²⁴ Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 1-36.

gynybos sistemų poveikį branduoliniam atgrasinimui akivaizdžiai rodo, kad *de facto* jis tokiu laikomas. Pavyzdžiui Lambakis, Payne'as, Schneideris neabejoja, kad priešraketiniai gynybos pajėgumai suteiks apsaugą nuo vienos svarbiausių grėsmių po Šaltojo karo (masinio naikinimo ginklų ir raketinių technologijų proliferacijos, kuri gali suteikti priešiškomis JAV šalims galimybę smogti į JAV teritoriją balistinėmis raketomis, ginkluotomis branduolinėmis kovinėmis galvutėmis).²⁵ Ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumus (dar vieno disertacijoje išskiriamo JAV karinės transformacijos elemento) analizuojantys akademikai taipogi išvelgia šių pajėgumų potencialų poveikį branduoliniam atgrasinimui.²⁶

Analizuojant antrąją akademinę tyrimų kryptį, pastebėtina, kad yra labai nedaug tyrimų, kuriuose bandoma tikslingai analizuoti JAV karinės transformacijos poveikį kitų valstybių karinių pajėgų modernizavimui ir saugumo politikai. Tarp tokių tyrimų galima išskirti akademinės ir analitinės studijas, kuriose vertinamas JAV sąjungininkių (pvz., NATO narių, Australijos, Izraelio) reagavimas į JAV karinę transformaciją: šiose studijose paprastai vertinama JAV sąjungininkių pažanga transformuojant konvencines pajėgas, nes nuo šio proceso rezultatų priklauso ar JAV sąjungininkės išliks pajėgios kartu su JAV karinėmis pajėgomis dalyvauti karinėse operacijose, t.y. kartu kovoti su bendrais saugumo iššūkiais.²⁷ Tokio pobūdžio studijose

---

²⁵ Steven Lambakis, „Missile Defense in 2027.“ *Comparative Strategy*, 26, 2008, 57-64; Keith B.Payne, „The Continuing Roles for U.S. Strategic Forces.“ *Comparative Strategy*, 26, 2007, 269-274; Mark Schneider, „The Future of the U.S. Nuclear Deterrent.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008, 345-360.

²⁶ Bruce M. Sugden, „Speed Kills: Analyzing the Deployment of Conventional Ballistic Missiles.“ *International Security*, 34(1), Summer 2009; Thomas Scheber, „Conventionally-Armed ICBMs: Time for Another Look.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008.

²⁷ Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008; Elinor Sloan, „Canada and the Revolution in Military Affairs: Current Response and Future Opportunities.“ *Canadian Military Journal*, Autumn 2000. <<http://www.journal.forces.gc.ca/vol1/no3/doc/7-14-eng.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05]; Michael Raska, „The Revolution in Military Affairs and Security of Small States: Israel's RMA Trajectory and Force Modernization Programs (1995-2008).“ Lee Kuan Yew School of Public Policy, February 2009. <<http://www.spp.nus.edu.sg/wp/2009/wp0904.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05]; žr. Robbin F. Laird, Holger H. Mey, „The Revolution in Military Affairs: Allied Perspectives.“ Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, 1999; Sabine Collmer, „Information as a Key Resource: The Influence of RMA and Network-Centric Operations on the Transformation of the German Armed Forces.“ George C.Marshall European Center for Security Studies, Occasional Paper Series, No. 8, 2007; Chris Donnelly, „How do Allies Deal With U.S. Military Transformation.“ <http://www.nids.go.jp/english/event/symposium/pdf/2005/e2005_06.pdf> [Žiūrėta 2010 02 10];

išryškinama ir tai, kodėl JAV sąjungininkai aklaiai neadaptuoja JAV konvencinių pajėgų transformacijos modelio, o priima tik tokias transformacijos naujoves, kurios labiausiai atitinka jų saugumo užtikrinimo būdus ir priemones (pvz., Evanso studija *Australia and the Revolution in Military Affairs*, Richterio tyrimas *The Revolution in Military Affairs and Its Impact on Canada: The Challenge and Consequences* ir kt.)

Disertacijos tyrimui labiausiai aktualios yra studijos, kuriose bandoma įvertinti Rusijos ir Kinijos reagavimą į JAV karinę transformaciją. Kinijos atsako į JAV karinę transformaciją tyrimai yra žymiai populiariesni nei Rusijos, o tai paaiškintina tuo, kad Kinija JAV akademinuose sluoksniuose vertinama kaip viena didžiausių potencialių grėsmių JAV saugumui. Visgi tyrimų, kurie bandytų kompleksiskai įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį Kinijos karinių pajėgų modernizacijai ir Kinijos saugumo politikai neteko aptikti. Galima išskirti kelias tyrimų, analizuojančių atskirus Kinijos atsako į JAV karinę transformaciją prielaidas ir aspektus, sroves: a) Kinijos galimybių ir apribojimų įsisavinti informacines technologijas ir jas adaptuoti karybos reikmėms vertinimai, atsižvelgiant į ekonominius, politinius, kultūrinius ir kitus veiksnius²⁸; b) Kinijos karinių pajėgų modernizacijos po Šaltojo karo tyrimai, kuriuose analizuojami konvencinių ir branduolinių pajėgų modernizacijos procesai ir rezultatai, ir vertinamas Kinijos progresas pritaikant informacines technologijas karybos reikmėms²⁹; c) Kinijos karinės

---

Simon Bernard, „The Revolution in Military Affairs: The Approach with Caution.“ *The Army Doctrine and Training Bulletin*, 3(4), Winter 2000; Michael Evans, „Australia and the Revolution in Military Affairs.“ Land Warfare Studies Centre, Working Paper 115, August 2001. <<http://www.defence.gov.au/army/LWSC/docs/wp%20115.pdf>> [Žiūrėta 2008 09 20]; Andrew Richter, „The Revolution in Military Affairs and its Impact on Canada: The Challenge and the Consequences.“ Institute of International Relations, The University of British Columbia, Working paper 28, March 1999. <<http://www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp28.pdf>> [Žiūrėta 2008 08 01].

²⁸ Bates Gill, Lonnie Henley, „China and the Revolution in Military Affairs.“ Strategic Studies Institute, May 1996. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/chinarma.pdf>> [Žiūrėta 2009 09 09]; James C. Mulvenon, Murray S. Tanner, Michael S. Chase, David Frelinger, David C. Gompert, Martin C. Libicki, Kevin L. Pollpeter, „Chinese Responses to U.S. Military Transformation and Implications for the Department of Defense.“ RAND, 2006. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG340.pdf> [Žiūrėta 2010 02 02].

²⁹ James Mulvenon, David M.Finkelstein (sud.), *China's Revolution in Doctrinal Affairs: Emerging Trends in the Operational Art of the Chinese People's Liberation Army*. <<http://www.defensegroupinc.com/cira/pdf/doctrinebook.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10]; Roy

modernizacijos keliamos grėsmės rytų Azijos regiono ir JAV saugumui vertinimo studijos.³⁰ Iš esmės dauguma šių studijų pripažįsta, kad Kinija sparčiai progresuoja kurdamą modernius karinius pajėgumus, adaptuodama informacines technologijas karybos reikmėms.

JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos karinei ir saugumo politikai atskiri aspektai paliečiami tyrimuose, kurie nagrinėja Rusijos branduolinių pajėgų plėtros ir branduolinės doktrinos aspektus.³¹ Taip pat galima išskirti ir tyrimus, kuriuose analizuojami Rusijos konvencinių pajėgų reformų aspektai, ir Rusijos pastangos įsisavinti transformacines „sistemų sistemas“.³²

Lietuviškoje akademinėje literatūroje JAV karinės transformacijos ir jos poveikio tarptautinei politikai įvertinimas iki šiol susilaukė mažai dėmesio, nepaisant to, kad JAV yra viena artimiausių ir svarbiausių Lietuvos sąjungininkių. D.Šlekys yra vienas iš nedaugelio tyrinėtojų Lietuvoje, nagrinėjančių pokyčius karyboje po Šaltojo karo ir konkrečiai analizuojantis

---

Kamphausen, David Lai, Andrew Scobell (sud.), *The PLA At Home and Abroad: Assessing the Operational Capabilities of China's Military*. Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College, 2010; Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008; M.Taylor Fravel, Evan S.Medeiros, „China's Search for Assured Retaliation: The Evolution of China's Nuclear Strategy and Force Structures.“ *International Security*, 35(2), Fall 2010, 48-87; Jun, Sun Xiangli, Hu Side, „The Impact of Revolution in Military Affairs on China's Defense Policy.“ Institute of Applied Physics and Computational Mathematics. <<http://www.lincci.it/rapporti/amaldi/papers/XV-WuRMAImpact.pdf>> [Žiūrėta 2008 08 25]; Toshi Yoshihara, „Chinese Information Warfare – A Phantom Menace or Emerging Threat.“ Strategic Studies Institute, November 2001. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/chininfo.pdf>> [Žiūrėta 2010 02 02]; Evan A.Feigenbaum, *China's Techno Warriors: National Security and Strategic Competition from the Nuclear to the Information Age*. Stanford: Stanford University Press, 2003.

³⁰ Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008; Thomas J.Christensen, „Posing Problems Without Catching Up China's Rise and Challenges for U.S. Security Policy.“ *International Security*, 25(4), Spring 2001, 5-10; M.Taylor Fravel, „China's Search for Military Power.“ *The Washington Quarterly*, 31(3), Summer 2008, 125-141.

³¹ Alexander A.Pikayev, „A Few Speculations on Russia's Deterrence Policy“. Kn. Ian R.Kenyon, John Simpson (sud.), *Deterrence and the New Global Security Environment*. Abingdon: Routledge, 2006; Mark Schneider, „The Nuclear Forces and Doctrine of the Russian Federation“. *Comparative Strategy*, 27, 2008; Rose Gottemoeller, „Nuclear Weapons in Current Russian Policy“. Kn. Steven E.Miller, Dmitri V.Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004.

³² Jacob W.Kipp, „The Russian Military and the Revolution in Military Affairs: A Case of the Oracle of Delphi or Cassandra?“ Paper originally presented at MORS Conference, Annapolis, Maryland, 6-8 June, 1995. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/rusrma.htm>> [Žiūrėta 2011 05 20]; Mary C.FitzGerald, „The Russian military's strategy for „sixth generation“ warfare.“ *Orbis*, Summer 1994. <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0365/is_n3_v38/ai_15595405/?tag=content:coll> [Žiūrėta 2011 05 10]; Jacob W.Kipp, „Confronting the RMA in Russia.“ *Military Review*, June-July 1997. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm>> [Žiūrėta 2011 05 10].

amerikiečių kariavimo tradicijas, tačiau, kita vertus, jis nebando vertinti JAV karinės transformacijos poveikio kitiems tarptautinių santykių veikėjams.³³ V.Urbelis, analizavęs Lietuvos vietą JAV didžiojoje strategijoje, skyrė daug dėmesio JAV didžiosios strategijos analizei, tačiau JAV karinės transformacijos plačiau neanalizavo.³⁴ JAV gynybos pramonės raida išsamiai analizuota K.Paulausko studijoje³⁵, tačiau ir šioje studijoje JAV karinės transformacijos problematika paliesta tik fragmentiškai. Kiek daugiau dėmesio Lietuvos akademinė tyrinėtojų tarpe yra sulaukusi Rusijos karinės reformos, Rusijos karinių pajėgumų plėtros, Rusijos gynybos pramonės, Rusijos-Baltarusijos karinio aljanso raidos problematika³⁶, tačiau šie tyrinėtojai nebandė Rusijos karinių pajėgumų plėtros aspektų analizuoti JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo kontekste ar juo labiau įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį Rusijos saugumo politikai.

Kaip galima pastebėti, didžioji dalis tyrimų, kuriuos galima vienaip ar kitaip priskirti JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimams, iš principo orientuojasi į bendrą Rusijos ir Kinijos karinių pajėgų modernizavimo analizę. Šiuose tyrimuose plačiau neanalizuojamas Rusijos ir Kinijos požiūris į JAV karinę transformaciją (nedaroma sisteminga sąsaja tarp požiūrio ir atsako), Rusijos ir Kinijos karinė modernizacija dažnai analizuojama informacinių technologijų, keičiančių

---

³³ Žr. Deividas Šlekys, „More than Semantics: The Difference between the Concepts of „Military Revolution“ and „Revolution in Military Affairs.“ *Lithuanian Political Science Yearbook 2007*, 51-87; Deividas Šlekys, „Amerikietiškosios kariavimo tradicijos svarba ir keliamos problemos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2007*, 25-47.

³⁴ Vaidotas Urbelis, *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2005.

³⁵ Kęstutis Paulauskas, *JAV gynybos pramonės raida ir poveikis santykiams su Europa*. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2004, 40-42.

³⁶ Raimundas Lopata, Česlovas Laurinavičius, „Karinė reforma Rusijoje: politinės trajektorijos.“ *Politologija*, 23(3), 2001, 3-20; Gražvydas Jasutis, Kornelijus Sadauskas, „Rusijos karinė doktrina: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis.“ *Politologija*, 25(1), 2002, 75-95; Gražvydas Jasutis, „Karinio aljanso patvarumo tyrimas: Rusijos ir Baltarusijos atvejis“. Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2011; Darius Jakulevičius, Kazimieras Gediminas Bučiūnas, „Rusijos karinės politikos apžvalga: praeities mitai, šiandienos grėsmės, ateities vizijos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2004*, 171-194; Liudas Zdanevičius, „Rusijos gynybos pramonė: tendencijos ir perspektyvos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2005*, 203-222; Virgilijus Pugačiauskas, „Rusijos karinė doktrina ir praktinės realijos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2010-2011*, 145-158; Daivis Petraitis, „Rusijos ginkluotųjų pajėgų reforma 2005-2015 m.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2010-2011*, 159-189.

karybos veidą, įsisavinimo kontekste, tačiau rečiau bandoma vertinti ar jų įsisavinimas yra susijęs su reagavimu į JAV karinę transformaciją. Be to, didžiausių šių tyrimų trūkumu reiktų laikyti tai, jog juose nebandoma įvertinti JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos saugumo politikai. Šias spragas ir tikimasi užpildyti disertacijoje atliekamu tyrimu.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – ištirti JAV karinės transformacijos poveikį Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai.

Darbe keliamam tikslui įgyvendinti formuluojami šie **uždaviniai**:

1. Suformuoti JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimo modelį, remiantis puolimo-gynybos balanso teorija;
2. Ištirti, ar JAV sukūrė puolimo pranašumą prieš Rusiją ir Kiniją turinčius karinius pajėgumus (JAV karinės transformacijos *karinio dėmens* analizė) ir ar JAV dėl įgyto ar potencialiai galimo puolimo pranašumo pradėjo vykdyti agresyvią saugumo politiką Rusijos ir Kinijos atžvilgiu (JAV karinės transformacijos *politinio dėmens* analizė);
3. Įvertinti JAV karinės transformacijos *karinio dėmens* poveikį Rusijos ir Kinijos karinei politikai (ištyrus, ar Rusija ir Kinija siekė įgyti puolimo pranašumą turinčius karinius pajėgumus) ir JAV karinės transformacijos *politinio dėmens* poveikį Rusijos ir Kinijos saugumo politikai (ištyrus, kaip šios valstybės reaguoja į JAV saugumo politiką).

Darbo ginamieji teiginiai

1. JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo elementais laikytini: konvencinių pajėgų transformacija, priešraketinės gynybos sistemos ir ilgo nuotolio tikslaus konvencinio smūgio pajėgumai.
2. JAV konvencinių pajėgų transformacija leido JAV įgyti konvencinį puolimo pranašumą prieš Rusijos ir Kinijos konvencines pajėgas, o sukurtos ir dislokuotos priešraketinės gynybos sistemos bei pradėti kurti ilgo nuotolio tikslaus konvencinio smūgio pajėgumai atvėrė JAV galimybes siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją.
3. Nepaisant karinės transformacijos dėka įgyto konvencinio puolimo pranašumo ir realios galimybės siekti branduolinio puolimo pranašumo, JAV nepasirinko vykdyti agresyvios saugumo politikos Rusijos ir Kinijos atžvilgiu, t.y., taikyti karinio spaudimo ir karinės jėgos priemonių. Svarbiausia to priežastis – nesugebėjimas įgyti ir iš dalies nenoras siekti įgyti puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse, kuris JAV būtų galėjęs suteikti absoliutų puolimo pranašumą prieš Rusiją ir Kiniją.
4. Rusija ir Kinija JAV karinę transformaciją vertina kaip didinančią JAV puolimo pranašumą konvenciniame puolimo-gynybos balanse ir atveriančią kelius JAV siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Jų reagavimas:
  - a) Atnaujinami/stiprinami puolamieji strateginiai branduoliniai pajėgumai, siekiant užtikrinti gynybos dominavimą branduoliniame puolimo-gynybos balanse;
  - b) „Įsisavinami“ transformaciniai konvenciniai pajėgumai, siekiant įgyti konvencinį puolimo pranašumą, kas yra vienintelis kelias iš esmės stabilizuoti konvencinį puolimo-gynybos balansą.

5. Rusija savo karinių pajėgų modernizacijos programos dėka užkirto kelią, o Kinija itin sumažino JAV galimybes įgyti puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Visgi nei viena iš valstybių nesugebėjo įgyti konvencinį puolimo pranašumą suteikiančių pajėgumų, taigi liko pažeidžiamos dėl JAV turimo konvencinio puolimo pranašumo.
6. Rusijos ir Kinijos nesugebėjimas įgyti konvencinio puolimo pranašumo ir juo labiau puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse lėmė tai, kad šios valstybės į JAV saugumo politiką jų atžvilgiu reagavo neagresyviai. Kita vertus, Rusijos ir Kinijos atsakomoji saugumo politika buvo pagrįsta siekiu užkirsti kelią JAV susikurti aplinkybes, galinčias ateityje dar labiau įtvirtinti JAV karinį dominavimą prieš Rusiją ir Kiniją, o prireikus net ir nevaržomai naudoti karinį spaudimą ir karinę jėgą prieš Rusiją ir Kiniją bei jų sąjungininkes.

Darbo metodologija

JAV karinės transformacijos poveikis Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tiriamas laikotarpyje po Šaltojo karo pabaigos (1991 m.) iki 2010 m. Šio laikotarpio pasirinkimas yra paaiškinamas šiuo pagrindiniu motyvu: karinė transformacija ir jos implikacijos valstybės saugumo politikoms aiškiau atsiskleidžia ilgesniajame laikotarpyje, tuo pačiu ir kitų valstybių reakcijos į pirmosios valstybės karinę transformaciją atskleidimas yra iš principo įmanomas tiriant kuo ilgesnį laikotarpį.

JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimo modelis suformuotas remiantis puolimo-gynybos balanso teorija. Šios teorijos pasirinkimas kaip teorinės ir analitinės tyrimo priemonės yra pagrindžiamas tuo, kad: *pirma*, tai vienintelė (struktūrinio) realizmo teorinė kryptis, aiškinanti karų inicijavimą, karų dažnumą tarptautinėje sistemoje, taikos trukmę ir valstybių saugumo politiką, remdamasi

pokyčiais puolimo-gynybos balanse, kuriuos paprastai nulemia karinės technologinės ir karinės doktrininės inovacijos; *antra*, nors tai teorija, kurios empiriniai testavimai iki šiol labiau orientavosi į iki branduolinės eros laikotarpio tyrimą, tačiau ši teorija taip pat sėkmingai gali būti taikoma tiriant karinių pokyčių poveikį ir branduolinių valstybių tarpusavio saugumo politikai.

Kaip minėta, puolimo-gynybos balanso teorija ir naudojamas analitinis instrumentas (puolimo-gynybos balansas) suteikia disertacijos tyrimui būtiną teorinę ir analitinę prieigą:

- leidžia paaiškinti *kodėl* JAV karinė transformacija gali tapti grėsme Rusijos ir Kinijos saugumui, ir *kodėl* gali pasikeisti Rusijos ir Kinijos saugumo politika JAV atžvilgiu jei šioms valstybėms taipogi (kaip ir JAV) pavyktų „įsisavinti“ puolimo pranašumą suteikiančius karinius pajėgumus;
- suteikia galimybę paaiškinti *kaip* pasireiškia JAV karinės transformacijos poveikis Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai. Suformuotame JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimo modelyje išskiriami du kintamieji: nepriklausomas kintamasis (JAV karinė transformacija) ir priklausomas kintamasis (Rusijos ir Kinijos karinė ir saugumo politika). Šie kintamieji yra operacionalizuojami, atsižvelgiant į puolimo-gynybos balanso teorijoje išskiriamus puolimo-gynybos balansą lemiančius veiksnius. Remiantis šiais veiksniais išskiriami abiejų kintamųjų kariniai ir politiniai dėmenys: JAV karinės transformacijos poveikio tyrime būtent ir vertinama kaip JAV karinės transformacijos karinis ir politinis dėmenys įtakoja Rusijos ir Kinijos karinę ir saugumo politiką (t.y. atsako politikos karinį ir politinį dėmenį). Būtina pabrėžti, kad operacionalizuojant kintamuosius yra pasirenkama tik dalis puolimo-gynybos balansą (pagal teoriją) lemiančių veiksnių – taigi puolimo-gynybos balansas kaip analitinis instrumentas yra specifiškai adaptuojamas disertacijos tyrimo tikslais.

Disertacijoje taip pat buvo sprendžiami du metodologiniai iššūkiai: *pirmasis* yra susijęs su bandymu apibrėžti JAV karinę transformaciją kaip nepriklausomą tyrimo kintamąjį; *antrasis* – susijęs su analizuotinių JAV saugumo politikų Rusijos ir Kinijos atžvilgiu pasirinkimu.

Pirmasis metodologinis iššūkis. Paprastai akademinėje literatūroje ir praktikoje karinė transformacija suprantama siaurąja prasme – kaip karinių pajėgų ypač ryški pertvarka. Disertacijoje ši samprata sąmoningai išplečiama: JAV karinė transformacija suvokiama kaip turinti tiek karinį (karinės transformacijos elementai), tiek politinį dėmenį (karinės transformacijos implikacijos JAV saugumo politikai). Toks JAV karinės transformacijos sampratos išplėtimas leidžia aiškiai analitiškai įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį ne tik Rusijos ir Kinijos karinei politikai (karinių pajėgų pertvarkai, karinių doktrinų atnaujinimui), tačiau ir šių valstybių saugumo politikai JAV atžvilgiu. Kitaip tariant, disertacijoje daroma prielaida, kad JAV karinė transformacija Rusijos ir Kinijos neveikia tik kaip atskiras karinis veiksnys: per konkrečias JAV saugumo politikas Rusijos ir Kinijos atžvilgiu jis neatsiejamai veikia ir kaip politinis veiksnys.

Antrasis metodologinis iššūkis. Puolimo-gynybos balanso teorija nepateikia pasiūlymų kokias konkrečias valstybių saugumo politikas reiktų nagrinėti, siekiant iširti kaip įgautas karinis puolimo pranašumas pasireiškia valstybės tarptautinėje politikoje. Iš esmės tiriamas bendrasis tarptautinis valstybės elgesys, bandant atsekti agresyvios (kariniu spaudimu ir karinės jėgos naudojimu) politikos elementus. Todėl siekiant įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai buvo pasirinktos tokios saugumo politikos, kuriose *potencialiai ryškiausiai* galėtų atsiskleisti JAV-Kinijos ir JAV-Rusijos agresyvumas viena kitos atžvilgiu.

Disertacijos struktūravimas

Disertacijoje taikomas skirtingas nepriklausomo ir priklausomo kintamųjų karinio dėmens ir politinio dėmens analizės organizavimo būdas. Karinio

dėmens analizė struktūruojama trijose atskirose dalyse pagal analizuojamas valstybes (JAV, Rusiją, Kiniją), kuriose nagrinėjami kariniame dėmenyje išskirti elementai. Tuo tarpu politinio dėmens analizė struktūruojama dviejose dalyse: vienoje iš jų integruojant JAV ir Rusijos saugumo politikų analizę, o kitoje – JAV ir Kinijos saugumo politikų analizę. Šis disertacijos tyrimo organizavimo būdas yra naudojamas tikslingai, siekiant didesnio analizės aiškumo ir nuoseklumo. Ypač tai pasakytina apie politinio dėmens analizės organizavimą: iš esmės tik integruota JAV ir Rusijos, JAV ir Kinijos saugumo politikų analizė leidžia atskleisti sąveiką tarp šių politikų, t.y. poveikį ir atsaką (juk JAV saugumo politikų Rusijos ir Kinijos atžvilgiu eiga priklausė ir nuo konkrečių pastarųjų valstybių žingsnių, todėl šių saugumo politikų sąveiką karinio dėmens analizės organizavimo būdu būtų tiesiog ir nelogiška).

Darbo naujumas

Galima būtų išskirti šiuos novatoriškus darbo aspektus:

1. Darbe naudojamas trijų esminių JAV karinės transformacijos elementų (transformacinės „sistemų sistemos“, sietinos su JAV konvencinių pajėgų transformacija, priešraketinės gynybos sistemos, ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumai) „komplektas“ yra originalus. Toks esminių JAV karinės transformacijos elementų po Šaltojo karo identifikavimas buvo pagrįstas jų poveikio (ir potencialaus poveikio) mastu konvencinei karybai ir branduoliniam atgrasinimui (branduoliniam puolimo-gynybos balansui). Iki šiol studijose, analizavusiose JAV karinę transformaciją, ši transformacija buvo siejama išimtinai su konvencinių pajėgų transformacija (ypač iki JAV karų Irake ir Afganistane), vėliau JAV karinės transformacijos samprata išplėsta įtraukiant JAV kovos su sukilėliais pajėgumus ir pajėgumus, vykdyti stabilizavimo ir rekonstrukcijos operacijas;

2. Darbe suformuotas inovatyvus JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimo modelis. Šis modelis remiasi puolimo-gynybos balanso teorijos prielaidomis ir šios teorijos siūlomu analitiniu instrumentu, kuris yra adaptuojamas tyrimo tikslui. Didžiausia šio tyrimo modelio naujove ir privalumu reiktų laikyti tai, kad jo pagalba atskleidžiamas JAV karinės transformacijos poveikis tiek Rusijos ir Kinijos karinių pajėgų modernizavimui, tiek ir šių valstybių saugumo politikai JAV atžvilgiu;
3. Darbas yra pirmasis Lietuvoje ir vienas iš nedaugelio netgi tarptautiniu mastu, kuriame bandoma sistemiškai įvertinti JAV karinės transformacijos poveikį Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai.

1. PUOLIMO-GYNYBOS BALANSO TEORIJA KAIP TYRIMO TEORINIS IR ANALITINIS PAGRINDAS

1.1. Puolimo-gynybos balanso teorijos pagrindinės išvalgos ir vieta realizmo paradigmoje

Puolimo-gynybos balanso teorija yra viena iš daugelio tarptautinio saugumo aspektus (visų pirma, karų priežastis) aiškinančių realizmo teorijų. Kita vertus, ji bene vienintelė, kuri valstybių sprendimus pradėti karus arba siekti taikos ir bendradarbiavimo aiškina atsižvelgdama į valstybių turimus karinius pajėgumus ir šių pajėgumų teikiamas galimybes vykdyti puolamasias ir/arba gynybines operacijas. Pagrindinė šios teorijos išvalga teigia, kad kai valstybėms lengviau užpulti kitas valstybes (užimti jų teritorijas) nei apsiginti pačioms (apsaugoti savo teritorijas), tuomet pasaulyje kyla daugiau karų, susikuria imperijos, tačiau, kai apsiginti tampa lengviau nei užpulti tarptautinėje sistemoje karų skaičius sumažėja, atsiranda galimybės egzistuoti didesniam skaičiui valstybių. Nors teorinė mintis, kad puolimo pranašumas prieš gynybą skatina karus nebuvo nauja³⁷, tačiau Quester'is ir ypač Jervis praėjusio amžiaus aštunto dešimtmečio pabaigoje šią mintį išplėtojo ir pagrindė. Quester'is teigė, kad karų tikimybė yra aiškiai įtakojama puolamųjų ginklų efektyvumo prieš gynybinius; puolimui dominuojant abi potencialios konflikto šalys bus pasirengusios išnaudoti puolimo pranašumą puldamos pirmos (ir įsiverždamos į viena kitos teritoriją), kai tik ištiks politinė krizė.³⁸ Tuo tarpu Jervis išskyrė bent keturias tiesiogines sąsajas tarp puolimo pranašumo ir didesnės karų tikimybės: *pirma*, puolimo pranašumas skatina pulti pirmam, nes grėsmė būti užpultam yra didelė, o pasekmės itin skaudžios; *antra*, puolimo pranašumas skatina ginklavimosi varžybas, o šios savo ruožtu

---

³⁷ Pavyzdžiui 1932 m. vykusioje Pasaulio nusiginklavimo konferencijoje buvo svarstoma idėja apriboti puolamuosius ginklus, tačiau ši idėja nebuvo realizuota šiai konferencijai patyrus nesėkmę. Žr. Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 118-119.

³⁸ George H. Quester, „Offense and Defense in the International System.“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 55-56.

sukelia karus; *trečia*, kadangi dominuojant puolimui prieš gynybą karai paprastai tampa trumpi, tad valstybės stengiasi taikos metu greitai sudaryti tarpusavio aljansus – tai veda į įtampą tarp aljansų, mažėja galimybės bendradarbiauti, taigi padidėja ir karo tikimybė; *ketvirta*, puolimui dominuojant karai tampa dažni, o tai skatina valstybes žvelgti viena į kitą įtariai, tad sprendimą pulti vieną kitą jos gali priimti vadovaudamosi dviprasmiškais įrodymais.³⁹ Po Questerio ir Jervio publikacijų 1984 m. pasirodė Van Evera'os publikacija *International Security* moksliniame žurnale, kurioje jis įrodinėjo, kad I-ąjį pasaulinį karą nulėmė puolimo kulto dominavimas – ši atvejo studija, Van Evera žodžiais, „remia Jervis ir kitus teoretikus, kurie tvirtina, jog puolimo dominuojamas pasaulis yra labiau pavojingas“ nei dominuojamos gynybos.⁴⁰ Tais pačiais 1984 m. Van Evera apsigynė daktaro disertaciją apie karo priežasčių aiškinimą (kurioje taip pat buvo aiškinami puolimo ir gynybos dominavimo efektai kaip karų kilimo priežastys tarptautinėje sistemoje), kurios mintys buvo sistemiškai išplėstos ir performuluotos žymioje 1999 m. išleistoje knygoje *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Šiame veikale Van Evera pasiūlė dar sistematiškesnį puolimo dominavimo ir didesnės karų tikimybės sąsajų aiškinimą nei Jervis: Van Evera išskyrė net 11 puolimo dominavimo poveikio efektų, lemiančių karus (žr. 1 lentelę). Šie poveikio efektai apima tiek karinius puolimo dominavimo aspektus (ginklavimosi varžybos, pirmo judesio pranašumas), tiek ir diplomatinis puolimo dominavimo elementus, kurie pasireiškia agresyvesnia diplomatija, sumažėjusiu noru bendradarbiauti.

---

³⁹ Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 25.

⁴⁰ Stephen Van Evera, „The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War.“ *International Security*, 9(1), Summer 1984, 106.

1 Lentelė.

Van Evera'os išskirtos karų priežastys, atsirandančios dėl puolimo dominavimo:

Oportunistinė ekspansija

Gynybinė ekspansija

Stiprus pasipriešinimas ekspansijai

Pirmojo judesio pranašumas

Didesni galimybių pulti ir būti užpultam „langai“

Faits accomplis „propaguojanti“ diplomatinė taktika

Sumažėjęs valstybių interesas derėtis ir bendradarbiauti

Ypač įslaptintos valstybių užsienio ir gynybos politikos

Reagavimas į kitų valstybių klaidas ypač agresyvus

Spartesnės ir sunkiau kontroliuojamos ginklavimosi varžybos

Puolamųjų politikų ir karinių doktrinų įsigalėjimas: „save maitinantis“ puolimas

Šaltinis: parengta pagal informaciją pateiktą Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 119-121.

Jervio, Questerio ir Van Evera'os teoriniai apibendrinimai apie puolimo ir gynybos pranašumų sąsajas su skirtingomis karų tikimybėmis kvestionavo klasikinio ir struktūrinio realizmo įžvalgas apie karų priežastis. Klasikinio realizmo atstovai (Morgenthau, Carr) laikėsi požiūrio, kad valstybių agresyvų elgesį ir jų tarpusavio karus geriausiai paaiškina žmogaus prigimtis, o struktūrinio realizmo šalininkai (ir jo pradininkas Waltzas) teigė, jog valstybių elgesį tarptautinėje sistemoje nulemia galios tarp valstybių pasiskirstymas. Svarbiausiu analitiniu instrumentu aiškinant galios pasiskirstymo tarp valstybių įtaką karinių konfliktų dažnumui Waltzas laikė tarptautinės sistemos poliariškumą: Waltzo įsitikinimu multipoliarinės sistemos (kuriose veikia daugiau nei dvi didžiosios valstybės) yra nestabilesnės, taigi linkusios sukelti daugiau konfliktų, nei bipoliarinės sistemos.⁴¹ Puolimo-gynybos balanso teorijos atstovų nuomone, vien tik tarptautinės sistemos poliariškumas negali patenkinamai paaiškinti didžiosios dalies karinių konfliktų skaičiaus. Van Evera'os požiūriu, puolimo-gynybos balanso teorija yra „smulkiojo struktūrinio“ realizmo versija (angl. *fine-grained structural realism*), o Waltzo ir jo šalininko realizmas vadintinas „stambiuoju struktūriniu“ realizmu (angl. *gross-grained structural realism*), nes puolimo-gynybos balanso teorija karų

⁴¹ Jack S. Levy, *Causes of War*. Chichester: John Wiley & Sons, 2010, 31-34.

priežastis aiškina ir kitais svarbiais veiksniais (išvardintais 1 lentelėje).⁴² Glaseris ir Kaufmannas (kiti garsūs puolimo-gynybos balanso teorijos atstovai), apibendrinami skirtumus tarp puolimo-gynybos balanso ir struktūrinio realizmo (Waltzo „versijos“), teigė, kad atitinkamai pirmoji teorija analizuoja valstybių pajėgumus vykdyti karines misijas, kai, tuo tarpu, antroji fokusuojasi į valstybių galią ir resursų pasiskirstymą.⁴³

Puolimo-gynybos balanso teorija kartais dar įvardinama ir kaip gynybinio realizmo teorija, kadangi puolimo-gynybos balanso analitinis konceptas leidžia laikytis prielaidų, jog paskatos valstybių ekspansijai tarptautinėje sistemoje atsiranda tik susiklosčius tam tikroms aplinkybėms (t.y. pradėjus dominuoti puolimui). Realizmo paradigmoje išskiriama puolamojo realizmo (angl. *offensive realism*) teorija, kurios ryškiausiai atstovu laikomas Mearsheimeris, nėra dalis puolimo-gynybos balanso teorijos – tai dar viena struktūrinio realizmo „versija“, kurios viena iš pagrindinių prielaidų sako, jog visuotinė anarchija skatina valstybes *visada* siekti ekspansijos, nes tik taip jos gali išlikti.⁴⁴

Apibendrinant galima teigti, kad esminį skirtumą tarp puolimo-gynybos balanso teorijos ir kitų struktūrinio realizmo teorijų nubrėžia būtent puolimo-gynybos balansas kaip analitinis instrumentas. Tad yra ypač svarbu apžvelgti puolimo-gynybos balanso apibrėžimus ir jo sudėtinius elementus pagal kuriuos ir vertinama kas turi pranašumą – puolimas ar gynyba.

---

⁴² Didžioji dauguma puolimo-gynybos balanso teorijos atstovų šią teoriją laiko struktūrinio realizmo „versija“ (Van Evera, Lynn-Jones, Glaser, Kaufmann), nors kai kurie akademikai (pvz. Taliaferro) ją priskiria prie neoklasikinio realizmo, nes, pasak jų, ji bando aiškinti išorinį valstybių elgesį, remiantis tam tikromis vidinėmis valstybių charakteristikomis. Žr. Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 10; Jeffrey W. Taliaferro, „Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited.“ *International Security*, 25(3), Winter 2000/01, 135; Sean M. Lynn-Jones, „Does Offense-Defense Theory Have A Future?“ Canada, 2001. <<https://depot.erudit.org/bitstream/000856dd/1/000260pp.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 10].

⁴³ Charles L. Glaser, Chaim Kaufmann, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 171.

⁴⁴ Žr. plačiau Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I). *International Relations*, 20(1), 2006, 112; Žr. ir Jeffrey W. Taliaferro, „Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited.“ *International Security*, 25(3), Winter 2000/01, 128.

1.2. Puolimo-gynybos balansas ir jį lemiantys veiksniai

Lynn-Jones išskiria keturias puolimo-gynybos balanso teorijos atstovų stovyklas, kurios nevienodai apibrėžia puolimo-gynybos balansą, remdamosi skirtingais sudėtiniais elementais (kintamaisiais).⁴⁵

Pirmoji teoretikų grupė (Jervis, Quester, Lynn-Jones) puolimo-gynybos balansą apibrėžia kaip balansą tarp finansinių resursų, skiriamų puolimui ir gynybai: jeigu valstybėms pigiau yra finansuoti puolamųjų pajėgumų kūrimą nei gynybinių, tuomet puolimas dominuoja puolimo-gynybos balanse. Jervis rašo, kad jeigu kiekvienas doleris, išleistas puolimui, gali būti „pranašesnis“ už kiekvieną gynybai išleistą dolerį, „ir jeigu abi šalys turi tokius pačius gynybos biudžetus, tada jos greičiausiai kurs puolamąsias pajėgas ir puolimo opciją laikys labiau patrauklesnia“ nei pasirinkimą, numatantį laukti kol pirmoji smogs priešiška valstybė.⁴⁶ Šie teoretikai svarbiausiu puolimo-gynybos balanso elementu laiko technologiją⁴⁷: būtent prieinama valstybėms technologija lemia, ar joms finansiškai parankiau yra laikytis puolamosios strategijos ar visgi gynybinės. Technologinės inovacijos gali padėti sumažinti reikalingus finansinius išteklius laikytis puolamosios arba gynybinės strategijos: kiekviena technologinė inovacija, kurios dėka bus sumažinti finansiniai kaštai vykdyti vieną iš šių strategijų, lems pokyčius puolimo-gynybos balanse.

Antrąją teorinę stovyklą reprezentuoja Van Evera'os, iš dalies Hopfo darbai. Van Evera puolimo-gynybos balansą apibrėžia kaip santykinį valstybės užkariavimo (angl. *conquest*) sunkumą arba lengvumą.⁴⁸ Iš esmės Van Evera lieka prie „bazinio“ puolimo-gynybos balanso apibrėžimo, kurį pateikė dar

---

⁴⁵ Žr. Sean M.Lynn-Jones, „Does Offense-Defense Theory Have A Future?“ Canada, 2001. <<https://depot.erudit.org/bitstream/000856dd/1/000260pp.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 10]; Sean M.Lynn-Jones, „Offense-Defense Theory and its Critics.“ *Security Studies*, 4(4), Summer 1995, 660-691.

⁴⁶ Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 24.

⁴⁷ Jervis puolimo-gynybos balansą lemiančiais elementais laiko tiek technologiją, tiek geografinį veiksni, tačiau dėl savo puolimo-gynybos balanso konceptualizavimo labiau priskirtinas prie *technologinės* puolimo-gynybos balanso teorijos atstovų.

⁴⁸ Stephen Van Evera, „Offense, Defense, and Causes of War.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998, 5.

Jervis⁴⁹ – tai lemia jo siekis puolimo-gynybos balansą apskaičiuoti įtraukiant gana didelį skaičių svarbių kintamųjų. Van Evera mano, kad puolimo-gynybos balansą lemia šie veiksniai: kariniai (karinė technologija, karinė doktrina, karinių pajėgų išsidėstymas, karo meto operacijos⁵⁰), geografinis veiksnys, socialinė ir politinė tvarka, diplomatiniai (kolektyvinės saugumo sistemos, gynybiniai aljansai, neutralių valstybių balansavimo politika).⁵¹ Van Evera, aiškindamas karinių veiksmų įtaką puolimo-gynybos balansui, atkreipė dėmesį, kad (a) karinės technologijos stiprina puolimą jeigu padidinamas pajėgų dydis ir mobilumas, o gynyba stiprėja, kai didėja šaudymo (ugnies) galia, kariniai įtvirtinimai tampa stipresni ir pajėgos mažesnės⁵²; (b) inovatyvios karinės doktrinos leidžia naujais būdais išnaudoti technologines inovacijas ir taip paveikti puolimo-gynybos balansą (pvz., nacistinės Vokietijos *žaibiško karo* doktrina); (c) karinių pajėgų išdėstymas puikiose gynybinėse pozicijose stiprina gynybą, kai, tuo tarpu, jų dislokavimas lengvai pažeidžiamose pozicijose iššaukia priešininko ataką; (d) vienos šalies karinės operacijos gali išprovokuoti nedalyvaujantį kare potencialų priešininką įsitraukti tuo momentu, kai pirmosios kariaujančios šalies pajėgos yra pažeidžiamos antrosios puolimui (pvz., JAV karinės pajėgos prieš komunistinės Kinijos ataką Korėjos pusiasalyje 1950 m.). Geografinį veiksnį įtraukdamas į puolimo-gynybos balanso apskaičiavimus Van Evera, kaip ir Jervis, laikėsi pozicijos, kad natūralūs geografiniai barjerai (kalnai, plačios upės, vandenynai) silpnina puolimo pranašumą, tuo tarpu, tokių barjerų nebuvimas silpnina gynybą. Socialinės ir politinės tvarkos faktorių Van Evera laiko svarbiu, nes populiarių režimų (angl. *popular regimes*) valdomas valstybes sunkiau nukariauti, kai, tuo tarpu, nepopuliarūs režimai labiau linkę užpulti, nes baiminasi, kad kitų

---

⁴⁹ Jervis teigė, kad puolimas turi pranašumą prieš gynybą, kai lengviau priešininko karines pajėgas sunaikinti ir užimti jo teritoriją nei apginti savo. Žr. Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 23.

⁵⁰ Visgi neaišku kiek iš tikrųjų karo meto operacijų veiksmų galima laikyti pilnaverčiu puolimo-gynybos balansą lemiančiu veiksniu, ypač jei puolimo-gynybos balansas yra vertinamas prieš karą.

⁵¹ Stephen Van Evera, „Offense, Defense, and Causes of War.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998, 16-22; Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 160-166.

⁵² Ši „aksioma“ ne visada teisi: pvz., geležinkelių atsiradimas XIX a. sustiprino ne tik puolimo galimybes, tačiau ir besiginančio galimybes, pastarojo galbūt net labiau.

valstybių ardomojo veikla (penktosios kolonos) gali juos pašalinti iš valdžios.⁵³ Efektyvios kolektyvinio saugumo sistemos, gyvybingi gynybiniai aljansai ir neutralių valstybių balansavimo politika yra palankesni gynybai, tačiau, esant silpnoms kolektyvinio saugumo sistemoms (ar iš vis jų nesant), neegzistuojant gynybiniam aljansams, o neutralioms valstybėms renkantis „sekimo paskui agresyvias valstybes“ (angl. *bandwagoning*) politiką stiprėja puolimas.

Van Evera, apibrėždamas puolimo-gynybos balansą, teigia, kad reiktų skirti du balansus: objektyvųjį ir įsivaizduojamą (percepcinį). Objektyvusis balansas nurodo tikrąjį dominantą puolimo-gynybos balanse, o įsivaizduojamas balansas atspindi valstybių lyderių manymą apie tai kas dominuoja – puolimas ar gynyba. Van Evera teigia, kad įsivaizduojamas puolimo-gynybos balansas labiau nei objektyvus balansas leidžia paaiškinti didesnės dalies karų priežastis, nes šalių lyderiai dažnai karus pradėdavo remdamiesi savo įsivaizdavimais, tačiau ne tikromis žiniomis apie puolimo ar gynybos pranašumą.⁵⁴ Visgi objektyvusis ir įsivaizduojamas puolimo-gynybos balansas nėra du skirtingi analitiniai instrumentai: įsivaizduojamas balansas yra neatskiriama objektyviojo balanso dalis. Įsivaizduojamas puolimo-gynybos balanso teorijai padeda geriau paaiškinti karų priežastis (karo pradžią), tačiau karo eiga ir jo rezultatai atspindi tikrąjį puolimo-gynybos balansą.⁵⁵

Hopfo svarstymus apie puolimo-gynybos balansą taip pat būtų galima iš dalies priskirti Van Evera'os „stovyklai“⁵⁶ dėl to, kad Hopfas puolimo-gynybos balansą lemiančiais veiksniais laiko ne tik technologiją (kaip pirmosios stovyklos atstovai), be to, puolimo-gynybos balansą taiko visos tarptautinės sistemos lygmeniu (ne tarp dviejų valstybių). Hopfas išskiria tris puolimo-gynybos balansą lemiančius veiksnius: techninį karinį balansą, galios resursų

---

⁵³ Tiesa, Van Evera pažymi, kad iki maždaug 1800 m. populiarūs režimai buvo palankesni puolimui, nes galėjo sutelkti dideles pajėgas.

⁵⁴ Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 185.

⁵⁵ James W.Davis, Jr., Bernard I.Finel, Stacie E.Goddard, Stephen Van Evera, Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory.“ *International Security*, 23(3), Winter 1998/99, 198-199.

⁵⁶ Kita vertus, Hopfas laikosi pozicijos, kad strateginį puolimo pranašumą lemia gebėjimas sunaikinti priešininko pajėgas, išleidžiant mažiau, nei reiktų išleisti ginantis. Ši pozicija leistų Hopfą priskirti iš dalies ir prie pirmosios teoretikų grupės.

komuliatyvumą (angl. *the cumulatvity of power resources*) ir strateginius įsitikinimus (angl. *strategic beliefs*).⁵⁷ Hopfo pateiktos karinio balanso (lemiančio puolimo arba gynybos pranašumą) ir strateginių įsitikinimų charakteristikos skiriasi nuo Van Evera'os karinių veiksmų ir percepcinio balanso apibūdinimo. Hopfas puolimo ir gynybos balansą kariniame spektre skaičiuoja taktiniame ir strateginiame lygmenyje: pvz., taktinis puolimo pranašumas (reikalaujantis užimti ir išlaikyti nedidelę dalį priešininko teritorijos) sukels daugiau karų nei strateginis puolimo pranašumas (reikalaujantis užimti didžiąją dalį priešų teritorijos ir nugalėti jo pajėgas). Hopfo strateginių įsitikinimų kriterijus yra panašūs į Van Evera'os percepcinį balansą, tačiau Hopfas puolamaisiais strateginiais įsitikinimais laiko ne tikėjimą puolimo *per se* pranašumu, tačiau tikėjimą kitų valstybių silpnumu ir nesugebėjimu deramai gintis.⁵⁸ Hopfas, kaip minėta, puolimo-gynybos balansą skaičiuoja remdamasis ir galios resursų komuliatyvumo veiksmiu (resursų priešininko teritorijoje prienamumas ir išgaunamumas): kuo didesnė tam tikros valstybės teritorijoje esančių resursų svarba, tuo didesnė paskata pulti tokią valstybę.

Trečioji teorinė puolimo-gynybos balanso perspektyva, atstovaujama Glaserio ir Kaufmanno, orientuojasi tik į dvišalį (diadinį) puolimo-gynybos balansą, laikydamosi pozicijos, jog gerai apibrėžti šį balansą įmanoma tik tarp dviejų valstybių.⁵⁹ Glaseris ir Kaufmannas puolimo-gynybos balansą apibrėžia kaip „puolančiojo pajėgų, reikalingų užimti priešininko teoriją, parengimo kainos, lyginant su besiginančiojo pajėgų parengimo kaina, proporciją“.⁶⁰ Be to, šie autoriai įvardina skirtingą puolimo-gynybos balansą įtakojančių veiksmų rinkinį nei prieš tai minėti kitų teorinių stovyklų atstovai. Glaserio ir Kaufmanno įsitikinimu, puolimo-gynybos balansą apskaičiavime reikia

---

⁵⁷ Ted Hopf, „Polarity, The Offense-Defense Balance, and War.“ *American Political Science Review*, 85(2), June 1991, 476-478.

⁵⁸ Ten pat, 478.

⁵⁹ Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 279.

⁶⁰ Ten pat, 268.

įvertinti geografinį veiksnį, technologiją⁶¹, resursų komuliatyvumą ir pasirinktų analizuoti šalių nacionalizmą.⁶² Didžiausia naujove šiame veiksmių rinkinyje galima laikyti nacionalizmą: laikoma, kad nacionalizmas stiprina gynybą, nes užpultos šalies kariai labiau priešinsis; be to, nacionalizmas gali padėti besiginančiajam dėl gebėjimo išgauti papildomus galios resursus jau pačio karo metu.⁶³ Glaseris ir Kaufmannas taip pat atskirai paaiškina kodėl jie į puolimo-gynybos balanso apskaičiavimus neįtraukia aljansų elgesio ir pirmojo judesio pranašumo: pasak jų, puolimo-gynybos balansas turi būti skaičiuojamas vertinant materialius apribojimus (kuriuos lemia tarpautinė sistema), o aljansų elgesio veiksnys nėra tokio tipo apribojimas, tai – valstybių *elgesio* pasekmė; pirmo judesio veiksnį šie autoriai atsisako įtraukti, nes pirmo judesio pranašumas gali būti išnaudotas tiek valstybės, turinčios puolimo pranašumo, tiek ir tos, kuri tokio pranašumo neturi, taigi pirmo judesio veiksnys yra „palankus“ abiemis konflikto pusėms.⁶⁴

Ketvirtąją teorinę stovyklą reprezentuoja Biddle'o⁶⁵ pasiūlyta puolimo-gynybos balanso koncepcija ir šio balanso apibrėžimo būdas. Biddle'as teigia, kad ankstesni bandymai apibrėžti puolimo-gynybos balansą remiantis tik technologiniu veiksmiu neleidžia tinkamai to atlikti. Šio teoretiko manymu, puolimo-gynybos balansą, visų pirma, lemia potencialių konflikto šalių karinių pajėgų panaudojimo menas (kariniai įgūdžiai, karinės praktikos): nors puolimo-gynybos balanso skaičiavime svarbiais kintamaisiais Biddle'as laiko ir technologiją bei pajėgų dydį, tačiau būtent karinių pajėgų panaudojimo

---

⁶¹ Glaseris ir Kaufmannas laiko, kad technologinės inovacijos, kurios stiprina tik nejudančias (angl. *nonadvancing*) pajėgas, reiškia palankumą gynybos dominantei puolimo-gynybos balanse, tačiau jeigu technologinė inovacija palanki tiek besiveržiančioms, tiek nejudančioms pajėgoms, tuomet pranašumą įgyja puolimas. Šie autoriai technologinių inovacijų palankumą puolimui ar gynybai vertina atsižvelgdami į šiuos kriterijus: mobilumą, ugnies (šaudymo) galią, apsaugą (angl. *protection*), logistiką, ryšius ir atpažinimą.

⁶² Ten pat, 283-290.

⁶³ Ten pat, 289.

⁶⁴ Ten pat, 290-294.

⁶⁵ Lynn-Jones mini, kad 2000 m. vykusiame puolimo-gynybos balanso teorijos šalininkų ir kritikų konferencijoje dauguma dalyvių nebuvo linkę Biddle'o puolimo-gynybos balanso teorinės interpretacijos laikyti puolimo-gynybos balanso teorijos dalimi. Žr. Sean M.Lynn-Jones, „Does Offense-Defense Theory Have A Future?“ Canada, 2001, 35. <<https://depot.erudit.org/bitstream/000856dd/1/000260pp.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 10].

įgūdžiai yra centrinis puolimo-gynybos balansą lemiantis veiksnys⁶⁶ Visgi Biddle'o teorija skirta paaiškinti tik modernius konvencinius (sausumos) karus⁶⁷ (jų priežastis, pasekmes), todėl jos aiškinamoji galia yra mažesnė nei prieš tai minėtų puolimo-gynybos balanso teorijos versijų.

Visų analizuotų puolimo-gynybos balanso teorinių kryptių jungiamąja grandimi galima laikyti pripažinimą, kad technologija yra vienas svarbiausių puolimo-gynybos balansą lemiančių veiksnių. Nemaža dalis kitų įvardinamų karinių veiksnių (pvz., karinė doktrina, karinių pajėgų dydis) taip pat yra įtakojami technologijos, kitaip tariant, dažnu atveju per juos pasireiškia technologinių inovacijų įtaka kariavimui. Dauguma kitų veiksnių (tokių kaip diplomatiniai faktoriai, nacionalizmas, resursų prieinamumas ir kt.) buvo įvesti į teorinius puolimo-gynybos balanso skaičiavimus dėl siekio apimti daugiau šį balansą veikiančių elementų, kurie leistų geriau atskleisti puolimo arba gynybos dominavimą sisteminiame (Van Evera'os versija) ar diadiniame (Glaserio, Kaufmanno, Biddle'o versijos) lygmenyse. Šių teorinių pastangų dėka buvo suformuotas 15 puolimo-gynybos balansą galinčių veikti veiksnių rinkinys (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

<p><i>Puolimo-gynybos balansą galintys veikti veiksniai:</i></p> <p><i>Technologija</i></p> <p><i>Geografija</i></p> <p><i>Karinė doktrina</i></p> <p><i>Karinių pajėgų dydis</i></p> <p><i>Karinių pajėgų dislokacijos vietos</i></p> <p><i>Karinių pajėgų naudojimo menas (kariniai įgūdžiai, karinės praktikos)</i></p> <p><i>Karo meto operacijos</i></p> <p><i>Socialinė ir politinė tvarka</i></p> <p><i>Kolektyvinės saugumo sistemos</i></p> <p><i>Gynybiniai aljansai</i></p> <p><i>Neutralių valstybių politika</i></p> <p><i>Resursų prieinamumas (komuliatyvumas)</i></p> <p><i>Strateginiai įsitikinimai</i></p> <p><i>Nacionalizmas</i></p>
--

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

⁶⁶ Stephen Biddle, „Rebuilding the Foundations of Offense-Defense Theory.“ *The Journal of Politics*, 63(3), August 2001, 742, 750.

⁶⁷ Ten pat, 742.

1.3. Puolimo-gynybos balansas branduolinėje eroje

Visų puolimo-gynybos balanso teorijos versijų atstovai (išskyrus Biddle'ą, kurio teorinė interpretacija nėra skirta aiškinti puolimo-gynybos balanso subtilybių branduolinėje eroje) laikosi pozicijos, kad branduoliniai ginklai iki tol neregėtu mastu sustiprino gynybos dominavimą prieš puolimą.⁶⁸ Ši tezė remiasi visiškai skirtinga aiškinimo logika nei interpretacijos apie puolimo-gynybos balansą iki branduolinėje eroje ar apie puolimo-gynybos balansą tarp branduolinio ginklo neturinčių valstybių branduoliniame amžiuje. Kaip teigia Jervis, tarp branduolinį ginklą turinčių valstybių gynyba yra neįmanoma: kilus branduoliniam karui bus sunaikintas tiek puolantysis, tiek besiginantis. Būtent branduolinių ginklų panaudojimo sukeliama totali destruktija juos paverčia iš esmės gynybą stiprinančiais ginklais, nes abi potencialios konflikto šalys bus atgrąšintos nuo puolimo dėl baimės būti sunaikintos. Ši logika atspindi abipusio užtikrinto susinaikinimo branduolinės doktrinos logiką (angl. *mutual assured destruction, MAD*) – Jervis neslepia, kad gynybą branduoliniame amžiuje pakeičia atgrasinimas, tačiau visgi atgrasinimas yra laikomas *gynybos ekvivalentu*.⁶⁹

Visgi branduolinių ginklų užtikrinamas gynybos efektas nėra garantuotas: jeigu puolančioji branduolinė valstybė gali sumažinti užpultos valstybės branduolinius atgrasinimo pajėgumus tokiu laipsniu, kuris leis puolančiajai valstybei išvengti garantuoto susinaikinimo, tuomet puolimas įgyja persvarą

---

⁶⁸ Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 34; George H.Quester, „Offense and Defense in the International System.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 55; Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 246; Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 288; James W.Davis, Jr., Bernard I.Finel, Stacie E.Goddard, Stephen Van Evera, Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory.“ *International Security*, 23(3), Winter 1998/99, 195.

⁶⁹ Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 34.

prieš gynybą.⁷⁰ Todėl branduolinių ginklų teikiamas gynybos efektas yra užtikrinamas, kai valstybės įgyja patikimus antrojo branduolinio smūgio pajėgumus. Visos ginklų sistemos, kurios gali susilpninti antrojo branduolinio smūgio pajėgumus, puolimo-gynybos balanso teorijos požiūriu, yra stiprinančios puolimą: pvz., strateginės puolamosios branduolinių ginklų sistemos (tarpžemyninės vieną ar kelias branduolines kovines galvutes nešančios balistinės raketos, strateginės kariavimo sistemos prieš branduolinius ginklus nešančius povandeninius laivus) ir priešraketinės gynybos sistemos.⁷¹ Jervio požiūriu, branduolinių ginklų teikiamą gynybos efektą būtų įmanoma išlaikyti jei branduolinės valstybės sutartų diferencijuoti branduolinius ginklus į puolamuosius (sausumoje dislokuojamos tarpžemyninės balistinės raketos, bombonešiai) ir gynybinius (branduolinius ginklus nešantys povandeniniai laivai), ir antrojo branduolinio smūgio pajėgumus plėtotų remdamosi būtent „gynybinėmis“ branduolinių ginklų sistemomis.⁷²

Taigi, nepaisant pripažinimo, kad branduoliniai ginklai sukelia gynybinį efektą, puolimo-gynybos balanso teoretikai suvokia, kad šis efektas iš esmės priklauso ar branduolinės valstybės laikosi MAD doktrinos. Van Evera rašo, jog MAD stiprina taiką (gynybą) tik tam tikromis aplinkybėmis: kai branduolinės valstybės yra atgrasinamos (jautrios bausmei) ir kai užkariavimą vertina mažiau nei „potenciali auka“ vertina savo nepriklausomybę.⁷³ Todėl puolimo-gynybos balansas branduoliniame amžiuje labai stipriai priklauso nuo branduolinių valstybių percepcijų ir politikos. Tokia pozicija leidžia Van

---

⁷⁰ Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 288.

⁷¹ James W.Davis, Jr., Bernard I.Finel, Stacie E.Goddard, Stephen Van Evera, Charles L.Glaser, Chaim Kaufmann, „Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory.“ *International Security*, 23(3), Winter 1998/99, 195.

⁷² Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 46.

⁷³ Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 247.

Everai deklaruoti, kad branduolinių ginklų revoliucijos efektai ateityje yra neapibrėžti ir neaiškūs.⁷⁴

1.4. Puolimo-gynybos balanso teorija kaip disertacijos teorinė ir analitinė prieiga

1.4.1. Disertacijoje naudojamos puolimo-gynybos balanso teorijos prielaidos

JAV karinės galios stiprėjimas po Šaltojo karo, išreikštas karinės transformacijos procesu, kitų valstybių atžvilgiu atspindi klasikinę saugumo dilemą: vienos valstybės saugumo stiprinimas didinant savo galią (šiuo atveju karinėmis priemonėmis) susilpnina kitos valstybės saugumą, ir tokiu būdu skatina pastarosios valstybės pastangas tokiais pačiomis (ir/ar kitomis) priemonėmis sustiprinti savo saugumą. Puolimo-gynybos balanso teoriją galima laikyti viena iš saugumo dilemos teorijos versijų⁷⁵, analizuojančią puolimo-gynybos balanso kismo (įtakoto, visų pirma, karinių technologinių ir/arba doktrininių inovacijų) poveikį valstybių saugumo politikai, karų dažnumo laipsniui, taikos pastovumui ir kt. Puolimo-gynybos balanso teorijos požiūriu puolimo pranašumo dominavimas aštrins saugumo dilemą (nes valstybės sieks įgyti puolimo pranašumą suteikiančius pajėgumus ir/ar modifikuoti karines doktrinas, suteiksiančias galimybę išnaudoti puolimo pranašumą, ir bus linkusios vykdyti agresyvią užsienio politiką – tai kels grėsmę kitoms valstybėms), o gynybos dominavimas silpnins saugumo dilemos poveikį (nes valstybės jausis saugios įgydamos gynybą stiprinančius

---

⁷⁴ Ten pat, 253-254. Galima atkreipti dėmesį, kad kitas garsus puolimo-gynybos balanso teorijos atstovas George H. Quester neseniai išleistame veikalė svarsto, kaip jis pats įvardina, „realias“ galimybes (dėl pažangesnių technologijų ir kai kurių tarptautinių aplinkybių) panaudoti branduolinius ginklus, siekiant sunaikinti tikrus taikinius, o ne juos naudoti įprastais tikslais – atgrasinimo, privertimo grasinant jais ką nors daryti. Žr. George H. Quester, *Nuclear First Strike: Consequences of a Broken Taboo*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006, 19.

⁷⁵ Glaseris ir Kaufmannas puolimo-gynybos balanso teoriją vertina kaip saugumo dilemos teoriją, o Van Evera mano, kad puolimo-gynybos balanso teorijos negalima prilyginti saugumo dilemos teorijai, nes saugumo dilema kyla ne tik dėl puolimo dominavimo. Žr. Charles L. Glaser, Chaim Kaufmann, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 266; Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999, 117.

pajėgumus ir/ar suteikdamos karinėms doktrinoms gynybinį charakterį, ir jos nebus linkusios vykdyti agresyvios užsienio politikos – atitinkamai kitos valstybės to nevertins kaip stiprėjančios grėsmės savo saugumui).

Kadangi disertacijoje įrodinėjama, kad JAV karinė transformacija stiprina JAV konvencinio puolimo pranašumą ir atveria kelius siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse⁷⁶ prieš Rusiją ir Kiniją, tai būtent puolimo-gynybos balanso teorija disertacijos tyrimui suteikia teorinę prielaidą. Disertacijoje remiamasi šiomis puolimo-gynybos balanso teorijos prielaidomis:

- 1) Valstybė, įgijusi puolimo pranašumą prieš kitas valstybes suteikiančią karinę technologiją, karinius pajėgumus ir/arba atitinkamai adaptavus karinę doktriną, bus linkusi vykdyti agresyvią užsienio politiką. Netgi *status-quo* ginanti valstybė taps labiau linkusia vykdyti agresyvią užsienio politiką, nes puolimo pranašumą įgijusios kitos valstybės bus linkusios į ekspansiją⁷⁷;
- 2) Puolimui pradėjus dominuoti prieš gynybą kitos valstybės sieks įgyti puolimo pranašumą suteikiančią karinę technologiją, karinius pajėgumus ir/arba modifikuoti karinę doktriną;
- 3) Vėliau (nei pirmoji valstybė) puolimo pranašumą suteikiančias karinius pajėgumus įgijusios valstybės taipogi bus linkusios vykdyti agresyvią užsienio politiką, kadangi tik agresyvi užsienio politika garantuoja saugumą.

Puolimo-gynybos balanso teorijoje puolimo pranašumas, kaip jau minėta šioje dalyje, paprastai apibrėžiamas tokia situacija, kai užpulti priešininką ir jį nugalėti (sunaikinti jo pajėgas ir užimti jo teritoriją) yra lengviau nei apsiginti pačiam. Kitaip tariant, puolimo dominavimas prieš gynybą yra sisteminis veiksnys: visoms valstybėms sukūrus puolamuosius pajėgumus, jos visos turės

---

⁷⁶ Šios prielaidos pagrindimas įrodomas 2 disertacijos dalyje.

⁷⁷ Robert Jervis, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004, 23.

puolimo pranašumą, taigi gintis nuo kitų valstybių atakų bus sunkiau nei pulti pačioms. Susiklosčius situacijai, kai puolimo pranašumą yra įgijusi tik viena valstybė, ji paprastai turi neginčijamą karinį pranašumą – gali santykinai lengvai laimėti karines pergales puldama, tačiau užpulti ir (svarbiausia) nugalėti tokią valstybę iš principo negali jokia kita valstybė. Atitinkamai disertacijoje konvencinis puolimo pranašumas suprantamas kaip JAV (ar kitos valstybės) konvencinių pajėgų puolimo pranašumas prieš bet kurios kitos valstybės konvencines pajėgas. Puolimo pranašumas branduoliniame puolimo-gynybos balanse disertacijoje suvokiamas kaip *įgytas pirmojo branduolinio ir/ar konvencinio smūgio pranašumas*, reiškiantis, kad priešininko branduolinės pajėgos po pirmojo branduolinio ir/ar konvencinio smūgio nebepajėgs atsakomuoju branduoliniu smūgiu padaryti nepataisomos žalos puoliančiai valstybei (kitais tariant, nepajėgs jos visiškai sunaikinti).

Disertacijos teorinė prieiga atveria galimybę teoriškai modeliuoti JAV karinės transformacijos poveikį Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai. Visų pirma, pagal teorines prielaidas JAV, įgijusi konvencinį puolimo ir turėdama galimybes siekti įgyti branduolinį puolimo pranašumą, gali tapti linkusia vykdyti agresyvią saugumo politiką Rusijos ir Kinijos atžvilgiu. Antra, Rusija ir Kinija, *suvokusios* JAV įgyto konvencinio puolimo pranašumo ir potencialaus branduolinio puolimo pranašumo keliamą grėsmę savo saugumui, turėtų siekti įgyti tokius pačius (puolimo pranašumą suteikiančius) pajėgumus. Trečia, Rusijos ir Kinijos reagavimas į JAV saugumo politiką bus agresyvus jei jos sugebės įgyti puolimo pranašumą suteikiančius karinius pajėgumus.

1.4.2. Disertacijos tyrimo analitinė prieiga: analizės kintamieji ir jų operacionalizavimas

Disertacijos tyrime išskiriami du pagrindiniai analizės kintamieji: JAV karinė transformacija kaip *nepriklausomas kintamasis*, o Rusijos ir Kinijos karinė ir saugumo politikos kaip *priklausomas kintamasis*.

Nepriklausomo kintamojo operacionalizacija. Karinės transformacijos sąvoka paprastai naudojama siekiant apibūdinti kokybinio, kiekybinio ir

struktūrinio pobūdžio karinių pajėgų pertvarką, kuri gali esmingai pakeisti ir kariavimo būdą. Jeigu, iš tiesų, vienos valstybės karinės transformacijos pasekmėje įvyksta kariavimo būdo pasikeitimas, tuomet karinė transformacija neabejotinai turi tarptautines pasekmes: kitos valstybės reaguoja atitinkamai koreguodamos savo karinių pajėgumų kūrimą.⁷⁸ Visgi atitinkamos valstybės karinės transformacijos poveikis kitoms valstybėms atsiskleidžia *ne tik per karinius veiksnius*, tačiau ir *per politinius*. Kitaip tariant, valstybė, įgyvendinanti karinę transformaciją, dėl šios transformacijos gali keisti savo saugumo politiką kitų valstybių atžvilgiu – tad kitos valstybės į pirmosios valstybės karinę transformaciją gali reaguoti ne tik koreguodamos savo karinių pajėgumų plėtrą, bet ir modeliuodamos savo saugumo politikas kaip atsaką į karinę transformaciją vykdančios valstybės saugumo politiką. Šiais teiginiais norima pasakyti, kad JAV karinės transformacijos poveikis Rusijai ir Kinijai gali pasireikšti tiek kariniame, tiek ir politiniame lygmenyje. Dėl šios priežasties JAV karinė transformacija *kaip nepriklausomas kintamasis* disertacijoje apibrėžiamas kaip dviejų dėmenų kintamasis: karinio dėmens ir politinio dėmens.

Nepriklausomo kintamojo karinio dėmens analizė skirta įvertinti JAV karinę transformaciją atsakant į du esminius klausimus:

- a) *ar JAV sukūrė konvencinius pajėgumus, kurie vienareikšmiškai suteikia jai puolimo pranašumą konvencinio mūšio lauke prieš Rusiją ir Kiniją?;*
- b) *ar JAV sukūrė karinius pajėgumus, kurie vienareikšmiškai suteikia jai puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją?*

Siekiant atsakyti į minėtus klausimus yra analizuojami šie elementai: konvenciniai pajėgumai, suteikiantys puolimo pranašumą konvencinio mūšio lauke, ir kariniai pajėgumai, suteikiantys puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse, šių pajėgumų panaudojimo doktrinos (parodančios

---

⁷⁸ Karolis Aleksa, „Karinio pokyčio poveikio tarptautinei sistemai interpretacijos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2009-2010*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2010, 15-16.

ar karinių pajėgumų teikiamas puolimo pranašumas perkeliamas į doktrines nuostatas) ir JAV konvencinio kariavimo patirtis, kuri turėtų patvirtinti (arba paneigti), kad JAV iš tiesų įgijo konvencinio puolimo pranašumą.

Šie elementai buvo pasirinkti analizuoti atsižvelgiant į puolimo-gynybos balanso teorijoje išskiriamus karinius puolimo-gynybos balansą lemiančius veiksnius, kurie akcentuoja technologijų, lemiančių karines transformacijas, sukūrimą ir gebėjimą panaudoti ginkluotę, veikiančią tokių technologijų pagrindu (žr. 2 lentelę). Todėl visi kiti 2 lentelėje išvardinti kariniai veiksniai nebuvo įtraukti į analizę, nes jie skirti analizuoti puolimo ar gynybos pranašumus konkrečiose situacijose (pvz., karinių pajėgų dislokavimo vietos), ir labiau atspindi bendrąją galios balansą, o ne puolimo-gynybos balansą (pvz., karinių pajėgų dydis).

Nepriklausomo kintamojo politinio dėmens analizėje siekiama atsakyti į šį pagrindinį klausimą:

- *ar JAV saugumo politika Rusijos ir Kinijos atžvilgiu dėl vykdytos karinės transformacijos tapo agresyvi?*

JAV saugumo politikos (ne) agresyvumas vertinamas pagal tai ar JAV prieš Rusiją ir Kiniją taikė šias karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones:

- Grasino karine jėga siekdama priversti Rusiją ir Kiniją priimti palankius JAV saugumo politikai sprendimus;
- Demonstravo karinę jėgą;
- Tiekė ginkluotę sąjungininkams, kurios panaudojimas yra palankiausias puolimo metu ir akivaizdžiai numatomas prieš Rusiją ir Kiniją;
- Ženkliai stiprino savo nacionalines karines bazines sąjunginių valstybių teritorijose, besiribojančiose ar esančiose netoli Rusijos ir Kinijos teritorijų.

Šios karinio spaudimo ir karinės jėgos priemonės kaip agresyvios saugumo politikos „matavimo instrumentai“ buvo pasirinktos tikslingai: kaip žinia, puolimo-gynybos balanso teorija remiasi pagrįsta prielaida, kad puolimo pranašumą įgijusi valstybė linkusi elgtis agresyviai kitų valstybių atžvilgiu. Galima prisiminti, kad Van Evera (žr. 1 lentelę) yra įvardinęs tokias agresyvias

užsienio politikos formas kaip oportunistinę ekspansiją, faits accomplis diplomatinę praktiką, nenorą derėtis ir susitarti, agresyvų reagavimą į kitų valstybių klaidas ir kt. Visas šias agresyvios užsienio politikos formas būtent ir vienija tai, kad jas naudojančios valstybės yra labiau linkusios naudoti karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones.

Siekiant įvertinti ar JAV taikė įvardintas karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones prieš Rusiją ir Kiniją, pasirenkamos analizuoti trijų JAV saugumo politikų atvejai tiek Rusijos, tiek Kinijos atžvilgiu.

Rusijos atžvilgiu pasirinktos analizuoti šios JAV saugumo politikos:

- Branduolinių ginklų ir raketų technologijų neplatinimo politika;
- NATO transformacijos ir bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis politika;
- Paramos Gruzijai politika.

Kinijos atžvilgiu pasirinktos analizuoti šios JAV saugumo politikos:

- Branduolinių ginklų ir raketų technologijų neplatinimo politika;
- Bendradarbiavimo su sąjungininkėmis Azijos-Ramiojo vandenyno regione politika (dvišalių aljansų politika);
- Paramos Taivaniui politika.

Kaip matyti, JAV saugumo politikos agresyvumo Rusijos ir Kinijos atžvilgiu nustatymui buvo pasirinktos vienodi (branduolinių ginklų ir raketų technologijų neplatinimo politika) arba panašūs (aljansų politika, paramos valstybei, kuri konfliktuoja su Rusija arba Kinija, politika) atvejai. Toks pasirinkimas leidžia įvertinti ar yra esminių skirtumų tarp karinės transformacijos poveikio JAV saugumo politikai Rusijos ir Kinijos atžvilgiu.

JAV saugumo politikų Rusijos ir Kinijos atžvilgiu atvejai pasirinkti analizuoti tikslingai, kadangi būtent šios politikos leidžia gana tiksliai nustatyti JAV saugumo politikos Rusijos ir Kinijos atžvilgiu (ne) agresyvumą. Pirmosios iš jų – branduolinių ginklų ir raketų technologijų neplatinimo

politikos tikslai tapo vienu svarbiausių JAV saugumo politikos prioritetų⁷⁹, tad bandymas juos įgyvendinti potencialiai galėjo įgauti agresyvios politikos bruožų. Šios politikos atvejo tyrime esminis dėmesys skiriamas JAV pasirinkimo taikyti grasinimo karine jėga priimti palankius JAV sprendimus (pvz., nutraukti branduolinių ginklų ir raketų technologijų platinimą kitoms valstybėms) analizei. Antrosios – bendradarbiavimo su NATO sąjungininkėmis (prieš Rusiją) ir dvišalių aljansų Azijos-Ramiojo vandenyno regione (prieš Kiniją) politikos atvejis taip pat palankus tirti JAV saugumo politikos agresyvumą. Akivaizdu, kad JAV agresyvi saugumo politika gali ypač atsiskleisti karinių aljansų, nukreiptų prieš Rusiją ir Kiniją, stiprinime, kuris savo esme būtų puolamojo, o ne gynybinio ar atgrasinamojo charakterio. Šio atvejo tyrime didžiausias dėmesys skiriamas įvertinti ar JAV NATO ir dvišalius aljansus su sąjungininkais Azijos-Ramiojo vandenyno regione bandė paversti puolamojo pobūdžio aljansais atitinkamai prieš Rusiją ir Kiniją, ar JAV žymiai stiprino savo karines bazes sąjungininkų, besiribojančių su Rusija ir Kinija, teritorijose ir ar tiekė ginkluotę sąjungininkams, kurios panaudojimas numatomas puolimo prieš Rusiją ir Kiniją metu. Trečiosios – paramos Gruzijai (Rusijos atžvilgiu) ir paramos Taivaniui (Kinijos atžvilgiu) politikos atvejis taipogi leidžia pakankamai tiksliai vertinti JAV saugumo agresyvumą. Tokį pasirinkimą galima pagrįsti tuo, kad (a) Gruzija (po Rožių revoliucijos) tapo JAV „globojama“ valstybė dėl Gruzijos paramos JAV kovoje su terorizmu ir Gruzijos pastangų tapti demokratine valstybe, o, tuo tarpu, Rusija Gruziją tebevertina kaip savo įtakos sferoje esančią valstybę; (b) Taivanį JAV yra faktiškai įsipareigojusi ginti nuo Kinijos karinės agresijos pagal 1979 m. Taivaniečių santykių aktą, o Kinija Taivanį laiko neatskiriama Kinijos dalimi ir dėl to neatmeta galimybės karine jėga sugrąžinti Taivanį į Kinijos sudėtį. Šių atvejų tyrime didžiausias dėmesys skiriamas įvertinti ar JAV grasino naudoti ir demonstravo karinę jėgą, remdama Gruziją prieš Rusiją ir Taivanį prieš Kiniją,

---

⁷⁹ Francis J.Gavin, „Same As It Ever Was: Nuclear Alarmism, Proliferation, and the Cold War.“ *International Security*, 34(3), Winter 2009/10, 7.

ir ar JAV tiekė ginkluotę Gruzijai ir Kinijai, kuri labiau priskirtina puolamojo pobūdžio ginkluotei.

Priklausomo kintamojo operacionalizacija. Rusijos ir Kinijos karinė ir saugumo politikos kaip priklausomasis kintamasis taip pat analizuojamas kaip dviejų dėmenų kintamasis: karinis dėmuo (karinė politika); politinis dėmuo (saugumo politika).

Priklausomo kintamojo karinio dėmens analizėje siekiama atsakyti į du esminius klausimus:

- a) *Ar Rusija ir Kinija JAV karinę transformaciją vertina kaip grėsmę?*
- b) *Ar ir kaip Rusija ir Kinija reaguoja į JAV karinę transformaciją kurdamos savo nacionalinius karinius pajėgumus?*

Priklausomojo kintamojo karinio dėmens analizėje, kaip ir nepriklausomojo kintamojo karinio dėmens analizėje, analizuojami šie elementai: konvenciniai pajėgumai, suteikiantys puolimo pranašumą konvencinio mūšio lauke, ir kariniai pajėgumai, suteikiantys puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse, šių pajėgumų panaudojimo doktrinos (parodančios ar karinių pajėgumų teikiamas puolimo pranašumas perkeliamas į doktrines nuostatas) ir Rusijos/Kinijos konvencinio kariavimo patirtis. Šių elementų analizė turėtų atskleisti ar Rusija ir Kinija taip pat siekia įgyti puolimo pranašumą suteikiančius pajėgumus ir koreguoti karines doktrinas, atspindinčias siekį išnaudoti puolimo pranašumą. *Tačiau skirtingai nei nepriklausomo kintamojo karinio dėmens analizėje, į priklausomojo kintamojo karinio dėmens analizę įvedamas vienas papildomas analizės elementas – Rusijos ir Kinijos percepcijos (suvokimas) apie JAV karinės transformacijos reikšmę puolimo-gynybos balansui, t.y. ar JAV įgijo puolimo pranašumą prieš Rusiją ir Kiniją.* Būtent nuo Rusijos ir Kinijos percepcijų apie JAV įgytą/įgyjamą puolimo pranašumą priklausys Rusijos ir Kinijos karinė ir saugumo politikos – jeigu Rusija ir Kinija nesuvoktų JAV

karinės transformacijos kaip didinančios JAV puolimo pranašumą, tai vargu ar būtų galima tikėtis kažkokio Rusijos ir Kinijos karinio ir politinio atsako.⁸⁰

Priklausomo kintamojo politinio dėmens analizėje siekiama atsakyti į šį pagrindinį klausimą:

- *Ar Rusijos ir Kinijos reagavimas į JAV saugumo politiką jų atžvilgiu buvo agresyvus?*

Į šį klausimą siekiama atsakyti analizuojant ar Rusijos ir Kinijos reagavime į JAV saugumo politikas (t.y. branduolinio ginklo ir raketų technologijų neplatavimo, aljansų ir paramos valstybei, kuri konfliktuoja su Rusija arba Kinija, politikos) galima identifikuoti agresyvios politikos ženklų: t.y. grasinimo karine jėga, karinės jėgos demonstravimo.

Šio dėmens analizėje siekiama atskleisti ryšio tarp JAV saugumo politikos (ne) agresyvumo ir Rusijos ir Kinijos politinio atsako pobūdį, ir įvertinti Rusijos ir Kinijos karinio atsako (karinių pajėgumų modernizacijos pasiekimų) poveikį šių valstybių reagavimui į JAV saugumo politikas.

Apibrėžus disertacijos tyrimo nepriklausomo ir priklausomo kintamųjų elementus, galima pradėti patį tyrimą pirmiausiai analizuojant JAV karinę transformaciją – ši analizė pateikiama kitoje disertacijos dalyje.

---

⁸⁰ Lynn-Jones teigimu, būtent percepcijos apie puolimo-gynybos balansą galėtų būti esminis užsienio politiką aiškinantis kintamasis jeigu puolimo-gynybos balanso teorija būtų naudojama kaip užsienio politikos analizės teorija. Žr. Sean M.Lynn-Jones, „Offense-Defense Theory and its Critics.“ *Security Studies*, 4(4), Summer 1995, 681.

2. JAV KARINĖ TRANSFORMACIJA PO ŠALTOJO KARO

2.1. Konvencinių pajėgų transformacija

2.1.1. Konvencinių pajėgų transformacijos ištakos Šaltojo karo pabaigoje

JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo ištakas galima sieti su naujų technologijų atsiradimu JAV praėjusio amžiaus 6-7 dešimtmečiuose ir JAV prezidento Carterio gynybos sekretoriaus H.Browno „Offset“ strategija Sovietų Sąjungos atžvilgiu. „Offset“ strategija JAV pajėgoms iškėlė tikslą remiantis aukštosiomis technologijomis įgyti kokybinį pranašumą, galintį neutralizuoti kiekybinį Sovietų Sąjungos pranašumą konvencinių pajėgų srityje. W.Perry, gynybos sekretoriaus H.Browno pavaduotojas, nusprendė, kad kokybinį pranašumą JAV gali įgyti dėka savo lyderystės informacinių technologijų srityje.⁸¹ Tikėtasi, kad kokybinį pranašumą suteiks trys tarpusavyje glaudžiai susiję pajėgumų elementai: pažangi žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo sistema (angl. *ISR*), leisianti sekti įvykius mūšio lauke; tikslaus taikymo ginklai, kuriais bus atakuojami taikiniai iškart po jų pastebėjimo; naujo modelio kovos laivai ir lėktuvai, gebėsiantys išlikti beveik nepastebėti.

Planuota, kad pažangią žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo sistemą sudarys sistemų sistema: sensoriai⁸² (galintys aptikti ir stebėti taikinius), sensorių platformos⁸³, sensorių surinktos informacijos pavertimo „suprantama informacija“ ir informacijos susistemavimo, integravimo ir pateikimo pajėgumai, taip pat komunikaciniai kanalai, leidžiantys išplatinti surinktą informaciją. Iki Šaltojo karo pabaigos amerikiečiams pavyko sukurti *JSTARS*⁸⁴ – mūšio stebėjimo sistemą, leidžiančią identifikuoti žemėje esančias platformas

---

⁸¹ Žr. William J.Perry, „Technology and National Security: Risks and Responsibilities.“ Pranešimas konferencijoje „Risk and Responsibility in Contemporary Engineering and Science: French and U.S. Perspectives“, France-Stanford Center for Interdisciplinary Studies, April 7-8, 2003. <<http://stanford.edu/dept/france-stanford/Conferences/Risk/Perry.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 11]; Analitikai, lyginantys JAV ir SSRS karinę galią XX a. 7 dešimtmetyje, įrodinėjo, kad JAV aiškiai pirmauja prieš SSRS kompiuterių, mikrotechnologijos, taikinių paieškos, tikslaus taikymo ginklų, nuotoliniu būdu valdomų platformų technologijų srityse. Žr. John, M. Collins, Anthony, H. Cordesman, *Imbalance of Power: An Analysis of Shifting U.S.-Soviet Military Strengths*. London: MacDonald and Jane's, 1978, 31-40.

⁸² Pvz., fotoaparatai, filmavimo kameros, infraraudonųjų spindulių, vaizdo radarai.

⁸³ Pvz., lėktuvai, laivai, satelitai, nuotoliniu būdu valdomi aparatai.

⁸⁴ Angl. *Joint Surveillance Target Attack Radar System*.

visos paros bėgyje beveik visomis oro sąlygomis. Kariniame konflikte su Iraku 1991 m. metu JAV pirmą kartą panaudojo *JSTARS* sistemą (*E-8* klasės lėktuvas buvo naudojamas kaip sintetinės apertūros radaro platforma, o šio radaro surinkta informacija buvo perduodama žemėje esantiems informacijos apdorojimo centrams)⁸⁵. Dar šiek tiek anksčiau nei *JSTARS* buvo sukurta *AWACS*⁸⁶ oro erdvės stebėjimo sistema (XX a. 7 dešimtmetyje), galinti stebėti visus mūsų oro erdvėje skraidančius priešininko lėktuvus ir nurodanti jų koordinates savo pajėgų naikintuvams, taip padedanti užtikrinti pranašumą ore. 7-8 dešimtmečiuose buvo pradėtos plėtoti bepiločių skraidančių aparatų (angl. *UAV*) ir satelitų technologijos – kitos itin svarbios sudėtinės atsirandančios pažangios ISR sistemos dalys. Taktinės žvalgybos tikslais nuotoliniu būdu pilotuojamus *UAV* JAV pradėjo kurti dar Vietnamo karo metais, o iki 1978 metų šių *UAV* technologijų bandymai buvo sėkmingai pabaigti. Visgi iki Šaltojo karo pabaigos JAV taip ir nesugebėjo pradėti gaminti taktinių *UAV*, nes dėl nuolat keičiamų reikalavimų būsimiems *UAV* techninės jų įgyvendinimo kliūtys tapo sunkiai įveikiamos, tuo pačiu ir reikalingos finansinės sąnaudos tapo pernelyg didelės.⁸⁷ Atsižvelgiant į šias problemas, 1985-1990 m. laikotarpyje JAV jūrų, jūrų pėstininkų ir sausumos pajėgos įsigijo taktinius *UAV* (*Pioneer* tipo), sukurtus Izraelio gynybos pramonės. 1980-1982 m. ir 1984-1990 m. pažangių gynybos tyrimų agentūra vykdė atitinkamai *TACIT RAIN* ir *AMBER* projektus⁸⁸, kuriais buvo siekiama sukurti *UAV*, galinčių skristi itin aukštai ir itin ilgai, technologijas, tačiau iki Šaltojo karo pabaigos tokio tipo bepiločių lėktuvų masinė gamyba nepradėta. Tuo tarpu palydovų technologijos vystymas ir jos testavimas buvo šiek tiek

---

⁸⁵ Operacijos „Desert Storm“ metu JAV turėjo tik du lėktuvus, įgalinančius *JSTARS* sistemos veikimą, (esančius dar tik plėtros/bandymų stadijoje), tačiau jų panaudojimas operacijoje buvo sėkmingas. Žr. Michael, E. O’Hanlon, *Defense Strategy for the Post-Saddam Era*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2005, 82.

⁸⁶ Angl. *Airborne Warning and Control System*. Iki prasidedant 1991 m. Irako karui JAV turėjo kiek daugiau nei 30 *AWACS* tipo lėktuvų. Žr. William, P., Delaney, „Air Defense of the United States: Strategic Missions and Modern Technology.“ *International Security*, 15(1), Summer 1990, 192-193.

⁸⁷ JAV sausumos pajėgų *UAV Aquilla* programa dėl šių priežasčių taip ir liko neįgyvendinta, nors buvo vykdyta nuo 1978 m. iki 1988 m. Žr. Richard H. Van Atta, Michael J. Lippitz, Jasper C. Lupo, Rob Mahoney, Jack H. Nunn, „Transformation and Transition: DARPA’s Role in Fostering an Emerging Revolution in Military Affairs. Volume 1 – Overall Assessment.“ Institute for Defense Analyses, April 2003. <http://www.darpa.mil/Docs/P-3698_Vol_1_final.pdf> [Žiūrėta 2010 11 10].

⁸⁸ Ten pat.

sėkmingesnis. JAV dar 7 dešimtmetyje dislokavusi palydovų grupę, kurios uždavinys buvo fiksuoti Sovietų Sąjungos raketų skrydžio trajektorijas, 8 dešimtmetyje siekė sukurti „lengvuosius palydovus“, kurie galėtų būti iškelti į žemutinę orbitą stebėti judančias platformas žemėje, vandens paviršiuje ir sausumoje, be to, siekta sukurti ir iškelti radarą į kosmosą su tais pačiais, kaip ir lengvųjų palydovų, tikslais. Akivaizdesnė pažanga pasiekta kuriant lengvuosius palydovus: 1991 m. Irako karo metu vienai JAV jūrų pėstininkų lėktuvų eskadrilei leista išimtinai naudotis bandomojo „lengvojo palydovo“ surinkta informacija.

Tikslaus taikymo ginklų kūrimo programos buvo tamptariai susietos su pažangios ISR kūrimu: 1978 m. inicijuotai „Assault Breaker“ programai iškeltas uždavinys išplėtoti tikslaus smogimo pajėgumus besiremiančius pažangia ISR sistema. Šios programos rėmuose bendromis JAV sausumos ir oro pajėgų pastangomis pradėta kurti taktinė raketų sistema (angl. *JTACMS*), tačiau iki Šaltojo karo pabaigos ši sistema pritaikyta tik sausumos pajėgoms⁸⁹, oro pajėgoms pasirinkus plėtoti *Tamahawk* tikslaus taikymo raketų pajėgumus. Tiek sausumos taktinė raketų sistema *ATACMS*, tiek *Tomahawk* raketos sėkmingai panaudotos 1991 m. Irako kare. Atkreiptinas dėmesys, kad tikslaus taikymo ginklų sistemos kurtos ne tik „Assault Breaker“ programos rėmuose: 7-8 dešimtmečių bėgyje JAV sausumos pajėgos buvo apginkluotos tikslaus taikymo prieštankinėmis sistemomis (*Sagger, Dragon, TOW, HOT*) pajėgomis stabdyti puolamuosius tankų grupių veiksmus.⁹⁰

Sunkiai pastebimų naikintuvų, bombonešių kūrimo programos buvo paskutinė svarbi „Offset“ strategijos pajėgumų dalis⁹¹: tokio tipo kovos lėktuvai, naudodamiesi pažangios ISR sistemos surinkta informacija, turėjo tikslaus taikymo ginklais naikinti svarbius taikinius prieš teritorijoje. XX a. 7 dešimtmetyje JAV pradėjo naikintuvo *F-117* (skirto naikinti taikinius žemėje),

---

⁸⁹ *ATACMS* (angl. Army Tactical Missile System).

⁹⁰ Žr. John J. Mearsheimer, „Precision-guided Munitions and Conventional Deterrence.“ *Survival*, XXI(2), March April 1979. <<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0001.pdf>> [Žiūrėta 2010 11 10].

⁹¹ JAV Šaltojo karo metu inicijavo ne tik sunkiai pastebimų kovos lėktuvų kūrimo programas, tačiau siekė sukurti ir sunkiai pastebimus kovos laivus (projektai *Sea Shadow, Arsenal ship*), tačiau skirtingai nei kovos lėktuvų, sunkiai pastebimų kovos laivų projekto iki Šaltojo karo pabaigos nespėta įgyvendinti.

o 8 dešimtmetyje bombonešio *B-2* kūrimo programas.⁹² Be to, 8 dešimtmetyje buvo inicijuotas ir dar vieno sunkiai pastebimo naikintuvo kūrimo projektas, kuris iki Šaltojo karo pabaigos buvo neužbaigtas.⁹³ Iki 1991 m. Irako karo buvo pagaminti 59 *F-117* naikintuvai⁹⁴, kurie šiame kare numetė apie 2100 bombų, greičiausiai sunaikinusių apie 80 procentų taikinių⁹⁵ (nors bombonešis *B-2* baigtas kurti 1989 m., tačiau 1991 m. Irako kare jis nenaudotas).

Nors „*Offset*“ strategijos įgyvendinimui skirtų pajėgumų kompleksas 1991 m. Irako kare pasirodė pakankamai sėkmingai, tačiau jis sudarė tik nedidelę dalį visų JAV pajėgumų panaudotų kare: tik apie 2 procentus numestų bombų priskirtinos tikslaus taikymo ginklų kategorijai⁹⁶, o *F-117* naikintuvai sudarė tik nedidelę dalį visų JAV naikintuvų, kovojusių Irako kare. Be to, pažangi ISR sistema buvo iš principo tik testuojama 1991 m. Irako karo metu⁹⁷, o kai kurie pajėgumai net nepanaudoti (bombonešiai *B-2*). Visgi šių pajėgumų gana efektyvus panaudojimas akivaizdžiai nurodė/patvirtino tolesnę JAV konvencinių pajėgų plėtros kryptį, siekiant bendrų (jungtinių) atskirų JAV pajėgų veikimo kovos lauke.⁹⁸

---

⁹² Žr. Rebecca Grant, „The Murky Future of Stealth: why, after 35 years, does the US have fewer than 150 stealth aircraft?“ *Air Force Magazine*, February 2009. <<http://www.airforce-magazine.com/MagazineArchive/Pages/2009/February%202009/0209stealth.aspx>> [Žiūrėta 2010 12 12].

⁹³ F-22 naikintuvas, skirtas kovoti su priešininko naikintuvais, siekiant užsitikrinti pranašumą ore.

⁹⁴ Žr. Richard H. Van Atta, Michael J. Lippitz, Jasper C. Lupo, Rob Mahoney, Jack H. Nunn, „Transformation and Transition: DARPA’s Role in Fostering an Emerging Revolution in Military Affairs. Volume 1 – Overall Assessment.“ Institute for Defense Analyses, April 2003. <http://www.darpa.mil/Docs/P-3698_Vol_1_final.pdf> [Žiūrėta 2010 11 10].

⁹⁵ William J. Perry, „Deterrence and Desert Storm.“ *Foreign Affairs*, 70(4), 1991, 76.

⁹⁶ Žr. Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 17.

⁹⁷ W.J.Perry teigia, kad JSTARS buvo efektyvi pranešdama apie priešininko kovinės technikos kiekį ir lokacijos vietą, tačiau nepritaikyta atpažinti ar suskaičiuoti priešininko karius, taip pat nepajėgi įvertinti bombų sukeltą žalą. Be to, dėl informacijos perkrovos buvo sudėtinga perduoti surinktą fotografinę ir vaizdinę medžiagą bei keistis informacija/bendrauti atskiroms pajėgų rūšims tarpusavyje. Žr. William J.Perry, „Deterrence and Desert Storm.“ *Foreign Affairs*, 70(4), 1991, 78.

⁹⁸ Carl E.Vuono, „Desert Storm and the Future of Conventional Forces.“ *Foreign Affairs*, 70(2), 1991, 56.

2.1.2. Konvencinių pajėgų transformacijos konceptualizacija ir prioritizavimas

Sėkmingas naujų JAV karinių sistemų išbandymas karinėje operacijoje prieš Sadamo Huseino režimą 1991 m. savaime buvo per silpnas veiksnys įtakoti JAV sprendimus skirti didelį finansavimą šių naujų karinių sistemų tolesniam plėtojimui iš karto po Šaltojo karo pabaigos. Pentagono analitinis centras, vadovaujamas A.Marshallo, teigė, kad 1991 m. karinė operacija prieš Iraką žymi naujos karybos revoliucijos, pagrįstos informacinių ir komunikacinių technologijų revoliucija, kurią reikia išnaudoti. Visgi Šaltajam karui pasibaigus JAV prezidentų Busho vyresniojo ir ypač Clintono administracijos didžiausią dėmesį skyrė JAV pajėgų skaičiaus ir išlaidų gynybai mažinimui, kurios tapo sunkiai pateisinamos subyrėjus Sovietų Sąjungai. Didžiausiu iššūkiu pirmajam prezidento Clintono gynybos sekretoriui Les Aspinui būtent ir tapo tinkamos JAV pajėgų struktūros, adekvačios susidoroti su galimais iššūkiais po Šaltojo karo pabaigos, nustatymas. 1993 m. gynybos sekretoriaus Les Aspino paskelbta gynybos peržiūra (angl. *Bottom-Up Review*) deklaravo, kad JAV privalo turėti pajėgas, galinčias laimėti du beveik tuo pačiu metu vykstančius stambaus masto regioninius konfliktus – šių konfliktų laimėjimo strategijoje plėtojamoms naujosios karinės sistemos (pažangiai žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo sistemos, tikslaus taikymo ginklams) jau skiriamas, nors tik pagalbinis, vaidmuo.⁹⁹ Nors 1993 m. gynybos peržiūra pripažino, kad vykstanti technologinė revoliucija privers persvarstyti atskirų ginklų (pvz., tankų, lėktuvų, raketų) panaudojimo koncepcijas, tačiau sprendimų taip padaryti bei pradėti aktyviai plėtoti naujas karines sistemas taip ir nepriėmė.

Lūžis JAV gynybos departamento ir JAV ginkluotųjų pajėgų Jungtinio štabo vadovybės pozicijoje įvyko 1994-1996 m. laikotarpyje, kai gynybos sekretoriumi tapo W.Perry, o Jungtinio štabo vicepirmininku admiralas W.Owenas: W.Perry Gynybos departamento viduje sukūrė grupę, planavusią

⁹⁹ Les Aspin, Secretary of Defense, „Report on the Bottom-Up Review.“ October 1993, <<http://www.fas.org/man/docs/bur/index.html>> [Žiūrėta 2011 01 10].

ateities poreikius atsižvelgiant į karybos revoliuciją¹⁰⁰, o admiralas W.Owenas inicijavo pastangas identifikuoti potencialius karybos revoliucijos elementus JAV ginkluotosiose pajėgose. Admirolui W.Owenui pavyko identifikuoti tris pajėgumų paketus (žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo pajėgumai; pažangūs C4I¹⁰¹ pajėgumai; tikslieji ginklai), kurių poveikis karybai tampa revoliucinis jiems veikiant kaip integruotai karinei sistemai. Ši „sistemų sistema“ leidžia užtikrinti beprecedentį mūšio lauko stebėjimą, beprecedentį mūšio lauko informacijos apdorojimą ir perdavimą karo vadams ir tikslųjų ginklų panaudojimą prieš taikinius identifikuotus mūšio lauko stebėjimo sistemų. Kitaip tariant, „sistemų sistema“ užtikrina informacinį pranašumą prieš priešininką, atveriantį kelią visapusiškai dominavimui kovinių operacijų metu. „Sistemų sistemos“ vizija tapo oficialia JAV ginkluotųjų pajėgų transformacijos vizija iki 2020 metų. JAV jungtinės karinės vadovybės paskelbtose ginkluotųjų pajėgų vizijose *Joint Vision 2010* ir *Joint Vision 2020* informacinis pranašumas laikomas svarbiausia karinės sėkmės priežastimi: tik įgavus šį pranašumą įmanoma pasiekti visapusišką dominavimą mūšio lauke.¹⁰² 1997 m. antrojoje Clintono prezidentavimo laikotarpio gynybos peržiūroje taip pat oficialiai patvirtinta „sistemų sistemos“ vizija: šioje peržiūroje bene pirmą kartą atvirai deklaruota, kad „...informacinė revoliucija sąlygoja karybos revoliuciją, kuri fundamentaliai pakeis JAV pajėgų kariavimo būdą...“, o „...sėkmės raktas yra integruota „sistemų sistema““.¹⁰³

Clintoną JAV prezidento poste pakeitęs Bushas jaunesnysis garsioje rinkiminėje kalboje, žinomoje Citadelės vardu, teigė būtinybę neapsiriboti tik

---

¹⁰⁰ Lawrence J. Korb, „Defense Budgets and the Clinton Defense Programs.“ Kn. Stephen J.Cimbala (sud.), *Clinton and the Post-Cold War Defense*. Westport, Connecticut, London: Praeger, 1996, 26.

¹⁰¹ C4I – angl. *Command, Control, Communications, Computers, Intelligence*.

¹⁰² *Joint Vision 2010* ir *Joint Vision 2020* dokumentuose įvardinamų svarbiausių naujų operacinių konceptų, tokių kaip *dominuojantis manevras* (angl. *dominant maneuver*), *tikslus smūgis* (angl. *precision engagement*), *visadimensinė apsauga* (angl. *full-dimensional protection*), *koncentruota logistika* (angl. *focused logistics*), nebūtų įmanoma įgyvendinti jei neužtikrinamas informacinis pranašumas mūšio lauke, kuris įgalina vykdyti sinchronizuotas atakas skirtingose operacijos vietose ir tiksliai atakuoti svarbius taikinius. Žr. *Joint Vision 2010*. America's Military: Preparing for Tomorrow, 1996. <<http://www.dtic.mil/jv2010/jv2010.pdf>> [Žiūrėta 2010 11 10]; *Joint Vision 2020*. America's Military: Preparing for Tomorrow, 2000. <http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/joint_vision_2020.pdf> [Žiūrėta 2010 11 10].

¹⁰³ Žr. Quadrennial Defense Review, May 1997. <<http://www.fas.org/man/docs/qdr/>> [Žiūrėta 2010 12 10].

daline modernizacija, o aktyviai plėtoti naujas technologijas, be to, JAV ginkluotąsias pajėgas paversti judriomis, lengvesnėmis, greitai dislokuojamomis ir reikalaujančiomis tik nedidelės logistinės paramos pajėgomis.¹⁰⁴ Atitinkamai prezidento Busho jaunesniojo administracija įsipareigojo siekti „sistemų sistemos“ vizijos, pervadintos „tinklinio kariavimo“ (angl. *Network-centric warfare*) vizijos vardu. Prezidento Busho jaunesniojo gynybos sekretoriaus D.Rumsfeldo supratimu „tinklinio kariavimo“ koncepcija suteikia neregėtas galimybes informacinių tinklų pagalba atskiroms ginkluotųjų pajėgų rūšims vykdyti karines operacijas bendrai. Dėl to 2001 m. gynybos peržiūros dokumente akcentuota būtinybė derinti technologinę sunkiai pastebimų platformų¹⁰⁵, bepiločių lėktuvų ir protingų ginklų sistemų¹⁰⁶ pažangą su informacinių sistemų diegimu ginkluotosiose pajėgose.¹⁰⁷ Be to, skirtingai nei prezidento Clintono gynybos sekretoriai W.Perry ir W.Cohenas, prezidento Busho jaunesniojo gynybos sekretorius D.Rumsfeldas ginkluotųjų pajėgų transformacijos programoje itin didelį dėmesį skyrė greito pajėgų dislokavimo ir išlaikymo tolimuose karinių operacijų regionuose pajėgumams stiprinti: iškelti tikslai skelbė, kad JAV karinės pajėgos per 10 dienų turi gebėti būti dislokuojamos kur prireikus, per 30 dienų nugalėti priešininką ir per kitas 30 dienų būti perdislokuojamos kitur.¹⁰⁸ Konfliktų Afganistane ir Irake patirtis stipriai paveikė 2006 m. gynybos peržiūros sprendimus, tačiau „tinklinio kariavimo“ koncepcija sulaukė tolesnio palaikymo, o atskirų „sistemų sistemos“ pajėgumų plėtrai skirtas didelis prioritetas.¹⁰⁹ Obama JAV prezidento poste pakeitęs Bushą jaunesnįjį

---

¹⁰⁴ President George W. Bush, „The Period of Consequences.“ The Citadel, South Carolina, September 23, 1999. <http://www.citadel.edu/pao/addresses/pres_bush.html> [Žiūrėta 2010 10 10].

¹⁰⁵ Angl. *Stealth platforms* arba *Low-observable platforms* (pvz., naikintuvai F-22 Raptor ir F-35 JSF yra laikomos tokiomis platformomis, t.y. standartinių radarų sunkiai aptinkamais objektais).

¹⁰⁶ Protingais ginklais laikomi tokie ginklai, kurie sugeba patys nustatyti taikinius ir juos sekti; tikslaus taikymo ginklų sąvoka paprastai apibūdinami tiek protingi, tiek tikslieji ginklai, tačiau pastarieji nuo pirmųjų skiriasi tuo, kad jie atakuoja taikinius, kurie jiems buvo nustatyti iš anksto.

¹⁰⁷ Žr. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ September 30, 2001, 41, <<http://www.dod.gov/pubs/qdr2001.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05].

¹⁰⁸ Žr. William R.Hawkins, *Is Rumsfeld's "Revolution in Military Affairs" Finally Over?* September 12, 2006. <http://www.americaneconomicalert.org/view_art.asp?Prod_ID=2548> [Žiūrėta 2009 02 10].

¹⁰⁹ Pvz., nuspręsta sukurti Specialiųjų operacijų pajėgų bepiločių lėktuvų eskadrilę, siekiant stiprinti taikinių suradimo priešininko aktyviai ginamose teritorijose pajėgumus, tęsti Sausumos pajėgų

savo pirmojoje gynybos politikos peržiūroje neatmetė „tinklinio kariavimo“ vizijos, dar kartą patvirtindamas JAV prioritetus bepiločių lėktuvų sistemų, C4ISR, ilgo nuotolio tikslųjų ginklų kūrimui. Visgi šioje gynybos politikos peržiūroje suformuluotoje nuostatoje, nurodančioje būtinybę subalansuoti ateities pajėgumų kūrimą su poreikiais šiandienos karams, išreikšta intencija sumažinti ateities pajėgumams plėtoti skiriamą finansavimą.¹¹⁰ Be to, iš 2010 m. gynybos politikos peržiūros dokumento „išnyko“ tokios formuluotės kaip „karybos revoliucija“, „technologinė revoliucija“, „karinė transformacija“, egzistavusios ankstesniuose gynybos politikos peržiūros dokumentuose. Ateities pajėgumų kūrimas laikomas karinės *modernizacijos* dalimi, modernios karybos paskutinio laikotarpio raida įvardinama *evoliucijos* vardu, o pokyčiai technologijose vadinami *žymiais*.

Apibendrinant JAV konvencinių pajėgų transformacijos konceptualizavimo istoriją laikotarpiu po Šaltojo karo, galima teigti, kad 1994-1996 m. kristalizuota JAV konvencinių pajėgų transformacijos kaip „sistemų sistemos“/„tinklinės kariuomenės“ vizija, numačiusi plėtoti tris esmines sistemas (senorių – informacijos rinkėjų; vadovavimo ir komunikacijos – informacijos apdorojimo ir paskleidimo; tikslųjų ginklų – informacinio pranašumo išnaudojimo mūšio lauke), turėjusias multiplikuoti JAV konvencinę galią ir taip turėti revoliucinės įtakos konvenciniams kariavimo būdams, išlaikė paramą JAV prezidentu tapus Bushui jaunesniajam, o vėliau ir Obamai. Kita vertus, prezidentų Busho jaunesniojo antrosios kadencijos metu ir Obamos prezidentavimo laikotarpiu atėjo supratimas, kad šios sistemos vienos savaimė negali išspręsti visų problemų karo mūšio lauke, ypatingai kovojant su

---

organizacinę transformaciją (iš divizijų į brigadas), kuri atveria kelius labiau išnaudoti „tinklinio kariavimo“ pranašumus. Žr. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report 2006.“ February 6, 2006. <<http://www.defense.gov/qdr/report/report20060203.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05].

¹¹⁰ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report 2010.“ February 2010, ii-iv. <<http://www.defense.gov/qdr/qdr%20as%20of%2029jan10%201600.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 05]. Ši strateginė nuostata išreikšta buvo dar 2009 m. B.Obamos gynybos sekretoriaus R.Gates straipsnyje *Foreign Affairs* žurnale. Žr. Robert M. Gates, „A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for a New Age.” *Foreign Affairs*, 88(1), January/February 2009, 28-40.

ginkluotais pasipriešinimais, o ne reguliariomis konvencinėmis kariuomenėmis.

2.1.3. Konvencinių pajėgų transformacijos elementai ir apimtis

Pažangūs informacijos rinkimo pajėgumai (angl. ISR) yra pirmoji transformacinė sistema multiplikuojanti JAV konvencinių pajėgumų galią. Pagrindiniai pažangios informacijos rinkimo sistemos elementai tokie kaip *JSTARS*, *AWACS*, bepiločiai lėktuvai, palydovų sistemos, kaip jau minėta, buvo sukurti dar Šaltojo karo metu. Tačiau po pirmo rimto šių pajėgumų išbandymo Persijos įlankos kare 1991 m., jų technologinių savybių tobulinimui skirtas ypatingas dėmesys ir paspartintas jų diegimas ginkluotosiose pajėgose. *JSTARS* sistema baigta tobulinti¹¹¹ ir adaptuota JAV ginkluotų pajėgų reikmėms iki pirmosios Busho jaunesniojo kadencijos pabaigos: 2004 m. JAV karinių orų pajėgų sudėtyje buvo aktyvuoti 17 *E-8C JSTARS* lėktuvų; šis skaičius nepakito iki šios dienos.¹¹² Tačiau JAV *JSTARS* sistemos ir ją nešančio lėktuvo tobulinimui jau daugiau kaip dešimt metų iš eilės skiria milžinišką finansavimą, svyruojantį nuo 60 iki 337 milijonų dolerių per metus (žr. 3 lentelę). Ne mažiau dėmesio JAV skyrė ir ginkluotųjų pajėgų bepiločių lėktuvų ir bepiločių kovos lėktuvų technologijų plėtrai ir šių lėktuvų masiškam įvedimui į pajėgų sudėtį. Pajėgiausi bepiločių lėktuvų tipai *Predator* ir *Global Hawk* geba 36 valandas be pertraukos stebėti konkrečią erdvę atitinkamai 30000 ir 65000 pėdų aukštyje ir palydovinių ryšių pagalba perduoti realaus laiko atvaizdą karo vadams operacijos regione.¹¹³ 2008 m. pabaigoje JAV sausumos, jūrų, oro ir specialiųjų operacijų pajėgos savo ginkluotės sudėtyje jau turėjo apie 800 taktinių ir pajėgesnių (tokių kaip *Predator* ir *Global Hawk*) bepiločių lėktuvų¹¹⁴, nors dar 2004 metais šių lėktuvų skaičius nesiekė 200.¹¹⁵

¹¹¹ Esminis patobulinimas po Persijos įlankos karo 1991 metais.

¹¹² Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor&Francis Group, 2009, 40.

¹¹³ Žr. Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 18.

¹¹⁴ Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor&Francis Group, 2009, 31-41.

Be to, nuo 1999-2000 metų JAV sausumos ir jūrų pajėgos skiria milijonus dolerių taktinių bepiločių lėktuvų technologijų tobulinimui, o oro pajėgos pajėgesnių bepiločių lėktuvų technologijoms (žr. 3 lentelę).

Palydovų sistemos kosmoso erdvėje yra dar svarbesnis informacijos rinkimo pajėgumas nei *JSTARS* ar bepiločių lėktuvų sistemos. Globali navigacijos (angl. *GPS*) ir Gynybinės paramos (angl. *Defense Support Program*) palydovų sistemos pradėtos kurti dar Šaltojo karo metais, tačiau tik pastaroji (skirta sekti balistinių raketų skrydžių trajektorijas) buvo arti pilno pajėgumo Šaltojo karo pabaigoje. Tuo tarpu Globali navigacijos sistema tik 1995 m. tapo pajėgi pilnai patenkinti karinių operacijų poreikius¹¹⁶, be to, kadangi palydovų veikimo laikas yra ribotas (nuo 6 iki 10 metų), tad jau 1996 m. pradėta kelti naujus palydovus (tipas Block II/IIA), pasižyminčius geresnėmis technologinėmis savybėmis, kuriuos savo ruožtu 2010 m. pradėjo keisti dar pažangesnėmis technologijomis pasižymintys Block IIF. Šios navigacinės sistemos technologiniam tobulinimui skiriamos lėšos nuo apie 40 milijonų dolerių 1996 m. išaugo iki apie 300 milijonų dolerių 2007 m. (žr. 3 lentelę). JAV ginkluotųjų pajėgų gebėjimas veikti tiksliai mūšio lauke dar labiau sustiprės įgyvendinus *Operationally Responsive Space* programą, kuri numato į kosmosą paleisti palydovus, kurių surinkta informacija būtų naudojama išimtinai JAV jungtinių pajėgų vadų.¹¹⁷

3 lentelė. Žvalgybos, stebėjimo ir atpažinimo (ISR) technologijų kūrimo finansavimas 1996-2008 m. (mln. USD.)

Plėtojamos karinių sistemų technologijos	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008
JAV sausumos pajėgos							
<i>JSTARS</i>	15.3	6.4	26	7.4	4.4	-	-
<i>Taktiniai bepiločiai lėktuvai (UAV)</i>	-	-	45	35.2	67.9	144.8	188.2

¹¹⁵ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*. London: Oxford University Press, 2006, 20-31.

¹¹⁶ GPS History, Chronology, and Budgets (Appendix B) in Scott Pace, Gerald Frost, Irving Lachow, Dave Frelinger, Donna Fossum, Don Wassem, Monica M.Pinto, „The Global Positioning System: Assessing National Policies.“ RAND, 1995. <http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR614/MR614.appb.pdf> [Žiūrėta 2011 01 14].

¹¹⁷ Col Kevin McLaughlin, Director of Operationally Responsive Space Office, July 2007. <<http://www.responsivespace.com/ors/reference/McLaughlin.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 13].

JAV jūrų pajėgos							
<i>Taktiniai bepiločiai lėktuvai (UAV)</i>	-	-	75	73.1	85.6	114.9	66.8
<i>Pajėgesni UAV (Endurance UAV)</i>	-	-	-	-	95,1	-	111,2
JAV oro pajėgos							
<i>JSTARS</i>	154.9	112.6	135.5	147.6	59.8	110.8	337.5
<i>GPS Block IIF</i>	98.5	69.1	-	-	-	-	-
<i>NAVSTAR GPS (User, Control)</i>	41.3	70.3	145.8	126.3	234.8	286.2	261.1
<i>NAVSTAR GPS III</i>	-	-	-	-	-	89.5	446.1
<i>Pajėgesni UAV (Endurance UAV)</i>	-	13.4	76.2	210.2	385.8	-	-
<i>Predator UAV</i>	-	-	-	-	-	54.1	37.6
<i>Global Hawk UAV</i>	-	-	-	-	-	257.6	274.7

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis JAV gynybos sekretoriaus pavadootojo biuro duomenimis.

<http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy1998/fy1998_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/Docs/fy1999_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2001_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2003_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2005_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2007_r1.pdf;
http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2009/fy2009_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].

Informacijos apdorojimo ir jos komunikavimo/transliavimo visomis karinio vadovavimo grandimis yra antrasis transformacinių technologijų paketas (angl. C4I). Šios technologijos įgalina užtikrinti kokybiškai aukštesnio lygmens vadovavimą ginkluotosioms pajėgoms, skirtingų pajėgų rūšių sąveikumą ir sustiprinti sausumos pajėgų efektyvumą mūšio lauke. 1996 m. baigta diegti Globali vadovavimo ir kontrolės sistema (angl. *Global Command and Control System*)¹¹⁸, kurios sudėtine dalimi yra *revoliucinė* Jungtinė taktinė informacijos paskirstymo sistema (angl. *Joint Tactical Information Distribution System, JTIDS*), leidžia atskiroms JAV ginkluotųjų pajėgų rūšims vykdyti jungtines karines operacijas.¹¹⁹ Saugią komunikaciją *JTIDS* tinklais užtikrina 1994-2003 m. laikotarpyje sukurta *MILSTAR* palydovų sistema¹²⁰, tačiau ši *MILSTAR*

¹¹⁸ U.S. Department of Defense, „Global Command and Control System Adopted.“ Immediate Release of the Department of Defense, September 26, 1996. <<http://www.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=1049>> [Žiūrėta 2011 01 15].

¹¹⁹ Skirtingos jungtinės taktinės informacijos paskirstymo sistemos tokios kaip Link 16, Link 22, Vehicle Message Format (VMF), Common Message Format (CMF), Integrated Broadcast Service (IBS) leidžia tarpusavyje komunikuoti platformoms (kovos laivai, naikintuvai, tankai ir kt.), kuriomis operuoja skirtingos pajėgų rūšys.

¹²⁰ Žr. Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 20.

sistema artimiausiu laiku bus pakeista Ypatingai aukštų dažnių palydovų sistema (angl. *Global Extremely High Frequency System*) ir pažangia POLAR sistema (angl. *Advanced Polar System*). Be to, nuo 2004 m. pradėtos skirti milžiniškos lėšos transformacinės palydovų sistemos (angl. *Transformational SATCOM*) technologijoms kurti¹²¹ – ši palydovų sistema informaciją perdavinės lazerinių impulsų (o ne radijo bangų) būdu, leidžiantį saugiai perduoti žymiai greičiau ir didesnius informacijos kiekius netgi už dar nebaigtą kurti Ypatingai aukštų dažnių palydovų sistemą. Sausumos pajėgų efektyvumui revoliucinį poveikį turi diegiama FBCB2 (angl. *Force XXI Battle Command Brigade and Below System*), kuri sausumos pajėgų brigadoms ir už jas mažesniems kariniam vienetams (taip pat eiliniams kariams) užtikrins mūšio lauko matymą, taip pat automatiškai identifikuodama draugiškų ir priešiškių pajėgų lokacijos vietas ir perduodama pajėgų vado planuojamų manevrų grafinius vaizdus.¹²²

4 lentelė. C4I technologijų kūrimo finansavimas 1996-2008 m. (mln. USD.)

Plėtojamos karinių sistemų technologijos	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008
JAV sausumos pajėgos							
<i>C3 technologija</i>	13.1	16.1	19.1	22.1	18.2	45	42
<i>Pažangi C3 technologija</i>	29.3	24.8	27.3	33.2	11.1	11.9	11.7
<i>Skaitmenizavimas (Digitization)</i>	110.5	91.2	31.4	31.4	17.8	12.8	10.4
<i>Jungtinė taktinė ryšių programa</i>	12.6	20.8	16.3	5.1	16.1	22.9	1.4
<i>FBCB2</i>	-	-	63.9	54.9	47.4	18.5	30.7
<i>Kario taktinis informacinis tinklas</i>	-	-	-	-	77.2	91.9	309
JAV jūrų pajėgos							
<i>C3 technologija</i>	56.5	-	-	-	-	-	-
<i>Pažangi C3 technologija</i>	23.2	21.8	42.8	-	-	-	-
<i>Palydovinis ryšys</i>	33.8	18	40	54.7	155.5	527.4	715.1
JAV oro pajėgos							

¹²¹ Žr. 4 lentelę.

¹²² Jane's, „Force XXI Battle Command Brigade-and-Below-Blue Force Tracking (FBCB2-BFT) (United States), Command Information Systems-Land.“ <<http://www.janes.com/articles/Janes-C4I-Systems/Force-XXI-Battle-Command-Brigade-and-Below--Blue-Force-Tracking-FBCB2-BFT-United-States.html>> [Žiūrėta 2011 01 15].

<i>C3 technologija</i>	92.2	80.6	55.5	-	-	15.6	119.5
<i>Pažangi technologija</i> C3	11.8	12.2	-	-	-	-	-
<i>POLAR sistema</i> ¹²³	75.7	45.6	93.8	166.9	270.5	324.5	502.6
<i>Jungtinė taktinė informacijos paskirstymo programa</i>	9	7.3	-	-	-	-	-
<i>Transformacinis SATCOM</i>	-	-	-	-	325.1	416.8	776.5

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis JAV gynybos sekretoriaus pavadootojo biuro duomenimis.

<http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy1998/fy1998_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy1999_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2001_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2003_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2005_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2007_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2009/fy2009_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].

Tikslųjų ginklų, trečiosios transformacinės pajėgumų grupės, JAV konvencinę galią dar labiau sustiprino dėl žymiai padidėjusio šių ginklų tikslumo (dėka navigacijos ir taikymo technologijų pažangos) ir panaudojimo nuotolio, taip pat dėl išsiplėtusio tikslųjų ginklų sistemų skaičiaus. Pavyzdžiui tokių tikslųjų ginklų sistemų kaip *Tomahawk* raketos, sausumos pajėgų taktinių raketų sistema (angl. *ATACMS*), jungtinė tiesioginio taikymo ginkluotės sistema (angl. *JDAMS*) ar *Hellfire* raketos pasiekia taikinį 1-10 metrų tikslumu.¹²⁴ Be išvardintų tikslųjų ginklų sistemų JAV oro ir jūrų pajėgos naudoja jungtinę nuotolinių raketų sistemą (angl. *JSOW*) ir jungtinę oras-žemė nuotolinę raketų sistemą (angl. *JASSM*), kurios naudojimui kariniams veiksams parengtos atitinkamai 1999 ir 2003 metais. Jungtinės tikslųjų ginklų sistemos (*JDAM*, *JSOW*, *JASSM*) yra integruotos į skirtingų modelių oro ir jūrų pajėgų naikintuvų¹²⁵ ginklų sistemas. Tikslųjų ginklų pritaikymo galimybes išplėtė ir bepiločių lėktuvų pritaikymas karinės jėgos panaudojime: po 2001 m. įvykusių bandymų naudoti *Hellfire* raketų sistemas iš *Predator* tipo UAV, šie bepiločiai

¹²³ Šios programos eilutėje pateikiamas bendras finansavimas susijęs su POLAR sistema: Polar Adjunct, National Polar Orbiting Operational Environment System.

¹²⁴ Žr. Götz Neuneck, Christian Alwardt, „The Revolution in Military Affairs, its Driving Forces, Elements and Complexity.“ Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 13, May 2008. <<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=94728>> [Žiūrėta 2011 01 17].

¹²⁵ Pvz., naikintuvai F/A-18C/D/E/F, F-16, bombonešis B-52 ir kt.

lėktuvai pradėti naudoti ir kaip tikslųjų ginklų platformos.¹²⁶ Vos per kelerius metus JAV patobulino šiuos bepiločius kovos lėktuvus (patobulintas modelis – *Predator MQ-9 Reaper*) ir oro pajėgose 2007 metais suformavo šių lėktuvų eskadrilę – šio modelio bepiločiai kovos lėktuvai už pirmuosius *Predator (MQ-1)* bepiločius kovos lėktuvus yra pranašesni, nes yra apginkluoti net trimis tikslųjų ginklų sistemomis (*Hellfire* raketomis, lazeriu valdomomis bombomis ir *JDAM*) ir yra žymiai greitesni. Visos jungtinės tinklųjų ginklų sistemos leidžia atakuoti taikinius iš 100-150 kilometrų nuotolio, kuris leidžia išvengti priešininko oro gynybos prieš tiksluosius ginklus nešančius naikintuvus ir bombonešius – tokiu būdu „saugiai“ kovojant mūšio lauke su priešininku.

Jungtinių tikslųjų ginklų technologijos kūrimui JAV skyrė itin didelį finansavimą 1996-2002 m. laikotarpyje, vėliau šis finansavimas stipriai sumažėjo (žr. 5 lentelę), tačiau tai galima sieti su tuo, jog JAV pavyko sukurti patikimas tikslųjų ginklų sistemas.

5 lentelė. Tikslųjų ginklų technologijų kūrimo finansavimas 1996-2008 m. (mln. USD.)

Plėtojamos karinių sistemų technologijos	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008
JAV sausumos pajėgos							
<i>Raketų sistema (Aptik ir sunaikink)</i> ¹²⁷	15.7	10.4	-	-	-	-	-
<i>Taktinių raketų sistema (ATACMS)</i>	-	-	-	106.8	9.5	-	-
JAV jūrų pajėgos							
<i>JDAM</i>	27.8	15.3	10.8	49.03	1.4	-	-
<i>JSOW</i>	79.9	74.3	28.9	30.2	4.9	14.1	28.8
JAV oro pajėgos							
<i>JDAM</i>	80.5	21.05	11.3	26.2	35.9	-	-
<i>JSOW</i>	41.8	21.4	9.6	-	-	-	-

¹²⁶ Airforce Technology, „Predator RQ-1/MQ-1/MQ-9.“ <<http://www.airforce-technology.com/projects/predator/>> [Žiūrėta 2011 01 17]. 1999 m. JAV oro pajėgos kartu su DARPA pradėjo tirti galimybes sukurti bepilotį kovos lėktuvą, o 2001 m. JAV jūrų pajėgos savo ruožtu pasirašė kontraktą su Northrap Grumman korporacija dėl bandomojo bepiločio kovos lėktuvo (galimo naudoti nuo lėktuvnešių) sukūrimo; 2002-2003 m. oro ir jūrų pajėgų pastangos buvo suvienytos, siekiant sukurti jungtinį bepilotį kovos lėktuvą. Žr. Thomas P. Ehrhard, Robert O. Work, „Range, Persistence, Stealth, and Networking: The Case for a Carrier-Based Unmanned Combat Air System.“ Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2008, 119-123. <<http://www.csbaonline.org/wp-content/uploads/2011/02/2008.06.18-The-Case-for-Carrier-Based-Unmanned-Combat-Air-System.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 17].

¹²⁷ Angl. *Sense and destroy armament missile*.

JASSM	27.6	161.8	154.3	82.7	25.4	58.8	11.7
AMRAAM ¹²⁸	44.2	39.1	49.5	53.5	31.03	31.8	36.4

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis JAV gynybos sekretoriaus pavaduotojo biuro duomenimis.

<http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy1998/fy1998_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy1999_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2001_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2003_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2005_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2007_r1.pdf;

http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2009/fy2009_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].

2.1.4. Konvencinių operacijų doktrina: puolimo pranašumo išnaudojimas

Didelių regioninių karų (angl. *Major Theater Wars*) kariavimo operacinė doktrina nuo prezidento Clintono pirmosios kadencijos pradžios iki šio laiko iš esmės nepasikeitė: oro ir jūrų pajėgos privalo užtikrinti atitinkamai oro erdvės ir jūrų kontrolę tokiu būdu sudarydamos sąlygas greitai dislokuoti papildomas (ekspedicines) ir padėti joms perimti iniciatyvą, dominuoti mūšio lauke ir nugalėti priešininką. 1995 m. JAV karinė strategija deklaravo, kad sausumos pajėgos turi būti pajėgios greitai dislokuotis ir, jei reikia, įsitraukti į mūšį, kuriame perėmus iniciatyvą nugalėti priešininką (su oro ir jūrų pajėgų pagalba).¹²⁹ Vėlesnės karinės strategijos faktiškai atkartoją šią doktrininę nuostatą, akcentuodamos karinės pergalės *greitį*, kuri lems gebėjimas laiku koncentruoti ir panaudoti konvencines pajėgas, greitai ir lemtingai priimti sprendimus, leidžiančius perimti iniciatyvą (1997 m., 2004 m. JAV karinės strategijos), taip pat pajėgų integracija, užtikrinanti jungtinį veikimą (2004 m. JAV karinė strategija).¹³⁰ JAV sausumos pajėgų operacijų doktrina (2001) tiksliai apibrėžė kas nulemia jau dislokuotų sausumos pajėgų pergalės mūšio lauke greitį: „Skaitmenizuotų pajėgų ugnies galios tikslumui ir manevro

¹²⁸ Angl. *Advanced Medium Range Air-to-Air Missile* (pažangi vidutinio nuotolio oras-oras raketų sistema).

¹²⁹ National Military Strategy, February 1995. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/nms_feb95.htm> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹³⁰ Žr. National Military Strategy, 1997. *Shape, Respond, Prepare Now – A Military Strategy for a New Era*. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/index.htm>> [Žiūrėta 2011 01 18]; *The National Military Strategy of the United States of America. A Strategy for Today, A Vision for Tomorrow*, 2004. <<http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nms.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].

greičiui mažiau modernizuotos pajėgos negali prilygti.“¹³¹ Vėlesnė (ir naujausia) sausumos pajėgų operacijų doktrina (2008) taip pat deklaravo, kad greitai dislokuojamų pajėgų pajėgumų pakanka išlaikyti ir perimti operacinę iniciatyvą, o pirminės karinės operacijos Afganistane ir Irake yra efektyvių ir greitų kovinių operacijų modeliai.¹³² Tačiau, kad užtikrinti skaitmenizuotų sausumos pajėgų pranašumą prieš priešininką, jungtinė operacijų doktrina pabrėžia (kaip ir visos minėtos JAV karinės strategijos) būtinybę anksti pasiekti pranašumą oro ir jūroje, taip pat kosmoso ir elektromagnetinėje erdvėse.¹³³

Įvardintos operacinio veikimo nuostatos didelių regioninių karų atvejais atspindi tik dalį visos JAV operacinės doktrinos, kuri yra žymiai kompleksiškesnė. JAV turi atskiras operacines doktrinas skirtas atgrasinimo, stabilumo, kovos su ginkluotais pasipriešinimais (angl. *counterinsurgency*), paramos civiliams operacijoms, kurioms vykdyti kiti pajėgumai gali būti svarbesni (išskyrus gal tik atgrasinimo operacijas). Tačiau šios disertacijos kontekste svarbios tik kovinių operacijų vykdymo doktrininės nuostatos kaip atspindinčios tikėtiną JAV karinę strategiją prieš bet kokią *valstybę*, kuri turi konvencinius pajėgumus. Transformacinių „sistemų sistemos“ pajėgumų plėtros dėka kovinių operacijų doktrinių nuostatų įgyvendinimas tapo žymiai lengvesnis: turint moderniausius informacijos rinkimo, apdorojimo pajėgumus ir išplėtotą naujausių tikslųjų ginklų arsenalą pergale prieš ne tokius modernius konvencinius pajėgumus turintį priešininką yra beveik garantuota. Šis pranašumas tampa ypač lemiančiu jei tokią karinę operaciją pradeda būtent JAV. Manytina, kad netgi ir prieš modernius karinius pajėgumus turinčius priešininkus (dalinai ar pilnai išvysčiusius transformacinius pajėgumus) JAV turėtų puolimo pranašumą, ypač jei užpultų staiga, be įspėjimo.

---

¹³¹ Headquarters Department of the Army, „FM 3-0 Operations.“ June 2001, 1-13. <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/fm3_0a.pdf> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹³² Headquarters Department of the Army, „FM 3-0 Operations.“ February 2008, 1-16. <<http://downloads.army.mil/fm3-0/FM3-0.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹³³ JP 3-0 Doctrine for Joint Operations, 10 September 2001. <http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/dod_joint_opsDoctrine.pdf> [Žiūrėta 2011 01 18].

2.1.5. Konvencinės operacijos po Šaltojo karo: puolimo pranašumo patvirtinimas

Didesnio masto kovinės operacijos, kurias vykdė JAV konvencinės pajėgos po Šaltojo karo (*Deliberate Force* prieš Bosnijos serbus 1995 m., *Allied Force* prieš Serbijos pajėgas 1999 m., *Enduring Freedom* prieš Talibano režimą 2001-2002 m., *Iraqi Freedom* prieš Sadamo Huseino režimą), sunkiai priskirtinos vienai aiškiai identiškų (bent jau panašių) kovinių operacijų grupei. Operacijos *Deliberate Force* ir *Allied Force*, kurių metu JAV su NATO sąjungininkais vykdė serbų pozicijų/taikinių bombardavimą iš oro atitinkamai 2 ir 8 savaites, ir po kurių serbų lyderiai sutiko su NATO reikalavimais įtikino nemažą dalį aukšto rango kariškių ir gynybos analitikų, kad nuo šiol kovinių operacijų baigtį lems oro galia, kurią vis labiau reprezentuos tikslesni ginklai. Tuo tarpu vėlesnio laikotarpio operacijos *Enduring Freedom* ir *Iraqi Freedom* paskatino įtikėti, kad santykinai *nedidelių*, judrių ir *lengvų* sausumos/specialiųjų operacijų pajėgų ir nuotoliniais tiksliaisiais ginklais operuojančių oro ir jūrų pajėgų jungtinis veikimas, įgalintas transformacinių technologijų, taps sėkmės garantu ateities kovinėse operacijose. Visgi abi šios vizijos pernelyg suabsoliutina konkretaus operacinio veikimo modelį prieš visus kitus įmanomus modelius. Pavyzdžiui dalis saugumo studijų atstovų pastebi, kad nors bombardavimo iš oro karinės kampanijos prieš Bosnijos serbus 1995 m. ir prieš Serbijos pajėgas Kosovo konflikte 1999 m. suvaidino itin svarbų vaidmenį įtikinant serbų lyderius pakeisti savo politiką, tačiau jos buvo ne vienintelis elementas nulėmęs serbų lyderių sprendimus: 1995 m. oro bombardavimo kampanijos metu kroatai inicijavo puolimą sausumoje prieš serbų pajėgas, tuo tarpu 1999 m. konflikte serbų lyderio S.Miloševićiaus sprendimą priimti sąjungininkų reikalavimus nulėmė ir Rusijos paramos Serbijai stoka, taip pat galimas sąjungininkų puolimas sausumos pajėgomis.¹³⁴

---

¹³⁴ Žr. Philip Sabin, „Western Strategy in the New Era: the Apotheosis of Air Power.“ Kn. Andrew Dorman, Mike Lawrence Smith, Matthew Uttley (sud.), *The Changing Face of Military Power: Joint Warfare in an Expeditionary Era*. New York: Palgrave, 2002, 91-110; žr. Daniel A.Byman, Matthew C.Waxman, „Kosovo and the Great Air Power Debate.“ *International Security*, 24(4), spring 2000, 5-38.

Tuo tarpu vertinant vėlesnes karines kampanijas, reikia atsižvelgti, kad karinės operacijos pradžioje prieš Talibano režimą ir jį palaikančią Al-Qaeda teroristinę grupuotę JAV galėjo naudoti *nedidelį* kiekį specialiųjų operacijų pajėgų tik todėl, kad planavo remtis Šiaurės Aljansu (ir tik neužtenkant Šiaurės Aljanso pajėgų, didinti savo pajėgų skaičių Afganistane), o itin *nedidelis* JAV konvencinių pajėgų skaičius (apie 150 tūkstančių karių), dalyvavęs operacijoje 2003 m. prieš Sadamo Huseino režimą galėjo sukelti nemažų problemų JAV karinės kampanijos eigai ir baigčiai jei Sadamo Huseino kariuomenė būtų buvusi žymiai geriau parengta.¹³⁵ Visgi atsižvelgiant į šią pagrįstą idealizuotų operacinio veikimo modelių kritiką, galima padaryti kelias įtikinamas išvadas, patvirtinančias JAV konvencinių pajėgų puolimo pranašumo didėjimą prieš kitų šalių konvencines pajėgas (ypač jei jų modernizacijos lygis neatitinka JAV) dėka transformacinių technologijų įsisavinimo: *pirma*, puolamosios operacijos prieš Talibano ir Sadamo Huseino režimus buvo sėkmingos (nuversti abu režimai), o operacijos Balkanuose privertė Bosnijos serbų ir Serbijos lyderius sutikti su NATO reikalavimais; *antra*, sėkmingoms puolamosioms operacijoms Afganistane ir Irake prirėkė santykinai mažiau pajėgų nei bet kada anksčiau tokio tipo operacijose¹³⁶; *trečia*, operacijose vis didesniu mastu buvo išnaudojami „sistemų sistemos“ transformaciniai pajėgumai: Kosovo operacija 1999 m. išskiriama dėl joje pirmą kartą panaudotų tikslųjų ginklų *JDAM*, bepiločių lėktuvų (*Predator* ir *Hunter* modeliai) vaidmens informacijos rinkime, pilnu pajėgumu naudotų *JSTARS* sistemą nešančių *E-8C* lėktuvų, didelio kiekio panaudotų tikslųjų ginklų (29 proc. visų numestų bombų)¹³⁷, o operacijose prieš Talibano ir Sadamo Huseino

---

¹³⁵ Pavyzdžiui 1991 m. karinėje kampanijoje prieš Iraką JAV pasiuntė kariauti konvencines pajėgas beveik pusės milijono karių dydžio, tačiau operacija Afganistane gynybos sekretorių D.Rumsfeldą įtikino, kad tokių didelių pajėgų nereikia – naujausios technologijos, manyta, turi kompensuoti pajėgų dydžio „trūkumą“. Žr. Max Boot, *War Made New: Weapons, Warriors, and the Making of the Modern World*. New York: Gotham Books, 2006, 389-391; Žr. Stephen Biddle, James Embrey, Edward Filiberti, Stephen Kider, Steven Metz, Ivan C.Oelrich, Richard Shelton, „Toppling Saddam: Iraq and American Military Transformation.“ April 2004. <<http://www.fas.org/man/eprint/biddle.pdf>> [Žiūrėta 2009 02 10].

¹³⁶ Omenyje turimi laikotarpiai: Afganistano atveju (2001 m. spalio-gruodžio mėnesiai), Irako atveju (2003 m. kovo 19 d. – 2003 m. balandžio 9 d.).

¹³⁷ Žr. The International Institute for Strategic Studies, „Lessons from Kosovo: Military Operational Capabilities.“ *The Military Balance 1999/2000*. Oxford: Oxford University Press, 1999, 288-291; Žr.

režimus šie pajėgumai naudoti dar didesne apimtimi, išbandyti nauji (efektyvesni) tikslųjų ginklų panaudojimo būdai¹³⁸, modernios palydovų sistemos pajėgė užtikrinti žymiai didesnių informacijos srautų perdavimą (tiek surinktos pačių palydovų, tiek ir bepiločių lėktuvų) – tokiu būdu tikslųjų ginklų panaudojimo laikas tapo beveik tapatus surinktos informacijos apie taikinius laikui, žymiai padidinęs karinių veikslių efektyvumą.

2.2. Branduolinių puolimo-gynybos balansą keičiantys pajėgumai: priešraketinės gynybos sistemos ir Staigaus globalaus konvencinio smūgio programa

2.2.1. Priešraketinių gynybos sistemų kūrimo pasiekimai Šaltojo karo metais

Supratimas, kad būtina kurti priešraketinės gynybos pajėgumus JAV pradėjo formuotis dar nepasibaigus Antrajam pasauliniam karui¹³⁹, o prasidėjusio Šaltojo karo priešininkei Sovietų Sąjungai 4-5 praėjusio amžiaus dešimtmečiuose išbandžius branduolinių ginklų ir sukonstravus tarpkontinentines balistines raketas JAV buvo priversta imtis realių priešraketinės gynybos kūrimo veikslių. Šių veikslių dėka JAV XX a. 6 dešimtmetyje sukūrė *Nike-X* priešraketinės gynybos sistemą, kuri, jei būtų dislokuota, būtų gynusi JAV miestus nuo Sovietų Sąjungos ir Kinijos tarpkontinentinių branduolinių raketų naudodama branduolinius tokių raketų perėmėjus. 1967 m. JAV paskelbė dislokuosianti tokią sistemą (pavadintą *SENTINEL*), siekdama apginti miestus nuo galimų Kinijos branduolinių

Max Boot, *War Made New: Weapons, Warriors, and the Making of the Modern World*. New York: Gotham Books, 2006, 361.

¹³⁸ JDAM tikslųjų ginklų sistemų operacijoje *Enduring Freedom* buvo žymiai efektyvesnis dėl karinių oro pajėgų personalo, integruoto į specialiasias operacines pajėgas, veikiančias Afganistano teritorijoje. Žr. The International Institute for Strategic Studies, „Lessons from Operation Enduring Freedom.“ *The Military Balance 2002/2003*. Oxford: Oxford University Press, 2002, 233.

¹³⁹ JAV 1945 m. liepos mėnesį siuntė ekspertus į Europą išnagrinėti sąjungininkų pastangas ginti nuo vokiškų V-2 raketų, kurie rekomendavo inicijuoti tyrimų programą, siekiančią iširti galimybes ginti nuo tokio tipo raketų. Žr. Donald R. Baucom, *The Origins of SDI, 1944-1983*. Kansas: University Press of Kansas, 1992, 4.

išpuolių ateityje¹⁴⁰, tačiau JAV prezidentu tapęs Nixonas pakeitė buvusio prezidento Johnsono sprendimą, 1969 m. nusprendęs, kad ši sistema neturi išimtinai saugoti miestų, t.y. jos elementai gali būti dislokuoti bet kur, tačiau daugiausiai 12 skirtingų vietų. Visgi šios sistemos (pervadintos į *SAFEGUARD*) dislokavimas buvo suvaržytas dėl 1972 ir 1974 m. JAV ir SSRS susitarimų, uždraudusių abiemis sutarčių pusėms dislokuoti visos šalies teritoriją galinčias ginti priešraketinės gynybos sistemas: 1974 m. protokolu papildžiusiu 1972 m. ABM sutartį JAV ir Sovietų Sąjunga susitarė dislokuoti tik vieną priešraketinės gynybos elementą. JAV tokį priešraketinės gynybos elementą buvo aktyvavusi tik nuo 1975 m. spalio iki 1976 m. vasario, nes Kongreso sprendimu jis buvo uždarytas (tačiau neišmontuotas) dėl pernelyg didelių išlaidų ir techninių šio elemento veikimo problemų.¹⁴¹ Tačiau 7 dešimtmečio pabaigoje ir 8 dešimtmečio pradžioje JAV tęsė tyrimus technologijų, skirtų gintis nuo tarpžemyninių balistinių raketų, srityje, o 1983 m. JAV prezidentas Reaganas paskelbė Strateginės gynybos iniciatyvą, kuria buvo siekiama sukurti nebranduolinius priešraketinės gynybos pajėgumus prieš galimas masines Sovietų Sąjungos atakas balistinėmis raketomis, nukreiptomis į JAV teritoriją. Tokios priešraketinės gynybos sudėtine dalimi turėjo tapti tūkstančiai sensorių ir tarpkontinentinių raketų perėmėjų, dislokuotų žemėje, ore, jūroje ir kosmose. Visgi prezidento Reagano Strateginės gynybos iniciatyva nesugebėjo peržengti tyrimų ir technologijų plėtros etapo.¹⁴² Prezidento Busho vyresniojo administracija pakeitusi prezidento Reagano administraciją perorientavo Strateginės gynybos iniciatyvą siekdama sukurti globalią priešraketinę gynybą (angl. *Global Protection Against Limited Strikes*), kurios uždavinys būtų neutralizuoti tik atsitiktines balistines raketas, tačiau iki Busho vyresniojo kadencijos pabaigos 1993 m. pradžioje jos nesugebėjo įgyvendinti.

---

¹⁴⁰ Žr. Steven A.Hildreth, „Ballistic Missile Defense: Historical Overview.“ CRS Report for Congress, updated 9 July 2009. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RS22120.pdf>> [Žiūrėta 2010 10 10].

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Žr. Natalie Bormann, *National missile defence and the politics of US identity: a poststructural critique*. Manchester: Manchester University Press, 2008, 49.

Praėjusio amžiaus 8 dešimtmetyje, paraleliai su Strateginės gynybos iniciatyva, JAV pradėjo plėtoti ir teatrinės priešraketinės gynybos, skirtos ginti tik ribotas erdves (pvz., ypatingai svarbius objektus, karinių pajėgų koncentracijos vietas), idėjas ir projektus. Siekis sukurti priešraketinės gynybos sistemas prieš Sovietų Sąjungos *Frog* tipo ir *SS-21* tipo taktines balistines raketas paskatino JAV modifikuoti *PAC-1 (Patriot)* oro gynybos sistemos kompleksus, priimtus į JAV sausumos pajėgų ginkluotę 1982 m.¹⁴³ JAV planavo *PAC-2 (Patriot)* priešraketinės gynybos sistemas į sausumos pajėgų ginkluotę priimti 1991 m. sausio mėnesį, tačiau dėl Saddamo Husseino invazijos į Kuveitą ir grasinimų atakuoti Saudo Arabiją ir Izraelį *Scud* tipo taktinėmis balistinėmis raketomis JAV jau 1990 m. rugpjūčio mėnesį sugebėjo dislokuoti *PAC-2* priešraketinės gynybos kompleksus Saudo Arabijoje (Izraelyje dislokuoti tik 1991 m. sausio mėnesį). *PAC-2* priešraketinių gynybos kompleksų efektyvumas 1991 m. Irako kare prieš *Scud* tipo raketas yra ginčijamas¹⁴⁴, tačiau šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į JAV realizuotą teatrinės priešraketinės gynybos projektą. Galima teigti, kad *PAC-2* priešraketinės gynybos kompleksas, sukurtas ir priimtas į ginkluotę 1985-1990 m. laikotarpyje ir buvo vienintelis realizuotas teatrinės priešraketinės gynybos projektas: *Hawk* oro gynybos sistemos nebuvo pritaikytos priešraketinei gynybai, o JAV jūrų pajėgų teatrinės priešraketinės gynybos projektas *Aegis* patvirtintas tik 1991 m. lapkritį.¹⁴⁵

---

¹⁴³ PAC-1 oro gynybos sistemos buvo pritaikytis gintis nuo kovos lėktuvų paleidžiamų raketų ir kruizinių raketų. Žr. Plačiau Robert M.Stein, Theodore A.Postol, „Correspondence: Patriot Experience in the Gulf War.“ *International Security*, 17(1), Summer 1992, 208.

¹⁴⁴ Žr. Theodore A.Postol, „Lessons of the Gulf War Experience with Patriot.“ *International Security*, 16(3), Winter 1991-1992, 119-171; Robert M.Stein, Theodore A.Postol, „Correspondence: Patriot Experience in the Gulf War.“ *International Security*, 17(1), Summer 1992, 199-240.

¹⁴⁵ Troy S.Kimmel, „The Story of Aegis.“ *Naval Engineers Journal*, 121(3), 2009, 34. <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1559-3584.2009.00202.x/pdf>> [Žiūrėta 2010 12 16].

2.2.2. Priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumų kūrimo prioritizacija po Šaltojo karo

Šaltajam karui pasibaigus diskusijos vyko dėl dviejų tipų priešraketinės gynybos sistemų kūrimo: nacionalinės (JAV teritorijos) ir teatrinės (JAV pajėgų dislokuotų potencialiuose konfliktiniuose regionuose). Iki Busho jaunesniojo išrinkimo JAV prezidentu teatrinės priešraketinės gynybos sistemos technologijų kūrimui buvo skirta neabejotina pirmenybė. Dar JAV prezidento Busho vyresniojo kadencijos metu 1991 m. pabaigoje Kongresas priimtame Priešraketinės gynybos akte nurodė gynybos sekretoriui agresyviai plėtoti pažangias teatrinės priešraketinės gynybos sistemas, siekiant iki dešimtmečio vidurio atrinkti ir dislokuoti šias sistemas, taip pat plėtoti technologijas, kurios leis, kai tik bus įmanoma, sukurti ir dislokuoti nacionalinės priešraketinės gynybos sistemas, nepažeidžiančias 1972 m. Priešraketinės gynybos apribojimo sutarties.¹⁴⁶ 1991 m. Priešraketinės gynybos akto nuostatos tapo prezidento Clintono administracijos oficialia pozicija: Clintonas suspendavo Busho vyresniojo inicijuotas derybas su Rusija dėl 1972 m. Priešraketinės gynybos apribojimo sutarties keitimo, o savo pirmojoje gynybos politikos peržiūroje 1993 m. faktiškai atkartojė prieš du metus priimto akto nuostatą kuo greičiau plėtoti ir dislokuoti teatrinės priešraketinės gynybos sistemas. Nors antrosios Clintono kadencijos laikotarpiu nacionalinės priešraketinės gynybos sistemos kūrimui skirtas kiek didesnis dėmesys¹⁴⁷ greičiausiai dėl nuolatinio Kongreso, dominuojamo respublikonų, spaudimo¹⁴⁸, tačiau teatrinė priešraketinė gynybos sistemų kūrimas visgi išliko didesniu

---

¹⁴⁶ The National Missile Defense Act of 1991. <<http://www.missilethreat.com/treaties/pageID.189/default.asp>> [Žiūrėta 2011 01 12].

¹⁴⁷ 1997 m. gynybos politikos peržiūroje teigiama, kad prezidento administracija ir Kongresas sutarė paspartinti nacionalinės priešraketinės gynybos programos tyrimų ir plėtros etapą. Žr. Quadrennial Defense Review, May 1997. <<http://www.fas.org/man/docs/qdr/>> [Žiūrėta 2010 12 10]; žr. Natalie Bormann, *National missile defence and the politics of US identity: a poststructural critique*. Manchester: Manchester University Press, 2008, 51-52.

¹⁴⁸ Pavyzdžiui 1995 m. Kongresas priėmė Priešraketinės gynybos aktą, kuriame buvo siūloma kurti dislokuojamą nacionalinės priešraketinės gynybos sistemą, kurią ateityje būtų galima dar labiau stiprinti; be to, prezidentas buvo raginamas inicijuoti aukšto lygio pokalbius su Rusija, siekiant pakoreguoti 1972 m. Priešraketinės gynybos apribojimo sutartį, kad būtų įmanoma dislokuoti Kongreso siūlomą nacionalinės priešraketinės gynybos sistemą. Žr. Ballistic Missile Defense Act of 1995. <<http://www.fas.org/spp/starwars/congress/1995/h950614i.htm>> [Žiūrėta 2011 01 12].

prioritetu.¹⁴⁹ Bushas jaunesnysis, tapęs JAV prezidentu, nacionalinės priešraketinės gynybos kūrimo svarbą prilygino teatrinėms priešraketinėms gynybos sistemoms, priėmęs sprendimą pasitraukti iš 1972 m. Priešraketinės gynybos apribojimo sutarties ir išdėstyti pirmuosius nacionalinės priešraketinės gynybos elementus iki 2004 m. pabaigos. Nors nacionalinės priešraketinės gynybos patikimumas yra nuolatinių diskusijų objektas (Clintonas 2000 m. atsisakė priimti sprendimą aktyvuoti šią sistemą abejodamas jos patikimumu), tačiau 2010 m. Obamos administracija paskelbė, kad nacionalinė priešraketinė gynybos sistema jau pajėgi apginti JAV teritoriją¹⁵⁰, tad dabar daugiau dėmesio reikia skirti teatrinėms priešraketinėms gynybos sistemų kūrimui ir dislokavimui.

Dar vieni strateginiam branduoliniam balansui galintys turėti įtakos pajėgumai – ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumai, kurie dar yra įvardinami kaip Staigaus globalaus konvencinio smūgio programa (angl. *Conventional Prompt Global Strike*). Šios programos ištakas sietinos su 2001 m. branduolinės politikos peržiūra, kurioje buvo deklaruotas siekis sukurti puolamąsias ne branduolines ginklų sistemas, galimai panaudojamas prieš kitų valstybių ar ne valstybinių veikėjų branduolinius ginklus.¹⁵¹ 2005-2006 m. jau kitos gynybos politikos peržiūros proceso metu JAV priėmė sprendimą sukurti Globalaus staigaus konvencinio smūgio pajėgumus.¹⁵² Šie pajėgumai kokybiškai nuo kitų tikslųjų ginklų sistemų turėjo skirtis dviem parametrais: *pirma*, jais buvo numatoma atakuoti taikinius nuo 2000 iki 10000 kilometrų atstumu (turimos tikslųjų ginklų sistemos taikinius leidžia pasiekti tik iki 2000 kilometrų); *antra*, šių pajėgumų panaudojimas turi būti žaibiškas (suplanuoti ir

---

¹⁴⁹ William S.Cohen, „In Connection with the FY 1998 Defense Budget.“ Statement of Secretary of Defense William S.Cohen, 1997. <http://www.globalsecurity.org/military/library/congress/1997_hr/h970212c.htm> [Žiūrėta 2011 01 12].

¹⁵⁰ Žr. U.S. Department of Defense, „Ballistic Missile Defense Review Report.“ February 2010. <http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf> [Žiūrėta 2010 08 05].

¹⁵¹ Thomas Scheber, „Conventionally-Armed ICBMs: Time for Another Look.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008, 336-337.

¹⁵² Ten pat, 338. Tiesa, pačios idėjos sukurti Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumus ištakomis reiktų laikyti 2003 m. JAV oro pajėgų iniciatyvą, kuria ir buvo pasiūlyta sukurti konvencinius pajėgumus, kurie į bet kurį pasaulio tašką galėtų smogti prieš ypatingai „vertingus“ taikinius valandos bėgyje.

smogti priešininkui smūgį šiais pajėgumais buvo planuojama per mažiau nei valandą laiko nuo JAV prezidento sprendimo). Šie skirtumai reiškė, kad JAV nebebūtų priklausoma nuo tikslųjų ginklų sistemų, dislokuotų sąjungininkų teritorijoje esančiose karinėse bazėse. 2006 m. gynybos politikos peržiūros ataskaitoje paminėta, kad Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumai galėtų būti naudojami atakuoti fiksuotus ir sunkiai pasiekiamus (pvz., įtvirtintus giliai po žeme), taip pat mobilius ir perdislokuojamus taikinius didesniu tikslumu bet kuriame pasaulio taške.¹⁵³ Toje pačioje ataskaitoje JAV deklaravo siekį iki 2008 m. aktyvuoti pradinius Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumus, numatant, kad jų pagrindą (bent pradžioje) sudarys povandeninių laivų nešamos *Trident D-II5* balistinės raketos, ginkluotos konvencinėmis galvutėmis. Sugdeno teigimu, kitais sudėtiniais Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumais turėtų tapti pilotuojami ir bepiločiai kovos lėktuvai, kurie vidutiniame laikotarpyje išliks efektyvesni nei *Trident D-II5* balistinės raketos atakuojant judrius ir stipriai įtvirtintus taikinius (*Trident D-II5* balistinės raketos yra labiau efektyvesnės prieš „minkštus“ ir nejudančius taikinius).¹⁵⁴ JAV svarstyti ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų panaudojimo scenarijai numatė jų panaudojimą tiek prieš įtvirtintus ir nejudančius, tiek prieš „minkštus“ ir mobilius taikinius. JAV Nacionalinės mokslo tarybos komitetas išskyrė tris ilgo nuotolio konvencinių balistinių raketų panaudojimo scenarijus: (a) atakuoti priešiškos valstybės branduolinių ginklų paleidimo sistemas jei tokia valstybė grąsintų JAV ar jos sąjungininkui; (b) atakuoti teroristų lyderių susirinkimo vietą arba masinio branduolinio ginklo gabenimą; (c) sunaikinti priešo vadovavimo ir valdymo sistemą didesnės kovinės operacijos metu.¹⁵⁵ 2009 m. JAV Karo mokslo tarybos (angl.

---

¹⁵³ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 2006. <<http://www.defense.gov/qdr/report/Report20060203.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 10].

¹⁵⁴ Šiuo metu konvencinės balistinės raketos nekelia itin didelės grėsmės taikiniams, kurie yra slepiami 70-300 pėdų gylyje. Žr. Bruce M. Sugden, „Speed Kills: Analyzing the Deployment of Conventional Ballistic Missiles.“ *International Security*, 34(1), Summer 2009, 132, 139-140.

¹⁵⁵ U.S. National Research Council, *U.S. Conventional Prompt Global Strike – issues for 2008 and beyond*. Washington, D.C.: The National Academies Press, 2008. <<http://books.google.lt/books?id=MNdli5ZvN68C&pg=PA187&lpg=PA187&dq=national+research+council+prompt+global+strike&source=bl&ots=GWNtdpk8Mk&sig=fxfrS1Mmp->

Defense Science Board) speciali darbo grupė taip pat vertino ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų panaudojimo scenarijus ir išskyrė penkis – trys iš jų sutapo su Nacionalinės mokslo tarybos pasiūlytais scenarijais. Du nauji scenarijai numatė ilgo nuotolio konvencinių balistinių raketų panaudojimą prieš pažangią kariniu požiūriu valstybę (potencialią JAV varžovę ginklavimosi srityje) jei tokia valstybė atakavo/sunaikino JAV palydovą ir tuo atveju jeigu nedidelis kiekis masinio naikinimo ginklų būtų dislokuotas neapgyvendintoje (kaimiškoje) vietovėje neutralioje valstybėje.¹⁵⁶

Staigaus globalaus konvencinio smūgio programai dėmesys nesumažėjo ir Obamos prezidentavimo laikotarpyje: 2010 m. gynybos politikos peržiūros ataskaitoje JAV paskelbė, kad ir toliau eksperimentuos su globalaus konvencinio smūgio pajėgumų prototipais (tarp jų ir su tarpžemyninėmis balistinėmis raketomis).¹⁵⁷

2.2.3. Priešraketinių gynybos sistemų ir ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumų kūrimo rezultatai

2002-2010 m. laikotarpyje JAV dislokavo priešraketinės gynybos pajėgumus savo teritorijai apginti: Fort Greely ir Vandervergo bazėse įrengta 30 antžeminių priešraketinės gynybos sistemų (angl. *Ground-based Mid-Course Defense Systems, GBMD*), kurios pajėgios numušti ribotą skaičių tarpžemyninių balistinių raketų. JAV taip pat įrenginėja 14 papildomų dislokavimo vietų šioms sistemoms dislokuoti (ir toliau plėtoja technologiją)

[_qZKMHXcLIENLs9E&hl=It&ei=75udTPPzE9D5Ofye_JsM&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CB4Q6AEwBA#v=onepage&q&f=false](#) [Žiūrėta 2010 09 05]; Thomas Scheber, „Conventionally-Armed ICBMs: Time for Another Look.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008, 339-340.

¹⁵⁶ Amy F. Woolf, „Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues.“ CRS Report for Congress, June 21, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf>> [Žiūrėta 2011 08 05].

¹⁵⁷ Žr. U.S. Department of State Bureau of Verification, Compliance, and Implementation, „Conventional Prompt Global Strike.“ Fact Sheet, April 8, 2010. <<http://www.state.gov/t/vci/rls/139913.htm>> [Žiūrėta 2010 09 05].

jei grėsmė sulaukti didesnio skaičiaus atakų tarpžemyninėmis balistinėmis raketomis išaugtų.¹⁵⁸

Išskyrus *Patriot* priešraketinę gynybos sistemą, visos kitos veikiančios teatrinės priešraketinės gynybos sistemos tokios kaip *Aegis* ir *THAAD* (angl. *Theatre High Altitude Area Defense*) buvo sukurtos tik po Šaltojo karo. Moderni *Patriot-3* priešraketinė gynybos sistema taip pat sukurta tik pasibaigus Šaltajam karui. Tik 1999 metais pradėta šių sistemų produkcija, o ginkluotosios pajėgos jas gavo dar po dviejų metų.¹⁵⁹ *Aegis* priešraketinė gynybos sistema, skirta *Aegis* klasės kovos laivams, pradėta diegti šiuose laivuose 2004-2006 m. laikotarpyje – iki 2010 m. *Aegis* priešraketinė gynybos sistema įrengta 20 *Aegis* klasės laivuose, o iki 2015 m. planuojama šiomis sistemomis aprūpinti 38 *Aegis* klasės laivus.¹⁶⁰ *THAAD* priešraketinė gynybos sistema pradėta kurti iš karto po Šaltojo karo (1992 m.), tačiau jos bandymai pradėti tik 2004 m. – dar po ketverių metų JAV sausumos pajėgos aktyvavo pirmąjį *THAAD* priešraketinės gynybos vienetą.¹⁶¹ *Patriot*, *THAAD* ir *Aegis* priešraketinės gynybos sistemos yra viena kitą papildančios: *Patriot* sistema skirta gintis nuo raketų iki 30 km aukštyje, *THAAD* iki 80 km, o *Aegis* sistema veikia dar didesniame aukštyje. Be to, siekiama padidinti šių sistemų tarpusavio sąveikumą: pvz., kad vienu priešraketinės gynybos sistemų aptikti taikiniai būtų automatiškai perduodami kitos sistemoms. Priešraketinių gynybos sistemų integracija vykdoma ne tik tarp teatrinė sistemų, tačiau ir tarp antžeminės priešraketinės gynybos sistemos (*GBMD*) ir *Aegis* sistemos: pastaroji sistema yra pajėgi aptikti ir sekti tarpžemynines balistines raketas, ir šią informaciją perduoti *GBMD* sistemai (*Aegis* sistema netgi pajėgi numušti

---

¹⁵⁸ Žr. U.S. Department of Defense, „Ballistic Missile Defense Review Report.“ February 2010. <http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf> [Žiūrėta 2010 12 15].

¹⁵⁹ Army-technology, „Patriot Missile Air Defense System, USA. <<http://www.army-technology.com/projects/patriot/>> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹⁶⁰ Ronald O'Rourke, „Navy Aegis Ballistic Missile Defense (BMD) Program: Background and Issues for Congress.“ CRS Report for Congress, April 2010. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL33745.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 15]. Žr. ir U.S. Department of Defense, Missile Defense Agency, „AEGIS Ballistic Missile Defense.“ <http://www.mda.mil/system/aegis_status.html> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹⁶¹ U.S. Department of Defense, Missile Defense Agency, „THAAD DMSMS Program.“ November 4, 2009. <<http://www.dsccl.dla.mil/downloads/psmc/Nov09/THAADObsolescencePgm.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].

tarpžemynines balistines raketas, tačiau šis pajėgumas dar yra silpnai išvystytas¹⁶²).

JAV taip pat kuria ir kitas priešraketinės gynybos sistemas, kurios turėtų numušti raketas jų paleidimo fazėje (*Air-Borne Laser System, Kinetic Energy Interceptor*)¹⁶³ ar skrydžio trajektorijoje (*Aegis Ashore System*), tačiau šios sistemos nebuvo baigtos kurti iki 2010 m.

Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumų kūrimo rezultatai iki 2010 m. yra žymiai kuklesni nei priešraketinių gynybos sistemų. Iš principo tai lėmė gerokai vėlesnis šių pajėgumų kūrimo inicijavimo startas (apie 2003-2004 metus) ir JAV Kongreso vėlyvas sutikimas (2008 m.) finansuoti ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų programą. Nuo 2003 m. JAV jūrų ir oro pajėgos pradėjo rengti konkrečias ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų sukūrimo koncepcijas. Pavyzdžiui JAV jūrų pajėgos inicijavo tris skirtingas ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų programas: *pirmoji* buvo skirta padidinti *Trident II (D-5)* balistinės raketos tikslumą (angl. *Enhanced Effectiveness Initiative*), antrąja iniciatyva buvo numatyta modifikuoti *Trident II (D-5)* balistines raketas, trečioji iniciatyva buvo skirta ištirti galimybes sukurti vidutinio nuotolio balistinę konvencinėmis galvutėmis ginkluotą raketą, paleidžiamą iš povandeninio laivo.¹⁶⁴ Tuo tarpu JAV oro pajėgos tuo pačiu metu siūlė įgyvendinti dvi programas, galinčias tapti Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumais: pirmoji – *FALCON* programa numatė sukurti ilgo nuotolio ypač greitą (ginklų) nešimo platformą; antroji – siūlė modifikuoti *Minuteman* balistines raketas (dar žinoma kaip Konvencinio smūgio raketos

---

¹⁶² Žr. Rear Admiral Alan B.Hicks, *Aegis Ballistic Missile Defense System – Status and Upgrades*. George C.Marshall Institute: Washington Roundtable on Science and Public Policy, 2007. <<http://www.marshall.org/pdf/materials/573.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].

¹⁶³ Steven A.Hildreth, Amy F.Woolf, „Ballistic Missile Defense and Offensive Arms Reductions: A Review of the Historical Record.“ CRS Report for Congress, May 25, 2010. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41251.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 05]; žr. Turner Brinton, „Airborne Laser Goes Two for Three in 1st Intercept Tests.“ Space News, February 12, 2010. <<http://www.spacenews.com/military/100212-airborne-laser-goes-two-for-three-1st-intercept-tests.html>> [Žiūrėta 2010 09 05].

¹⁶⁴ Amy F.Woolf, „Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues.“ CRS Report for Congress, June 21, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf>> [Žiūrėta 2011 08 05].

programa¹⁶⁵).¹⁶⁶ Iki 2008 m. tik trečioji JAV jūrų pajėgų iniciatyva sulaukė fragmentuoto JAV Kongreso patvirtino finansavimo: 2005-2006 m. buvo skirta 17,2 mln. JAV dolerių; vėliau finansavimas nutrauktas. JAV oro pajėgų pasiūlyti projektai sulaukė žymiai didesnio finansavimo: tyrimams dėl galimybės sukurti Konvencinio smūgio raketą 2007 m. buvo skirta 12 mln. JAV dolerių, o *FALCON* studijai, kuri buvo gynybos biudžete buvo įvardinta kaip Bendroji transporto oru priemonė (angl. *Common Aero Vehicle (CAV)*), o vėliau pervadinta į Viršgarsinio greičio technologijos transporto priemonė (angl. *Hypersonic Technology Vehicle (HTV)*), 2004-2007 m. laikotarpyje buvo skirta apie 100 mln. JAV dolerių.¹⁶⁷ Visgi tik *Minuteman* balistinių raketų modifikavimo projektą galima laikyti tiesioginiu ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų kūrimo finansavimo, nes JAV Kongresas uždraudė *CAV*, *HTV* supergreitus nešėjus testuoti kaip konvencinių ir/ar branduolinių ginklų nešėjus.

2008 m. JAV Kongresui perstruktūravus finansavimą, skiriamą supergreitų oro platformų ir ilgo nuotolio konvencinių pajėgumų kūrimui paaiškėjo, kad tik Konvencinio smūgio raketos programa sieks įgyvendinti Staigaus globalaus konvencinio smūgio koncepciją. Tai lėmė JAV Kongreso sprendimas uždrausti skirti lėšas modifikuoti *Trident II-D5* balistines raketas, kurios 2006 m. gynybos politikos peržiūros ataskaitoje buvo įvardintos kaip pirminis Staigaus globalaus konvencinio smūgio pajėgumas. Šie Kongreso sprendimai lėmė, kad JAV iki 2010 m. neįgijo ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumų. Konvencinio smūgio raketos pirmuosius prototipus tikimasi išbandyti apie 2012-2015 m., tad galima tikėtis, kad tik antroje trečiojo dešimtmečio po Šaltojo karo pusėje JAV galės disponuoti tokio tipo pajėgumais.

---

¹⁶⁵ Angl. *Conventional Strike Missile*

¹⁶⁶ *Minuteman* tipo raketos yra sausumos tarpžemyninės balistinės raketos, ginkluotos branduolinėmis galvutėmis.

¹⁶⁷ Amy F. Woolf, „Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues.“ CRS Report for Congress, June 21, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf>> [Žiūrėta 2011 08 05].

2.2.4. Branduolinės doktrinos korekcijos

Busho jaunesniojo administracijos 2001 m. gynybos politikos peržiūros metu paskelbta gynybos planavimo pertvarka, kurios metu buvo atsisakyta šaltojo karo metais ir pirmame dešimtmetyje po Šaltojo karo naudoto atsako į grėsmes pagrįsto gynybos planavimo (angl. *threat based planning*) ir pereita prie pajėgumais paremto gynybos planavimo (angl. *capabilities-based planning*)¹⁶⁸, paveikė ir JAV branduolinės triados (branduolinių pajėgų struktūros) plėtros planus ir branduolinę doktriną. Branduolinės triados perstruktūravimas ir naujos branduolinės doktrinos paskelbimas tapo įmanomas tik dėl JAV (visų) karinės transformacijos elementų. 2001 m. įslaptintoje branduolinių pajėgų peržiūros ataskaitoje (angl. *Nuclear Posture Review Report*) buvo paskelbta naujoji JAV branduolinė triada: puolamosios sistemos (branduolinės ir *ne branduolinės*), pasyvios ir *aktyvios* gynybos sistemos ir atnaujinta gynybos infrastruktūra.¹⁶⁹ Ne branduolinių puolamųjų sistemų pajėgumams buvo priskirtos jau naudojamos tikslųjų ginklų sistemos (*JSOW, JASSM*), sparnuotosios *Tomahawk* raketos, be to, taip pat numatyta, kad ateityje šiai branduolinės triados daliai bus priskirti ir ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumai. Branduolinės triados aktyvios gynybos sistemai buvo priskirtos priešraketinės gynybos sistemos. Visų šių naujų branduolinės triados elementų efektyvumą didino naujoji vadovavimo ir valdymo sistema, sukurta naujausių informacinių technologijų pagrindu. Naujoji JAV branduolinė triada, skirtingai nei senoji (kurią sudarė sausumoje dislokuotos tarpžemyninės balistinės raketos, strateginių povandeninių laivų nešamos branduolinės raketos, strateginiai bombonešiai), suteikė galimybę branduolinio atgrąsinimo politiką grįsti ne tik puolamaisiais branduoliniais pajėgumais. JAV požiūriu, naujojoje saugumo aplinkoje, kur dalis valstybių agresyviai siekia įsigyti branduolinius ginklus, taip pat atsirado nevalstybinių

¹⁶⁸ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ September 30, 2001, 13-14. <<http://www.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10].

¹⁶⁹ Kai kurios šio įslaptintos ataskaitos dalys buvo „nutekintos“ į spaudą, tad tapo prieinamos viešai publikai. Žr. Hans M. Kristensen, „Nuclear Posture Review Report“ [Reconstructed], January 8, 2002. <http://www.fas.org/blog/ssp/united_states/NPR2001re.pdf> [Žiūrėta 2011 07 20].

veikėjų, kurie gali siekti įsigyti branduolinius ginklus ir juos panaudoti prieš JAV, senoji branduolinė doktrina (MAD) neleidžia tinkamai atgrąsinti ir kovoti su tokiomis grėsmėmis. Naujoji branduolinė triada suteikė JAV galimybę daugiasluoksnę branduolinio atgrąsinimo strategiją (angl. *tailored deterrence*): pvz., puolamaisiais branduoliniais pajėgumais atgrąsinti dideles branduoliniąs galias (tokias kaip Rusiją ir Kiniją), ne branduoliniais puolimo pajėgumais atgrąsinti piktavales valstybes ir/arba ne valstybinius veikėjus, o kai atgrąšinimas prieš piktavales valstybes ir ne valstybinius veikėjus žlunga gintis priešraketinės gynybos sistemomis. JAV strateginiuose dokumentuose, apibrėžiančiuose branduolinės politikos principus, nurodė, kad naujaisiais branduolinės triados elementais (tikslųjų ginklų sistemomis, ilgo nuotolio konvencinio smūgio pajėgumais, priešraketinėmis gynybos sistemomis) ji nesiekia suardyti strateginio [branduolinio] balanso tarp JAV ir Rusijos bei JAV ir Kinijos, t.y. minėti triados elementai yra nukreipti prieš kitas grėsmes nei Rusija ar Kinija.¹⁷⁰

***

Apibendrinant JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo analizę, reikia pažymėti, kad JAV įgijo puolimo pranašumą prieš bet kurios valstybės konvencines pajėgas ir sukūrė galimybę siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją, Kiniją ir kitas branduolines valstybes. Puolimo pranašumą konvenciniame balanse JAV suteikė transformacinės „sistemų sistemos“ (informacijos rinkimo, perdavimo ir apdorojimo, ir tikslųjų ginklų sistemos) sukurtos naujausių informacinių technologijų pagrindu. Po Šaltojo karo suformuotos strateginės ir operacinės konvencinių karų kariavimo nuostatos (doktrinos) nurodė, kad JAV sieks

---

¹⁷⁰ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 6, 2006, 49-51. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/QDR20060203.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10]; U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 2010, x. <http://www.defense.gov/qdr/images/QDR_as_of_12Feb10_1000.pdf> [Žiūrėta 2010 08 07].

išnaudoti puolimo pranašumą, atsiradusį dėl minėtų transformacinių „sistemų sistemų“, o JAV kariauti konvenciniai karai po Šaltojo karo patvirtino įgytą JAV puolimo pranašumą konvenciniame balanse. Kaip minėta, JAV susikūrė galimybes siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją: tokias galimybes atvėrė priešraketinės gynybos ir ilgo nuotolio tikslų konvencinių smūgių programų inicijavimas ir įgyvendinimas. Ilgo nuotolio tikslų konvencinių smūgių programos įgyvendinimas dar nedavė apčiuopiamų rezultatų, galinčių iš esmės paveikti branduolinį puolimo-gynybos balansą, tačiau JAV sukurtos antžeminės (*GBMD*) ir jūrinės (*Aegis*) priešraketinės gynybos sistemos suteikia galimybes, pradėjus masinę šių priešraketinių sistemų gamybą ir dislokavimą, siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Kiniją ir Rusiją. Tačiau JAV oficialiai deklaravo atsisakanti siekti puolimo pranašumo šiame balanse, teigdama, kad priešraketinės gynybos ir ilgo nuotolio tikslūs konvenciniai ginklai yra skirti atremti kitokias grėsmes nei tas, kurios galėtų kilti iš Rusijos ir Kinijos.

JAV politika siekti puolimo pranašumo konvenciniame balanse (tame tarpe ir prieš Rusiją, Kiniją) ir atsisakyti siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją nėra netikėta vertinant iš puolimo-gynybos balanso teorijos perspektyvos. Pirmia, priešraketinės gynybos sistemos ir ilgo nuotolio tikslūs konvenciniai ginklai (netolimoje perspektyvoje) tik suteikia šansą siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją, tačiau galimas puolimo pranašumas būtų labai trapus ir gan nesunkiai neutralizuojamas. JAV sprendimas siekti trapius ir (greičiausiai) trumpalaikio puolimo pranašumo branduoliniame spektre nepadidintų JAV saugumo, o atvirkščiai – jį sumažintų dėl Rusijos ir Kinijos veiksmų kuo greičiau neutralizuoti JAV puolimo pranašumą karinėmis priemonėmis (strateginės branduolinės ginkluotės kūrimu) ir diplomatinėmis priemonėmis (karinių aljansų prieš JAV kūrimu). Antra, JAV įgytas puolimo pranašumas konvenciniame balanse prieš Rusiją ir Kiniją, net nepaisant branduolinio puolimo-gynybos balanso būklės, suteikia

JAV dideles galimybes (ir žymiau mažiau provokuojančias) vykdyti agresyvesnę saugumo politiką Rusijos ir Kinijos atžvilgiu.

JAV įgytas puolimo pranašumas konvenciniame balanse ir atsivėrusios galybės siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją kelia grėsmę Rusijos ir Kinijos saugumui. Atitinkamai kitose darbo dalyse bus analizuojamas Rusijos ir Kinijos požiūris į JAV karinę transformaciją, ir šių valstybių pasirinktas karinis atsako būdas ir priemonės į JAV konvencinių pajėgų transformaciją ir branduolinį puolimo-gynybos balansą žeidžiančių JAV pajėgumų kūrimą.

3. RUSIJOS KARINIS ATSAKAS Į JAV KARINĘ TRANSFORMACIJĄ

3.1. Rusijos požiūris į pokyčius karyboje ir JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo

3.1.1. Rusijos karinio pokyčio po Šaltojo karo supratimas

Sovietų Sąjungos karinio elito atstovai dar XX a. 9 dešimtmečio pradžioje išvelgė artėjančios karybos revoliucijos ženklus, manydami, kad svarbiausiais jos atributais reiktų laikyti kokybiškai naujos kartos ypatingai efektyvią konvencinę ginkluotę ir sparčią pažangą elektronikos srityje. 1991 m. pabaigoje iširus Sovietų Sąjungai, didžioji dalis buvusios SSRS karinio elito automatiškai tapo Rusijos kariniu elitu, tad Rusijos požiūris į karinį pokytį po Šaltojo karo atspindi nuoseklų SSRS požiūrio išplėtojimą, pagrįstą karinių konfliktų ir karinės ginkluotės kūrimo tendencijų po Šaltojo karo vertinimu.

Svarbiausiais Rusijos supratimą apie karinį pokytį po Šaltojo karo atskleidžiančiais šaltiniais reiktų laikyti Rusijos karinių doktrinų, paskelbtų 1993 m., 2000 m. ir 2010 m., nuostatas. Rusijos karinių doktrinų nuostatose, išdėstančiose šiuolaikinių ginkluotų konfliktų ir karų bruožus, galima pastebėti esminius konvencinės karybos transformacijos po Šaltojo karo elementus.

6 lentelė. *Rusijos karinių doktrinų nuostatos, atskleidžiančios karinio pokyčio po Šaltojo karo supratimą*

1993 m. Rusijos karinė doktrina

- *Karinėse operacijose, vykdomose ginkluotų konfliktų ir lokalių karų metu, gali būti panaudotas visas įmanomas ginkluotos prievartos arsenalas, nuo lengvųjų ginklų iki pačios moderniausios ginkluotės, tame tarpe ir tikslaus taikymo ginklų sistemos.*

2000 m. Rusijos karinė doktrina

- *Šiuolaikinio karo bruožai:*
  - Platus netiesioginių, nekontaktinių ir kitų (taip pat ir netradicinių) veiksmų, tolimo šaudymo, elektroninio naikinimo priemonių panaudojimas;*
  - Pajėgų, veikiančių skirtingomis kryptimis, manevriniai veiksmai suderinti su intensyviu desantinų išmetimu ir specialiujų pajėgų panaudojimu;*
  - Oro operacijų ir kampanijų vykdymas;*
  - Aktyvi informacinė konfrontacija, atskirų valstybių ir tarptautinės bendruomenės nuomonių dezorganizacija.*

2010 m. Rusijos karinė doktrina

- Šiuolaikinių karinių konfliktų bruožai ir ypatybės:
  - (a) Ginklų sistemų ir karinės technikos, veikiančios pagal naujus fizinius principus ir prilygstančios pagal efektyvumą branduoliniams ginklams, masinis panaudojimas;
  - (b) Išaugęs karinių pajėgų ir technikos, veikiančios ore ir kosmose, panaudojimas;
  - (c) Išaugęs informacinės konfrontacijos vaidmuo;
  - (d) Vadovavimo ir valdymo grandinės operatyvumo išaugimas, atsiradęs dėl perėjimo nuo vertikalios vadovavimo grandinės prie vadovavimo grandinės, pagrįstos globalių tinklinių automatizuotų sistemų veikimu;
  - (e) Šiuolaikinių itin efektyvių ginklų sistemų vaidmens išaugimas;
  - (f) Kariniuose konfliktuose vis didesnę vaidmenį vaidins tikslaus taikymo, elektromagnetiniai, lazeriniai, infragarso ginklai, informaciją valdančios sistemos, bepiločiai kovos lėktuvai ir autonomiškai jūriniai aparatai valdomi robotizuotų sistemų.

Šaltinis: The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>> [Žiūrėta 2011 05 10]; Военная доктрина Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 21 апреля 2000 года N 706). <<http://femida.info/14/4001.htm#%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0>> [Žiūrėta 2011 05 10]; Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года. <http://news.kremlin.ru/ref_notes/461> [Žiūrėta 2011 05 10].

6 lentelėje pateikti ne visi Rusijos karinėse doktrinosse įvardinti šiuolaikinių karinių konfliktų ir karų svarbiausi bruožai, tačiau atrinktieji bruožai labiausiai atspindi Rusijos supratimą ir šio supratimo evoliuciją apie vykstančius pokyčius karyboje po Šaltojo karo. Nors nei vienoje Rusijos karinėje doktrinoje nėra vartojamos karybos revoliucijos ar karinės-techninės revoliucijos sąvokos, tačiau šiuolaikinių konfliktų ir juose naudojamų ginklų sistemų vertinimas yra pagrįstas įsitikinimu, kad karybos srityje vyksta esminiai pokyčiai. 2010 m. Rusijos karinė doktrina fiksuoja esminius šių pokyčių elementus, nurodydama branduoliniams ginklams prilygstančių konvencinių ginklų sistemų masinį panaudojimą, karinio vadovavimo ir valdymo grandinės automatizaciją, karinių pajėgumų, veikiančių ore ir kosmose, išaugusį vaidmenį. Rusijos karinių doktrinų nuostatų analizė leidžia teigti, kad revoliucinė konvencinė ginkluotė šiuolaikinių konfliktų pobūdį pakeitė 2000-2010 m. laikotarpyje. 1993 m. ir 2000 m. Rusijos karinės doktrinos mini tik tikslaus taikymo, tolimo šaudymo (kurie taip pat greičiausiai priskirtini tikslųjų ginklų kategorijai) ir elektroninės kovos ginklus, tačiau,

kita vertus, 2000 m. karinėje doktrinoje jau pabrėžiamas platus tokių ginklų sistemų naudojimas. Nors Rusijos karinių doktrinų nuostatų apie pokyčius karyboje evoliucija leidžia susidaryti pakankamai aiškų įspūdį apie Rusijos bendrąjį karinio pokyčio supratimą, visgi Rusijos karinių doktrinų nuostatos nepilnai atskleidžia kokios konkrečios ginklų sistemos ir konkreti karinė technika veikia pagal naujus fizinius dėsnius ir prilygsta branduoliniams ginklams ar kurios iš naujausiųjų ginklų sistemų yra itin efektyvios (rus. *высокоэффективные системы оружия*).

Rusijos vyriausybės atstovų ir Rusijos kariškių pasisakymai karinio pokyčio po Šaltojo karo tema leidžia išsamiau atskleisti Rusijos supratimą apie pokyčius karyboje. Pavyzdžiui 1993 m. tuometinis Rusijos gynybos ministras Gračiovas teigė, kad karui prasidėjus, abi kariaujančios pusės siektų vykdyti puolamąsias operacijas iš oro-kosmoso, smogdamos smūgius objektams ir pajėgoms.¹⁷¹ 2004 m. kitas tuometinis Rusijos gynybos ministras Ivanovas rašė, kad yra „aišku, jog pergalė priklausys tai pusei, kuri sugebės integruoti visus informacijos srautus, ir gebės realiuoju laiku keisti karinių pajėgų panaudojimo planus priklausant nuo besikeičiančios situacijos.“¹⁷² Todėl, Ivanovo įsitikinimu, Rusijos ginkluotųjų pajėgų struktūroje turi veikti žvalgybos centras, itin apsaugota automatizuota pajėgų ir ginklų kontrolės sistema ir oro-kosmoso pajėgos, galinčios atlikti žvalgybos ir smūgių sudavimo priešininkui funkcijas. Šie buvusių Rusijos gynybos ministrų pasisakymai rodo, kad Rusija karinį pokytį po Šaltojo karo iš principo prilygina JAV konvencinių pajėgų transformacijai (ir ją įgalinančioms technologijoms), kuri ir suteikė galimybes JAV vykdyti tokio tipo karines operacijas, kurios garantuoja karines pergalės.

Buvusio Rusijos gynybos ministro Ivanovo išdėstytas karinės pergalės receptas atspindi plataus rato aukšto rango Rusijos kariškių mintis apie

---

¹⁷¹ Mary, C. FitzGerald, „The Russian military’s strategy for „sixth generation“ warfare.“ *Orbis*, Summer 1994. <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0365/is_n3_v38/ai_15595405/?tag=content:coll> [Žiūrėta 2011 05 10].

¹⁷² Sergei Ivanov, „Russia’s Geopolitical Priorities and Armed Forces.“ *Russia in Global Affairs*, January/February 2004. <http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2571> [Žiūrėta 2011 05 10].

pokyčius karyboje. Generolas Garejevas, vienas iš pagrindinių sovietų *Operacinės manevro grupės* koncepcijos autorių ir bene žymiausias SSRS/Rusijos karo teoretikas, nurodo šiuos vykstančius pasikeitimus karybos srityje:

- Žvalgybos, ryšių sistemų, radioelektroninės kovos ir automatizuotų karinių pajėgų ir ginklų valdymo sistemų informacionalizavimas;
- Tikslių ginklų išstobulinimas, orientuojantis į jų puolamąjį potencialą;
- Puolamosios triados kūrimas (mobilūs komponentai, povandeniniai laivai su balistinių raketų paleidimo pajėgumais, ilgo nuotolio aviacija, ginkluota ilgo nuotolio sparnuotosiomis raketomis);
- Pastangos sustiprinti ginklų sistemų ir karinių pajėgų išlikimo galimybes;
- Kovinio rengimo tobulinimas, koncentruojantis į gebėjimus valdyti šaudymo įrangą ir karinės technikos simulatorius.¹⁷³

Generolas Garejevas šiuos pokyčius vertino kaip karybos evoliuciją, o ne revoliuciją, tačiau manė, kad ateityje ginkluotos kovos materiali bazė žymiai pakis, kai įvyks kokybinis technologinis šuolis, visapusė kompiuterizacija, bus sukurtas dirbtinis intelektas, iki galimybių ribos pažengs mikroelektronika, bus sukurtos automatizuotų ginklų sistemų ir robotų valdymo sistemos.¹⁷⁴ Tuo tarpu generolas majoras Slipčenko teigė, kad karyboje vyksta esminis lūžis: perėjimas nuo penktosios karybos kartos (kur branduoliniai ginklai – visa lemiantys) prie šeštosios kartos karų (kur pažangūs konvenciniai ginklai prilygs branduoliniams ginklams).¹⁷⁵ Pasak Slipčenko, šeštos kartos karuose ypatingą reikšmę turės protingieji tikslieji ginklai, kurie gebės sunaikinti

---

¹⁷³ Jacob W. Kipp, „The Russian Military and the Revolution in Military Affairs: A Case of the Oracle of Delphi or Cassandra?“ Paper originally presented at MORS Conference, Annapolis, Maryland, 6-8 June, 1995. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/rusrma.htm>> [Žiūrėta 2011 05 20].

¹⁷⁴ Ten pat; Žr. ir Jacob W.Kipp, „Confronting the RMA in Russia.“ *Military Review*, June-July 1997. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm>> [Žiūrėta 2011 05 10].

¹⁷⁵ Major General (Retired) Vladimir I.Slipchenko, „A Russian Analysis of Warfare Leading to the Sixth Generation.“ *Field Artillery*, October 1993, 1. <http://sill-www.army.mil/famag/1993/OCT_1993/OCT_1993_PAGES_38_41.pdf> [Žiūrėta 2011 05 05].

taikinius ir sumažinti karo aukų skaičių, o tai nulems karines ir politines pergales. Pulkininkas Modestovas ir generolas majoras Turko taip pat išvelgė esminius pokyčius karyboje, teigdami, kad jie iš principo keičia grėsmių prigimtį, taigi ir atgrasinimo strategiją: šių mąstytojų įsitikinimu, protingų ginklų teikiamos galimybės smogti tiksliai strateginiams taikiniams ne branduolinį atgrasinimą paverčia įmanomu.¹⁷⁶ Kiti Rusijos karinės minties atstovai, kontraadmirolas Pirumovas ir generolas majoras Riabčiukas, labiau akcentavo ypatingai iškilusį informacinės ir elektroninės kovos vaidmenį, automatizuoto vadovavimo ir valdymo reikšmę ir karo vado gebėjimus pasinaudoti naujomis karinių pajėgų valdymo galimybėmis.¹⁷⁷

Nors tarp Rusijos karinės minties atstovų nėra visapusiško sutarimo dėl vykstančio karinio pokyčio po Šaltojo karo masto (revoliucija ar ne?) ir svarbiausių šio pokyčio elementų, tačiau visgi akivaizdu, kad protingi tikslieji konvenciniai ginklai ir automatizuotos informaciją apdorojančios ir perduodančios sistemos yra Rusijos suvokiami kaip svarbiausi karinio pokyčio po Šaltojo karo elementai.

3.1.2. Rusijos požiūris į JAV karinę transformaciją

Rusija vienprasmiskai neigiamai vertina JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo. Toks vertinimas grindžiamas iš esmės trimis pagrindiniais argumentais: *pirma*, JAV yra valstybė, kuri nelinkusi siekti JTO (ir kitų tarptautinių organizacijų) pritarimo sprendžiant konfliktus karine jėga, taigi karinės jėgos panaudojimo sprendimus priima individualiai, ir tokiu būdu kelia grėsmę Rusijos regioniniams ir globaliems interesams; *antra*, JAV kuriama itin moderni ginkluotė kelia grėsmę Rusijos branduolinio atgrasinimo potencialui, ateityje tokia ginkluotė gali neutralizuoti Rusijos branduolinių ginklų keliamą

---

¹⁷⁶ Jacob W.Kipp, „Confronting the RMA in Russia.“ *Military Review*, June-July 1997. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm>> [Žiūrėta 2011 05 10].

¹⁷⁷ Jacob W.Kipp, „Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence Over the Last 2 Decades.“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 237-238. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

pavojų JAV saugumui, ir taip suteikti JAV veikimo laisvę tarptautinėje arenoje, nepaisant Rusijos interesų; *trečia*, JAV kuriama ginkluotė eskaluoja naują (branduolinių) ginklavimosi varžybų etapą, užkirsdama kelią branduolinio nusiginklavimo vizijos įgyvendinimui.

Viso laikotarpio po Šaltojo karo metu Rusijos požiūris į JAV vaidmenį pasaulinėje politikoje išliko nuoseklus. Po 1993 m. karinės doktrinos, kurioje nebuvo esminių nuostatų dėl JAV keliamo pavojaus Rusijai, vėlesnėse atnaujintose karinėse doktrinos ir nacionalinio saugumo koncepcijose JAV vaidmuo tarptautinėje arenoje pradėtas vertinti išimtinai neigiamai. Pavyzdžiui 1997 m. nacionalinio saugumo koncepcijoje teigiama, kad dar galima išvelgti bandymus (recidyvus) sukurti vienašališkam veikimui ir karinės jėgos naudojimui palankią tarptautinę struktūrą¹⁷⁸, o jau 2000 m. nacionalinio saugumo koncepcijoje konstatuojama, kad egzistuoja akivaizdi tendencija kurti Vakarams (vadovaujamiems JAV) palankią tarptautinę struktūrą, leisiančią pasaulinės politikos problemas spręsti vienašališkai ir karinės jėgos būdu.¹⁷⁹ Rusijos gynybos ministras Ivanovas 2004 m. teigė, kad šalių (suprask JAV – K.A.) sprendimai naudoti karines pajėgas, remiantis individualiais (vienašališkais) sprendimais, yra labai bloga tendencija, kelianti grėsmę politiniams ir kariniams Rusijos interesams.¹⁸⁰ Dar daugiau – 2007 m. tuometinis Rusijos prezidentas Putinas Miuncheno saugumo konferencijoje pareiškė, kad „[...] JAV peržengė savo nacionalines sienas visais įmanomais būdais. Tai matoma ekonominėje, politinėje, kultūrinėje ir švietimo politikoje, kurią ji primeta kitoms šalims.“¹⁸¹ 2009 m. nacionalinio saugumo strategijoje galima išvelgti šiek tiek švelnesnes formuluotes, tvirtinančias, kad ateityje gali

---

¹⁷⁸ Žг. Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300). <<http://stra.teg.ru/library/national/34/2/0>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁷⁹ Концепция национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300 (в редакции Указа Президента РФ от 10 января 2000 г. N 24). <<http://terroristica.info/node/208>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸⁰ Sergei Ivanov, „Russia’s Geopolitical Priorities and Armed Forces.“ *Russia in Global Affairs*, January/February 2004. <http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2571> [Žiūrėta 2011 05 10].

¹⁸¹ Russian President Vladimir Putin’s Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy. Munich, February 10, 2007, 2. <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/28802/ipriadoc_doc/8dafec3f-ad9c-4ab9-9974-113b27e73892/en/1230_Putin_Munich.pdf> [Žiūrėta 2011 05 05].

pasitaikyti vienašališko veikimo, remiantis jėga, recidyvų¹⁸², tačiau esminės Rusijos nuostatos JAV ir Vakarų atžvilgiu liko nepakitusios.

Šios antiamerikietiškos nuostatos yra tampriai susijusios su JAV karinės transformacijos vertinimu. Rusijos požiūriu, JAV karinė transformacija atveria naujas galimybes šiai valstybei taikyti jėgos politiką tarptautinėje politikoje. Išanalizavus Rusijos saugumo ir gynybos politikos nuostatas išdėstančius dokumentus, taip pat apžvelgus Rusijos aukščiausiųjų pareigūnų pasisakymus, galima daryti išvadą, kad Rusija JAV karinę transformaciją kaip grėsmę vertina, visų pirma, dėl jos keliamo pavojaus turimiems branduolinio atgrasinimo pajėgumams. 1997 m. ir 2000 m. nacionalinio saugumo koncepcijose teigiama, kad lyderiaujančių pasaulio valstybių plėtojamas technologinis atotrūkis nuo kitų valstybių, siekiant sukurti naujos kartos ginkluotę, gali atvesti į kokybiškai naują ginklavimosi etapą. Nors šiose koncepcijose nėra detalizuojama kokia kelianti grėsmę ginkluotė yra kuriama, tačiau 1993 m. ir 2000 m. Rusijos karinės doktrinos potencialia grėsme įvardina kiekybinius ir kokybinius branduolinės ginkluotės stiprinimus.¹⁸³ 2009 m. nacionalinio saugumo strategija ir 2010 m. karinė doktrina grėsme Rusijos kariniam saugumui taip pat apibūdina dalies lyderiaujančių valstybių siekį įgyti dominuojantį karinį pranašumą, tačiau, skirtingai nei ankstesniuose dokumentuose, aiškiai išskiria karinio dominavimo elementus. Rusijos įsitikinimu, grėsmę *strateginiams branduoliniams pajėgumams* kelia plėtojami tikslieji, informaciniai ir kitų aukštųjų technologijų ginklai, strateginiai ne branduoliniai ginklai, kuriama globali priešraketinė gynybos sistema ir kosmoso militarizavimas.¹⁸⁴ Kitaip tariant, Rusija yra susirūpinusi strateginiu

---

¹⁸² Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (утв. Указом Президента РФ от 12 мая 2009 г. N 537). <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸³ The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>> [Žiūrėta 2011 05 10]; Военная доктрина Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 21 апреля 2000 года N 706), <<http://femida.info/14/4001.htm#%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0>> [Žiūrėta 2011 05 10].

¹⁸⁴ Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года. <http://news.kremlin.ru/ref_notes/461> [Žiūrėta 2011 05 10]; Стратегия национальной

stabilumu, kurį, visų pirma, užtikrina pajėgios JAV ir Rusijos branduolinės pajėgos. 2006 m. tuometinis Rusijos prezidentas Putinas savo metinėje kalboje Rusijos parlamentui minėtas ginklų sistemas apibūdino kaip „destabilizuojančius ginklus“, atskirai išskirdamas atsiradusias galimybes tarpžemynines balistines raketas apginkluoti ne branduolinėmis kovinėmis galvutėmis.¹⁸⁵ Putino nuomone, „žvaigždžių karai jau nebe fantazija – tai realybė“¹⁸⁶, o JAV kuriami „destabilizuojantys ginklai“ suteikia pranašumą amerikiečiams potencialiame „žvaigždžių kare“, taigi radikaliai pažeidžia strateginį stabilumą. Strateginiai ne branduoliniai ginklai amerikiečiams suteikia galimybę smogti Rusijos branduolinių ginklų arsenalui, o likusius branduolinius ginklus jau pajėgtų neutralizuoti globali priešraketinės gynybos sistema. Strateginiui stabilumui pavojų kelia ir JAV informaciniai ginklai. Timothy L.Thomas teigia, kad Rusija itin aštriai suvokia JAV informacinių ginklų keliamą pavojų savo branduolinių ginklų kontrolės sistemai“: tuometinis Rusijos gynybos ministras Sergejevas yra pripažinęs, kad informacinės sistemos yra naujas branduolinio atgrasinimo aspektas.¹⁸⁷

Neigiamas JAV karinės transformacijos vertinimas grindžiamas ir paskutiniu svarbiu argumentu – jog ši transformacija skatina naują branduolinio ginklavimosi varžybų etapą, žlugdydama viltis pasiekti branduolinio nusiginklavimo tikslus. Gręšiančių „naujų ginklavimosi varžybų“ mintis yra dėstoma beveik visuose saugumo ir gynybos politikos nuostatas apibrėžiančiuose dokumentuose. Putino pasisakymuose ši mintis formuluojama

---

безопасности Российской Федерации до 2020 года (утв. Указом Президента РФ от 12 мая 2009 г. N 537). <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸⁵ Russian President Vladimir Putin's annual address to the Federal Assembly. Moscow, May 10, 2006. <http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸⁶ Russian President Vladimir Putin's Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy. Munich, February 10, 2007, 4. <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/28802/ipriadoc_doc/8dafec3f-ad9c-4ab9-9974-113b27e73892/en/1230_Putin_Munich.pdf> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸⁷ Timothy L.Thomas, „The Russian View of Information War.“ Kn. Michael H.Crutcher (sud.), *The Russian Armed Forces at the Dawn of the Millennium*, 2000, 349. <<http://www.csl.army.mil/usacsl/publications/RW.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05]; Timothy L.Thomas, „Information Technology: US/Russian Perspectives and Potential for Military-Political Cooperation.“ <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/infotech.htm>> [Žiūrėta 2011 04 20].

aščiau, teigiant, kad „ginklavimosi varžybos įžengė į naują spiralę“¹⁸⁸, o JAV vykdoma jėgos politika „stimuliuoja ginklavimosi varžybas“ – dalį valstybių ši politika paskatino siekti įsigyti masinio naikinimo ginklus.¹⁸⁹

3.2. Rusijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos ir apribojimai

3.2.1. SSRS politinio ir karinio atsako bruožai į JAV karinio pokyčio tendencijas XX a. 9 dešimtmetyje

JAV prezidentų Carterio ir Reagano iniciatyvos gynybos srityje – „*Offset*“ strategija, vidutinio nuotolio branduolinių ginklų dislokavimas vakarų Europoje ir Strateginės gynybos iniciatyva – tapo vienais rimčiausių karinių (taip pat ir politinių) iššūkių Sovietų Sąjungai paskutiniame jos egzistavimo dešimtmetyje. „*Offset*“ strategija ir branduolinių ginklų dislokavimas vakarų Europoje kėlė grėsmę kiekybiniam konvenciniam SSRS (ir Varšuvos bloko) pranašumui prieš NATO¹⁹⁰, o Strateginės gynybos iniciatyva, jeigu realizuota, galėjo neutralizuoti SSRS puolamuosius branduolinius pajėgumus. Sovietų požiūriu, Reagano Strateginė gynybos iniciatyva reiškė, kad JAV gali įgyti pirmojo branduolinio smūgio pranašumą, ir taip pažeisti abipusio branduolinio atgrasymo logiką.¹⁹¹ Tuo tarpu „*Offset*“ strategijai įgyvendinti numatytos ginklų sistemos ir naujos technologijos aukščiosio rango sovietų kariškių buvo vertinamos kaip atspindinčios revoliucinį pokytį karybos srityje¹⁹², taigi

---

¹⁸⁸ Russian President Vladimir Putin's annual address to the Federal Assembly. Moscow, May 10, 2006. <http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁸⁹ Russian President Vladimir Putin's Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy. Munich, February 10, 2007, 2. <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/28802/ipriadoc_doc/8dafec3f-ad9c-4ab9-9974-113b27e73892/en/1230_Putin_Munich.pdf> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁹⁰ Didžiausią grėsmę sovietams konvenciniame mūšio lauke pradėjo kelti atsirandantys tikslieji ginklai, ypač skirti kovai prieš tankus ir kt. Žr. David M. Glantz, *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. London: Cass, 1992, 206.

¹⁹¹ Benjamin Lambeth, Kevin Lewis, „The Kremlin and SDI.“ *Foreign Affairs*, 64(4), 1988 Spring, 756; Jennifer G. Mathers, *The Russian Nuclear Shield from Stalin to Yeltsin*. New York: St. Martin's Press, 2000, 112.

¹⁹² Pavyzdžiui 1982 m. tuometinis Sovietų Sąjungos Generalinio Štabo viršininkas maršalas Ogarkovas rašė, kad revoliucinis pokytis karybos srityje vyksta dėl ne branduolinių ginklų plėtros, sparčios

galinčios ilgainiui suteikti kokybinį pranašumą JAV ir konvencinės karybos srityje. Skirtingai nuo praktikos, vyravusios kitais Šaltojo karo dešimtmečiais, SSRS politinė vadovybė nusprendė nemandyti imituoti amerikiečių ir neskirti didelių papildomų finansinių išteklių, reikalingų „revoliucinės kartos“ konvencinės ginkluotės kūrimui ir naujai tyrimų programai, skirtai priešraketinių gynybos sistemų projektavimui. Toks sprendimas iš esmės buvo priverstinis, nes Sovietų Sąjungos ekonominė situacija nuolat prastėjo paskutiniaisiais Brežnevo valdymo metais, be to, Brežnevas, Andropovas ir Černenko tvirtai laikėsi detente politikos nuostatų, siekdami išvengti konfrontacijos su JAV eskalavimo. Tad neatsitiktinai maršalo Ogarkovo spaudimas politinei vadovybei skirti konvencinėms pajėgoms papildomas lėšas reaguojant į revoliucinį proveržį konvencinės ginkluotės kūrime, „*Offset*“ strategiją ir JAV vidutinio nuotolio branduolinių raketų dislokavimą Europoje tapo pagrindine jo atleidimo iš Generalinio Štabo viršininko pareigų 1984 m. priežastimi.¹⁹³ Gorbačiovo valdymo laikotarpiu SSRS politika nepasikeitė: technologinio atsako į revoliucinį proveržį konvencinės ginkluotės srityje ir Strateginę gynybos iniciatyvą nebuvo dėl prioriteto vidaus reformoms ir radikaliai pakeistos politikos JAV atžvilgiu, atmetusios globalaus varžymosi ideologines nuostatas ir principus.¹⁹⁴

Nepaisant siekio išvengti naujo ginklavimosi varžybų su JAV rato, sovietai bandė surasti efektyvias atsako priemones į atsirandantį JAV kokybinį konvencinį pranašumą ir Strateginės gynybos iniciatyvą, nereikalaujančių didelių finansinių išteklių. Esminiu atsaku į revoliucinį konvencinės ginkluotės kūrimo proveržį ir „*Offset*“ strategiją reiktų laikyti sovietų pakeitimus

---

pažangos elektronikos srityje, naujų ginklų, veikiančių naujų fizikos principų pagrindu, kūrimo, taip pat kokybinių konvencinės ginkluotės patobulimų. Žr. James Sherr (sud.), *Soviet Power: The Continuing Challenge*. Basingtoke: Macmillan, 1987, 136.

¹⁹³ Žr. Jacob W.Kipp, „Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence Over the Last 2 Decades.“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 223. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁹⁴ Jacob Kipp, „The Russian Armed Forces, the Draft Military Doctrine, and the Revolution in Military Affairs: The Oracle of Delphi and Cassandra Revisited.“ Kn. Michael H.Crutchter (sud.), *The Russian Armed Forces at the Dawn of the Millennium*, 2000, 325. <<http://www.csl.army.mil/usacs/publications/RW.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

operacinio lygmens karinėje doktrinoje. Dar maršalo Ogarkovo vadovavimo Generaliniam Štabui laikotarpiu sovietai išplėtojo *Operacinės manevro grupės* koncepciją, numačiusią karo metu panaudoti jungtines ypatingai judrias specialias brigadas, kurios puolamaisiais veiksmais, turinčiais pasiekti priešininko pajėgų užnugarį, suardytų ryšių sistemą, blokuotų galimų pajėgų pastiprinimų panaudojimą, neutralizuotų taktinius branduolinius ginklus, ir tokiu būdu apsunkintų jo galimybes kontratakuoti sovietų pajėgas tiksliaisiais ginklais.¹⁹⁵ Sovietų karinėje doktrinoje ši koncepcija atspindėjo gynybinių veiksmų planą puolamosios operacijos sudėtyje, tad jos paskirtis buvo ne nugalėti priešininką, tačiau jį „apakinti, apkurtinti, nutildyti ir paversti jį bejėgiu“.¹⁹⁶ Vadovavimo sovietų pajėgoms operaciniame lygmenyje pertvarkymas XX a. 9 dešimtmetyje sietinas būtent su *Operacinės manevro grupės* koncepcija: sovietai numatė sukurti operacinio veiksmų teatro ir regioninio operacinio veiksmų teatro vadovybes, kurios būtų pajėgios efektyviai panaudoti jungtines pajėgas karo su NATO atveju.¹⁹⁷ Tačiau ši koncepcija ir ją atspindintys pertvarkymai didžia dalimi prarado reikšmę Sovietų Sąjungai paskelbus gynybinę karinę doktriną 1987 m., kai iškeltas pagrindinis tikslas turėti gynybinius pajėgumus, galinčius apsiginti nuo priešininko atakų.¹⁹⁸ Gynybinės doktrinos paskelbimas atspindėjo esminį Gorbačiovo konceptualinį marksizmo-leninizmo ideologijos reinterpretavimą, kuris buvo pagrįstas mintimi, jog branduolinių ginklų atsiradimas sukūrė bendrą žmonijos interesą siekti išvengti branduolinio karo – o tai yra aukščiau už klasių interesus. Tad SSRS kartu su imperialistinėmis valstybės turi siekti užkirsti kelią branduoliniui karui.¹⁹⁹ Gorbačiovas, tapęs SSRS vadovu, laikėsi

---

¹⁹⁵ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1983-1984*. Cambridge: Heffers Printers Ltd., 1983, 11; Jacob W.Kipp, „Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence Over the Last 2 Decades.“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 230. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

¹⁹⁶ James Sherr (sud.), *Soviet Power: The Continuing Challenge*. Basingtoke: Macmillan, 1987, 143.

¹⁹⁷ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1985-1986*. Letchworth: The Garden City Press Ltd., 1985, 17.

¹⁹⁸ David M.Glantz, *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. London: Cass, 1992, 212-213.

¹⁹⁹ William E.Odom, „Soviet Military Doctrine.“ *Foreign Affairs*, 67(2), 1988/1989 Winter, 129.

ankstesnės sovietų pozicijos, kad Reagano Strateginės gynybos iniciatyva gali suteikti amerikiečiams pirmojo branduolinio smūgio pranašumą, ir taip abi supervalstybes pastūmėti link tarpusavio branduolinio konflikto. Tai lėmė Gorbačiovo politiką siekti sustabdyti Strateginės gynybos iniciatyvos įgyvendinimą: Gorbačiovas 1985-1986 m. bandė įtikinti JAV iš vis uždrausti priešraketinių gynybos sistemų, kurias būtų įmanoma dislokuoti kosmose, bandymus, ar bent susitarti dėl minimalaus ABM sutarties galiojimo laikotarpio.²⁰⁰ Vėliau Gorbačiovas bandė Strateginės gynybos iniciatyvos klausimą spręsti derybose dėl branduolinių ginklų kontrolės susitarimų sudarymo: pvz., derybose dėl INF (angl. *Intermediate-range Nuclear Forces Treaty*), tačiau 1987 m. šios nuostatos atsisakė, sutikęs su JAV siūlymu INF ir Strateginės gynybos iniciatyvą svarstyti atskirai.²⁰¹ JAV ir SSRS pasirašius INF sutartį ir pradėjus tartis dėl galimybių sudaryti sutartį dėl strateginės branduolinės ginkluotės mažinimo, Strateginė gynybos iniciatyva neteko iki tol turėtos svarbos tiek sovietams, tiek ir amerikiečiams. Nepaisant to, kad SSRS nebandė imituoti amerikiečių tyrimo programas, skirtos sofistikuotos priešraketinės gynybos sistemos kūrimui, sovietai visą 9 dešimtmetį sistemingai modernizavo priešraketinės gynybos sistemą, dislokuotą šalia Maskvos ir atliko bandymus su tuo laiku „egzotinėmis“ technologijomis (lazerių, kinetinės energijos, dalelių pluošto). Carnes Lord netgi tvirtino, kad SSRS XX a. 10 dešimtmetyje gali aktyvuoti antžeminę lazerių technologijomis pagrįstą priešraketinės gynybos sistemą.²⁰²

Taigi, nors SSRS neinicijavo plačios apimties karinių programų, kuriomis būtų siekta reaguoti į JAV proveržį konvencinės ginkluotės kūrimo srityje ir Strateginės gynybos iniciatyvą, tačiau galima pastebėti, kad visgi Sovietų Sąjunga surado pakankamai efektyvias atsako priemones trumpajame laikotarpyje. Kadangi JAV 9 dešimtmetyje konvencinės ginkluotės proveržio srityse labiausiai buvo pažengusi kurdama tiksluosius ginklus, ir aktyviai

---

²⁰⁰ Jennifer G. Mathers, *The Russian Nuclear Shield from Stalin to Yeltsin*. New York: St.Martin's Press, 2000, 134-135.

²⁰¹ Žr. Lynn E.Davis, „Lessons of the INF Treaty.“ *Foreign Affairs*, 66(4), 1988 Spring, 730.

²⁰² Carnes Lord, „Soviet Strategic Defense.“ Kn. Stephen J.Cimbala (sud.), *The Soviet Challenge in the 1990s*. New York: Praeger, 1989, 57.

planavo juos naudoti potencialiame konvenciniame konflikte su SSRS, tai sovietų *Operacinės manevro grupės* koncepcija ir ją atspindintys struktūriniai vadovavimo pertvarkymai turėjo padėti jiems pakankamai sėkmingai reaguoti į galimą jų naudojimą. Kita vertus, ši koncepcija buvo sudėtinė SSRS puolamosios doktrinos dalis, todėl sunku įvertinti ar jos nauda būtų didelė jeigu amerikiečiai pirmieji būtų puolę sovietus – tai leidžia manyti, kad tikros gynybinės strategijos SSRS prieš šiuos ginklus ir juos išnaudojančią amerikiečių strategiją neturėjo. Vertinant SSRS atsaką į Strateginės gynybos iniciatyvą, galima pastebėti, kad ji santykinai „išsikvėpė“, kai SSRS sutiko padaryti daugybę nuolaidų ir pasirašyti branduolinių ginklų ribojimo sutartis – tai galima laikyti neabejotinu SSRS laimėjimu.

3.2.2. Rusijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos

Manoma, kad SSRS paskutiniiais savo gyvavimo metais nuo JAV buvo jau atsilikusi apie 5-10 metų kompiuterinių, lazerių, sunkiai aptinkamų kovinių platformų, informacinių technologijų ir radioelektroninio, naktinio matymo kovos sistemų kūrimo srityse.²⁰³ Šių technologijų tobulinimui ir jų pagrindu galimoms kurti ginklų sistemoms Rusija nesugebėjo skirti deramo dėmesio, nes susidūrė su kitomis, trumpuoju laikotarpiu daug svarbesnėmis, kompleksinėmis ginkluotųjų pajėgų pertvarkymo posovietiniame laikotarpyje problemomis, ir itin ilgai nepajėgė jų išspręsti. Galima būtų išskirti bent keturias *pirmines* kompleksines problemas. *Pirmąja* problema tapo paveldėtos pernelyg didelės ginkluotosios pajėgos: iš SSRS ginkluotųjų pajėgų, į kurių sudėtį pateko beveik 4 mln. karių, Rusijai atiteko apie 2,7 mln. karių, t.y. apie 65 proc. buvusių SSRS pajėgų, nors Rusijos gyventojų skaičius buvo beveik dvigubai mažesnis nei Sovietų Sąjungos (SSRS gyventojų skaičius siekė apie

---

²⁰³ Jacob W.Kipp, „The Russian Military and the Revolution in Military Affairs: A Case of the Oracle of Delphi or Cassandra?“ Paper originally presented at MORS Conference, Annapolis, Maryland, 6-8 June, 1995. <<http://fmsso.leavenworth.army.mil/documents/rusrma.htm>> [Žiūrėta 2011 05 20].

290 mln., o Rusijos apie 148 mln.).²⁰⁴ *Antrą* problema tapo būtinybė perdislokuoti buvusios SSRS pajėgas iš anksčiau Varšuvos blokui priklaususių šalių, taip pat Baltijos valstybių (apie 500 000 karių)²⁰⁵: nemaža dalis perdislokuotų divizijų, vertintų kaip puikiausios parengties kovinių dalinių buvusioje SSRS, buvo tiesiog permesta į Rusijos gilumą, nors dažniausiai jų dislokavimui numatytoje teritorijoje nebūdavo tinkamai pasirengta. Herspringo teigimu, šių karinių dalinių karininkai ir kariai faktiškai buvo palikti rūpintis patys savimi – tad iš principo tokie daliniai buvo demoralizuoti ir prarado kovines savybes.²⁰⁶ *Trečia* problema galima įvardinti Rusijos paveldėtą didelį kiekį pasenusios ginkluotės: net apie 75 proc. Rusijai atitekusios sovietų ginkluotės buvo laikoma pasenusia. Be to, apie 40 proc. karinę techniką remontuojančių dirbtuvių liko už Rusijos sienų.²⁰⁷ *Ketvirta*, Rusijos BVP posovietinio laikotarpio pradžioje sudarė tik apie 60 proc. buvusios SSRS BVP, be to, dėl užsitęsios ekonominės krizės skirti pakankamą finansavimą gynybos reikmėms Rusija neturėjo jokių galimybių. Arbatovo manymu, posovietinio laikotarpio pradžioje Rusijos skiriamas finansavimas gynybai siekė apie 25-30 mlrd. JAV dolerių, kai, tuo tarpu, SSRS gynybos biudžetą sudarė apie 250-300 mlrd. JAV dolerių.²⁰⁸ Taigi Rusija paveldėjo daugiau kaip du trečdalius buvusios SSRS ginkluotųjų pajėgų, ginklų ir karinės technikos, tačiau jos skiriamas finansavimas gynybai buvo net apie 10 kartų mažesnis nei SSRS egzistavimo metais, be to, gynybos finansavimas nuosekliai menko pirmajame dešimtmetyje po Šaltojo karo (žr. 7 lentelę).

---

²⁰⁴ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey's, 1990, 33; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1992-1993*. London: Taylor & Francis, 1992, 92.

²⁰⁵ Pavel K.Baev, *Russian Energy Policy and Military Power: Putin's Quest for Greatness*. London: Routledge, 2008, 8.

²⁰⁶ Dale R.Herspring, *The Kremlin & The High Command: Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006, 79.

²⁰⁷ Ten pat, 83.

²⁰⁸ Alexei G.Arbatov, „Military Reform in Russia: Dilemmas, Obstacles, and Prospects.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998, 95, 97.

7 lentelė. Rusijos gynybos biudžeto nuo BVP dalis proc.

Metai	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BVP dalis gynybai	4,7	4,4	4,6	3,1	3	3,1	2,1	2,6	2,6

Šaltinis: The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 116.

Rusijos ginkluotųjų pajėgų situaciją sunkino ir kiti svarbūs veiksniai, trukdantys radikaliau ir efektyviau spręsti minėtas kompleksines problemas. Rusijos pirmojo prezidento Jelcino pastangos imtis ginkluotųjų pajėgų reformos buvo paviršutiniškos ir priverstinės²⁰⁹; Jelcinas vengė iš esmės reformuoti centrinį karinės vadovybės aparatą, be to, užprogramavo nuolatinį konfliktą tarp Generalinio štabo viršininko ir gynybos ministro, nenustatydamas Generalinio štabo viršininko pavaldumo gynybos ministrui.²¹⁰ Rusijos karinių pajėgų vadovybė taip pat nerodė didesnės iniciatyvos iš esmės reformuoti pajėgas, siekdama išsaugoti dideles pajėgas, galinčias kariauti stambaus masto konvenciniuose karuose. Golts ir Putnam teigia, kad visi Rusijos gynybos ministrai (išskyrus dabartinį gynybos ministrą Serdiukovą) šiuos siekius gerbė, taigi iš esmės jiems nesipriešino.²¹¹ Karinių pajėgų vadovybė net nepuoselejo jokių inovatyvių idėjų, galinčių tapti esminės karinės reformos varikliu, o Jelcino prezidentavimo metu dirbę gynybos ministrai pagrindiniais savo uždaviniais išsikeldavo kardinaliai skirtingus prioritetus. Pavyzdžiui Gračiovą gynybos ministro poste pakeitęs Radionovas vienu pagrindinių uždavinių laikė stiprių konvencinių pajėgų sukūrimą, o Rodionovą

²⁰⁹ Akivaizdu, kad Jelcinas buvo priverstas mažinti Rusijos ginkluotąsias pajėgas (1992-1997 m. laikotarpyje pajėgos sumažėjo 1,5 mln. karių), tačiau tai daryti, visų pirma, vertė šalies ekonominė situacija. Jelcinas, siekdamas būti perrinktas prezidentu antrai kadencijai, 1996 m. pasirašė dekretą, kuriuo buvo nuspręsta atsisakyti šauktinių kariuomenės iki 2000 m., tačiau šis žingsnis buvo populistinis, ir jis nebuvo įgyvendintas.

²¹⁰ Žr. Pavel K. Baev, „The Trajectory of the Russian Military: Downsizing, Degeneration, and Defeat.“ Kn. Steven E. Miller, Dmitri V. Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 47-48; Dale R. Herspring, *The Kremlin & The High Command: Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006, 86; Alexei G. Arbatov, „Military Reform in Russia: Dilemmas, Obstacles, and Prospects.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998, 112; Pavel K. Baev, *The Russian Army in a Time of Troubles*. London: Sage Publications, 1996, 51-79.

²¹¹ Didelės nuostabos dėl tokio buvusių Rusijos gynybos ministrų požiūrio stebėtis nereikėtų, nes trys (Gračiovas, Rodionovas, Sergejevas) buvo SSRS/Rusijos aukšto rango kariškiai. Žr. Alexander M. Golts, Tonya L. Putnam, „State Militarism and Its Legacies: Why Military Reform Has Failed in Russia.“ *International Security*, 29(2), Fall 2004, 125-126.

pakeitęs Sergejevas esminį tikslą apibrėžė kaip siekį išsaugoti pajėgius Rusijos branduolinio atgrasinimo pajėgumus.²¹²

Nors Rusijos politinei ir karinei vadovybei pavyko išspręsti pirmuosius dvejus kompleksinius uždavinius, tačiau nepakankamas gynybos finansavimas ir abiejų vadovybių nuolatinis atidėliojimas imtis esminės karinės reformos de facto „pasmerkė“ Rusiją teikti prioritetą stiprių branduolinių pajėgumų išsaugojimui. Rusijos konvencinių pajėgų modernizacijos tempai po pirmų kelerių posovietinių metų (1992-1994 m.) sustojo, nes iš esmės visas gynybai skiriamas lėšas surydavo karinių pajėgų išlaikymas, todėl paveldėta gana sena sovietų ginkluotė dar labiau seno. Rusija taip pat negalėjo skirti būtinų lėšų palaikyti elementariam koviniam rengimui, todėl konvencinių pajėgų kovinis pajėgumas drastiškai silpnėjo. Tokioje situacija Rusija tiesiog neturėjo galimybių planuoti ir pradėti vykdyti konvencinių pajėgų modernizaciją, reaguodama į JAV karinės transformacijos procesą. Tad logiška, kad Rusija suteikė prioritetą branduolinėms pajėgoms, siekdama kompensuoti konvencinių pajėgų silpnumą.

3.3. Reagavimas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją

Nepaisant suteikto prioriteto branduolinėms pajėgoms kaip pagrindiniam atsako į JAV karinę transformaciją elementui, Rusija neignoravo konvencinių pajėgų ir būtinybės jas modernizuoti.²¹³ Tačiau didžiąją laikotarpio po Šaltojo karo dalį pagrindiniu konvencinių pajėgų modernizavimo uždaviniu Rusijai teko laikyti būtinybę, visų pirma, išspręsti esmines ginkluotųjų pajėgų komplektacijos problemas, tokiu būdu siekiant sukurti nuolatinės parengties kovinius dalinius. 2006 m. tuometinis Rusijos

---

²¹² Pavel K.Baev, „The Trajectory of the Russian Military: Downsizing, Degeneration, and Defeat.“ Kn. Steven E.Miller, Dmitri V.Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 54-55, 65; Alexander M.Golts, Tonya L.Putnam, „State Militarism and Its Legacies: Why Military Reform Has Failed in Russia.“ *International Security*, 29(2), Fall 2004, 122.

²¹³ Pvz., buvęs Rusijos gynybos ministras Sergejevas yra teigęs, jog ateities ginklų kūrime Rusija orientuosis į elektromagnetinių, kibernetinių ginklų, taip pat sunkiai aptinkamų kovos platformų kūrimą; taip pat galima prisiminti kito buvusio Rusijos gynybos ministro Ivanovo išdėstytą karinės pergalės receptą.

prezidentas Putinas, turėdamas omenyje 1999 m. karo Čečėnijoje pradžia, yra sakęs, kad:

„Siekiant efektyviai atremti teroristus mums reikėjo bent 65000 karių, tačiau kovinės parengties daliniuose buvo tik apie 55000 vyrų, ir jie buvo išsisklaidę po visą šalį. Mūsų ginkluotąsias pajėgas sudarė apie 1400000 žmonių, bet nebuvo pakankamai kariauti galinčių karių. Tuomet susidarė situacija, kai vaikai, prieš tai niekada nematę karo, buvo pasiūsti kariauti. Aš niekada to nepamiršiu. Tad mūsų šiandieninis uždavinys yra siekti užtikrinti, kad taip niekada daugiau neatsitiktų.“²¹⁴

Tik 2008 m. penkių dienų karo su Gruzija patirtis paskatino Rusiją paskelbti apie naujo tipo ginkluotųjų pajėgų kūrimą, siekiant trijų esminių uždavinių: apginkluoti karines pajėgas modernia ginkluote (pasiekti, kad iki 2020 m. 70 proc. turimos ginkluotės būtų moderni), pertvarkyti ginkluotųjų pajėgų vadovavimo ir valdymo struktūrą ir sustiprinti karininkų korpusą (akcentuojant socialines garantijas).²¹⁵ Ryžtingi Rusijos sprendimai 2008 m. rudenį pagaliau iš emės imtis karinės reformos leidžia daryti prielaidą, kad konvencinio Rusijos atsako į JAV karinę transformaciją laikotarpyje iki 2008 m. iš viso nebuvo, tačiau tokią prielaidą privalu patikrinti, įvertinus Rusijos ginkluotųjų pajėgų karines operacijas Čečėnijoje, Gruzijoje, taip pat Rusijos bandymus sukurti naujausias (analogiškas amerikietiškomis) transformacines „sistemų sistemas“.

---

²¹⁴ Rusijos gynybos ministras Gračiovas prieš pirmąjį Čečėnijos karą buvo pareiškęs, kad nuolatinės parengties koviniai daliniai jau yra sukurti; vėliau kitas gynybos ministras Sergejevas irgi buvo išskėlęs tikslą sukurti tokio tipo pajėgas. Russian President Vladimir Putin's annual address to the Federal Assembly. Moscow, May 10, 2006. <http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> [Žiūrėta 2011 05 05].

²¹⁵ Заседание Коллегии Министерства обороны РФ, Президент РФ Д. Медведев, „Россия укрепляет армию и флот.“ *Красная звезда*, 19 Марта 2011. <http://www.redstar.ru/2011/03/19_03/1_01.html> [Žiūrėta 2011 06 20].

3.3.1. Rusijos karinės operacijos Čėčėnijoje ir Gruzijoje: konvencinių pajėgų technologinio atsilikimo įrodymai

Rusijos karinių operacijų išsidėstymas laikotarpyje po Šaltojo karo (karai Čėčėnijoje 1994-1996 m. ir 1999-2000 m.²¹⁶, karas su Gruzija 2008 m. rugpjūčio mėn.) leidžia gana tiksliai įvertinti Rusijos pažangą konvencinės karybos srityje. Pirmasis Čėčėnijos karas, kaip ir buvo galima tikėtis, patvirtino, kad Rusijai nepavyko pažengti konvencinių pajėgumų modernizavimo srityje dėl tuo laiku spręstų jau minėtų kompleksinių problemų. Allison žodžiais tariant, Rusija kariavo „ikimodernų“ karą, pagrįstą brutaliu karinės jėgos naudojimu ne tik prieš kovojančius priešininkus, bet ir prieš civilius.²¹⁷ Be to, pirmasis Čėčėnijos karas atskleidė krizės Rusijos konvencinėse pajėgose mastą: Rusijos konvencinių pajėgų kovinės parengties lygis buvo smarkiai smukęs (tapęs kritiniu)²¹⁸, tad technologinės modernizacijos klausimas tikrai nebuvo pirmajai svarbos. Rusijos konvencinių pajėgų pasirodymas antrame Čėčėnijos kare įrodė, kad Rusija išmoko kai kurias taktines kariavimo pamokas: pvz., skirtingų pajėgų rūšių bendras veikimas buvo labiau koordinuotas, užtikrinta geresnė logistinė parama, geriau vykdyta žvalgyba.²¹⁹ Rusija netgi pirmą kartą panaudojo (po Šaltojo karo) tokius modernizuotus sovietinius ginklus kaip kovos lėktuvai *Su-25T*, *Su-30*, sraigtasparniai *KA-50* ir šarvuočiai *BMP-3*.²²⁰ Šio karo metu Rusija taip pat pirmą kartą panaudojo patobulintus taktinius bepiločius žvalgybos

---

²¹⁶ Antro Čėčėnijos karo aiškiu konvenciniu etapu laikytinas laikotarpis nuo 1999 m. rudens iki 2000 m. pradžios. Vėlesnis laikotarpis, trukęs bent iki 2009 m., laikytinas partizaninio karo etapu, kuriame pakankamai reikšmingą vaidmenį vaidino ir ginkluotosios pajėgos, tačiau jos sudarė tik vieną iš Rusijos kovos su partizaniniu/teroristiniu pasipriešinimu pajėgų dalių, be to, bendrai operacijai vadovavo ne kariškis.

²¹⁷ Roy Allison, „Russia, Regional Conflict, and the Use of Military Power.“ Kn. Steven E. Miller, Dmitri V. Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 126-128.

²¹⁸ Alexander M. Golts, Tonya L. Putnam, „State Militarism and Its Legacies: Why Military Reform Has Failed in Russia.“ *International Security*, 29(2), Fall 2004, 135.

²¹⁹ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 113-115; Roy Allison, „Russia, Regional Conflict, and the Use of Military Power.“ Kn. Steven E. Miller, Dmitri V. Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 127.

²²⁰ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 114.

lėktuvus *Pchela-IT*, kurie suteikė galimybes realiu laiku gauti informaciją apie čečėnų kovines pozicijas ir tokiu būdu efektyviau įgyvendinti taktines operacijas prieš čečėnų kovotojus.²²¹ Visgi *Pchela-IT* naudojimas antrajame Čečėnijos kare buvo bene vienintelis akivaizdesnis informacinių technologijų pritaikymas, kuris visgi turėjo itin minimalią įtaką Rusijos karinių operacijų sėkmei.²²² Dauguma Rusijos karių, dalyvavusių antrame Čečėnijos kare, neturėjo galimybių naudotis pažangiomis navigacijos, nutaikymo ir ryšių sistemomis. Rusijos pajėgų sraigtasparniai *Mi-8*, *Mi-24*, kurie buvo itin svarbūs vykdytose karinėse operacijose, neturėjo galimybių priimti palydovų realiuoju laiku perduodamos informacijos, jų ryšių sistemos su žemėje veikiančiais koviniais daliniais buvo nesaugios. Rusijos konvencinės pajėgos taip pat negalėjo pilnavertiškai naudotis navigacine palydovine *GLONASS* sistema dėl jos nepilno funkcionalumo, o tikslųjų ginklų, kuriuos buvo galima panaudoti prieš čečėnų kovotojus, Rusija taip pat neturėjo.²²³ Rusijos konvencinių pajėgų technologinę būklę antrojo Čečėnijos karo metu tiksliai apibūdina Kramerio žodžiai, jog Rusijos pajėgos buvo įstrigusios „iki skaitmeniniame amžiuje“.²²⁴

Rusijos karinė operacija prieš Gruziją 2008 m. rugpjūčio mėnesį nepateikė įrodymų, patvirtinančių Rusijos esminę pažangą įsisavinant informacines technologijas ir tiksluosius ginklus. Nors Rusija pasiekė karinę pergalę, tačiau ją lėmė kiekybinis pranašumas ir pietų Osetijos paramilitarinių dalinių efektyvi pagalba bei Gruzijos konvencinių pajėgų silpnumas ir nesugebėjimas tinkamai priešintis konvencinėms Rusijos pajėgoms.²²⁵ Rusijos

---

²²¹ Ten pat.

²²² Kaip žinia, taktiniai ir strateginiai bepiločiai žvalgybos lėktuvai yra efektyviausi, kai veikia kaip „sistemų sistemos“ dalis (ypatingai su tiksliais ginklais). Generolas Šamanovas pripažino, kad realiai antrame Čečėnijos kare Rusija neturėjo bepiločių lėktuvų. Žr. plačiau Виктор Пятков, Андрей Лунев „Война с Грузией показала острую потребность войск в средствах воздушной разведки.“ *Красная звезда*, 8 Августа 2009. <http://www.redstar.ru/2009/08/08_08/2_03.html> [Žiūrėta 2011 06 15].

²²³ Žr. plačiau Mark Kramer, „The Perils of Counterinsurgency: Russia’s War in Chechnya.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05, 37; Roy Allison, „Russia, Regional Conflict, and the Use of Military Power.“ Kn. Steven E. Miller, Dmitri V. Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 131.

²²⁴ Mark Kramer, „The Perils of Counterinsurgency: Russia’s War in Chechnya.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05, 23.

²²⁵ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009, 210-212; Roger N. McDermott, „Russia’s Conventional Armed Forces and the Georgian War.“ *Parameters*, Spring 2009, 67.

karinė operacijos prieš Gruziją eiga parodė, kad Rusijos elektroninio kariavimo sistemos yra silpnos (nesugebėjo tinkamai neutralizuoti Gruzijos oro gynybos sistemų), ryšių sistemos funkcionavo blogai (be to, Rusijos pajėgos neturėjo galimybių naudotis saugiu palydoviniu ryšiu), trūko bepiločių žvalgybos lėktuvų, Rusijos pajėgos taip pat negalėjo pasinaudoti navigacine palydovine *GLONASS* sistema.²²⁶ Būtent *GLONASS* sistemos silpnas funkcionalumas sutrukdė Rusijai panaudoti tiksliusius ginklus: pvz., Rusija savo ginkluotės arsenale turėjo iš oro paleidžiamas sparnuotąsias raketas *Kh-555*, minosvaidžius *GRAN*, kovos lėktuvuose montuojamas antiradiacines raketas *Kh-28*, *Kh-58*. Tiesa, sunku įvertinti kaip Rusija būtų sugebėjusi išnaudoti tiksliusius ginklus, ir ar jie būtų tapę svarbiausia karinės pergalės priežastimi. Abejoti tokia galimybe verčia principinis Rusijos nepasirengimas kariauti nekontaktinį karą (remiantis iš esmės tik tiksliaisiais ginklais), nes Rusijos kovinis rengimas tebebuvo beviltiškai atsilikęs nuo šiandieninių kariavimo realių.²²⁷ Netgi po Rusijos-Gruzijos karo praėjus beveik trimis metams, Rusijos Generalinio štabo viršininkas armijos generolas Makarovas griežtai kritikavo Rusijos karinio mokymo įstaigas, karinius teoretikus dėl nesugebėjimo paruošti karinio mokymo programų, skirtų parengti Rusijos kariškius, galinčius kariauti informacinėmis technologijomis, tiksliaisiais ginklais pagrįstą šiuolaikinį karą.²²⁸

---

²²⁶ Žr. Timothy L.Thomas, „The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia.“ *The Journal of Slavic Military Studies*, 22(1), 2009, 31, 42; Dale R.Herspring, „Is Military Reform in Russia for „Real“ Yes, But...“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 154. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05]; Pavel Baev, „Neither Reform Nor Modernization: The Armed Forces Under and After Putins‘ Command.“ Kn. Mark Galeotti (sud.), *The Politics of Security in Modern Russia*. Farnham: Ashgate, 2010, 86; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009, 210-212.

²²⁷ Buvęs Rusijos desanto pajėgų žvalgybos vadas pulkininkas Popovskichas teigė, kad su Gruzija kariavusios Rusijos konvencinės pajėgos buvo apmokomos remiantis 1984 m. kovinio rengimo taisyklėmis. Žr. Dale R.Herspring, „Is Military Reform in Russia for „Real“ Yes, But...“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 153. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

²²⁸ Начальник Генерального штаба Вооруженных Сил генерал армии Николай Макаров, Собрание Академии военных наук с повесткой дня „Итоги работы АВН за 2005–2010 годы и задачи на последующий период.“ *ВПК*, 30 марта, 2011. <<http://vpk-news.ru/articles/7369>> [Žiūrėta 2011 05 10].

Apibendrinant Rusijos konvencinių pajėgų pasirodymo karinėse operacijose Čečėnijoje ir prieš Gruziją vertinimus, galima teigti, kad Rusija nesugebėjo įsisavinti transformacinių „sistemų sistemų“, taigi liko nepajėgi kariauti šiuolaikinio konvencinio karo su JAV.

3.3.2. Rusijos pastangos likviduoti konvencinių pajėgų technologinį atsilikimą: transformacinių „sistemų sistemų“ atsiradimo ženklai

Kadangi Rusija branduoliniams pajėgumams suteikė svarbiausią vaidmenį atsakant į JAV karinę transformaciją, būtų logiška daryti prielaidą, jog Rusija galėjo bandyti plėtoti bent asimetrinius (gynybinius) konvencinius pajėgumus ir rengti tam tikras asimetrinio atsako strategijas (pvz., ruoštis partizaniniam karui), kurie galbūt pareikalautų ne tiek daug lėšų kaip bandymas projektuoti ir įgyvendinti simetrinį konvencinį atsaką. Visgi Rusijos konvencinių pajėgumų plėtros tendencijos 1992-2010 m. laikotarpyje, taip pat Rusijos gynybos ministrų vizijos rodo, kad Rusija planavo ir kūrė visas transformacines „sistemų sistemas“, taigi bent jau ilgajame laikotarpyje planavo sukurti ne mažiau technologiškai pažangias konvencines pajėgas nei JAV konvencinės pajėgos.

Informacijos rinkimo ir perdavimo transformacinės sistemos kūrime Rusija daugiausiai dėmesio skyrė palydovinei navigacijos sistemai *GLONASS*, bepiločiams žvalgybos lėktuvams ir *AWACS* sistemos modernizavimui. Palydovinę navigacijos sistemą *GLONASS* pradėjo kurti dar Sovietų Sąjunga 1982 m., ir Rusija sugebėjo pilnai aktyvuoti šią sistemą 1993-1995 m., tačiau po 1995 m. dėl lėšų stokos Rusija nesugebėjo išlaikyti orbitoje reikiamo skaičiaus palydovų, tad *GLONASS* sistema galėjo veikti tik nepilnu pajėgumu. Pavyzdžiui 2002 m. funkcionavo tik 11 pirmos kartos palydovų²²⁹, nors vien tik Rusijos „padengimui“ reikia bent 18 palydovų, o visos žemės stebėjimui apie 24-30 palydovų. Tik 2003 m. Rusija į kosmoso orbitą pradėjo leisti

---

²²⁹ Dar 1995 m. *GLONASS* navigacinės sistemos veikimą užtikrino 26 pirmos kartos palydovai. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2003-2004*. London: Taylor & Francis, 2003, 88-89.

bandomuosius antros kartos palydovus (*GLONASS-M*), kurie nuo 2007 m. leido visiškai pereiti prie antros kartos *GLONASS* sistemos.²³⁰ 2008 m. Rusija pradėjo rengtis jau prie trečios kartos *GLONASS* sistemos kūrimo, tačiau tik ši sistema leis pasiekti panašias technologines charakteristikas, kurias turėjo 1996-2010 m. veikusi JAV *GPS* sistema (palydovai Block II/IIA tipo). Tad faktiškai Rusija atsilieka nuo JAV 1-2 kartais kuriant ir dislokuojant kosmoso orbitoje palydovinę navigacinę sistemą.

Bepiločių žvalgybos lėktuvų kūrime, kitų svarbių transformacinių informacijos rinkimo ir perdavimo pajėgumų srityje, Rusija taip pat stipriai atsilieka nuo JAV. Maždaug iki 2005 m. Rusijos pastangos plėtojant bepiločių lėktuvų technologijas iš principo apsiribojo tik sovietinių bepiločių žvalgybos lėktuvų modernizavimu (pvz., *Pchela*, *Tu-134 Reys*, *Tu-243 Reys*, *Tu-300 Korshun*). Tik 2005-2010 m. laikotarpyje galima įžvelgti akivaizdžias Rusijos pastangas sumažinti atsilikimą bepiločių žvalgybos lėktuvų kūrime: pvz., 2007 m. Rusija pradėjo testuoti *Klest* ir *Tipchak* modelio, o 2009 m. įvairių *Bla* modifikacijų taktinius bepiločius lėktuvus.²³¹ Visgi netgi ir šie išbandomi taktiniai bepiločiai lėktuvai gerokai atsilieka nuo JAV ir kitų vakarų Europos valstybių turimų taktinių bepiločių lėktuvų, todėl Rusija 2010 m. sudarė taktinių bepiločių lėktuvų pirkimo sutartį su Izraeliu, leisiančią ateityje žymiai patobulinti tokių lėktuvų kūrimo technologijas.²³² Rusijai iki šiol nepavyko sukurti strateginių bepiločių žvalgybos lėktuvų (pvz., analogų JAV *Reaper* ar *Global Hawk*), o turimas taktinių bepiločių žvalgybos lėktuvų skaičius, matyt,

---

²³⁰ Antros kartos *GLONASS* sistemos kūrimas įmanomu tapo 2001 m. patvirtinus federalinę *GLONASS* finansavimo programą, numačiusią iki 2011 m. skirti 98,3 mlrd. rublių; po karo su Gruzija 2008 m. rugpjūtį Rusijos premjeras pažadėjo skirti papildomus 67 mlrd. rublių *GLONASS* sistemos plėtrai. Žr. plačiau antros kartos *GLONASS* palydovų paleidimo į kosmoso seką Rusijos kosmoso agentūros tinklalapyje (Федеральное космическое агентство), adresu <<http://www.federalspace.ru/main.php?id=10&year>> [Žiūrėta 2011 02 10].

²³¹ Žr. Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 115; Maxim Pyadushkin, „Russia Seeks to Improve UAV Technology.” *Military.com*, March 13, 2009. <<http://www.military.com/features/0,15240,186799,00.html>> [Žiūrėta 2011 06 23].

²³² Manoma, kad Rusija nusipirko mini tipo bepiločius žvalgybos lėktuvus *I-View* ir *Bird-Eye 400*, taip pat taktinius bepiločius žvalgybos lėktuvus *Searcher-II*. Žr. „Israel and Russia in UAV Deal.“ *Defense Industry Daily*, May 30, 2011. <<http://www.defenseindustrydaily.com/Israel-and-Russia-in-UAV-Deal-05459/>> [Žiūrėta 2011 06 24]; žr. taip pat The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Taylor & Francis, 2010, 234.

nesiekia net šimto.²³³ Rusija taip pat skyrė nemažai dėmesio savo AWACS sistemos modernizavimui, kurios pagrindu tapo A-50 lėktuvas, tačiau ekspertai mano, kad ši sistema nėra pasiekusi tokio pažangos lygio kaip amerikietiška AWACS sistema. Atrodo, kad Rusija šios sistemos modernizavimui skyrė pakankamą dėmesį, visų pirma, todėl, kad ji yra gyvybiškai ginant oro erdvę. Rusija taip pat nesugebėjo sukurti analogo amerikietiskajai JSTARS sistemai, kuri yra tiesiogiai skirta mūšio lauko stebėjimui.²³⁴

Informacijos apdorojimo ir perdavimo transformacinių pajėgumų kūrime Rusija taip pat nesugebėjo pasiekti esminio proveržio: Rusija iki šiol nėra įdiegusi saugiu palydoviniu ryšiu pagrįstų skaitmeninių ryšių sistemų savo ginkluotose pajėgose, kurios leistų užtikrinti efektyvų karinių pajėgų valdymą. 2011 m. kovo mėnesį Rusijos Generalinio Štabo viršininkas armijos generolas Makarovas pareiškė, kad karinių įsakymų perdavimas nuo ginkluotųjų pajėgų vadovybės iki juos įsakymus įgyvendinančių atskirų karinių dalinių vadų užtrunka net apie 10 valandų.²³⁵ Kita vertus, Rusija maždaug 2007-2010 m. laikotarpyje pradėjo testuoti automatizuotas ginkluotųjų pajėgų valdymo sistemas, kurios veikia GLONASS sistemos pagrindu (pvz., *YeSU TZ*, *Andromeda*). *YeSU TZ* yra kompiuterizuota taktinio vadovavimo sistema, savo paskirtimi panaši į amerikietišką *JTIDS* sistemą, o *Andromeda* yra Rusijos desantinių pajėgų valdymui skirta (ir kuri turėtų būti įdiegta 2013 m.). Rusija taip pat kuria automatizuotą *Akveduk* valdymo sistemą, pritaikytą brigados valdymui, tačiau iki šiol nė vienoje brigadoje nėra įdiegtos tokios sistemos.²³⁶ Visgi nėra aiškus šių sistemų efektyvumo ir patikimumo lygmuo: svarbiausia

---

²³³ Manoma, kad Rusija siekia įsigyti/sukurti bent 100 taktinių bepiločių žvalgybos lėktuvų. Akademiniai šaltiniai nepateikia galimo Rusijos turimų tokių lėktuvų skaičiaus, be to, atrodo, kad Rusija iki šiol daugiau investuoja į tokių lėktuvų bandymus, tad sunku tikėtis, kad Rusija jau galėtų turėti tokį skaičių lėktuvų.

²³⁴ Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 115.

²³⁵ Начальник Генерального штаба Вооруженных Сил генерал армии Николай Макаров, Собрание Академии военных наук с повесткой дня „Итоги работы АВН за 2005–2010 годы и задачи на последующий период.“ *ВПК*, 30 марта, 2011. <<http://vpk-news.ru/articles/7369>> [Žiūrėta 2011 05 10].

²³⁶ Vsevolod Inyutin, Konstantin Chaplin, Leonid Didenko, Ivan Konovalov, „Vladimir Putin visits plant producing automatic troop control equipment.“ 19 January 2010. <<http://premier.gov.ru/pda/eng/premier/press/ru/4493/>> [Žiūrėta 2011 06 24].

minėtų sistemų veikimo spraga šiuo metu yra jų (išskyrus *Akveduk*) priklausomybė nuo palydovinės navigacinės *GLONASS* sistemos. Pavyzdžiui JAV, kaip minėta ankstesnėje dalyje, ginkluotųjų pajėgų valdymą užtikrina net dvejomis palydovinėmis sistemomis (*MILSTAR*, *POLAR*) ir kuria trečiąją (*Transformational SATCOM*), kurios veikia savarankiškai nuo palydovinės *GPS* sistemos. Rusija tik 2018 m. planuoja baigti kurti eksperimentinę palydovų grupę, turėsiančią užtikrinti karinių ryšių saugumą²³⁷.

Trečiosios transformacinės pajėgumų sistemos – tikslųjų ginklų, kūrime Rusija taip pat yra gana stipriai atsilikusi nuo JAV, tačiau didžiausią problemą po Šaltojo karo kėlė ne Rusijos nepajėgumas kurti tiksluosius ginklus, tačiau šių ginklų panaudojimą įgalinančių sistemų ar šiuos ginklus nešančių platformų nefunkcionalumas ir silpnosios savybės. Rusijos tikslųjų ginklų gamintojai faktiškai visame laikotarpyje po Šaltojo karo negalėjo tikėtis, kad jų kuriami tikslieji ginklai galės būti efektyviai naudojami remiantis *GLONASS* sistema, todėl nemaža dalis sukurtų tikslųjų ginklų taikinių paieškos sistemos grįstos ne (arba ne tik) *GLONASS* sistema. Pavyzdžiui Rusijos po Šaltojo karo sukurtos strateginės (ilgo nuotolio) sparnuotosios raketos *Kh-101*, *Kh-555* taikinio gali ieškoti ne tik *GLONASS*, bet *INS* (inercinės navigacijos sistemos) pagalba. Nemaža dalis kitų Rusijos kuriamų (ar modernizuotų sovietinių) tikslųjų ginklų remiasi infraraudonos spinduliuotės mechanizmu. Kita minėta problema – tiksluosius ginklus nešančių platformų silpnosios savybės, taip pat apriboja Rusijos ginkluotųjų pajėgų galimybes efektyviai panaudoti tiksluosius ginklus prieš pažangius. Pavyzdžiui Rusijos turimiems kovos lėktuvams (*Su*, *Mig*) beveik neįmanoma nepastebimiems įkristi į priešininko oro erdvę, ginamą moderniausių oro gynybos sistemų, tad jie negali efektyviai panaudoti tikslųjų ginklų. Generalinio štabo viršininko generolo Makarovo teigimu, Rusijos turimi kovos lėktuvai (pvz., *Su-25* ar *Su-24*) tiksliaisiais

---

²³⁷ Заседание Коллегии Министерства обороны РФ, Министр обороны РФ Анатолий Сердюков, „Россия укрепляет армию и флот.“ *Красная звезда*, 19 Марта 2011. <http://www.redstar.ru/2011/03/19_03/1_01.html> [Žiūrėta 2011 06 20]; žr. taip pat „К 2018 году в России будет создана спутниковая группировка для обеспечения вооруженных сил связью нового поколения.“ *Тасс Телеком*, 07 Декабря 2011. <<http://tasstelecom.ru/news/one/424>> [Žiūrėta 2011 06 20].

ginklais gali smogti tik iš 600-800 metrų²³⁸, tad šiuose kovos lėktuvuose įmontuoti tikslieji ginklai tampa beverčiais jei į taikinius įmanoma šaudyti tik iš didesnio atstumo. Be to, Rusijai iki šiol pavyko modernizuoti ir apginkluoti tiksliaisiais ginklais santykinai mažai *Su* ir *Mig* klasės kovos lėktuvų: 2010 m. pradžioje iš apie 1500 šios klasės kovos lėktuvų modernizuoti ir apginkluoti tiksliaisiais ginklais galėjo būti tik nuo 25 iki 105 lėktuvų.²³⁹ Rusija savo ginkluotės arsenale neturi ir bepiločių kovos lėktuvų. 2003 m. tuometinis Rusijos oro pajėgų vadas generolas Michailovas svarstė galimybę pasenusius lėktuvus *L-39* ir *Mig-27* paversti bepiločiais kovos lėktuvais, tačiau iki šiol to padaryti Rusijai nepavyko.²⁴⁰

3.4. Reagavimas į branduolinį puolimo-gynybos balansą žeidžiančius JAV pajėgumus

3.4.1. Rusijos branduolinių pajėgumų modernizavimas

2006 m. Rusijos prezidentas Putinas, projektuodamas Rusijos atsaką į JAV karinę transformaciją, yra teigęs, kad „mūsų atsako būdai turi būti pagrįsti intelektualiniu pranašumu. Jie turi būti asimetriniai, nebrangūs, tačiau neabejotinai paverčiantys mūsų branduolinę triadą patikima ir efektyvia.“²⁴¹

---

²³⁸ Начальник Генерального штаба Вооруженных Сил генерал армии Николай Макаров, Собрание Академии военных наук с повесткой дня „Итоги работы АВН за 2005–2010 годы и задачи на последующий период.“ *ВПК*, 30 марта, 2011. <<http://vpk-news.ru/articles/7369>> [Žiūrėta 2011 05 10].

²³⁹ Rusijos oro pajėgos turi 7 *Su-24M2*, 18 *Su-27SM* ir nežinomą skaičių *Su-25SM* (tačiau žinoma, kad Rusija dar 1999 m. planavo modernizuoti iki 80 *Su-25* klasės lėktuvų): šiuose lėktuvuose įrengta moderni avionika ir jie neša tiksluosius ginklus. Rusija taip pat modernizuoja *Mig-29* ir *Mig-31*, kurie bus ginkluoti tiksliaisiais ginklais, tačiau nėra žinomas ar buvo pabaigta bent vieno šios klasės lėktuvo modernizacija. Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Taylor & Francis, 2010, 228; Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 114; James Dunningan, „It's Raining Su-25s.“ *Strategy Page*, February 23, 2011. <<http://www.strategypage.com/dls/articles/Its-Raining-Su-25s-2-23-2011.asp>> [Žiūrėta 2011 06 25].

²⁴⁰ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2004-2005*. London: Taylor & Francis, 99.

²⁴¹ Russian President Vladimir Putin's annual address to the Federal Assembly. Moscow, May 10, 2006. <http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> [Žiūrėta 2011 05 05].

Būtent branduolinių pajėgų modernizacija tapo svarbiausiu Rusijos karinio atsako elementu.

Galima būtų išskirti dvi branduolinių pajėgų modernizacijos fazes, jų skiriamąją riba laikant JAV pasitraukimą iš 1972 m. ABM sutarties 2002 metais. Pirmojo laikotarpio metu Rusija dėmesį sutelkė į stipriausią turimos branduolinės triados elementą – sausumoje dislokuojamų tarpžemyninių balistinių raketų modernizaciją. Jau 1997 m. pabaigoje Rusija pradėjo tokio tipo naujai sukurtų *Topol-M2* raketų dislokavimą, tačiau iki 2000 m. pajėgė dislokuoti tik 20 šių raketų.²⁴² Šios raketos buvo nemobilios (montuojamos įtvirtintuose paleidimo taškuose), taip pat kiekviena iš jų buvo ginkluotos tik 1 branduoline kovine galvute. Rusijos sprendimą dislokuoti vieną branduolinę kovinę galvutę nešančias *Topol-M2* raketas lėmė 1993 m. START II sutartis, kuri uždraudė JAV ir Rusijai kurti ir dislokuoti sausumos tarpžemynines balistines raketas su keliomis branduolinėmis galvutėmis: nors šios sutarties Rusijos Dūma taip ir neratifikavo, tačiau Rusija laikėsi įsipareigojimo nekurti ir nedislokuoti tokio tipo raketų. Rusijos sprendimą modernizuoti branduolinėmis galvutėmis ginkluotas tarpžemynines balistines raketas lėmė ne tik pačios Rusijos suvokiamas konvencinių pajėgų silpnumas, bet ir būtinybė tiesiog išlaikyti efektyvias branduolines pajėgas: didžioji dalis Sovietų Sąjungos tarpžemyninių balistinių raketų galėjo tarnauti tik palyginti trumpą laikotarpį (iki 10 metų)²⁴³, o kadangi naujos kartos tokių raketų dislokavimas nutrūko subyrėjus SSRS, todėl Rusijai kilo grėsmė ilgajame laikotarpyje beveik prarasti stipriausią branduolinės triados elementą. Pirmojo laikotarpio metu Rusijos sprendimus dėl branduolinių pajėgų struktūros ir dydžio labiausiai įtakojo 1991 m. START I sutartis, kurioje buvusi SSRS ir JAV įsipareigojo sumažinti branduolinių galvučių skaičių iki 6000, o šių galvučių nešėjų skaičių iki 1600. START I sutartis atitiko Rusijos interesus, nes Rusija, nepaisant sutarties nuostatų, būtų buvusi priversta gan greitai

---

²⁴² The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 120.

²⁴³ Žr. Mark Schneider, „The Nuclear Forces and Doctrine of the Russian Federation.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008, 404.

mažinti paveldėtas iš SSRS branduolines pajėgas (žr. į 8 lentelėje atspindėtas branduolinių pajėgų mažinimo apimtis).

8 lentelė. Rusijos branduolinių ginklų nešėjų ir branduolinių kovinių galvučių skaičiaus mažėjimas 1992-2000 m.

Branduolinių ginklų nešėjai	1992	1995	2000
Povandeniniai laivai	55	45	17
Tarpžemyninės balistinės raketos, dislokuojamos sausumoje	1400	928	740
Bombonešiai	251	95	89
Branduolinių ginklų nešėjų nešamų branduolinių galvučių skaičius	10089	7748	6201

Šaltinis: The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1992-1993*. London: Taylor & Francis, 1992, 92-93; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1995-1996*. Oxford: Oxford University Press, 1995, 113-114; *The Military Balance 1995-1996*, 113-114; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 112, 116; Natural Resources Defense Council, Archive of Nuclear Data, Table of USSR/Russian Nuclear Warheads 1949-75/1976-2002. <<http://www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab10.asp>> [Žiūrėta 2011 06 27].

Antrajame laikotarpyje (iki 2011 m.) Rusija turėjo laikytis naujo susitarimo su JAV, sudaryto 2002 m. Maskvoje pagal kurį tiek Rusija, tiek JAV įsipareigojo iki 2012 m. sumažinti branduolinių kovinių galvučių skaičių iki 1700-2200. Tai Rusijai nekėlė problemų ir atitiko jos interesus. Esminiu antrojo laikotarpio bruožu reiktų laikyti Rusijos politiką, kuri išplėtė branduolinių pajėgų modernizacijos kryptis ir apimtis. Tad Rusija: *pirma*, dislokavo 30 nemobilių *Topol-M* raketų; *antra*, dislokavo 15 mobilių *Topol-M* raketų; *trečia*, dislokavo mobilies 6 *RS-24* raketas (*Topol-M* raketos, ginkluotos iki 10 kovinių branduolinių galvučių); *ketvirta*, *Delta IV* klasės povandeninius atominius raketnešius apginklavo naujomis strateginėmis tarpžemyninėmis raketomis, galinčiomis nešti nuo 4 iki 10 branduolinių galvučių (*Sineva/RS-54/SS-23 Skiff*); *penkta*, pradėjo gaminti naujausios kartos *Borei* klasės povandeninius atominius raketnešius ir testuoti naujausios kartos *Bulava* strategines raketas, kuriomis ir būtų ginkluoti *Borei* klasės

povandeniniai laivai; šešta, pradėjo modernizuoti strateginius bombonešius *Tu-160* (numatoma modernizuoti bent 15), taip pat šiuos ir *Tu-95* strateginius bombonešius apginklavo ilgo nuotolio sparnuotosiomis raketomis *KH-55* raketomis (oras-žemė), galinčiomis nešti ir branduolines kovines galvutes.²⁴⁴ Nors Rusijos branduolinių pajėgų modernizacija susidūrė su rimtais iššūkiais²⁴⁵, tačiau vien tik modernizuoti branduoliniai pajėgumai suteikė Rusijai galimybes dislokuoti iki 1490 branduolinių kovinių galvučių (žr. 9 lentelę); iš SSRS paveldėti branduoliniai pajėgumai (*Delta III* povandeninių laivų nešamos *SS-N-18* raketos ir *Typhoon* povandeninių laivų *SS-N-20* raketos, sausumoje dislokuojamos tarpžemyninės balistinės raketos *SS-18/19/25*) leidžia Rusijai kovinio budėjimo režime laikyti dar iki 2000 branduolinių kovinių galvučių. Tokio Rusijos branduolinio atgrasinimo pajėgumo analizuojamo laikotarpio metu JAV transformaciniai pajėgumai (tikslieji ginklai) negalėjo net pretenduoti įveikti, o JAV priešraketinės gynybos pajėgumai taip pat net teoriškai nekėlė jokios grėsmės potencialiaus atsakomojo Rusijos branduolinio smūgio efektyvumui.

9 lentelė. Rusijos branduolinės triados modernizacijos kryptys ir apimtys (2010 m. pabaigos duomenys)²⁴⁶

Branduolinė triada	Branduolinių ginklų nešėjai	Branduolinių ginklų nešėjų skaičius	Maksimalus nešamų branduolinių kovinių galvučių skaičius
Sausumoje dislokuojamos tarpžemyninės balistinės raketos (ICBM)	Topol-M (nemobilios)	52	52
	Topol-M (mobilios)	18	18
	RS-24 (nešančios iki 10 b.g.)	6	60
Povandeniniai	Delta IV (Sineva)	5	320-480

²⁴⁴ Ten pat, 404.

²⁴⁵ Rusija iki šiol negali pradėti serijinės naujausių povandeninių Borei klasės laivų gamybos, nes jiems „skirtos“ Bulava raketos patyrė daugybę nesėkmingų bandymų; Rusija labai lėtai modernizavo sausumoje dislokuojamų tarpžemyninių balistinių raketų pajėgumus (po Šaltojo karo dislokuotos tik 76 naujos Rusijoje sukurtos Topol-M ir RS-24 raketos); Rusija iki šiol modernizavo tik iki 3 Tu-160 strateginių bombonešių.

²⁴⁶ Maksimalus kovinių branduolinių galvučių skaičius apskaičiuotas atsižvelgiant kiek daugiausiai tokių galvučių gali nešti atskiros branduolinių ginklų nešėjų sistemos: *pirma*, Delta IV laivai neša Sineva raketos, kurių kiekviena atskirai paprastai neša nuo 4 iki 10 tokių galvučių; *antra*, Tu-160 raketos KH-55SM gali nešti iki 12, Tu-95 SM6 KH-55 raketos gali nešti iki 6, o Tu-95SM16 gali nešti iki 16 branduolinių kovinių galvučių.

atominiai raketnešiai	raketos)		
Strateginiai bombonešiai	Tu-160 (KH-55 SM raketos)	16	16-192
	Tu-95MS6 (KH-55 raketos)	32	32-192
	Tu-95MS16 (KH-55 raketos)	31	31-496
Iš viso branduolinių kovinių galvučių			529-1490

Šaltinis: The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2011*. London: Taylor & Francis, 2011, 183.

2002 m. Maskvoje ir 2009 m. Prahoje sudaryti JAV ir Rusijos susitarimai mažinti branduolines pajėgas (strateginių branduolinių ginklų nešėjų ir branduolinių kovinių galvučių skaičių) įrodė, kad turimos JAV priešraketinės gynybos sistemos ir tikslieji ginklai kol kas nekelia grėsmės Rusijos branduolinio atgrasinimo potencialui. Netgi itin lėti Rusijos branduolinių pajėgų modernizacijos tempai (ir esami modernizacijos pasiekimai) rodo, kad Rusijai nebus sunku išlaikyti koviniame budėjimo režime apie 1000-1550 branduolinių kovinių galvučių.²⁴⁷ Visgi iš aukščiau įvardintų Rusijos branduolinių pajėgų modernizacijos kryptių dvi: mobilių sausumos tarpžemyninių balistinių raketų (*Topol-M*) ir ypač *RS-24* raketų kūrimą ir dislokavimą – reiktų laikyti aiškiai orientuotu Rusijos atsaku į JAV karinę transformaciją. Dar 1993 m. Rusijos Generalinis Štabas projektavo poreikį dislokuoti sausumos tarpžemynines balistines raketas (nešančiomis kelias kovines branduolines galvutes), įvertinęs Rusijos konvencinių pajėgų plėtros galimybes ateityje ir JAV karinės transformacijos kryptis.²⁴⁸ Atrodo, kad Rusija yra pasirengusi dar labiau didinti tokių raketų skaičių: Rusijos prezidentas Medvedevas 2010 m. pareiškė, kad JAV ir Rusijai nepavykus susitarti dėl priešraketinės gynybos, Rusijai artimiausio dešimtmečio bėgyje gali tekti priimti sprendimą dėl naujų puolamųjų priemonių dislokavimo (rus. *о размещении новых ударных средств*).²⁴⁹ Nors Medvedevo formuluotė leidžia daryti prielaidą, kad atsakas gali būti ne tik naujų branduolinių

²⁴⁷ Leistino skaičiaus pagal 2009 m. Prahos sutartį.

²⁴⁸ Elinor Sloan, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 118-120.

²⁴⁹ Послание Президента Федеральному Собранию. Москва, 30 Ноября 2010. <<http://www.kremlin.ru/transcripts/9637>> [Žiūrėta 2011 06 26].

pajėgumų kūrmas, tačiau manytina, kad tai bus būtent branduoliniai pajėgumai. Rusija 2009 m. nacionalinio saugumo koncepcijoje atvirai deklaravo, kad jei JAV dislokuos priešraketinės gynybos sistemas ir realizuos Globalaus staigaus konvencinio smūgio koncepciją, tai Rusijai teks siekti išlaikyti paritetą (mažiausiais įmanomais kaštais) su JAV branduolinių pajėgumų srityje.²⁵⁰

Rusijos gynybos politikos ekspertai svarstė, kad Rusijos atsaku į JAV priešraketinės gynybos planus taip pat galėtų būti Rusijos sprendimas pasitraukti iš INF sutarties ir iš naujo dislokuoti vidutinio nuotolio balistines raketas su branduolinėmis galvutėmis.²⁵¹ 2005 m. tuometinis Rusijos gynybos ministras Ivanovas apie tokią galimybę netgi buvo užsiminęs JAV gynybos sekretoriui Rumsfeldui.²⁵² Tačiau Rusija ne tik nepasitraukė iš INF sutarties, tačiau netgi sutiko pasirašyti naują START sutartį 2009 m., įrodančią tik hipotetinę (kol kas) tikslųjų ginklų ir priešraketinės gynybos grėsmę Rusijos branduolinio atgrasinimo pajėgumams.

3.4.2. Rusijos karinės doktrinos pasikeitimas: branduolinių ginklų naudojimo slenksčio mažinimas

Rusijai neturint konvencinių pajėgumų, kurie prilygtų JAV konvenciniams pajėgumams, ji nemastė ir neplanavo išimtinai konvencinio (tiek puolamojo, tiek gynybinio) karo prieš JAV, kuris galėtų baigtis karine Rusijos pergale dar nepasiekus branduolinių ginklų panaudojimo fazės (kaip kad tai darė Sovietų Sąjunga). Visų Rusijos nacionalinio saugumo koncepcijų ir karinių doktrinų (išskyrus tik 2010 m. karinės doktrinos), priimtų po Šaltojo karo pabaigos, nuostatos leidžia teigti, kad Rusija potencialų karinį konfliktą su JAV įsivaizdavo kaip Rusijos gynybinį karą, kuris turėtų pasibaigti Rusijos

---

²⁵⁰ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (утв. Указом Президента РФ от 12 мая 2009 г. N 537). <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>> [Žiūrėta 2011 05 05].

²⁵¹ Woolf, Amy F., „National Missile Defense: Russia’s Reaction.“ CRS Report for Congress, June 14, 2002, CRS-11. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/11635.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 25].

²⁵² Stephen Blank, „Threats To And From Russia: An Assessment.“ *The Journal of Slavic Military Studies*, 21, 2008, 519.

karine pergale, kai agresija būtų sustabdyta Rusijai panaudojus branduolinius ginklus. Kita vertus, nacionalinio saugumo koncepcijų ir karinių doktrinų nuostatų formuluotės skirtingai apibrėžia branduolinių ginklų panaudojimo slenkstį. Pirmoji Rusijos karinė doktrina (1993 m.) atsisakė 1982 m. SSRS lyderio Brežnevo paskelbto atsakomojo branduolinio smūgio doktrinos (deklaravusios, kad SSRS pirmoji nenaudos branduolinio ginklo) ir nustatė santykinai žemą branduolinių ginklų panaudojimo slenkstį. Ši karinė doktrina nurodė Rusijos intencijas panaudoti branduolinį ginklą ir prieš Branduolinio ginklo neplatinimo sutarties dalyvę, jeigu: a) ji įvykdys ginkluotą ataką prieš Rusiją, jos teritoriją, ginkluotąsias pajėgas, kitas pajėgas, taip pat sąjungininkus, o tokios valstybės sąjungininke bus branduoliniais ginklais disponuojanti valstybė; b) jeigu ji kartu su branduolinius ginklius turinčia valstybe vykdys ar palaikys invaziją ar ginkluotą ataką prieš Rusiją, jos teritoriją, ginkluotąsias pajėgas, kitas pajėgas ar Rusijos sąjungininkus.²⁵³ Tokios nuostatos aiškiai nurodė Rusijos pasiryžimą panaudoti branduolinius ginklus siekiant apginti save ir savo sąjungininkus net ir tokiu atveju jei potencialios priešininkės atakuos tik konvenciniais pajėgumais. 2000 m. karinė doktrina dar labiau sumažino branduolinių ginklų panaudojimo slenkstį. Šioje doktrinoje, priimtoje po Rusijos itin neigiamai įvertintų JAV ir NATO karinių veiksmų Jugoslavijos atžvilgiu 1999 m., deklaruota, kad Rusija ne tik pasilieka teisę smogti atsakomąjį branduolinį smūgį prieš ją ir (ar) jos sąjungininkus branduolinius ar kitus masinio naikinimo ginklus panaudojusią valstybę, tačiau branduolinį ginklą planuoja naudoti reaguodama į konvenciniais ginklais vykdomą stambaus masto agresiją kritiškose nacionaliniam saugumui situacijose. Itin nekonkrečios *stambaus masto agresijos ir kritiškų nacionaliniam saugumui situacijų* formuluotės sukūrė netikrumą dėl potencialių Rusijos veiksmų karinių konfliktų metu. Tapo ne visiškai aišku kada Rusija tiksliai planuoja panaudoti branduolinius ginklus.²⁵⁴ Pasak

---

²⁵³ The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>> [Žiūrėta 2011 05 10].

²⁵⁴ Kaip teigia Pikajevas, šios nuostatos sukuria situaciją, kai į konvencinę agresiją gali būti atsakyta branduoliniais ginklais jei tik „kažkas Kremliuje nuspręs“, kad tai kritinė nacionaliniam saugumui

Schneiderio, ši Rusijos branduolinio ginklo panaudojimo doktrina remiasi labai pavojinga prielaida, kad branduolinio ginklo panaudojimas atneš Rusijai karinę pergalę.²⁵⁵ 2003 metų Rusijos gynybos ministerijos Baltoji knyga šiek tiek patikslino 2000 m. karinės doktrinos formuluotę nurodydama, kad Rusija sieks sustabdyti agresiją konvenciniais ir (arba) branduoliniais ginklais.²⁵⁶ Cimbala'os nuomone, tokios Baltosios knygos nuostatos ir Rusijos nenoras mažinti taktinių branduolinių ginklų arsenalą rodo, kad Rusijos politinė ir karinė vadovybė oficialiai planuoja ribotą branduolinį karą.²⁵⁷ Rusijos rengtos pratybos (pvz., Zapad-99 ir kt.), kuriose buvo mokomasi konvencines atakas nutraukti panaudojant branduolinius ginklus, patvirtino, kad minėtos Rusijos doktrininės nuostatos nebuvo tik tuščios deklaracijos.

Rusijos itin neigiama retorika JAV užsienio ir saugumo politikos atžvilgiu antrosios Putino kadencijos metu, Rusijos-Gruzijos karas 2008 m. ir jį lydėjusi JAV kaltinanti retorika iš Rusijos pusės, taip pat kai kurių aukštų Rusijos pareigūnų pasisakymai dar labiau mažinti branduolinių ginklų panaudojimo slenkstį²⁵⁸ leido tikėtis, kad naujoji karinė doktrina gali dar labiau padidinti branduolinės ginkluotės vaidmenį Rusijos saugumo politikoje. Tačiau naujosios 2010 m. karinės doktrinos nuostatos kaip tik apribojo branduolinių ginklų vaidmenį: jos nustatė, kad Rusija turi teisę atsakyti branduoliniu ginklu valstybei, kuri prieš ją ir (ar) jos sąjungininkus panaudojo branduolinius ar

---

situacija. Žr. Alexander A.Pikayev, „A Few Speculations on Russia's Deterrence Policy.“ Kn. Ian R.Kenyon, John Simpson (sud.), *Deterrence and the New Global Security Environment*. Abingdon: Routledge, 2006, 108-109.

²⁵⁵ Mark Schneider, „The Nuclear Forces and Doctrine of the Russian Federation.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008, 397.

²⁵⁶ The Defence Ministry of the Russian Federation, „The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation.“ <www.pircenter.org/data/npr/Ivanov%20Doctrine.pdf> [Žiūrėta 2011 05 10].

²⁵⁷ Stephen J.Cimbala, „Russia's Strategic Nuclear Deterrent: Realistic or Uncertain?“ *Comparative Strategy*, 26, 2007, 187; Atkreiptinas dėmesys ir Rose Gottemoeller tvirtinimą, kad didžiausia 2000 m. Rusijos nacionalinio saugumo koncepcijos inovacija reiktų laikyti tai, jog ne strateginiai branduoliniai ginklai gali būti panaudoti atremti konvencinę ataką. Kita vertus, tai reiktų laikyti Gottemoeller interpretacija, nes koncepcijoje tokios nuostatos nėra. Žr. Rose Gottemoeller, „Nuclear Weapons in Current Russian Policy.“ Kn. Steven E.Miller, Dmitri V.Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004, 194-195.

²⁵⁸ Pavyzdžiui Rusijos Saugumo Tarybos sekretorius Patruševas 2009 m. spalį yra sakęs, kad neatmestina galimybė, jog būsimoje karinėje doktrinoje bus numatyta galimybė branduolinius ginklus panaudoti ir lokaliuose konfliktuose. Žr. Nikolai Sokov, „The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle.“ *CNS*, February 5, 2010. <http://cns.miis.edu/stories/100205_russian_nuclear_doctrine.htm> [Žiūrėta 2011 06 30].

kitokius masinio naikinimo ginklus; taip pat Rusija panaudos branduolinį ginklą atsakydama į konvenciniais ginklais vykdomą agresiją jei tai grės jos tolesnei kaip valstybės egzistencijai. Tokios nuostatos greičiausiai išreiškia sustiprėjusį Rusijos pasitikėjimą savo branduolinėmis pajėgomis, o taip pat ir didėjančią tikėjimą konvencinių pajėgų galimybėmis.

***

Apibendrinant Rusijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją analizę, pastebėtina, kad Rusija nebuvo pajėgi sukurti puolimo pranašumą suteikiančius konvencinius pajėgumus ir kurti priešraketinės gynybos ir ilgo nuotolio tikslaus taikymo konvencinių ginklų pajėgumus, atveriančius kelią įgyti puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš kitas branduolines valstybes, nepaisant to, kad JAV karinę transformaciją vertino kaip keliančią grėsmę savo saugumui. Todėl Rusija buvo priversta siekti išsaugoti branduolinio puolimo-gynybos balanso su JAV stabilumą modernizuojant (ir kuriant naujus) strateginius puolamuosius branduolinius pajėgumus ir koreguojant branduolinio ginklo panaudojimo doktriną (mažinant branduolinio ginklo panaudojimo slenkstį). Ši Rusijos vykdyta branduolinio puolimo-gynybos balanso su JAV stabilumo išsaugojimo politika buvo veiksminga: iš esmės Rusija užkirto kelią JAV, jei pastaroji ir panorėtų, vidutiniame laikotarpyje (5-7 m.) po 2010 m. įgyti minimalų puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Rusija, nors ir neįstengė įvykdyti konvencinių pajėgų modernizacijos, kuri būtų suteikusi puolimo pranašumą prieš kitų šalių konvencines pajėgas, tačiau aktyviai to siekė, ir iš principo sukūrė sąlygas sukurti tokio pobūdžio konvencines pajėgas artimiausio dešimtmečio bėgyje.

Puolimo-gynybos balanso teorijos požiūriu, Rusija, reaguodama į JAV karinę transformaciją, turėjo siekti įgyti puolimo pranašumą konvencinės ginkluotės srityje ir bandyti išnaudoti galimybes siekti puolimo pranašumo ir branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Kadangi Rusija po Šaltojo karo iki

2010 m. neturėjo realių galimybių to siekti, tai jos karinio atsako strategija stiprinti strateginius puolamuosius branduolinius pajėgumus ir koreguoti branduolinio ginklo panaudojimo doktriną ir taip neutralizuoti JAV tikrą (konvencinį) ir potencialų (branduolinį) puolimo pranašumus buvo logiška. Ypač suaktyvėjusios Rusijos pastangos modernizuoti konvencines pajėgas antrame dešimtmetyje po Šaltojo karo (ir taip įgyti puolimo pranašumą) įrodo, kad ji taipogi pradėjo vykdyti politiką, kuria siekiama įgyti puolimo pranašumą prieš kitų šalių konvencines pajėgas, ir tokiu būdu sustiprinti savo saugumą – visų pirma, santykyje su JAV. Būtent tokią reaguojančios valstybės politiką ir numato puolimo-gynybos balanso teorija.

4. KINIJOS KARINIS ATSAKAS Į JAV KARINĘ TRANSFORMACIJĄ

4.1. Kinijos požiūris į pokyčius karyboje ir JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo

4.1.1. Kinijos karinio pokyčio po Šaltojo karo supratimas

Kinijos karinio pokyčio po Šaltojo karo sampratoje dominuoja pokyčiai karyboje, susiję su informacinių technologijų pritaikymu karo reikmėms, tokiu būdu priešraketinės gynybos sistemos greičiausiai nelaikomos karine inovacija atsiradusia *po Šaltojo karo*, arba bent jau nelaikomos *tokio pat masto* karine inovacija kaip informacinių technologijų įtakotos inovacijos.

Kinijos gynybos politikos Baltosios knygos, kuriose minimas karinis pokytis po Šaltojo karo (2002, 2004, 2006, 2008 leidimai), jį apibrėžia karybos revoliucijos vardu (angl. *revolution in military affairs*), t.y. naudoja amerikietišką terminiją. Šiose gynybos politikos knygose Kinija karybos revoliuciją apibrėžia kaip, visų pirma, naujausių ir aukštųjų technologijų, ypač informacinių, nulemtą technologinį pokytį, kuris karo lauką išplėtė ir į elektroninę erdvę (šalia žemės, oro, jūros ir kosmoso), sistemų konfrontaciją pavertė svarbiausia konfrontacija karo lauke, o karo formos tapo vis labiau apibrėžiamos informacijos. Nenuostabu, kad šie teiginiai itin primena amerikietišką karybos revoliucijos diskursą, kuriame sąvokos „technologinis pokytis“ ir „sistemų sistema“ yra vienos populiariausių. Kinija buvo ir yra viena iš nedaugelio valstybių, kuri entuziastingai priėmė amerikietišką supratimą apie prasidėjusią karybos revoliuciją.²⁵⁹

Kiti šaltiniai (pvz., Kinijos gynybos analitikų straipsniai) atskleidžia naujus Kinijos supratimo apie karybos revoliuciją aspektus, kurių išvelgti neįmanoma Kinijos gynybos politikos knygose. Pasak šių šaltinių, Kinija karybos revoliuciją suvokia kaip „naujo tipo karybos revoliuciją“, t.y. kaip visiškai skirtingą nuo ankstesnių konvencinėmis technologijomis grįstų

---

²⁵⁹ You Ji, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B.Tauris Publishers, 1999, 16.

karybos revoliucijų.²⁶⁰ Dar vienas svarbus Kinijos supratimo apie karybos revoliuciją aspektas – Kinija karybos revoliuciją vertina kaip platesnę ir gilesnę revoliuciją, vykstančią socialinėje ir ekonominėje srityse, ir keičiančią žmonių mąstymą ir gyvenimą.²⁶¹ Nėra abejonų, kad Kinijos siekį aktyviai pažinti ir apmąstyti karybos revoliucijos reiškinį paskatino ir buvusio Kinijos lyderio Jiang Zemino „karinio mąstymo doktrina“, kurioje karinės galios įgijimas ir išlaikymas tampriai siejamas su technologija: Jiang Zemino supratimu, modernus karas bus varžymasis dėl technologijos, o ginkluotės modernizavimas vaidins svarbesnį vaidmenį nei anksčiau.²⁶²

4.1.2. Kinijos požiūris į JAV karinę transformaciją po Šaltojo karo

Išsamus Kinijos požiūrio į JAV karinę transformaciją atskleidimas yra apsunkintas Kinijos valdančio komunistinio režimo manieros (išplaukiančios ir iš Kinijos strateginės kultūros) oficialias nuostatas reikšti labai trumpai, dažnai jų pilnai neišskleidžiant. Tačiau nepaisant šių įprastų Kinijos saugumo ir gynybos politikos tyrinėtojų problemų²⁶³, galima išskirti bent jau svarbiausius Kinijos požiūrio į JAV karinę transformaciją aspektus.

Iš Kinijos oficialių gynybos politikos deklaracijų, viešų Kinijos lyderių pasisakymų žymiai lengviau išskirti Kinijos požiūrį į JAV priešraketinių gynybos sistemų kūrimą, tuo tarpu, JAV konvencinių pajėgų transformacijos vertinimai yra labai reti. Be to, tikslinius Kinijos vertinimus apie JAV konvencinių pajėgų transformaciją sunku identifikuoti dėl to, kad dažnai vertinamas bendrasis JAV karinis pajėgumas, jo didėjimas (tokiu atveju galima tik spėlioti, kad Kinija mano, jog JAV karinė galia didėja dėl konvencinių

---

²⁶⁰ Žr. Andrew Nien-Dzu Yang, „China’s Revolution in Military Affairs: Rattling Mao’s Army.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 125.

²⁶¹ Žr. You Ji, „Learning and Catching Up: China’s Revolution in Military Affairs Initiative.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 99.

²⁶² Žr. Ta-chen Cheng, „Jiang Zemin’s military thought and legacy.“ *International Relations of the Asia-Pacific*, 6(2), 2006.

²⁶³ Žr. pavyzdžiui M.Kiselycznyko ir Phillip C.Saunderso atliktą Kinijos karinio skaidrumo analizę. Michael Kiselycznyk, Phillip C.Saunders, „Assessing Chinese Military Transparency.“ Institute for National Strategic Studies, June 2010. <<http://www.ndu.edu/inss/docUploaded/China%20FINAL.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 15].

pajėgų transformacijos). Kinijos 1998 m. gynybos politikos Baltosios knygos nuostata sakanti, kad: „...keletas karinių galių tebesilaiko Šaltojo karo mentaliteto ir branduolinio atgrasinimo politikos, be atvangos plėtodamos ypatingai pažangius ir sofistikuotus ginklus, taip pat priešraketinės gynybos sistemas.“²⁶⁴ – tik leidžia numanyti, kad „ypatingai pažangių ir sofistikuotų ginklų“ apibrėžimas slepia nuorodą į JAV kuriamus transformacinius „sistemų sistemas“ pajėgumus. Vienintelis aiškesnis orientyras, leidžiantis tiksliai nuspėti Kinijos požiūrį į JAV konvencinių pajėgų transformaciją, yra sekti Kinijos nuostatas dėl karybos revoliucijos, kurią iš principo ir įkūnija JAV konvencinių pajėgų transformacija.

Aptinkami aiškesni JAV konvencinių pajėgų transformacijos vertinimai leidžia teigti, kad Kinija ją vertina kaip grėsmę savo ir globaliam saugumui. Kinijos požiūriu, pažanga karinių technologijų srityje (kurios priešakyje yra JAV) sukūrė „rimtą nestabilumą karinėje srityje“ (2002 m. Kinijos gynybos politikos Baltoji knyga)²⁶⁵, o technologinis atotrūkis, atsiradęs dėl karybos revoliucijos turės „didelės įtakos Kinijos nacionaliniam saugumui.“²⁶⁶ Sudėtine JAV konvencinių pajėgų transformacijos vertinimo dalimi taip pat galima laikyti Kinijos nuostatas, smerkiančias JAV veiksmus siekti vienašališko karinio ir strateginio pranašumo kontroliuojant kosmoso erdvę: Kinijos požiūriu, kai kurios šalys bando apsaugoti savo karinį pranašumą naudodamosi kosmoso erdve²⁶⁷, o tai veda į kosmoso militarizavimą.

Priešraketinių gynybos sistemų kūrimą Kinija taip pat laiko grėsme savo ir globaliam saugumui.²⁶⁸ Kinijos požiūriu globalios priešraketinės gynybos

---

²⁶⁴ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense.“ Beijing, July 1998. <<http://www.china.org.cn/e-white/5/index.htm>> [Žiūrėta 2011 01 11].

²⁶⁵ „China's National Defense in 2002.“ *Gov.cn*, December 2002. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17780.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁶⁶ China's National Defense in 2004.“ *Gov.cn*, December 2004. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18078.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁶⁷ Ambassador for Disarmament Affairs Hu Xiaodi, „China's position on and Suggestions for Ways to Address the Issue of Prevention of an Arms Race in Outer Space at the Conference on Disarmament" (Working Paper). February 9, 2000. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/cparoswp.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁶⁸ Kinijos įsitikinimu, 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai kaip tik parodė, kad priešraketinės gynybos sistemos yra ne tos priemonės, kurių reikia kovoti su teroristais. Žr. Statement by Mr. Liu Jieyi, Director-General of Arms Control and Disarmament Department, Ministry of Foreign Affairs of China at the Fourth China-U.S. Conference on Arms Control, Disarmament and Nonproliferation.

sistemos kūrimas sutrukdys siekti branduolinio nusiginklavimo ir atvers kelius ginklavimosi varžyboms naujose srityse.²⁶⁹ Kinijos įsitikinimu, išreikštu 2000 m. gynybos politikos Baltojoje knygoje, JAV ir Japonijos bendradarbiavimas kuriant teatrinę priešraketinę gynybos sistemą ir potencialus šios sistemos dislokavimas beprecedentiškai padidins JAV-Japonijos karinio aljanso puolamąją ir gynybinę galią.²⁷⁰ Kinija, kaip ir galima tikėtis, žymiai griežčiau vertina bet kokią teatrinės priešraketinės gynybos sistemos dislokavimo Taivanyje tikimybę, laikydama tai kišimusi į jos vidaus reikalus.

Apibendrinant Kinijos požiūrį į JAV karinę transformaciją, galima teigti, kad Kinija vienareikšmiškai JAV karinę transformaciją laiko didele grėsme savo saugumui, kuri kyla iš to, kad JAV bando pasiekti absoliutų saugumą kitų saugumo sąskaita. JAV karinė transformacija suteikia *papildomus* karinės galios instrumentus šiai valstybei, kuri, Kinijos įsitikinimu, yra juos linkusi aktyviai naudoti. Šis supratimas atsispindi Kinijos nuostatose, kad pasaulio politikoje vis dar dominuoja hegemonijos ir galios politikos apraiškos²⁷¹ (suprask JAV), kad kai kurios šalys plečia karinius aljansus, siekia karinio pranašumo ir naudoja karinę jėgą sprendžiant tarptautinius nesutarimus²⁷² (suprask JAV), kad Kinija susiduria su „manevrais ir sulaikymu“ (suprask iš JAV pusės).²⁷³

Washington, March 4, 2002. <http://www.nti.org/db/china/engdocs/liu_0302.htm> [Žiūrėta 2011 02 12].

²⁶⁹ Jiang Zemin's speech at the Conference on Disarmament. Geneva, March 26, 1999. <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbj/zjzj/jks/cjkk/2622/t15406.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁷⁰ „China's National Defense in 2000.“ *Gov.cn*, September 2000. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/27/content_17524.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁷¹ Šis vertinimas aptinkamas visose po Šaltojo karo viešai publikuotose Kinijos gynybos politikos Baltosiose knygose.

²⁷² 1998 ir 2000 m. Kinijos gynybos politikos Baltosios knygos.

²⁷³ Žr. Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense in 2008.“ January 2009. <http://www.gov.cn/english/official/2009-01/20/content_1210227.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

4.2. Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją prielaidos ir apribojimai

4.2.1. Kinijos karinių pajėgų būklė ir operacinės doktrinos nuostatos Šaltojo karo pabaigoje: reagavimo į JAV karinį dominavimą štrichai

Kinijos konvencinės pajėgos savo ginkluote Šaltojo karo pabaigoje buvo atsilikusios nuo Vakarų valstybių turimos ginkluotės, nepaisant, kad beveik visą praėjusio amžiaus devintąjį dešimtmetį JAV ir jos sąjungininkės perdavinėjo Kinijai kai kurias dvigubo naudojimo technologijas, pritaikomas ginkluotės tobulinimui²⁷⁴, jos karinio mokymo ir kovinio rengimo programos buvo pasenusios ir neatitinkančios besiklostančių realijų – tai pripažino patys Kinijos lyderiai.²⁷⁵ Tačiau paskutinio Šaltojo karo dešimtmečio laikotarpyje Kinija įvykdė keletą labai svarbių gynybos reformų, kuriomis siekta sustiprinti konvencinių pajėgų kokybę ir itin aktyviai plėtoti naujausias technologijas (panaudojamas karinėje srityje). Konvencinių pajėgų kokybę stiprinti buvo siekiama keliais būdais, visų pirma, reformuojant karinių lyderių ugdymo institucinę sistemą, radikalčiai mažinant karių skaičių (1985 m. paskelbtas sprendimas sumažinti pajėgas 1 mln. karių) ir modernizuojant ginkluotę.²⁷⁶ Konvencinių pajėgų mažinimas ir jų kokybės stiprinimas buvo grindžiamas pasikeitusiu išorės grėsmių vertinimu²⁷⁷, kuris, Kinijos lyderių supratimu, leido Kinijai labiau akcentuoti ekonominę modernizaciją, o ne nuolatinį pasirengimą kariauti išlikimo karą. JAV paskelbta Strateginės gynybos iniciatyva ir žymiausių Kinijos mokslininkų (strateginės ginkluotės „tėvų“ tokių kaip Wang Daheng, Wang Ganchang, Chen Fangyun, Yiang Jiachi) 1986 m. kovo 3 d. laiškas Deng Xiaopingui, kuriame buvo siūloma Kinijai sutelkti dėmesį į naujausių technologijų plėtrą (pvz., automatizacija, biotechnologijos, energetika, informacinės technologijos, lazeriai, naujosios medžiagos ir kosmoso technologija), turėsiančią lemiamą reikšmę Kinijos ilgojo laikotarpio

²⁷⁴ Žr. plačiau pvz., Douglas T. Stuart, William T. Tow, „Chinese Military Modernization: The Western Arms Connection.“ *The China Quarterly*, 90, June 1982, 253-270.

²⁷⁵ Žr. Bruce D. Larkin, „Chinese Auguries.“ *Journal of Peace Research*, 25(4), December 1988, 367.

²⁷⁶ You Ji, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B.Tauris Publishers, 1999, 4-6.

²⁷⁷ Manyta, kad SSRS nebekelia tokios grėsmės kokią anksčiau kėlė Kinijai.

saugumui ir ekonominiam konkurencingumui, lėmė Kinijos sprendimą inicijuoti *programą 863* šių technologijų plėtrai.²⁷⁸ Šiais sprendimais buvo sukurtas pamatas spartesnei Kinijos karinei modernizacijai po Šaltojo karo.

Paskutinio Šaltojo karo dešimtmečio aplinkybės, atvėrusios kelią Kinijos gynybos reformoms, leido suformuoti ir naują (post-maoistinę) karinę operacinę doktriną. Mao Zedong įtvirtintos *žmonių karo* (ang. *people's war*) doktrina numatė „įsileisti“ pranašesnę priešininką į Kinijos teritoriją ir ją išsekinti išnaudojant savo karių skaičiaus pranašumą. Deng Xiaopingo remta naujoji operacinė doktrina, patvirtinta 1985 m. gruodį, ir pervadinta į *žmonių karą moderniomis sąlygomis* (ang. *people's war under modern conditions*)²⁷⁹ akcentavo pirmiausiai Kinijos sienų gynybą, kontraatakuojant priešininką jei įmanoma, ir, tik nepasisėkus apsiginti prie sienų, pritaikyti sekinančio karo savo teritorijoje strategiją. Ši doktrina, akcentuojanti „aktyvią gynybą“, kuri Kinijos supratimu gali apimti ir kontrpuolimą už Kinijos sienų ribų, žymėjo didelį atotrūkį nuo maoistinės doktrinos ir tapo svarbiu pagrindu Kinijos operacinės doktrinos nuostatoms po Šaltojo karo.²⁸⁰

Deng Xiaopingo valdymo laikotarpiu Kinijos kariškiai ir mokslininkai gavo iki tol neturėtą galimybę apmąstyti branduolinių ginklų panaudojimo galimybes, t.y. formuoti mąstymo strateginių ginklų doktrinos klausimais kultūrą. Mao Zedongo laikais branduolinio ginklo naudojimo doktrinų formavimuisi trukdė Kultūrinė revoliucija, kurios metu apie dešimtmetį buvo uždarytos visos karinės akademinės institucijos, bei galbūt paties Mao Zedongo įsivaizdavimas, kad branduoliniai ginklai visiškai nepakeitė didžiųjų valstybių kariavimo prigimties (tad galima laimėti ir *žmonių karo* strategijos pagalba).²⁸¹ Tik atsivėrusios naujos galimybės leido Kinijos karinių akademijų institucijų atstovams pradėti vertinti JAV Strateginės gynybos iniciatyvos

---

²⁷⁸ Evan A. Feigenbaum, *China's Techno Warriors: National Security and Strategic Competition from the Nuclear to the Information Age*. Stanford: Stanford University Press, 2003, 157-158.

²⁷⁹ Kitaip dar vadinamą *Lokalus karas moderniomis sąlygomis*.

²⁸⁰ Oficialiai strategija pavadinta *Aktyvios gynybos strategija naujoje eroje*. Žr. You Ji, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B. Tauris Publishers, 1999, 4.

²⁸¹ Evan S. Medeiros, „Evolving Nuclear Doctrine.“ Kn. Paul J. Bolt, Albert S. Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006, 48.

keliamą grėsmę Kinijos branduolinio atgrasinimo patikimumui²⁸², tačiau atsako nebuvo dėl neįgyvendintų Strateginės gynybos iniciatyvos planų.

4.2.2. Kinijos karinės modernizacijos prioritetai po Šaltojo karo

Po šaltojo karo Kinijos karinių pajėgų būklė tebebuvo prasta, nepaisant Šaltojo karo pabaigoje inicijuoto karinių pajėgų modernizavimo proceso. Dėl to 1995 m. Kinijos Centrinė karinė komisija galutinai patvirtino bendruosius šalies gynybos modernizacijos prioritetus, pavadintus „dvejomis transformacijomis“ ir tapusius gairėmis visoms tolesnėms reformoms Kinijos Liaudies išlaisvinimo armijoje (PLA): *pirma*, PLA paversti pajėgomis pasirengusiomis kariauti ir laimėti lokalius karus modernių aukštųjų technologijų sąlygomis, *antra*, PLA transformuoti iš kiekybiškų į kokybiškas pajėgas.²⁸³ Kitaip tariant, Kinijos PLA iškeltas uždavinys tapti „kokybiškai efektyviomis“ ir „technologškai intensyviomis“.²⁸⁴ Šių „dvejų transformacijų“ tikslų suformulavimas buvo tiesiogiai susijęs su 1991 m. Persijos įlankos karo eigos ir rezultatų įvertinimu, kuriam pritarė Kinijos lyderiai.²⁸⁵

Kinijos lyderiai tikslo įgyvendinimui – PLA pavertimui technologiškai intensyviomis pajėgomis, gebančiomis kariauti ir laimėti karus prieš moderniausias ginklų sistemas naudojančius priešininkus, pirmajame dešimtmetyje po Šaltojo karo siekė tiesiog modernizuoti pajėgas, apginkluojant jas moderniausia karine technika (atsižvelgiant į 1991 m. Irako ir 1999 m. Kosovo karuose veikusių JAV pajėgų modelį). Tuo tarpu antrajame po Šaltojo

---

²⁸² Phillip C.Saunders, Jing-dong Yuan, „Strategic Force Modernization.“ Kn. Paul J.Bolt, Albert S.Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006, 96.

²⁸³ David M.Finkelstein, „Thinking About the PLA's „Revolution in Doctrinal Affairs.“ Kn. James Mulvenon, David M.Finkelstein (sud.), *China's Revolution in Doctrinal Affairs: Emerging Trends in the Operational Art of the Chinese People's Liberation Army*. <<http://www.defensgroupinc.com/cira/pdf/doctrinebook.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁸⁴ Žr. Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense.“ Beijing, July 1998. <<http://www.china.org.cn/e-white/5/index.htm>> [Žiūrėta 2011 01 11].

²⁸⁵ 1991 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais Kinijos Centrinė karinė komisija diskutavo JAV ir jos sąjungininkių pajėgų galimus pranašumus prieš PLA (atsižvelgdama į Persijos įlankos karo rezultatus), ir susirūpinusi pateiktais vertinimais, inicijavo plačią šiame kare naudotos karinės strategijos, ginklų sistemų pažinimą PLA viduje. Žr. You Yi, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B.Tauris Publishers, 1999, 11-12. Žr. taip pat ir Nan Li, „The PLA's Evolving Warfighting Doctrine, Strategy and Tactics, 1985-95: A Chinese Perspective.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China's Military in Transition), 146, 1996, 456-458.

karo dešimtmetyje ši strategija buvo pakoreguota, siekiant *mechanizacijos* ir *informacionalizacijos* vienu metu, vėlgi atsižvelgiant į JAV karines operacijas Afganistane:

„Laikydamosi pasaulio karinės plėtros tendencijų ir modernizacijos proceso metu judėdama link informacionalizacijos, Liaudies išlaisvinimo armija (PLA) turi palaipsniui pasiekti perėjimą nuo mechanizacijos ir pusiau mechanizacijos į informacionalizaciją. Atsižvelgdama į Kinijos nacionalines ir PLA sąlygas, PLA mechanizaciją laiko pamatu stiprinti informacionalizaciją, o informacionalizaciją laiko mechanizacijos varomąją jėga.“²⁸⁶

Mechanizacijos ir informacionalizacijos siekimas vienu metu grindžiamas logika, kad ir senesnės kartos ginklų sistemomis apginkluotus mechanizuotus dalinius reikia aprūpinti moderniomis ryšio ir informacijos perdavimo sistemomis (t.y. dauginti mechanizuotų dalinių galią informacinių technologijų pagalba: pavyzdžiui stiprinti žvalgybinių dalinių gebėjimus informaciją perduoti greitai kovos daliniams), kurios juos paverčia žymiai pajėgesniais mūšio lauke. Kartu reikia siekti greitesnio mechanizacijos tempo, kad informacionalizacijos efektas būtų stipresnis: pvz., pajėgas apginkluoti moderniausiomis konvencinių ginklų sistemomis, kurios informacinį pranašumą žymiai efektyviau paverčia pranašumu karo lauke, ir kurios yra specialiai sukurtos siekiant išnaudoti informacinį pranašumą.²⁸⁷

Mechanizacijos ir informacionalizacijos prioritetų derinimą Kinijos karinio modernizavimo strategijoje nulėmė didelis Kinijos konvencinės ginkluotės modernizacijos lygio atsilikimas nuo Vakarų (ir buvusios Sovietų Sąjungos). 1995-1996 m. kai kurie Kinijos gynybos politikos ekspertai teigė, kad pirmame po Šaltojo karo dešimtmetyje Kinija karinės ginkluotės

---

²⁸⁶ Žr. antroje dalyje *Nacionalinė gynybos politika*. „China’s National Defense in 2004.“ *Gov.cn*, December 2004. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18078.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

²⁸⁷ Pavyzdžiui bepilotis kovos lėktuvas *Reaper*, surinkęs informaciją apie taikinį, jį čia pat gali ir sunaikinti, tuo tarpu, senesnės kartos žvalgybiniai lėktuvai informaciją renka žymiai labiau rizikuodami, be to, ją turi perduoti kovinėms pajėgoms, kurios siunčia bombonešius ar naikintuvus taikiniams sunaikinti.

modernizacijos prasme žengia iš XX a. šeštojo į septintąjį dešimtmetį.²⁸⁸ Kinijos gynybos pramonės stagnacija 1975-1990 m. laikotarpyje ir karinės inovacijos stoka konvencinių ginklų technologijų plėtros srityje Šaltojo karo metais²⁸⁹ komplikavo PLA mechanizacijos siekius po Šaltojo karo. 1986 m. ir 1992 m. strateginio technologijų planavimo reformos ir peržiūros numatė tiesiogines stambias valstybines investicijas į automatizacijos, informacines, lazerių ir kosmoso technologijas ir kt. (kurias tiesiogiai galima pritaikyti karo reikmėms)²⁹⁰, tuo tarpu kitų sričių technologijų plėtrai skatinti numatė pritaikyti reformuotą strateginio technologijų planavimo sistemą, kuri skatino įsigyti užsienines technologijas steigiant bendras įmones su užsieniu, kurti tampresnius ryšius tarp mokslinių laboratorijų ir rinkoje veikiančių įmonių, kurti bendro kapitalo įmones, galinčias privačiu finansavimu pakeisti valstybinį finansavimą, skatinti pramonės įmonių sąsajas su tyrimus vykdančiomis (mokslinėmis) laboratorijomis. Tokia Kinijos gynybos pramonės plėtros politika privertė PLA pirkti iš užsienio valstybių modernias ginklų sistemas, taip pat aktyviai siekti bendrų įmonių karinių technologijų (arba dvejopo naudojimo technologijų) srityje su užsienio valstybėmis kūrimo, siekiant perimti moderniausias konvencinių ginklų technologijas. Kadangi po 1989 m. Tiananmenio įvykių JAV ir ES valstybės buvo paskelbusios ginklų ir karinių technologijų embargą Kinijai, tai Rusija, Ukraina, Baltarusija, Kazachstanas (iš dalies ir Izraelis) tapo pagrindiniais modernesnių ginklų tiekėjais Kinijai. Kinija iš Rusijos, pagrindinės ginklų tiekėjos, po Šaltojo karo įsigijo tokias modernias ginklų sistemas kaip naikintuvai *Su*, povandeniniai laivai *Kilo* klasės, priešlėktuvinės gynybos sistemos *S-300*, *Sovremennyi* kovos klasės laivai, be to, su Rusija pradėjo bendrą ginklų gamybą (pvz., naikintuvų

---

²⁸⁸ Žr. David Shambaugh, „China’s Military in Transition: Politics, Professionalism, Procurement and Power Projection.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996, 286.

²⁸⁹ Žr. plačiau John Frankenstein, Bates Gill, „Current and Future Challenges Facing Chinese Defence Industries.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996, 394-427.

²⁹⁰ 1992 m. dalis Kinijos mokslininkų kreipėsi į valstybės vadovybę, prašydami skirti papildintą dėmesį elektronikos sektoriui (ypatingai lustų technologijai, kompiuterių programinėms įrangoms, pažangioms plačiajuostėms radijo signalų sistemų technologijoms). Evan A. Feigenbaum, *China’s Techno Warriors: National Security and Strategic Competition from the Nuclear to the Information Age*. Stanford: Stanford University Press, 2003, 164-165, 189-190.

Su-27), kuri XXI a. pirmame dešimtmetyje beveik perėjo iš bendro ginklų kūrimo į bendrą karinių technologijų kūrimą.²⁹¹

Mechanizacijos ir informacionalizacijos prioritetų įgyvendinimas beveik neįmanomas be kokybiškos PLA suformavimo – tik kokybiškos pajėgos gali sugebėti naudotis modernia technika ir varžytis su modernias pajėgas turinčiais potencialiais varžovais. Nors XX a. devintame dešimtmetyje Kinija inicijavo svarbias gynybos reformas PLA kokybei stiprinti, tačiau pirmame dešimtmetyje po Šaltojo karo PLA vis dar kamavo itin rimtos problemos: beveik pusė aktyvios tarnybos karininkų neturėjo universitetinio lygmens išsilavinimo²⁹², nemaža dalis PLA kovinių dalinių (vertinamų kaip mažesnės svarbos) vengė mokytis naudoti įsigytą modernią karinę techniką²⁹³, PLA užsiminėjo komercine veikla²⁹⁴, nukreipiančia dėmesį nuo kovinio rengimo.

Nors Kinijos branduolinių pajėgų modernizacija buvo inicijuota ir pradėta įgyvendinti dar prieš Šaltojo karo pabaigą, tačiau konvencinių pajėgų problemos dar labiau aktualizavo poreikį siekti branduolinių pajėgų modernizacijos. Be to, po Šaltojo karo naujos jėgos įgavusios tarptautinės iniciatyvos, siekiančios visiškai sustabdyti branduolinių ginklų bandymus, ir palaipti siekti branduolinio nusiginklavimo²⁹⁵, ir kartu JAV planai aktyviai plėtoti teatrinės priešraketines gynybos sistemas, dar labiau išryškino Kinijos problemą: grėsmę likti su branduoliniu arsenalu, ne itin sugebančiu užtikrinti antrąjį branduolinį smūgį, tokiu būdu tampant potencialia branduolinio šantažo auka. Kinijos branduolinių pajėgų pažeidžiamumą lėmė tai, kad jos faktiškai rėmėsi vienintele įmanomos branduolinės triados dalimi – nedideliu

---

²⁹¹ Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 90-93.

²⁹² Žr. David Shambaugh, „China's Military in Transition: Politics, Professionalism, Procurement and Power Projection.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China's Military in Transition), 146, 1996, 282.

²⁹³ Žr. James C.Mulvenon, Andrew N.D.Yang (sud.), *The People's Liberation Army as Organization: Reference Volume v1.0*. RAND, 2002, 282.

²⁹⁴ Manoma, kad XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje PLA vadovavo 15000 kompanijų, kurių pelnas siekė apie 10 milijardų dolerių per metus. 1998 m. Kinijos lyderis Jiang Zeminas uždraudė visiems kariniams daliniams vykdyti komercinę veiklą, išskyrus žemdirbystę, kurios dėka gaunamus produktus naudotų pati PLA. Žr. Ta-chen Cheng, „Jiang Zemin's military thought and legacy.“ *International Relations of the Asia-Pacific*, 6(2), 2006.

²⁹⁵ Branduolinio neplatavimo sutarties (angl. *Nuclear Non-proliferation treaty*) peržiūros 1990, 1995 metais, taip pat 1993 m. prasidėjusios derybos dėl Visiško branduolinių bandymų uždraudimo sutarties sudarymo.

tarpžemyninių balistinių raketų, kurių paleidimo mechanizmas rėmėsi jau pasenusia technologija (skystuoju kuru) ir kurios buvo santykinai silpnai apsaugotos (įslaptintuose požeminiuose įrenginiuose), skaičiumi.²⁹⁶ Kitais branduolinės triados elementais (strateginiais bombonešiais ir atominiais povandeniniais laivais) Kinija negalėjo pasitikėti, nes strateginių bombonešių laivynas pasenęs, o branduolinių povandeninių laivų arsenale tik vienas laivas praleidžiantis daugiausia laiko laivų bazėse greičiausiai dėl nuolatinių techninių problemų raketų bandymuose.²⁹⁷ Pasenusios raketų technologijos (mažas tikslumas) ir atsilikusi branduolinių pajėgų valdymo sistema (ne automatizuota, neparemta kosmose dislokuota ankstyvo įspėjimo sistema) tik išryškino vienintelės efektyvesnės Kinijos branduolinės triados dalies pažeidžiamumą. Šios problemos akivaizdžiai rodė, kad esminis Kinijos tikslas artimiausiam laikotarpyje po Šaltojo karo pabaigos – patikimų antrojo branduolinių smūgio pajėgumų sukūrimas.

Minėti Kinijos konvencinių ir branduolinių pajėgų modernizacijos tikslai ir jų įgyvendinimo problemos apribojo Kinijos *karinio* atsako į JAV karinę transformaciją galimybes iki 2010 metų. Kadangi JAV karinė transformacija tik sustiprino jau turėtą JAV karinį pranašumą prieš Kiniją, tad Kinija iš principo pasirinko taikyti dvigubą asimetrinę strategiją: *pirma*, kurti asimetrinius ginklus ir jų panaudojimo doktrinas prieš įprastus JAV karinio pranašumo elementus (buvusius dar iki JAV karinės transformacijos), *antra*, kurti asimetrinius ginklus nukreiptus prieš transformacinius JAV karinius pajėgumus. Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją strategijoje galima išskirti ir trečiąjį elementą: Kinija užsibrėžė tikslą siekti sukurti pagrindą ateityje turėti galimybę į JAV karines transformacijas atsakyti simetriškai (t.y. kurti tokius pačius karinius pajėgumus, o ne tik ieškoti jų neutralizavimo priemonių). Nors Kinija oficialiai deklaruoja, kad ji niekada

---

²⁹⁶ Manoma, kad Kinija turėjo apie 20 tarpžemyninių balistinių raketų, kurios paleisti reikia kelių valandų (kadangi skystasis kuras paprastai laikomas atskirai nuo raketų), ir kurias dėl jų nedidelio skaičiaus gali sėkmingai neutralizuoti priešininko pirmasis branduolinis smūgis.

²⁹⁷ Žr. Alastair Iain Johnston, „Prospects for Chinese Nuclear Force Modernization: Limited Deterrence versus Multilateral Arms Control.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China's Military in Transition), 146, 1996, 559-560.

netaps ginklavimosi varžybų dalyve, tačiau jos siekiai iki 2010 m. padėti pagrindą ateityje (XXI amžiaus viduryje) laimėti modernius karus leidžia spėti, kad Kinija sieks įgyti gebėjimą varžytis moderniausių karinių technologijų kūrime – tik asimetriniai kariniai pajėgumai gali būti nepakankamos priemonės laimėti ateities karus.

4.3. Reagavimas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją

JAV karinė transformacija po Šaltojo karo tik dar labiau sustiprino bendrąją JAV karinę galią, kuri Ramiajame vandenyne ir virš jo projektuojama karinių jūrų ir oro pajėgų pagalba. Transformaciniai pajėgumai suteikė JAV neregėtas galimybes karinio konflikto su Kinija atveju rinkti informaciją apie Kinijos karinių pajėgų išsidėstymą ir judėjimą ir atitinkamai žaibiškai rengti atakas tiksliaisiais ginklais, kuriais buvo apginkluoti JAV kovos laivai (pvz., *Tomahawk* raketos), JAV jūrų pajėgų naikintuvai, dislokuoti lėktuvnešiuose, ir oro pajėgų naikintuvai ir bombonešiai, veikiantys iš karinių bazių Ramiajame vandenyne, Aliaskoje, taip pat bepiločiai kovos lėktuvai, galintys skristi tiek nuo lėktuvnešių, tiek iš karinių bazių. JAV kovų laivų grupės, konvenciniai ir atominiai povandeniniai laivai, naikintuvai ir bombonešiai dar iki transformacinių pajėgumų atsiradimo užtikrino JAV karinį pranašumą prieš Kiniją, todėl Kinijos karinės atsakomosios priemonės prieš JAV karinius transformacinius pajėgumus galėjo tapti efektyviomis tik kai tuo pačiu metu atsakomosios karinės priemonės planuojamos ir prieš įprastus JAV karinius pranašumus.

4.3.1. Asimetrinio konvencinio atsako bruožai

4.3.1.1. Asimetriniai pajėgumai prieš JAV transformacines „sistemų sistemas“

Asimetriniu Kinijos kariniu atsaku į JAV karinius transformacinius pajėgumus reiktų laikyti kuriamas ir jau sukurtas ginklų sistemas, skirtas neutralizuoti JAV gebėjimą karinio konflikto metu rinkti, apdoroti ir perduoti

informaciją, susijusią su karinio konflikto eiga, taip pat neutralizuoti tiksluosius ginklus. Šiuo metu jau turimi konkretūs įrodymai, kad Kinija sukūrė pakankamai patikimus informacijos rinkimo ir informacijos perdavimo sistemų neutralizavimo pajėgumus: tokiais laikytini *antžeminiai lazeriai, elektromagnetiniai ginklai, gebėjimas vykdyti sudėtingas kompiuterines atakas, oro ir priešraketinės gynybos pajėgumai*.

Antžeminiai lazeriai apibūdinami kaip vieni iš nedaugelio galimų ginklų²⁹⁸, kuriuos Kinija galėtų panaudoti prieš JAV palydovus kosmose. 2007 m. sausio mėnesį Kinija balistinės raketos smūgiu sunaikino savo meteorologinį palydovą, skriejusį žemutine žemės orbita²⁹⁹, o 2006 m. rudenį antžeminio lazerio pagalba stebėjo (o galbūt ir bandė „apakinti“) JAV palydovą³⁰⁰, skriejusį virš Kinijos. Nors jau nuo 1998 metų JAV gynybos departamentas fiksuoja Kinijos pastangas plėtoti prieš palydovus nukreiptus pajėgumus (ypač lazerius), tačiau iki šiol nėra duomenų, patvirtinančių, kad Kinija būtų aktyvavusi lazerių ar raketų sistemas, galinčias ir skirtas neutralizuoti didžiąją dalį žemutinėje žemės orbitoje skriejančių JAV palydovų.³⁰¹

Elektromagnetiniai ginklai yra seniai žinomos karinės priemonės, skirtos karinių/civilinių palydovų sistemų veiklos ir kompiuterių ir elektroninių ryšių sistemų veikimo suardymui: Šaltojo karo įkarštyje JAV ir SSRS kartu atliko iki dvidešimt branduolinių bandymų žemutinėje žemės orbitoje, siekdamos išbandyti branduolinio sprogo elektromagnetinį poveikį ryšių sistemoms.³⁰² Tačiau JAV karinė transformacija atgaivino elektromagnetinių ginklų, kaip labai efektyvios kontrapriemonės, populiarumą tarp potencialių

---

²⁹⁸ Kitu potencialiu ginklu galėtų būti laikoma balistinė raketa su branduoline kovine galvute, kurios sprogo kosmose neutralizuotų palydovų veiklą.

²⁹⁹ Rebecca Grant, „Vulnerability in Space: The Air Force says goodbye to 50 years of tranquill, undisturbed operations „up there“. *Air Force Magazine*, June 2008, 25.

³⁰⁰ Yousaf Butt, „Satellite Laser Ranging in China.“ Union of Concerned Scientists, January 8, 2007. <http://www.ucsusa.org/assets/documents/nwgs/slr_in_china.pdf> [Žiūrėta 2011 02 18].

³⁰¹ Shirley Kan, „China’s Anti-Satellite Weapon Test.“ CRS Report for Congress, April 23, 2007. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22652.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].

³⁰² Scott Stewart, Nate Hughes, „Gauging the Threat of an Electromagnetic Pulse (EMP) Attack.“ Stratfor Global Intelligence, September 9, 2010. <http://www.stratfor.com/weekly/20100908_gauging_threat_electromagnetic_pulse_emp_attack> [Žiūrėta 2011 02 19].

JAV priešininkų. JAV sudaryta komisija tirti augančią elektromagnetinę grėsmę nacionaliniam saugumui yra pažymėjusi jog Kinija svarstė ribotos branduolinės atakos (žemės orbitoje), sukeliančios elektromagnetinį išpuolį, galimybę.³⁰³ Kai kurie gynybos analitikai tvirtina, kad Kinija yra sukūrusi (nebranduolines) elektromagnetines bombas ir elektromagnetines kovines galvutes, montuojamas balistinėse raketose, ir gali jas panaudoti karinio konflikto metu.³⁰⁴ Greičiausiai šiais ginklais Kinija neapsiribos, nes gynybos politikos Baltojoje knygoje (2004) skelbia spartinanti tyrimus, susijusius su elektroninių kontrapriemonių kūrimu. Nors ir nėra patvirtintų duomenų apie Kinijos turimų elektromagnetinių ginklų kiekį ir jų aktyvavimą koviniuose daliniuose, tačiau esama informacija leidžia teigti, kad Kinija gali pažeisti visų JAV karinių transformacinių sistemų veiklą.

Operacijas kompiuteriniuose tinkluose (angl. *computer network operations*) galima laikyti dar viena itin svarbia elektronine kontrapriemone. Šiomis operacijomis siekiama pavogti informaciją ir/arba sutrikdyti ją gauti bei apdoroti. Kinija aktyviai stiprina gebėjimą vykdyti tokio tipo operacijas, o jos, JAV gynybos sekretoriaus pavaduotojo Williamo J.Lynno III požiūriu, gali suteikti priešininkui vertingą žvalgybinę informaciją apie JAV pajėgumus ir operacijas, suvaržyti konvencines pajėgas ir sužlugdyti JAV ekonomiką.³⁰⁵ Nors šio amžiaus pirmaisiais metais buvo stipriai abejojama ar Kinija yra sukūrusi „kompiuterines pajėgas“, skirtas vykdyti operacijas kompiuteriniuose tinkluose³⁰⁶, tačiau nuo 2005-2006 metų vis labiau tikima, kad Kinija tokias

---

³⁰³ Žr. John S.Foster Jr., Earl Gjelde, William R.Graham, Robert J.Hermann, Henry M.Kluepfel, Richard L.Lawson, Gordon K.Soper, Lowell L.Wood Jr., Joan B.Woodard, „Report of the Commission to Assess the Threat to the United States from Electromagnetic Pulse (EMP) Attack.“ Volume 1: Executive Report, 2004. <http://www.empcommission.org/docs/empc_exec_rpt.pdf> [Žiūrėta 2011 02 19].

³⁰⁴ Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 83-84; Andrew Nien-Dzu Yang, „China's Revolution in Military Affairs: Rattling Mao's Army.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 129.

³⁰⁵ William J. Lynn III, „Defending a New Domain – The Pentagon's Cyberstrategy.“ *Foreign Affairs*, 89(5), September/October 2010, 98.

³⁰⁶ Žr. Andrew Nien-Dzu Yang, „China's Revolution in Military Affairs: Rattling Mao's Army.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 129; žr. taip pat Thomas Christensen, „Posing Problems

pajėgas turi³⁰⁷: manoma, kad didžiausią jų dalį sudaro rezervo pajėgos ir sukarintos piliečių grupės, kurių veikla skiriasi priklausomai nuo kiekvienos Kinijos provincijos. Kai kurie JAV ekspertai, vertindami Kinijos atstovų pasisakymus ir straipsnius dėl operacijų kompiuteriniais tinklais koncepcijos, mano, kad Kinija atakas kompiuteriniais tinklais turėtų koncentruoti prieš JAV logistikos pajėgų informacines sistemas, tokiu būdu siekdama sutrukdyti JAV pajėgų dislokaciją potencialiame mūšio lauke.³⁰⁸ Šio amžiaus pirmame dešimtmetyje išaugę kompiuterinių atakų srautai prieš JAV vyriausybines ir mokslo institucijas, kurių išeišos identifikuojamos būtent Kinijoje esančiuose kompiuteriuose, leidžia manyti, kad Kinija tampa pajėgi iš tikrųjų vykdyti tokio tipo kompiuterines atakas prieš JAV karines informacines sistemas.³⁰⁹

Kitas svarbus Kinijos kuriamas asimetrinis pajėgumas prieš transformacines JAV „sistemų sistemas“ yra oro ir (teatrinė) priešraketinė gynyba. Itin svarbiu Kinijos asimetriniu oro gynybos pajėgumu laikytini antiradiaciniai ginklai, kurie gali būti efektyviai panaudoti prieš *JSTARS* ir

---

Without Catching Up China's Rise and Challenges for U.S. Security Policy." *International Security*, 25(4), Spring 2001, 27-29.

³⁰⁷ U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2006.“ Annual Report to Congress, 2006, 35-36. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China%20Report%202006.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10]; U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2007.“ Annual Report to Congress, 2007, 12. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/070523-China-Military-Power-final.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10]; U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2008.“ Annual Report to Congress, 2008, 3-4. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10]; U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2009.“ Annual Report to Congress, 2009, 13, 27-28. <http://hoangsa.org/forum/downloads/49596-uscn_dod_2009032501.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10]; U.S. Department of Defense, „Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2010.“ Annual Report to Congress, 2010, 7, 37. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2010_CMPR_Final.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10]; Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 119-120.

³⁰⁸ James C.Mulvenon, Murray S.Tanner, Michael S.Chase, David Frelinger, David C.Gompert, Martin C.Libicki, Kevin L.Pollpeter, *Chinese Responses to U.S. Military Transformation and Implications for the Department of Defense*. RAND, 2006, 83-89. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG340.pdf> [Žiūrėta 2010 09 12].

³⁰⁹ Nors patikimų įrodymų, kad kompiuterines atakas prieš JAV vyriausybinių ir mokslo institucijų informacines sistemas organizavo Kinija (atskiros civilinės institucijos ar PLA) nėra, be to, ir pati Kinija tai neigia, tačiau manoma, kad be tam tikro „palaiminimo“ iš valdžios „hakeriai“ tokių atakų organizuoti negalėjo. Žr. Northrop Grumman Corporation, „Capability of the People's Republic of China to Conduct Cyber Warfare and Computer Network Exploitation.“ Prepared for The US-China Economic and Security Review Commission, October 9, 2009. <http://www.uscc.gov/researchpapers/2009/NorthropGrumman_PRC_Cyber_Paper_FINAL_Approve_d%20Report_16Oct2009.pdf> [Žiūrėta 2011 02 19].

AWACS – svarbias mūšio lauko ir oro erdvės stebėjimo sistemas. Siekdama šio pajėgumo Kinija įsigijo Izraelio gamybos bepiločius lėktuvus, skirtus radarų neutralizavimui, taip pat Rusijos gamybos antiradiacines raketas *Kh-31P*, kuriomis gali būti apginkluoti naikintuvai. Be to, Kinija jau daugiau kaip dešimt metų kuria oro gynybos sistemą *FT-2000*, kartais dar įvardinamą kaip „*AWACS* žudikė“, ir bando sukurti rusiškos antiradiacinės raketos *Kh-31P* (patobulintą) prototipą. Kai kurie Kinijos gynybos politikos analitikai teigia, kad Kinija siekia oro gynybos sistemą *FT-2000* pritaikyti ir teatrinei priešraketinei gynybai³¹⁰ prieš JAV tiksluosius ginklus, taip pat atlieka rusiškos oro gynybos sistemos *S-300PMU-2* bandymus prieš taktines raketas. Be to, Kinija po Šaltojo karo pabaigos išslaptino informaciją, kurioje atskleidė bandymus sukurti priešraketinės gynybos pajėgumus XX amžiaus 7-8 dešimtmečiuose (Programa 640), tačiau šiuo metu nėra tikslių duomenų apie Kinijos kuriamus priešraketinės gynybos pajėgumus remiantis Šaltojo karo metais kurtomis priešraketinės gynybos technologijomis ir sistemomis. Išdėstyta informacija apie Kinijos kuriamus oro ir priešraketinės gynybos pajėgumus neleidžia tiksliai spręsti apie tikrąją Kinijos galią šiais pajėgumais neutralizuoti *JSTARS*, *AWACS* sistemas, taip pat tiksluosius ginklus, tačiau visgi leidžia įžvelgti bent jau didėjančią Kinijos potencialą tai atlikti.

Asimetriniais pajėgumais prieš JAV teatrines priešraketines gynybos sistemas galima laikyti nemažą grupę pajėgumų, pvz., jau anksčiau įvardintas ginklų sistemas, nukreiptas prieš JAV palydovus, padedančius identifikuoti balistinių raketų skrydžių trajektorijas, taip pat priešlaivines raketų sistemas, povandeninius laivus (analizuojamus sekančiose dalyse), skirtus kovoti su antvandeniniais laivais, tame tarpe su eskadriniais minininkais ginkluotais *Aegis* priešraketinėmis gynybos sistemomis, ir antiradiacinius ginklus, galinčius neutralizuoti sausumoje dislokuojamas *Patriot* priešraketinės gynybos sistemas. Šios ginklų sistemos yra pakankamai svarbios asimetrinių pajėgumų komplekso prieš teatrines priešraketinės gynybos sistemas, tačiau

---

³¹⁰ Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 132.

svarbiausia šio komplekso dalimi visgi reikėtų laikyti trumpo ir vidutinio nuotolio balistinių ir sparnuotųjų raketų programas. Kinija pagrįstai laikoma šalimi, aktyviausiai pasaulyje vykdančia balistinių ir sparnuotųjų raketų programas³¹¹: manoma, kad ji iki 2010 metų galėjo aktyvuoti iki 1300 trumpo nuotolio balistinių ir sparnuotųjų raketų, ir apie 600 vidutinio nuotolio balistinių raketų, kurių didžioji dalis su konvencinėmis kovinėmis galvutėmis.³¹² Trumpo nuotolio balistinių ir sparnuotųjų raketų programas Kinija ypač paspartino antrajame dešimtmetyje po Šaltojo karo: 2000 metais Kinija turėjo apie 250 trumpo nuotolio balistinių raketų³¹³, praėjus penkeriems metams šių raketų buvo priskaičiuojama apie 750.³¹⁴ Šios raketos yra pajėgios pasiekti JAV karines bazines Japonijoje, Pietų Korėjoje ir Ramiajame vandenyne.

4.3.1.2. Asimetriniai pajėgumai prieš bendrąją konvencinę JAV karinį pranašumą

Bendrąją JAV konvencinę pranašumą prieš Kiniją vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje užtikrina karinės jūrų ir oro pajėgos. Būtent dėl to Kinija siekia įgyti pajėgumus, užkirsiančius kelią JAV lėktuvnešių grupėms ir povandeniniams laivams priplaukti pakankamai arti Kinijos rytinės pakrantės, taip pat Taivaniai, o JAV naikintuvams ir bombonešiams saugiai bazuotis karinėse bazėse (ir lėktuvnešiuose) netoli Kinijos, iš kurių gali greitai pasiekti potencialius taikinius.

Siekdama apsaugoti svarbius karinius objektus sausumoje ir karo laivus nuo JAV naikintuvų ir bombonešių, Kinija po Šaltojo karo pabaigos aktyviai

---

³¹¹ U.S. Department of Defense, „Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2010.“ Annual Report to Congress, 2010, 1. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2010_CMPR_Final.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

³¹² Žr. Richard Halloran, „China Turns Up the Heat.“ *Air Force Magazine*, April 2010. <<http://www.airforce-magazine.com/MagazineArchive/Documents/2010/April%202010/0410china.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].

³¹³ Žr. International Institute for Strategic Affairs, *The Military Balance 2000/2001*. London: Oxford University Press, 194.

³¹⁴ Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*. London: Oxford University Press, 2005, 270.

investavo į sluoksniuotos (skirtingų aukščių) oro erdvės gynybos plėtrą. Nors šio amžiaus pirmaisiais metais Kinijos oro gynybos sistema amerikiečių buvo vertinama kaip fragmentuota ir ne itin efektyvi dėl pasenusios jos valdymo ir ryšių sistemos ir didelio kiekio senų XX a. 6-7 dešimtmečio oro gynybos sistemų skaičiaus³¹⁵, tačiau Kinijos įsigijimas didelio kiekio rusiškų *S-300* oro gynybos sistemų, savo gamybos oro gynybos sistemos *FT-2000* kūrimas ir didelis dėmesys oro gynybos sistemų informacionalizacijai, Kinijos sausumos oro erdvės gynybą neabejotinai pavertė žymiai pavojingesne netgi moderniausiems JAV naikintuvams ir bombonešiams.³¹⁶ Kinija taip pat aktyviai stiprino kovos laivų oro gynybos sistemų pajėgumus, kurių nebuvimas ir menkas pajėgumas buvo vertinama kaip viena rimčiausių Kinijos kovos laivų silpnųjų: vien tik per ketverius metus (nuo 2005 m. iki 2009 m.) Kinija beveik padvigubino kovos laivų skaičių (eskadrinių minininkų ir fregatų), kuriuose yra įrengtos savos gamybos ar rusiškos oro gynybos sistemos.³¹⁷ Be to, pagausėjo kovos laivų, kuriuose įrengtos ilgo nuotolio oro gynybos sistemos, o dalis pasenusių trumpo nuotolio oro gynybos sistemų buvo pakeista į modernesnes sistemas.³¹⁸

Priešlaivinių raketų programos³¹⁹ laikytinos svarbiu asimetriniu pajėgumu prieš JAV karinę jūrų galią. Po Šaltojo karo Kinija skyrė ypatingą dėmesį pažangiausių priešlaivinių raketinių sistemų įsigijimui ir kūrimui: Kinijai pavyko sukurti priešlaivines raketų sistemas, kurias gali „nešti“

---

³¹⁵ U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2002.“ Annual Report to Congress, 2002, 25. <<http://www.defense.gov/news/Jul2002/d20020712china.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 01].

³¹⁶ Iš Kinijos turimų pusanthro tūkstančio antžeminių oro gynybos sistemų apie tūkstantį (manoma, kad apie 1080) sudaro modernios antžeminės oro gynybos sistemos tokios kaip *S-300* (iš viso apie 994) ir *HQ-7*, *HQ-9* (apie 80).

³¹⁷ 2005 m. Kinija turėjo 7 eskadrinius mininkus (angl. destroyer) ir 12 fregatų (iš viso 19), apginkluotų savos gamybos ar rusiškomis oro gynybos sistemomis, o 2009 m. eskadrinių mininkų ir fregatų, turinčių tokias sistemas, skaičius išaugo atitinkamai iki 15 ir 20 (iš viso 35). Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*. London: Oxford University Press, 2005, 272; žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009, 384.

³¹⁸ Pavyzdžiui *Luyang II* klasės eskadriniuose minininkuose įrengta *HHQ-9* ilgo nuotolio oro gynybos sistema, *Luzhou* klasės eskadriniuose minininkuose sumontuota rusiška ilgo nuotolio oro gynybos sistema *SA-N-20*, o *Jiangkai* fregatose sukonstruota vidutinio nuotolio *HHQ-16* sistema. Iš Rusijos įsigytuose eskadriniuose minininkuose *Sovremeniye (Hangzhou)* klasė Kinijos klasifikacijoje) įrengta vidutinio nuotolio oro gynybos sistema *SA-N-7 Grizzly*.

³¹⁹ Priešlaivinės raketų sistemos paprastai skiriamos kovoti prieš antvandeninius laivus.

naujausi Kinijos sukurti naikintuvai (*JH-7*) ir dyzeliniai-elektriniai povandeniniai laivai (*Song* klasė). Šio tipo naujausi naikintuvai ir povandeniniai laivai tapo aktyvuoti maždaug apie 1998-1999 metus, o 2009 m. pradžioje jų skaičius Kinijos oro pajėgose pasiekė atitinkamai 72 ir 13.³²⁰ Kinijos priešlaivinius raketų pajėgumus dar labiau sustiprino povandeninių *Kilo* klasės laivų ir eskadrinių minininkų *Sovremenyie*, apginkluotus sofistikuotomis priešlaivinėmis raketų sistemomis, įsigijimas iš Rusijos: jų skaičius 2009 m. pasiekė atitinkamai 12 ir 4. Be to, Kinija kuria priešlaivinę raketų sistemą vidutinio nuotolio *CSS-5* balistinės raketos pagrindu, kuri, manoma, gali būti naudojama prieš lėktuvnešius vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje.³²¹

Kaip galima matyti iš priešlaivinių raketų pajėgumo kūrimo aprašymo, šis pajėgumas tiesiogiai susijęs su modernaus povandeninio laivyno, kurį galima laikyti dar vienu asimetriniu pajėgumu, plėtra. Kinija po Šaltojo karo inicijavo stambaus masto povandeninio laivyno modernizacijos programą: 1990-2010 m. laikotarpyje pastatyti naujausi dyzeliniai-elektriniai *Song* ir *Yuan* klasės laivai (iš viso 15) ir atominiais reaktoriais varomi *Shang* klasės (iš viso 2, statomas dar trečias) povandeniniai laivai, įsigyta 12 *Kilo* klasės rusiškų povandeninių laivų, modernizuota 19 *Ming* klasės povandeninių laivų, atsisakoma pasenusių *Romeo* klasės laivų.³²² Kinijos povandeninio laivyno transformacija itin akivaizdi lyginant su 1990 metų situacija, kai Kinijos povandeninio laivyno stuburu buvo pasenę 84 *Romeo* klasės laivai, kurių nemaža dalis netgi buvo neaktyvuoti (neplaukiojantys).³²³ JAV ekspertai mano, kad Kinijos povandeninis laivynas yra labiausiai modernizuota karinių pajėgumų rūšis lyginant su oro laivynu, antvandeniniu laivynu ir oro gynybos

---

³²⁰ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009, 384, 387.

³²¹ U.S. Department of Defense, „Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2010.“ Annual Report to Congress, 2010, 2. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2010_CMPR_Final.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

³²² Nuo 2005 iki 2009 metų Kinija „nurašė“ 27 tokios klasės povandeninius laivus. Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010, 401.

³²³ Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey’s, 1990, 149-150.

sistemomis – modernizuotų pajėgumų dalis šiuo metu siekia apie 50 proc. visų pajėgumų.³²⁴

Dar vienu asimetriniu pajėgumu, nukreiptu prieš JAV karo laivyną, laikytinos jūrinių minų programos, kurioms Kinija skyrė turbūt ne mažesnę dėmesį nei povandeninio laivyno ir priešlaivinių raketų kūrimui. Nors nėra tikslių duomenų apie Kinijos turimą jūrinių minų skaičių, tačiau manoma, kad jis siekia bent apie 10 000, be to, vis didėja dalis moderniausių minų tipų³²⁵, galinčių sukelti pavojų JAV karo laivams.

4.3.2. Simetrinio konvencinio atsako bruožai

4.3.2.1. Tradicinės konvencinės galios plėtros tendencijos (mechanizacija)

1990-2010 metų laikotarpyje Kinija nebuvo pajėgi sukurti konvencinių pajėgų, galinčių varžytis su JAV konvencinėmis pajėgomis globaliu mastu, tačiau to aktyviai siekė regioniniu mastu, t.y. vakarinėje Ramiojo vandenyno pusėje. Asimetriniai pajėgumai prieš JAV transformacines „sistemų sistemas“ ir teatrinės priešraketines gynybos sistemas, nepaisant jų potencialaus efektyvumo, neleidžia pilnavertiškai varžytis su JAV vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje (vandenyse ir ore), jie, Kinijos akimis, yra silpnesnio atsakas prieš stipresnę. Tad neatsitiktinai Kinija pradėjo siekti simetrinių konvencinių pajėgumų (visų pirma, modernių jūrų ir oro laivynų), galinčių visavertiškai konkuruoti su pačiais moderniausiais JAV konvenciniais pajėgumais:

„...PLA teikia prioritetą jūrų laivyno, oro pajėgų ir antrųjų artilerijos pajėgų plėtrai, turinčiai padėti siekti subalansuoto kovinių pajėgų

---

³²⁴ Moderniais Kinijos povandeniniais laivais amerikiečiai laiko laivus, ginkluotus priešlaivinėmis sparnuotosiomis raketomis.

³²⁵ Ronald O'Rourke, „China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issue for Congress.“ CRS Report for Congress, February 3, 2011, 21. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33153.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 22]; U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2008.“ Annual Report to Congress, 2008, 21. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

struktūros kūrimo tam, kad stiprinti pajėgumus skirtus laimėti viršenybę jūrose ir ore...³²⁶

Kinija „viršenybei jūrose“ siekti inicijavo įspūdingą antvandeninio kovinio laivyno³²⁷ modernizacijos programą, kurios tempai nebent šiek tiek nusileido povandeninio laivyno modernizacijos spartai. Kinijos kovinio laivyno pagrindą 1990 metais sudarė 18 eskadrinių minininkų ir 37 fregatos, kurių pagrindą sudarė atitinkamai *Luda* klasės eskadriniai minininkai ir *Jianghu* klasės fregatos, priimtose į laivyno sudėtį 7-8 dešimtmečiuose. Tačiau per 1990-2010 metų laikotarpį Kinija pastatė 12 naujų modelių eskadrinių minininkų ir fregatų – iš viso apie 50 laivų, padidindama visų kovos laivų skaičių nuo 55 iki 80.³²⁸ Lėktuvnešių, kurie yra pati svarbiausia simetrinių pajėgumų dalis, Kinija iki 2010 metų nepastatė, tačiau paskutiniaisiais šio amžiaus pirmojo dešimtmečio metais tapo aišku, kad Kinija planuoja tai padaryti iki 2020 metų³²⁹: itin aktyvus pasirengimas lėktuvnešių statybai leidžia spėti, kad jau 2010 m. pabaigoje konstravimo darbai galėjo prasidėti.³³⁰ Galima daryti prielaidą, kad lėktuvnešių konstravimo darbai dar labiau paskatins Kiniją suaktyvinti povandeninių ir antvandeninių kovos laivų modernizacijos programas: gebėjimas projektuoti galią nuo lėktuvnešių labai priklauso nuo jų apsaugos, kurią didžia dalimi užtikrina juos supančios antvandeninių kovos laivų (kartais ir povandeninių) grupės.

Viršenybę jūrose padeda užtikrinti pajėgus oro laivynas, kuris tuo pačiu turi užtikrinti tokią viršenybę ir ore. Kinija skyrė daug pastangų jūrų pajėgoms

---

³²⁶ Antrosiomis artilerijos pajėgomis Kinija vadina strategines raketų pajėgas. Žr. China's National Defense in 2004. *Gov.cn*, December 2004. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18078.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

³²⁷ Šiuo atveju analizuojamos tik eskadrinių minininkų ir fregatų grupės, kurie laikomi pagrindiniais kovos laivais.

³²⁸ 13 naujo modelio laivų tapo iš Rusijos įsigyti *Sovremeniye* eskadriniai minininkai. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey's, 1990, 149-150; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010, 401-402.

³²⁹ 2011 m. Kinija pradėjo lėktuvnešio bandymus jūroje (t.y. jau turi veikiantį lėktuvnešį), tačiau šis lėktuvnešis nėra Kinijos gynybos pramonės produktas: tai perdirbtas buvęs SSRS lėktuvnešis *Varyag*.

³³⁰ U.S. Department of Defense, „Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2010.“ Annual Report to Congress, 2010, 2. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2010_CMPR_Final.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

priklausančių ir oro pajėgoms priskirtų bombonešių ir naikintuvų modernizavimui, taip pat modernių naikintuvų modelių kūrimui. 1990 metais Kinijai priklausė apie 5200 naikintuvų (700 iš jų buvo priskirti jūrų pajėgoms), kurių daugumą sudarė *J-5*, *J-6* ir *Q-5* modelio naikintuvai (trečios kartos naikintuvai). Kinija 1990-2010 metais drastiškai sumažino minėtose pajėgose esančių senos kartos naikintuvų skaičių, kuris 2010 m. pasiekė apie 1500-1600, o taip pat modernių naikintuvų (ketvirtos kartos) skaičių padidino iki 500, kurių beveik pusę sudaro iš Rusijos importuoti *Su 27SK*, *Su-30MKK*, kitą dalį – savos gamybos naikintuvų *J-10*, *JH-7*, *J-11B* modeliai.³³¹

Simetrinės konvencinės galios Kinija siekia kurdama ir modernias sausumos pajėgas, kurios po modernizacijos taptų pavojingos JAV pajėgoms vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje tuo atveju jei Kinija išvystytų gebėjimą greitai ir dideliais kiekiais dislokuoti savo sausumos pajėgas nutolusiuose nuo Kinijos regionuose (pvz., JAV karinių bazių vietose Ramiajame vandenyne). Kinijos pažanga nuo 1990 metų iki šių dienų modernizuojant sausumos pajėgų ginkluotę akivaizdi: pavyzdžiui 2010 metais iš turimų 6000 sunkiųjų tankų apie 2000 jų galima laikyti moderniais (*T-88*, *T-96*, *T-98*, *T-99* modeliai), kai, tuo tarpu, 1990 metais 6000 sunkiųjų tankų iš apie 8000 turėtų tankų buvo *T-59* modelio, ir tik gal apie 300 *T-69/79* modelio tankų buvo galima laikyti moderniausiais Kinijos sunkiaisiais tankais.

4.3.2.2. Kinijos versija: transformacinių „sistemų sistemos“ kūrimas (informacionalizacija)

Informacijos rinkimo ir perdavimo sistemų, dislokuotų kosmoso erdvėje, kūrimas dar Šaltojo karo pabaigoje Kinijos buvo vertinamas kaip prioritetinis uždavinys: 1983-1994 metų laikotarpyje buvo kristalizuota Kinijos palydovų sistemų kosmose vizija, numačiusi iškelti į kosmosą du palydovus,

---

³³¹ Apie 116 naikintuvų SU-27SK Kinija pagamino kartu su Rusija (pagal šių šalių bendros SU-27SK gamybos susitarimą), tuo tarpu, J-11B naikintuvų modeliai yra ekspertų laikomos SU-27 kopijomis. Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey's, 1990, 150, 152; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010, 402, 404.

atliksiančius informacijos rinkimo ir perdavimo funkcijas.³³² Tačiau tikrąsias Kinijos ambicijas atspindėjo pradėtos įgyvendinti dvi didelio masto palydovų sistemų kūrimo programos: pirmoji, informacijos rinkimo funkcijoms atlikti (pritaikoma ir karybos reikmėms), antroji – palydovinės navigacijos funkcijoms užtikrinti (gyvybiškai svarbi siekiant užtikrinti efektyvų tikslųjų ginklų panaudojimą). Pirmąją palydovų sistemą Kinijai iš esmės jau pavyko sukurti (*Yaogan*, *Haiyang*, *CBERS*³³³ palydovai), tuo tarpu, antrosios programos (*Beidou* programa) įgyvendinimo pabaiga numatoma tik 2020 m. į orbitą iškėlus iki 35 palydovų, kai Kinija užsitikrins galimybę nepriklausomai naudotis palydovine navigacija visame pasaulyje. Kinija *Beidou* palydovų sistemos kūrime tik 2000 m. perėjo iš technologijų kūrimo/adaptavimo fazės į eksperimentavimo fazę, trukusią iki 2007 metų. Eksperimentavimo laikotarpio metu Kinija į geosinchroninę orbitą iškėlė 5 palydovus, pademonstravusius tokios sistemos veikimo galimybes: šių palydovų techninės galimybės kol kas yra mažesnės nei JAV palydovų sistemos³³⁴, tačiau galima spėti, kad 2020 m. jos bus žymiai geresnės. Nors Kinija oficialiai deklaruoja, kad *Beidou* palydovų sistema tik 2011 metų pabaigoje bus pajėgi užtikrinti navigacijos paslaugas Kinijos teritorijoje ir Azijos-Ramiojo vandenyno regione, tačiau manytina, kad jau iki 2010 m. Kinija įgijo galimybę naudotis tokiomis paslaugomis.³³⁵

Kitoms svarbioms informacijos rinkimo ir perdavimo sistemoms – bepiločiams ir AWACS lėktuvams, plėtoti Kinija inicijavo nemažai tyrimo programų, taip pat skyrė daug pastangų importuoti bepiločių ir AWACS lėktuvų technologijas. Kinija aktyviai kuria tiek taktinius, tiek pajėgesnius bepiločius lėktuvus, galinčius ne tik stebėti, atpažinti potencialius taikinius ir perduoti

---

³³² Kevin Polpetter, „To Be More Precise: The Beidou Satellite Navigation and Positioning System.“ *China Brief*, 7(10), 25 May 2007. <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=4048](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=4048)> [Žiūrėta 2011 02 24].

³³³ Bendra Brazilijos ir Kinijos programa.

³³⁴ Beidou palydovai teikiamo vaizdo tikslumas siekia nuo 100 iki 20 metrų (antros kartos Beidou palydovai užtikrina iki 20 metrų vaizdo tikslumą), kai, tuo tarpu, JAV palydovų teikiamo vaizdo tikslumas siekia 1 metrą.

³³⁵ Peter B. de Selding, „China Satellite Navigation System Planned for 2010.“ *Space.com*, May 5, 2008. <<http://www.space.com/5303-china-satellite-navigation-system-planned-2010.html>> [Žiūrėta 2011 02 20].

informaciją apie juos, tačiau ir kariauti elektroninį karą (pvz., blokuoti priešininko signalus elektroninėje erdvėje). Nors nėra tikslios informacijos apie visas Kinijos vykdomas bepiločių lėktuvų kūrimo programas, tačiau manoma, kad Kinija vykdo nemažai taktinių bepiločių lėktuvų programų³³⁶, be to, kai kurios vykdomos pajėgių (strateginių) bepiločių lėktuvų programos netgi labai panašios į JAV bepiločio lėktuvo *Global Hawk* programą.³³⁷ AWACS lėktuvų kūrimui Kinija taip pat inicijavo kelias programas: viena iš jų liko neįgyvendinta dėl Izraelio atsisakymo sukonstruoti Phalcon modelio radarą *IL-76* transporto lėktuve³³⁸, tuo tarpu, *KJ-2000* modelio AWACS lėktuvą Kinija sukūrė sėkmingai. Manoma, kad iki 2010 m. Kinija į oro pajėgas priėmė bent 4 tokio tipo lėktuvus.

Nemaža grupė Kinijos kuriamų tikslųjų ginklų – paskutinės transformacinių „sistemų sistemos“ grandies – buvo aprašyti asimetrinių pajėgumų dalyje (trumpos ir vidutinio nuotolio balistinės raketos, žemėje esantiems taikiniams skirtos sparnuotosios raketos, priešlaivinės sparnuotosios raketos, anti-radiaciniai ginklai). Šalia šių tikslųjų ginklų paminėtini ir bepiločiai kovos lėktuvai, kuriems galima būtų priskirti iš Izraelio įsigytus taktinius bepiločius lėktuvus *Harpy*, taip pat Kinijos kompanijų kuriamus *Dark Sword*, *Soar Dragon*, *Warrior Eagle* ir kt. bepiločius kovos lėktuvus.

Nors galima aiškiai identifikuoti Kinijos kuriamos savos transformacinės „sistemų sistemos“ kontūrus, tačiau nemaža dalis Kinijos gynybos analitikų iki šiol abejoja ar Kinijai tikrai pavyko integruoti šias sistemas tarpusavyje, ir ar tikrai karinio konflikto metu jos galėtų pademonstruoti savo galimybes apie kurias skelbia Kinija.

---

³³⁶ Žinoma, kad Kinijos sausumos pajėgos savo sudėtyje turi tokius bepiločių lėktuvų modelius kaip *ASN-15*, *ASN-104*, *ASN-105*, *ASN-206*, *W-50*, *WZ-5*, *D-4NPU*, *WZ-6*, *B2K-006*, *BZK-05*, o oro pajėgos tokius modelius kaip *CH-1 Chang Hong*, *Chang Kong1*, *BQM-34 Firebee*. Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010, 400, 404; Žr. „FY04 Report to Congress on PRC Military Power.“ Annual Report on the Military Power of the People’s Republic of China. <<http://www.defense.gov/pubs/d20040528PRC.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 01].

³³⁷ Richard D.Fisher, „China’s Aviation Sector: Building Toward World Class Capabilities.“ Testimony for the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on *China’s Emergent Military Aerospace and Commercial Aviation Capabilities*, May 20, 2010. <http://www.uscc.gov/hearings/2010hearings/written_testimonies/10_05_20_wrt/10_05_20_fisher_statement.php> [Žiūrėta 2011 02 25].

³³⁸ Izraelis atsisakė įgyvendinti pasirašytą kontraktą su Kinija dėl JAV spaudimo.

4.3.3. Kinijos konvencinių operacijų doktrina: puolimo nuostatos įsigalėjimas

Paskutiniaisiais Šaltojo karo metais suformuotos naujos Kinijos karinės doktrinos *lokalus karas moderniomis sąlygomis*, pakeitusios žmonių karo doktriną, esminės nuostatos (tokios kaip *laimėk pergalę elitinių karių pagalba, iškovok iniciatyvą smogdamas pirmas, laimėk pergalę būdamas pranašesnis*³³⁹) transformavo tradicinį „aktyvios gynybos“ supratimą. Rekonstruota „aktyvios gynybos“ nuostatos samprata akcentavo aktyvią Kinijos išorinių sienų gynybą, remiantis elitiniais kariniais junginiais (o ne masine mobilizacija), ir atakuojant priešininką vos tik išvelgus jo bandymą užpulti Kiniją (o ne kovoti ilgą sekinantį karą savo teritorijoje tikintis vėliau atakuoti išsekintą priešą). JAV vadovaujamos tarptautinės koalicijos pergalė prieš Iraką 1991 metais Kinijos lyderiams ir gynybos planuotojams patvirtino naujos karinės doktrinos esminių nuostatų aktualumą. Kartu šis konfliktas tapo karinių pajėgų plėtros kelrodžiu Kinijos lyderiams, nurodžiusiu efektyviausius naujos doktrinos esminių nuostatų įgyvendinimo būdus. Būtent dėl to Kinija šiek tiek modifikavo karinę doktriną (pavadintą *Ribotas karas modernių aukštųjų technologijų sąlygomis*³⁴⁰), nurodžiusią rengtis lokaliems karams, kurie išsiskirs aukštas technologijas naudojančių jungtinių pajėgų itin intensyviomis ir judriomis operacijomis.³⁴¹ Išsami Kinijos ribotų karų kariavimo vizija 1999-2000 metais buvo išdėstyta išleistose karinių operacijų vykdymo vadovuose (pvz., *Science of Campaigns*). Kinijos karinių operacijų terminologijoje dominuoja „jungtinės kampanijos“ sąvoka, kurią galima būtų prilyginti jungtinės operacijos sąvokai. „Jungtinės kampanijos“ apibrėžimas iš principo atitinka riboto karo moderniomis aukštųjų technologijų sąlygomis sampratą: „jungtinė kampanija“ suvokiama kaip technologiškai pajėgesnio

³³⁹ Nan Li, „The PLA’s Evolving Warfighting Doctrine, Strategy and Tactics, 1985-95: A Chinese Perspective.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996, 452-454.

³⁴⁰ Angl. *Limited war under high-tech conditions*.

³⁴¹ Žr. You Ji, „Learning and Catching Up: China’s Revolution in Military Affairs Initiative.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 106-107.

priešininko nugalėjimo būdas. Technologiškai pajėgesnį priešininką nugalėti įmanoma, kai potencialiame konflikto regione panaikinamas priešininko kokybinis pranašumas išnaudojant Kinijos pajėgų tarpusavio sąveiką ir individualias Kinijos pajėgų stiprybes.³⁴² Tačiau esminė pajėgesnio priešininko nugalėjimo prielaida yra gebėjimas „imtis iniciatyvos“, suteikiančios galimybę sunaikinti priešininką. Tokios nuostatos Kinijos karinės doktrinos dalimi tapo suvokus, kad „modernios aukštosios technologijos“ suteikia akivaizdų pranašumą puolančiam. Dėl to Kinijos „aktyvios gynybos“ ir „strateginės gynybos“ (ypač prieš pajėgesnį priešininką) nuostata išimtinai remiasi puolamųjų kampanijų koncepcija.³⁴³ Kinijos gynybos politikos Baltojoje knygoje (2000) sakoma, kad aktyvi gynyba taikos metu apima pastangas atgrasinti priešininką nuo karo rengiantis gynybai, o karo metu ji pasireiškia operacinio ir taktinio lygio puolamosiomis operacijomis.³⁴⁴ 2001 ir 2003 m. JAV karinės operacijos Afganistane ir Irake, kurių metu buvo pademonstruotos įspūdingos transformacinės „sistemų sistemos“ galimybės, patvirtino, kad puolantysis turi pranašumą modernaus konvencinio karo pradžioje. Tai tik dar labiau sustiprino Kinijos gynybos politikos planuotojų tikėjimą puolamosiomis operacijomis prieš pajėgesnį priešininką. Būtent dėl to Kinijos kuriamų asimetrinių pajėgumų (gebėjimo vykdyti atakas kompiuteriniuose tinkluose ir elektroninėje erdvėje, konvencinių balistinių raketų, anti-palydovinių ginklų) panaudojimo konvenciniame konflikte doktrinos yra iš esmės puolamojo charakterio.³⁴⁵ Kinijos karinių pajėgų kovinio rengimo akcentai taip pat atspindi puolamojo charakterio „ugdymą“:

---

³⁴² Žr. Dean Cheng, „The PLA and Joint Operations: Moving from Theory Toward Practice.“ Kn. Michael D.Swaine, Andrew N.D.Yang, Evan S.Medeiros, Oriana Skylar Mastro (sud.), *Assessing the Threat: The Chinese Military and Taiwan's Security*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2007, 74.

³⁴³ You Ji, „Learning and Catching Up: China's Revolution in Military Affairs Initiative.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 111-112.

³⁴⁴ „China's National Defense in 2000.“ *Gov.cn*, September 2000. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/27/content_17524.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].

³⁴⁵ Michael S.Chase, *Taiwan's Security Policy: External Threats and Domestic Politics*. London: Lynne Rienner Publishers, 2008, 64; Brad Roberts, „The Nuclear Dimension: How Likely? How Stable?“ Kn. Michael D.Swaine, Andrew N.D.Yang, Evan S.Medeiros, Oriana Skylar Mastro (sud.), *Assessing the Threat: The Chinese Military and Taiwan's Security*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2007, 219-220.

„Armija siekia keisti pasirengimą regioninei gynybai pasirengimu transregioniniam mobilumui, taip pat stiprinti gebėjimą vykdyti integruotas sausumos ir oro operacijas, ilgo nuotolio manevrus, staigius antpuolius ir specialiasias operacijas. Jūrų pajėgos siekia išplėsti nuo sausumos nutolusių gynybinių operacijų strateginę erdvę ir stiprinti gebėjimą vykdyti integruotas jūrų operacijas ir branduolines kontratakas. Oro pajėgos skubina perėjimą nuo teritorinės oro gynybos link gynybinių ir puolamųjų operacijų, didina atakų iš oro, oro ir priešraketinės gynybos, ankstyvo perspėjimo ir atpažinimo, ir strateginės projekcijos pajėgumus. Antrosios artilerijos pajėgos siekia palaipsniui stiprinti pajėgų struktūrą turint branduolines ir konvencines raketas, taip pat stiprinant strateginio atgrasinimo ir konvencinių smūgių pajėgumus informacionalizacijos sąlygomis.“³⁴⁶

(Kinijos gynybos politikos Baltoji knyga, 2006)

Konvencinių puolamųjų operacijų vizijoje Kinija nenumato naudoti taktinių branduolinių ginklų, nes tiki, kad puolamoji operacija atneš greitą pergalę, kurios rezultatus pajėgesnis priešininkas galėtų bandyti pakeisti tik eskaluodamas konfliktą: Kinijos požiūriu, JAV nesiryžtų eskaluoti karinio konflikto dėl Taivano jei pastarąjį Kinija užimtų iki atvykstant JAV kariniam pastiprinimui. Tuo tarpu Kinijos sprendimus dėl taktinio branduolinio ginklo naudojimo nuo pajėgesnio oponento konvencinių atakų, galinčių palaužti Kinijos konvencinį pasipriešinimą, sunku numatyti. Kai kurie tyrinėtojai pastebi, kad Kinijoje beveik neįmanoma pastebėti diskusijos, iš kurios būtų galima spręsti ar Kinija bandytų konvencinį silpnumą kompensuoti taktiniais branduoliniais ginklais.³⁴⁷ Kiti žinomi Kinijos gynybos politikos ekspertai teigia, kad Kinija taktinius branduolinius ginklus greičiausiai panaudotų tik atsakydama į oponento smūgius taktiniais branduoliniais ginklais: Kinija šias galimybes ypač aktyviai pradėjo svarstyti pirmame dešimtmetyje po Šaltojo karo.³⁴⁸

---

³⁴⁶ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense in 2006.“ December, 2006. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wp2006.html>> [Žiūrėta 2011 01 09].

³⁴⁷ Brad Roberts, „The Nuclear Dimension: How Likely? How Stable?“ Kn. Michael D.Swaine, Andrew N.D.Yang, Evan S.Medeiros, Oriana Skylar Mastro (sud.), *Assessing the Threat: The Chinese Military and Taiwan's Security*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2007, 220.

³⁴⁸ You Ji, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B.Tauris Publishers, 1999, 94-95.

4.4. Reagavimas į branduolinį puolimo-gynybos balansą žeidžiančius pajėgumus

4.4.1. Branduolinės puolimo-gynybos pusiausvyros atkūrimo pastangos

Kinijos gynybos politikos analitikai, skirtingai nei vertindami šios valstybės konvencinio karinio atsako formas į JAV karinę transformaciją, nesutaria dėl Kinijos branduolinio atsako. Kai kurie analitikai linkę manyti, kad Kinijos branduolinių pajėgų modernizacija yra nuosaiki³⁴⁹, kuri menkai reaguoja į JAV priešraketinių gynybos sistemų kūrimą ir dislokavimą Azijos-Ramiojo vandenyno regione. Kiti ekspertai tvirtina, kad JAV priešraketinės gynybos sistemos neabejotinai paveiks Kinijos sprendimus dėl galutinės branduolinių pajėgų struktūros (kiek branduolinių kovinių galvučių nešėjų sistemų tokių kaip tarpžemyninės balistinės raketos ir povandeniniai laivai raketnešiai kurti) ir jos specifikos (kiek branduolinių kovinių galvučių montuoti ant atskirų jų nešėjų sistemų ir kokias priešraketinės gynybos neutralizavimo priemones pritaikyti).³⁵⁰ Dar viena ekspertų grupė pastebi agresyvesnės Kinijos branduolinių pajėgų modernizacijos ženklus ir teigia, kad ateityje Kinija gali (beveik) pasivyti JAV ir Rusiją branduolinių kovinių galvučių ir nešėjų sistemų skaičiumi.³⁵¹ Tokie skirtingi požiūriai į Kinijos branduolinių pajėgų modernizacijos ambicijas ir tempą labai priklauso nuo kiekvieno tyrinėtojo individualaus supratimo apie „nuosaikią“ ir „agresyvią“ modernizaciją, kadangi Kinijos pateikiama oficiali informacija apie branduolinių pajėgų plėtrą yra labai menka. Kinijos oficiali retorika, kurioje bandoma įtikinti, kad Kinija niekada netaps branduolinio ginklavimo varžybu

---

³⁴⁹ Žr. James J.Wirtz, „U.S. Nuclear Posture Review and Beyond: Implications for Sino-American Relations.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 93-94.

³⁵⁰ Žr. Phillip Saunders, Jing-dong Yuan, „Strategic Force Modernization.“ Kn. Paul J.Bolt, Albert S.Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006, 97-99.

³⁵¹ Žr. Mark Schneider, „The Nuclear Doctrine and Forces of the People's Republic of China.“ *Comparative Strategy*, 28(3), 2009, 261-262; Richard D.Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 128-131.

dalyve, ir kad jos branduolinių pajėgų plėtra pagrįsta „dideliu susivaržymu“, leidžia numanyti, kad Kinijos branduolinių pajėgų plėtra gali būti tik nuosaiki, tačiau tam įtikinti Kinija nepateikia konkrečių šių pajėgų plėtros tikslų (nes tai, Kinijos supratimu, galėtų pažeisti jos branduolinio atgrasinimo patikimumą).

Pripažįstant, kad esminis Kinijos tikslas (jau du dešimtmečius) modernizuojant branduolines pajėgas yra antrojo branduolinio smūgio pajėgumo užtikrinimas, siekiant didesnio šių pajėgų mobilumo, trumpesnio raketų paleidimo laiko, geresnės valdymo kontrolės ir sustiprintos raketų paleidimo šachtų apsaugos, visgi galima bandyti išvelgti tam tikrus akivaizdesnius Kinijos atsako į JAV priešraketinių gynybos sistemų plėtrą elementus. Tokiais būtų galima laikyti branduolinio ginklo nešėjų sistemų, galinčių pasiekti kontinentines JAV, skaičiaus išaugimą, kuris teoriškai leidžia spręsti apie Kinijos pajėgumą prasiskverbti per JAV nacionalinę priešraketinės gynybos sistemą. Manytina, kad iki 2010 m. Kinija tapo pajėgi paleisti bent apie 30 tarpžemyninių balistinių raketų (apie 20 *DF-5A*, iki 10 *DF-31A*) ir apie 24 povandeninių raketnešių nešamas balistines raketas (*JL-2*), galinčias pasiekti visą kontinentinės JAV teritoriją.³⁵² Šis bendras apytikslis raketų skaičius teoriškai leidžia Kinijai prasiskverbti per JAV nacionalinę priešraketinės gynybos sistemą, kurios pagrindą sudaro 30 antžeminių ilgo nuotolio balistinių raketų perėmėjų. Tačiau Kinijos pajėgumas prasiskverbti per JAV priešraketinės gynybos sistemą tampa labai abejotinas: *pirma*, jei Kinijai tektų smogti atsakomąjį branduolinį smūgį prieš tai absorbavus JAV branduolinį ar konvencinį smūgį, nukreiptą greičiausiai prieš Kinijos nejudrias tarpžemynines balistines raketas (kurių yra apie 20), ir patyrus JAV kovos laivų atakas prieš Kinijos povandeninius raketnešius; *antra*, sunku įvertinti JAV jūrinių *Aegis* priešraketinių gynybos sistemų galimybes prieš ilgo nuotolio balistines raketas, tačiau, turint omenyje, kad šios sistemos tokias

---

³⁵² Skelbiama, kad Kinija turi iki 70 tarpžemyninių balistinių raketų galimai apginkluotų branduolinėmis kovinėmis galvutėmis, tačiau manoma, kad bent pusė nepajėgios pasiekti kontinentinės JAV (išskyrus Aliaską). Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010, 399-40; Žr. ir Hans M. Kristensen, Timothy Walton, „Intercontinental Ballistic Missiles: Overview.“ FAS, September 18, 2008. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/icbm/index.html>> [Žiūrėta 2011 02 27].

galimybes turi, jos taip pat galėtų prisidėti prie Kinijos balistinių raketų neutralizavimo. Į šiuos svarstymus neaiškumo įneša gana tikėtina galimybė, kad Kinija bent dalį savo balistinių raketų³⁵³ yra apginklavusi keliomis branduolinėmis kovinėmis galvutėmis, kurios padidina sėkmingo branduolinio Kinijos atsakomojo smūgio tikimybę – visgi ir ši prielaida, net jei ir teisinga, gali nepadidinti Kinijos sėkmingo atsako tikimybės: jeigu, kaip yra manoma, keletą kovinių galvučių neša povandeniniuose laivuose esančios balistinės raketos, tai Kinija gali ir neturėti galimybių jų paleisti jei JAV kovos laivai sunaikintų šiuos laivus. Kaip matyti, šie svarstymai yra teorinio pobūdžio, tačiau jie leidžia daryti pakankamai įtikinančią prielaidą, kad Kinija iki 2010 metų nesukūrė branduolinių pajėgų, galinčių užtikrinti patikimą atsakomąjį branduolinį smūgį, nukreiptą į JAV. Kita vertus, Kinija iki 2010 metų sukūrė branduolines pajėgas, kurios užtikrintų sėkmingą atsakomąjį branduolinį smūgį jei JAV nebūtų sukūrusi ir aktyvavusi priešraketinių gynybos sistemų. Tai verčia manyti, kad Kinija ypač tęs tarpžemyninių balistinių raketų, galinčių pasiekti visą kontinentinės JAV teritoriją, kūrimą ir aktyvavimą, taip pat (būtent) šio tipo raketose montuos po kelias branduolines kovines galvutes.³⁵⁴

4.4.2. Kinijos strateginių branduolinių ginklų doktrina: išsilaikiusi atsakomojo smūgio nuostata

Po Šaltojo karo vis daugiau Kinijos gynybos politikos ekspertų abejoja principine Kinijos nuostata niekada ir jokiais aplinkybėmis pirmai nesmogti branduolinio smūgio. Richardas D. Fisheris teigia, kad yra nemažai pagrindo tikėti jog Kinija specialiai siekia suteikti dviprasmybę nuostatai smogti

---

³⁵³ Gynybos analitikai remiasi prielaida, kad tai greičiausiai būtų balistinės raketos, esančios Kinijos povandeniniuose laivuose. Tokios prielaidos svarstytos dar pirmajame dešimtmetyje po Šaltojo karo. Žr. Alastair Iain Johnston, „Prospects for Chinese Nuclear Force Modernization: Limited Deterrence versus Multilateral Arms Control.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996, 563.

³⁵⁴ Nors nemaža dalis gynybos analitikų teigia, dažnai remdamiesi Kinijos spaudos pranešimais, kad keliomis branduolinėmis galvutėmis bus apginkluotos povandeniniuose laivuose esančios raketos JL-2, tačiau, turint omenyje, kad artimiausią dešimtmetį Kinija vienu metu jūroje bus pajėgi išlaikyti tik 2 povandeninius laivus, ginkluotus tokio tipo raketomis (dėl privalomos rotacijos taisyklių), tad tikėtina, kad Kinija padidins DF-31, DF-31A tarpžemyninių balistinių raketų skaičių ir pabandys (jei dar to neįgyvendino) sumontuoti kelias kovines galvutes šio tipo raketose.

branduolinį smūgį tik atsakant į tokį pat smūgį, norėdama atgrasinti JAV įsikišimą į jos ir Taivano karinį konfliktą.³⁵⁵ Markas Schneideris retoriškai klausia kaip galima paaiškinti pasikartojančius Kinijos kariškių grasinimus pirmiems panaudoti branduolinį ginklą prieš JAV Taivano konflikto atveju jei Kinija laikosi tik atsakomojo branduolinio smūgio doktrinos.³⁵⁶ JAV komisijos, vertinančios Kinijos karinę galią, ataskaitose Kongresui taip pat abejojama Kinijos atsakomojo branduolinio smūgio nuostata: pavyzdžiui 2008 metų ataskaitoje minima, kad Kinijos doktrininėje medžiagoje branduolinėms pajėgoms numatomos konvencinių smūgių į Kinijos branduolinį arsenalą atgrasinimo misijos.³⁵⁷ Šios abejonės nėra išskirtinis antrojo dešimtmečio po Šaltojo karo pabaigos bruožas: vidinės diskusijos tarp Kinijos kariškių dėl „minimalaus atgrasinimo“ doktrinos (nurodančios atsakomąjį smūgį tik į branduolinį smūgį) aktualumo prasidėjo greičiausiai dar Šaltojo karo pabaigoje, kai Kinijos politiniai lyderiai leido pradėti mąstyti savo kariškiams branduolinės doktrinos tema. Remdamiesi vidinėmis Kinijos kariškių diskusijomis dėl galiojančios „minimalaus atgrasinimo“ doktrinos aktualumo, nemažai Vakarų analitikų pradėjo ieškoti šios doktrinos kaitos ženklų. Pavyzdžiui Alastairas I. Johnstonas, rašęs 1995 m., tyrinėjo vidinius Kinijos debatus, diskutavusius dėl galimybės Kinijai pereiti prie „riboto atgrasinimo“ branduolinės doktrinos, kuri branduolinėms pajėgoms numatytų konvencinių, taktinių ir strateginių branduolinių atakų atgrasinimo vaidmenį.³⁵⁸ Richardas D. Fisheris, Markas Schneideris ir kiti tyrinėtojai, abejojantys Kinijos atsakomojo branduolinio smūgio doktrina, dažniausiai remiasi pavieniais atskirų Kinijos generolų ir ambasadorių pasisakymais, kurie, beje, vėliau oficialios Kinijos valdžios yra paneigiami. Atrodo, kad labiau pagrįstus Kinijos

---

³⁵⁵ Richard D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008, 77-78.

³⁵⁶ Mark Schneider, „The Nuclear Doctrine and Forces of the People's Republic of China.“ *Comparative Strategy*, 28(3), 2009, 247.

³⁵⁷ U.S. Department of Defense, „Military Power of the People's Republic of China 2008.“ Annual Report to Congress, 2008, 26. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

³⁵⁸ Žr. Alastair Iain Johnston, „Prospects for Chinese Nuclear Force Modernization: Limited Deterrence versus Multilateral Arms Control.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China's Military in Transition), 146, 1996, 554-555.

branduolinės doktrinos po Šaltojo karo nuostatų vertinimus teikia analitikai, teigiantys, kad galiojanti „minimalaus atgrasinimo“ doktrina sukelia nemažai nepasitenkinimo (didėjančios) dalies Kinijos kariškių gretose, kurie norėtų doktrinos pakeitimu kompensuoti konvencinį silpnumą prieš JAV.³⁵⁹ Tačiau Kinija neturėjo galimybių pakeisti atsakomojo smūgio doktrinos, nes turimi branduoliniai pajėgumai to dar neleidžia. Evan S.Medeiros teigimu, didžioji dalis Kinijos kariškių publikacijų branduolinės doktrinos tema nagrinėja branduolinių pajėgų „išlikimo“ po branduolinio smūgio klausimą – tai rodo, kad iki šiol „atsakomojo smūgio“ doktrinos nuostatos išlieka nekvestionuotinos. Visose Kinijos gynybos politikos Baltosiose knygos, išleistose po Šaltojo karo, pabrėžiama, kad Kinija laikosi „atsakomojo smūgio“ doktrinos, kuri išreiškia Kinijos įsipareigojimą niekada ir jokiais aplinkybėmis pirmai nesmogti branduoliniais ginklais. Kinijos akademikai, vertindami savo šalies branduolinės doktrinos būklę, taip pat įrodo, kad Kinija nepakeitė branduolinės doktrinos. Yao Yunzhu netgi teigia, kad konflikte su JAV dėl Taivano Kinija nenaudotų branduolinio ginklo, nes nėra pajėgi atlaikyti galimo branduolinio konflikto eskalavimo, kitaip tariant, Kinijai laimėti branduolinį konfliktą prieš JAV yra ne tas pats kaip atgrasinti JAV nuo branduolinio ginklo panaudojimo.³⁶⁰ RAND studijos apie Kinijos ginkluotąsias pajėgas autoriai teigia, kad Kinija, kai tik turės branduolinius pajėgumus, kurie leis planuoti branduolinį karą, „minimalaus atgrasinimo“ doktrina bus pakeista. Galima konstatuoti, kad per pirmuosius du dešimtmečius po Šaltojo karo Kinija tokių pajėgumų neįgijo, todėl rimčiau suabejoti „atsakomojo smūgio“ doktrina, net ir JAV karinės transformacijos kontekste, nėra rimtesnio pagrindo.

---

³⁵⁹ Žr. James C.Mulvenon, Andrew N.D.Yang (sud.), *The People's Liberation Army as Organization: Reference Volume v1.0*. RAND, 2002, 516; žr. Evan S.Medeiros, „Evolving Nuclear Doctrine.“ Kn. Paul J.Bolt, Albert S.Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006, 60.

³⁶⁰ Yao Yunzhu, „Chinese Nuclear Policy and the Future of Minimum Deterrence.“ Kn. Christopher C.Twomey (sud.), *Perspectives on Sino-American Strategic Nuclear Issues*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 119; žr. taip pat Jia Qingguo, „China's Nuclear Weapon Policy.“ Kn. Christopher C.Twomey (sud.), *Perspectives on Sino-American Strategic Nuclear Issues*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 89-91.

***

Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją analizė parodė, kad Kinija, kaip ir Rusija, nepajėgė laikotarpyje po Šaltojo karo iki 2010 m. transformuoti konvencinių pajėgų taip, kad jos įgytų puolimo pranašumą prieš kitų šalių konvencines pajėgas, o taip pat neekvojo pastangų ir lėšų bandydama kurti priešraketinės gynybos sistemas ir ilgo nuotolio tiksluosius konvencinius ginklus, galinčius suteikti puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Kita vertus, Kinija inicijavo išpūdingą konvencinių pajėgų modernizacijos programą po Šaltojo karo, kurios dėka įgijo grupę asimetrinių pajėgumų, turinčių potencialą neutralizuoti JAV transformacines „sistemų sistemas“ ir įprastinius JAV konvencinius pranašumus (t.y. moderniausius kovos lėktuvus, antvandeninius ir povandeninius laivus), ir padarė stiprią pažangą plėtodama savo transformacines „sistemų sistemas“. Be to, Kinijos konvencinių pajėgų panaudojimo doktrina įgavo puolamąjį charakterį. Vertinant puolimo-gynybos balanso teorijos požiūriu, Kinijos žingsniai modernizuojant konvencines pajėgas ir koreguojant šių pajėgų doktriną buvo logiški, nes tik tokiu būdu Kinija galėjo atsakyti į JAV įgytą puolimo pranašumą konvenciniame balanse, ir taip sumažinti grėsmę savo saugumui ir interesams Taivano atžvilgiu. Santykinai nuosaikią Kinijos branduolinių pajėgų modernizaciją ir vengimą koreguoti branduolinio ginklo panaudojimo doktriną iš dalies paaiškina JAV politika vengti agresyviai plėtoti priešraketinės gynybos pajėgumus, galinčius neutralizuoti ilgo nuotolio balistines raketas ginkluotas kovinėmis branduolinėmis galvutėmis, ir nedidelę pažangą kuriant ilgo nuotolio tiksluosius konvencinius ginklus. Kitaip tariant, Kinija, matydama, kad JAV agresyviai nesiekia įgyti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse, apsiribojo gana nuosaikia strateginių puolamųjų branduolinių ginklų modernizacijos programa. Kita vertus, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Kinija po Šaltojo karo vykdo intensyviausią pasaulyje trumpo ir vidutinio nuotolio balistinių raketų kūrimo

programą, kuri suteikia Kinijai galimybes neutralizuoti (arba atsverti) dalį JAV priešraketinės gynybos pajėgumų.

Rusijos ir Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją analizė parodė, kad Rusija ir Kinija jautriai reagavo į JAV įgytą konvencinį puolimo pranašumą ir atsivėrusias teorines galimybes JAV siekti branduolinio puolimo pranašumo. Toliau disertacijoje bus bandoma įvertinti kaip JAV karinė transformacija paveikė JAV saugumo politiką Rusijos ir Kinijos atžvilgiu, ir kaip Rusija ir Kinija reagavo į šią politiką.

5. JAV-RUSIJOS SAUGUMO POLITIKŲ SAŲVEIKA PO ŠALTOJO KARO

Siekiant įvertinti karinės transformacijos įtaką JAV saugumo politikos (ne) agresyvumui Rusijos atžvilgiu ir Rusijos atsaką į šią JAV politiką, analizuojami trijų politikų atvejai: branduolinio ginklo ir raketinių technologijų neplatavimo, NATO karinės transformacijos ir JAV bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis ir JAV paramos Gruzijai politikos. JAV saugumo politikos (ne) agresyvumas Rusijos atžvilgiu tiriamas vertinant ar JAV naudojo karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones (pvz., ar grasino karine jėga siekiant palankių Rusijos sprendimų, demonstravo karinę jėgą, tikslingai apginklavo savo sąjungininkus prieš Rusiją, žymiai stiprino karines bazes sąjunginių valstybių teritorijose, esančiose šalia ar besiribojančiomis su Rusijos teritorija). Vertinant Rusijos atsaką į JAV saugumo politiką, taip pat tiriama ar Rusija buvo linkusi naudoti ir naudojo įvardintas karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones.

5.1. Branduolinių ginklų ir balistinių raketų technologijų neplatavimo politika

Iš karto po Šaltojo karo pabaigos JAV buvo ypač suinteresuota bendradarbiavimu su Rusija branduolinių ginklų neplatavimo politikos srityje, nes žlugus Sovietų Sąjungai buvusioje šios valstybės teritorijoje šalia Rusijos branduolinėmis valstybėmis taip pat tapo Ukraina, Baltarusija ir Kazachstanas, kurių ambicijas galėjo padėti suvaldyti Rusija, taip pat JAV siekė, kad 1991 m. Sovietų Sąjungos prisiimti START sutarties įsipareigojimai būtų įgyvendinami, JAV taip pat nerimavo dėl Rusijos pajėgumo užtikrinti savo branduolinių pajėgų kontrolę ir užkirsti kelią masinio naikinimo ginklus kuriančių darbuotojų „nutekėjimui“ į šalis, siekiančias pasigaminti masinio naikinimo ginklus. Šios problemos buvo gana sėkmingai sprendžiamos, nes Rusija padėjo JAV įtikinti Ukrainą, Baltarusiją ir Kazachstaną 1992 m.

Lisabonoje prisijungti prie 1991 m. JAV ir SSRS pasirašytos START sutarties ir įsipareigoti ateityje atsisakyti branduolinių ginklų.³⁶¹ Rusija taip pat priėmė JAV teikiamą finansinę paramą, skirtą branduolinių ir cheminių ginklų naikinimui buvusiose SSRS šalyse (angl. *Cooperative Threat Reduction programa*, žinoma ir Nunn-Lugaro programos vardu) ir sutiko bendradarbiauti JAV inicijuotų Proliferacijos prevencijos ir Branduolinių miestų programų rėmuose.³⁶²

Visgi, nepaisant šio sėkmingo JAV ir Rusijos bendradarbiavimo, Rusijos bendradarbiavimas su Indija ir ypač Iranu branduolinių ir raketinių technologijų srityje tapo esmine JAV ir Rusijos konflikto linija masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų neplatinimo politikos srityje po Šaltojo karo. Ši JAV ir Rusijos konflikto linija ir leis ištirti ar JAV ir Rusija buvo linkusios taikyti agresyvios saugumo politikos elementus viena kitos atžvilgiu šioje srityje.

JAV didžiausią nerimą Rusijos ir Indijos bendradarbiavime kėlė pirmosios įsipareigojimas parduoti kriogeninius variklius ir jų technologijas Indijai. Kriogeninių variklių ir jų technologijų pardavimo sutartį pasirašė Glavkosmos ir Indijos kosmoso tyrimų organizacija (ISRO) 1991 m., t.y. dar tebeegzistuojant Sovietų Sąjungai. Subyrėjus SSRS ir itin trūkstant lėšų gynybos pramonei, Rusija buvo suinteresuota vykdyti SSRS ir Indijos susitarimą. JAV įsitikinimu, šis susitarimas skatino raketinių technologijų proliferaciją (pažeidė Raketinių technologijų kontrolės režimą (MTCR)), todėl ji siekė įtikinti Rusiją nutraukti šį susitarimą. To nepavykus padaryti, JAV

---

³⁶¹ James M. Goldgeier, Michael McFaul, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 2003, 41-51.

³⁶² Proliferacijos prevencijos programa (angl. *Proliferation Prevention*) buvo skirta užmegzti ir išplėsti JAV pramonės ir buvusių SSRS mokslininkų bendradarbiavimą, Branduolinių miestų programa (angl. *Nuclear cities*), kuria buvo siekiama sumažinti Rusijos „branduolinių miestų“ dydį ir padėti juose dirbusiems mokslininkams persikvalifikuoti. Kartu su šiomis JAV paramos buvusioms SSRS respublikoms programomis būtų galima išskirti ir užsimezgiusius ryšius tarp slaptų Rusijos ir JAV laboratorijų (specializavusių masinio naikinimo ginklų kūrime), kurių varomąją jėgą buvo abiejų šalių mokslininkų noras keistis informacija ir bendradarbiauti – JAV ir Rusijos vadovybės palaikė šiuos ryšius, ir tai taip pat prisidėjo prie masinio naikinimo ginklų neplatinimo politikos tikslų. Žr. Deborah Yarsike Ball, Theodore P. Gerber, „Russian Scientists and Rogue States: Does Western Assistance Reduce the Proliferation Threat?“ *International Security*, 29(4), Spring 2005, 56; Caitlin Talmadge, „Striking A Balance: The Lessons of U.S.-Russian Materials Security Cooperation.“ *Nonproliferation Review*, 12(1), March 2005, 1-35.

dvejiems metams sankcionavo abi susitarimą pasirašusias kompanijas (Glavkosmos ir ISRO), ir tuo pačiu metu Rusijai pasiūlė ekonomines paskatas, kuriomis JAV siūlė Rusijai užsidirbti keliant amerikiečių palydovus į kosmosą, jeigu Rusija atsisakys kontrakto su Indija.³⁶³ Ekonominės paskatos pasirodė efektyvios – Rusija atsisakė parduoti kriogeninius variklius ir jų technologijas Indijai.³⁶⁴ JAV taip pat kritikavo Rusijos-Indijos susitarimą, pagal kurį Rusija buvo įsipareigojusi (įsipareigojimas taip pat perimtas iš SSRS) pastatyti Indijai du 1000 megavatų galios lengvojo vandens branduolinius reaktorius Indijai – JAV manymu, Indija galėjo iš panaudoto branduolinio kuro išgauti plutonį, kurį galima panaudoti branduolinių ginklų gamyboje.³⁶⁵ JAV šiuo atveju nebandė kariniu spaudimu paveikti Rusijos sprendimo statyti Indijoje šiuos reaktorius³⁶⁶, kai Rusija atmetė diplomatinį JAV spaudimą, kuriuo buvo apeliuojama į Branduolinio ginklo neplatino sutarties pažeidimus.

Rusijos bendradarbiavimą su Iranu JAV vertino kaip keliantį žymiai didesnę grėsmę masinio naikinimo ginklų neplatino politikos tikslams nei Rusijos ir Indijos ryšiai (Iranas ir po Šaltojo karo išliko priešiška JAV valstybe, be to, neturėjo branduolinių ginklų skirtingai nei Indija). Rusija ir Iranas po Šaltojo karo ypač išplėtė bendradarbiavimą branduolinės energetikos srityje: 1992 ir 1995 m. pasirašytomis sutartimis su Iranu Rusija įsipareigojo pastatyti lengvojo vandens branduolinį reaktorių Bushehro atominėje elektrinėje ir 10 metų tiekti branduolinį kurą Bushehro atminei elektrinei. 1995 m. Rusijos atominės energetikos ministerija (MINATOM) su Iranu taip pat pasirašė ir slaptąjį protokolą, kuriame Rusija įsipareigojo pradėti derybas su Iranu dėl jo specialistų apmokymo branduolinės energetikos srityje, padėti išgauti uraną ir

---

³⁶³ James M. Goldgeier, Michael McFaul, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 2003, 162; Victor Mizin, „Russia’s Missile Industry and U.S. Nonproliferation Options.“ *The Nonproliferation Review*, Spring-Summer, 1998, 37.

³⁶⁴ 1992 m. JAV ir Rusijos prezidentai pasirašė susitarimą, kuriame JAV atvėrė galimybes Rusijai lengvatinėmis sąlygomis gauti užsakymus pakelti amerikietiškus palydovus į kosmosą. Žr. Office of the United States Trade Representative, „Guidelines for U.S. Implementation of the Agreement Between the U.S. and Russian Federation Government Regarding International Trade in Commercial Space Launch Services.“ <<http://www.islandone.org/Treaties/59FR11360.html>> [Žiūrėta 2011 07 02].

³⁶⁵ R. Adam Moody, „The Indian-Russian Light Water Reactor Deal.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1997, 112-114.

³⁶⁶ Iš dalies tai galėjo lemti ir Rusijos bei Indijos pasižadėjimas šiuos reaktorius leisti kontroliuoti TATENA organizacijai.

parduoti urano prisodrinimo įrenginius.³⁶⁷ JAV oficialiuose žvalgybiniuose vertinimuose buvo pripažįstama, kad atskiros Rusijos kompanijos padeda Iranui plėtoti balistinių raketų pajėgumus (pvz., Irano pažanga kuriant vidutinio nuotolio balistinę raketą *Shahab-3* siejama būtent su Rusijos kompanijų parama)³⁶⁸, nepaisant Rusijos prisijungimo prie MTCR režimo 1995 m.

JAV kritikos Rusijai objektais pirmiausiai tapo Rusija parama Iranui statant Bushehro atominę elektrinę ir atskirų Rusijos kompanijų veikla, remianti Irano pastangas kurti balistinių raketų technologijas. JAV nesiėmė jokių konkretesnių spaudimo priemonių, siekdama paveikti Rusijos ir Irano bendradarbiavimą Bushehro atominės elektrinės statyboje iš dalies dėl to, kad tiek Rusija, tiek ir Iranas įsipareigojo leisti šią atominę elektrinę inspektuoti TATENA organizacijai. Tuo tarpu Rusijos kompanijų parama Iranui plėtojant balistinių raketų pajėgumus privertė JAV taikyti spaudimą Rusijai, siekiant pakeisti šią situaciją. Šią problemą JAV ypač aktyviai bandė spręsti 1997-1998 m. laikotarpyje, siūlydama papildomas ekonomines paskatas ir grasindama panaikinti esamas ekonomines paskatas. Dar 1996 m. JAV ir Rusija pasirašė naują susitarimą, atveriantį kelią Rusijai daugiau užsidirbti keliant į kosmosą didesnę skaičių JAV palydovų³⁶⁹, tad 1997 m. JAV Rusijai siūlė dar padidinti JAV palydovų paleidžiamųjų skrydžių, naudojantis Rusijos paleidimo į kosmosą įrenginiais, skaičių jei Rusija nutrauktų savo paramą Iranui balistinių raketų technologijų kūrimo srityje. Rusijos prezidentas Jelcinas neigė JAV patikinimus, kad Rusija teikia vienokią ar kitokią paramą Iranui balistinių raketinių technologijų kūrimo srityje, todėl JAV grasino suspenduoti 1996 m.

---

³⁶⁷ Fred Wehling, „Russian Nuclear and Missile Exports to Iran.“ *The Nonproliferation Review*, Winter 1999, 134-136; Helen Belopolsky, *Russia and the Challengers: Russian Alignment With China, Iran, and Iraq in the Unipolar Era*. Basingtoke: Palgrave Macmillan, 2009, 103.

³⁶⁸ Žr. pavyzdžiui 1997 m. ir 2000 m. žvalgybinius vertinimus. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ 1 January Through 30 June 2000. <http://www.fas.org/irp/threat/bian_feb_2001.htm> [Žiūrėta 2011 07 02]; U.S. Department of Defense, „Proliferation: Threat and Reponse“ – 1997, U.S. Department of Defense, <http://www.fas.org/irp/threat/prolif97/toc.html>, [Žiūrėta 2011 07 02].

³⁶⁹ Šiame susitarime numatyta, kad Rusija galės atlikti iki 15 tokių palydovų paleidimo skrydžių iki 2000 m., o jeigu rinka išsiplės, tai Rusijos kvota galėtų būti padidinta iki 19 palydovų. Žr. The White House, „U.S.-Russia Commercial Space Launch Agreement.“ January 30, 1996. <<http://www.uni-koeln.de/jur-fak/instluft/proj2001/web-docs/russia-commercial.html>> [Žiūrėta 2011 07 02].

susitarimą dėl komercinių skrydžių į kosmosą, o taip pat netgi apriboti ir ekonominės paramos Rusijai teikimą.³⁷⁰ Visgi Clintono administracija vengė įtampos tarp JAV ir Rusijos eskalavimo, blokuodama JAV Kongreso bandymus sankcionuoti Rusiją, kurie, jos manymu, būtų tik pakenkę JAV neplatavimo politikos tikslams Rusijos atžvilgiu. Tokia Clintono administracijos pozicija iš dalies pasiteisino, nes Rusija 1997 m. pabaigoje inicijavo detalų tyrimą dėl JAV pateiktų įtarimų (13-os balistinių raketinių technologijų nutekėjimo į Irano atvejų), 1998 m. pradžioje sugriežtino branduolinių ginklų ir raketinių technologijų, taip pat dvigubo naudojimo technologijų eksporto kontrolę, o 1998 m. vasarą paskelbė 9 Rusijos kompanijas, įtariamą bendradarbiavimą su Iranu balistinių raketinių technologijų srityje.³⁷¹ Po šių Rusijos žingsnių JAV paskelbė sankcijas 7 iš 9 Rusijos įvardintų bendradarbiavusių su Iranu kompanijų. Be to, į viešumą iškilus slaptam MINATOM ir Irano protokolui, Rusija taip pat paskelbė nepadėsianti Iranui įsirengti urano sodrinimo įrenginių. Visgi Rusijos politinė vadovybė ir toliau nepajėgė užtikrinti efektyvios eksporto kontrolės, tad Rusijos kompanijos ir toliau teikė paramą Iranui balistinių raketų technologijų srityje.

Buvo galima tikėtis, kad Clintoną JAV prezidento poste pakeitęs Bushas jaunesnysis, žadėjęs „kietą realizmą“ santykiuose su Rusija³⁷², sugriežtins JAV politiką masinio naikinimo ginklų ir raketinių technologijų neplatavimo politikos srityje. JAV gynybos sekretorius Rumsfeldas ir jo pavaduotojas Wolfowitzas Rusiją laikė aktyvia platintoja, galinčia dėl finansinės naudos pardavinėti masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų technologijas kitoms šalims.³⁷³ Busho jaunesniojo administracija pirmiausiai stengėsi įtikinti Rusiją

---

³⁷⁰ Fred Wehling, „Russian Nuclear and Missile Exports to Iran.“ *The Nonproliferation Review*, Winter 1999, 142.

³⁷¹ Helen Belopolsky, *Russia and the Challengers: Russian Alignment With China, Iran, and Iraq in the Unipolar Era*. Basingtoke: Palgrave Macmillan, 2009, 109; Victor Mizin, „Russia’s Missile Industry and U.S. Nonproliferation Options.“ *The Nonproliferation Review*, Spring-Summer, 1998, 44.

³⁷² President G.W.Bush’s Speech at the Citadel. The Citadel, September 23, 1999. <http://www.citadel.edu/pao/addresses/pres_bush.html> [Žiūrėta 2010 10 15].

³⁷³ Be to, Rumsfeldas vadovavo 1998 m. Balistinių raketų grėsmę JAV vertinusiai komisijai, kuri Rusiją įvardino kaip valstybę, teikiančią reikšmingą pagalbą Iranui. James M.Goldgeier, Michael

nutraukti paramą Iranui statant Bushehro atominę elektrinę, juo labiau, kad ir naujasis Rusijos prezidentas Putinas norėjo (dar prieš 2001 m. rugsėjo 11 d.) išplėsti bendradarbiavimą su JAV branduolinės ginkluotės mažinimo ir kitose srityse. Optimizmo JAV teikė ir tai, jog Putinas atleido MINATOM vadovą Adamovą, kuris buvo laikomas sąlyginai nepaklusnia figūra Jelcinui, skatinusia Rusijos kompanijų bendradarbiavimą su Iranu. Busho jaunesniojo administracija tikėjosi, kad Putinas sustabdys bendradarbiavimą su Iranu branduolinės energetikos srityje mainais į tolesnę JAV paramą *Cooperative Threat Reduction* programos rėmuose ir galimybę perdirbti JAV panaudotą branduolinį kurą³⁷⁴, tačiau Rusijos tai nepaveikė ir ji žadėjo ne tik tęsti paramą Iranui, bet netgi greičiausiai padėti Iranui pastatyti daugiau atominių reaktorių. Be to, 2001 m. spalio 2 d. (po rugsėjo 11 d. įvykių) Rusija su Iranu taip pat pasirašė karinio bendradarbiavimo sutartį, o 2005 m. lapkritį Rusija taip pat sutiko parduoti Iranui priešlėktuvines gynybos sistemas *TOR-MI*³⁷⁵ – šie Rusijos-Irano susitarimai akivaizdžiai pažeidė Rusijos ir JAV 1995 m. slaptą susitarimą, kuriuo Rusija buvo įsipareigojusi po 2000 m. neparduoti jokios modernios konvencinės ginkluotės Iranui. Tokie Rusijos veiksmai atspindėjo itin skirtingus strateginius abiejų šalių interesus Vidurio Rytų regione, taip pat itin skirtingus požiūrius į masinio naikinimo ginklų neplatinimo politiką. Blanko teigimu, Rusija, skirtingai nei JAV, masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų neplatinimo politikos problemas vertina pagal jų keliamą grėsmę Rusijai ir Rusijos interesams, tačiau ne pagal tai, ar jas keliančios šalys yra demokratinės ar ne. Be to, Rusija žymiai didesne grėsme laiko vertikalią, o ne horizontalią proliferaciją; galų gale Rusija tokias šalis kaip Iraną ar Šiaurės Korėją, visų pirma, vertina kaip potencialias partneres, tačiau ne priešininkus.³⁷⁶ Stiprėjanti Putino antiamerikietiška retorika (ypač po Spalvotųjų revoliucijų Gruzijoje, Ukrainoje ir Kirgizijoje), minėti

---

McFaul, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 2003, 310.

³⁷⁴ Ten pat, 326.

³⁷⁵ Helen Belopolsky, *Russia and the Challengers: Russian Alignment With China, Iran, and Iraq in the Unipolar Era*. Basingtoke: Palgrave Macmillan, 2009, 110.

³⁷⁶ Stephen Blank, „Nonproliferation, Russian Style.“ *The Journal of International Security Affairs*, 19, Fall/Winter 2010 <<http://www.securityaffairs.org/issues/2010/19/blank.php>> [Žiūrėta 2011 07 27].

bendradarbiavimo su Iranu projektai ir skirtingas Rusijos požiūris į masinio naikinimo ginklų neplatavimo politikos problemas parodė, kad Busho jaunesniojo administracija negali tikėtis, jog ekonominių paskatų ir ekonominių sankcijų veiksnyms bus sėkmingas, siekiant nutraukti Rusijos ir Irano bendradarbiavimą branduolinės energetikos srityje – to nepavyko padaryti ir Clintonui, nors Jelcinas buvo žymiai „sukalbamesnis“ partneris nei Putinas.

2002-2003 m. laikotarpį galima vadinti lūžiniu: po šio laikotarpio JAV niekada rimtai nebesvarstė sankcijų Rusijai (kaip valstybei) paskelbimo galimybės dėl jos kompanijų paramos Iranui ir kitoms valstybėms masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų kūrimo srityje. Šis lūžis susijęs su pasikeitusiu Rusijos ir Irano bendradarbiavimu branduolinės energetikos srityje: esminis pasikeitimas įvyko dėl Rusijos pastangų teikti tik tokią paramą Iranui, kurios nebūtų įmanoma išnaudoti kuriant branduolinius ginklus. Tokia Rusijos politika, visų pirma, siejama su Irano 2002 m. pavišintais faktais apie vykdomas urano sodrinimo ir sunkiojo vandens gamybos įrenginių statybas. Šie pavišinti faktai paskatino Rusiją sudaryti su Iranu (2005 m.) susitarimą, kuriame Iranas įsipareigojo grąžinti Bushehro atominėje elektrinėje panaudotą branduolinį kurą Rusijai; Rusija taip pat aktyviai pasisakė dėl TATENA priežiūros baigiant įrengti Bushehro atominę elektrinę; be to, Rusija pasiūlė Iranui prisijungti prie Rusijoje įsteigto tarptautinio urano sodrinimo centro Angarske.³⁷⁷ Pozityvų JAV požiūrį į minėtus Rusijos veiksmus tiksliai atspindi tuometinės JAV valstybės sekretorės Rice pasisakymas (2005 m.), kuriame ji pabrėžė, kad esminę problemą kelia Irano galimybės ir pajėgumas išgauti iš panaudoto branduolinio kuro medžiagas, reikalingas branduolinių ginklų gamybai – Irano įsipareigojimas Rusijai perduoti panaudotą branduolinį kurą leidžia tikėtis, kad Iranas tokio pajėgumo neįgis.³⁷⁸ 2007 m. Rice taip pat išreiškė itin teigiamą Rusijos vaidmenį sprendžiant masinio naikinimo ginklų

³⁷⁷ Mary Beth Nikitin, „U.S.-Russian Civilian Nuclear Cooperation Agreement: Issues for Congress.“ CRS Report for Congress, January 11, 2011, 10. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL34655.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 27].

³⁷⁸ Secretary Condoleezza Rice, Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov. Moscow, October 15, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/55163.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].

neplatinimo politikos problemas su Iranu ir Šiaurės Korėja; savo ruožtu ir Rusijos užsienio reikalų ministras Lavrovas 2009 m. JAV ir Rusijos bendradarbiavimą šioje srityje įvertino kaip patį sėkmingiausią.³⁷⁹ Šią retoriką patvirtino Busho jaunesniojo, o vėliau ir Obamos administracijos teikimas Kongresui ratifikuoti Bendradarbiavimo su Rusija branduolinės energetikos srityje susitarimą (jo ratifikavimas buvo atidėtas tik dėl Rusijos-Gruzijos karo iki 2010 m.). Reikia atsižvelgti, kad Rusijos kompanijos ir Putino bei Medvedevo prezidentavimo laikotarpiais teikė paramą Iranui (ir kitoms valstybėms) balistinių raketinių technologijų srityje, tačiau JAV dėl to sankcionavo konkrečias Rusijos kompanijas. Dėl tokių Rusijos kompanijų veiksmų JAV oficialiai nespaudė Rusijos, negrasino ekonominėmis sankcijomis ir nenaudojo jokių karinio spaudimo priemonių.

JAV politika, kuria buvo bandoma apriboti Rusijos bendradarbiavimą su Indija ir Iranu branduolinės energetikos ir raketinių technologijų srityje, parodė, kad JAV vengė stipriau spausti (ir juo labiau naudoti karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones prieš) Rusiją ir naudojo išimtinai tik ekonominių sankcijų ir paskatų politiką, kuri po 2002 m. pradėta taikyti tik prieš atskiras Rusijos kompanijas. Rusijos reakcijos į šią JAV politiką analizė parodė, kad teigiamai reaguojama į JAV reikalavimus buvo tik tuomet, kai tai nežeidė Rusijos interesų palaikyti gerus santykius su Indija ir Iranu, ir kai tai taip pat padėdavo išlaikyti gerus santykius su pačiomis JAV.

---

³⁷⁹ Secretary Condoleezza Rice, Press Roundtable in Moscow. Moscow, May 15, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/may/84922.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10]; Secretary of State Hillary Rodham Clinton, Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov After Their Meeting. Washington D.C., May 7, 2009. <<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/05/123073.htm#>> [Žiūrėta 2011 02 10].

5.2. NATO karinės transformacijos ir bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis politika

5.2.1. JAV karinės iniciatyvos NATO formate ir su naujosiomis NATO narėmis

Atsižvelgiant į išskirtas karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones pagal kurių taikymą vertinamas JAV saugumo politikos (ne) agresyvumas Rusijos atžvilgiu, šioje dalyje siekiama įvertinti: ar JAV NATO karinę transformaciją inicijavo siekdama įgyti galingą karinio grasinimo ir karinės jėgos demonstravimo instrumentą, kurį būtų galima taikyti prieš Rusiją, ar JAV vykdė politiką, kuria buvo siekiama dislokuoti branduolinius ginklus ir didelį konvencinių pajėgų kiekį naujųjų NATO narių, besiribojančių ar esančių šalių Rusijos, teritorijoje, ar JAV priešraketinės gynybos iniciatyvos, vykdytos bendradarbiaujant su naujosiomis NATO narėmis, buvo pradėtos vykdyti siekiant grasinti ar įgyti galimybę grasinti Rusijai, ar demonstruoti karinę galią prieš Rusiją.

Pasibaigus Šaltajam karui JAV siekė aktyviai bendradarbiauti su Rusija, įtraukiant pastarąją valstybę į saugumo klausimų Europoje sprendimą. Kaip žinia, po SSRS žlugimo NATO nusprendė aktyviai veikti siekiant užkirsti kelią konfliktams laisvoje, tačiau nestabilioje naujoje Europoje. Rusija buvo vertinama kaip partnerė galinti prisidėti prie tokių konfliktų sprendimų, nepaisant Rusijos ir JAV požiūrių į NATO plėtrą ir konflikto Jugoslavijoje sprendimą skirtumą. Pavyzdžiui Clintono administracija aktyviai stengėsi įtraukti Rusiją į taikos palaikymo operacijas Bosnijoje ir Kosove, o tai stiprino JAV ir Rusijos, Rusijos ir NATO tarpusavio pasitikėjimą.³⁸⁰ Savo ruožtu prasta Rusijos ginkluotųjų pajėgų būklė ir iš principo taikios Rusijos intencijos NATO atžvilgiu nesuteikė rimto pagrindo JAV ir NATO svarstyti galimybę pradėti planuoti ir vykdyti antirusišką politiką.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad NATO karinės transformacijos priežastimi negalėjo tapti būtinybė rengtis gynybai prieš potencialią Rusijos

---

³⁸⁰ Ivo H. Daalder, „The United States and Europe: From Primacy to Partnership?“ The Brookings Institution, June 11, 2001, 12. <<http://www.brookings.edu/views/articles/daalder/useuropechapter.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 25].

agresiją ar juo labiau (įsivaizduojamas) JAV interesas stiprinti Aljansą siekiant jį panaudoti kaip karinio spaudimo prieš Rusiją instrumentą. NATO karinę transformaciją iš esmės lėmė būtinybė prisitaikyti prie naujos saugumo aplinkos ir joje gimstančių saugumo iššūkių. Pirmąjį dešimtmetį NATO buvo priversta rūpintis taikos ir saugumo užtikrinimu buvusios Jugoslavijos teritorijoje. JAV nebuvo visiškai patenkinta NATO pajėgumu efektyviai vykdyti karines operacijas už Aljanso ribų. Tuometinis JAV gynybos sekretorius Cohenas, kritikuodamas NATO karinių pajėgų pasirengimą tokioms karinėms operacijoms, teigė, kad „[...] išlaikyti pajėgas, skirtas apsiginti nuo Varšuvos pakto agresijos, ar atlikti tik paviršinius pakeitimus būtų akivaizdus pareigos mūsų kariams, tautoms, Aljansui ir mūsų ateičiai nepaisymas.“³⁸¹ Ši kritika buvo skirta Europos valstybėms, tad 1999 m. NATO viršūnių susitikime Vašingtone Aljansas priėmė Gynybinių pajėgumų iniciatyvą, kuri turėjo padėti sumažinti atotrūkį tarp JAV ir Europos valstybių karinių pajėgų gebėjimo vykdyti karines operacijas už Aljanso ribų.³⁸² Visgi šios iniciatyvos įgyvendinti sėkmingai nepavyko, todėl JAV, po rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių siekusiai efektyviai ir greitai surengti karinę operaciją Afganistane prieš Talibano režimą ir Al-Qaeda teroristinę grupuotę, vengė iš pradžių labiau įtraukti europines NATO valstybes į tokios operacijos įgyvendinimą.³⁸³ Kita vertus, tai dar labiau paskatino JAV siekti esminės NATO karinės transformacijos, po kurios NATO taptų kariniu aljansu, galinčiu efektyviai vykdyti įvairaus pobūdžio karines operacijas toli už euroatlantinės erdvės ribų. Atsižvelgiant į tai, 2002 m. NATO viršūnių susitikime JAV pasiekė, kad būtų priimtas sprendimas dėl NATO Greito Reagavimo pajėgų sukūrimo (NRF): deklaruotas siekis iki 2006 m. parengti 20000 karių dydžio bendras technologiškai pažangias sausumos, jūrų ir oro pajėgas, kurias į

---

³⁸¹ Remarks as Prepared for Secretary of Defense William S.Cohen, Conference on Transforming NATO's Defense Capabilities. Norfolk, Virginia, November 13, 1998. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=800>> [Žiūrėta 2011 01 15].

³⁸² Gynybinių pajėgumų iniciatyva numatė sustiprinti Aljanso tokius pajėgumus: dislokavimo ir mobilumo; gebėjimo išlaikyti pajėgas operacijose ir logistinius; išgyvenimo; kariavimo; vadovavimo ir kontrolės, informacinių sistemų.

³⁸³ Richard E.Rupp, *NATO After 9/11: An Alliance in Continuing Decline*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, 100-101.

operacinius rajonus būtų galima išsiųsti per 1 mėnesį laiko.³⁸⁴ Prahoje taip pat buvo susitarta pertvarkyti NATO karinio vadovavimo struktūrą, kuri padėtų NATO efektyviau planuoti ir vykdyti karines operacijas už Aljanso ribų bei toliau transformuoti karines NATO pajėgas. JAV siekis gauti patikimos ir pakankamos karinės paramos vykdant karines operacijas Afganistane, Irake atsispindėjo ir iškeltoje globalių NATO partnerysčių idėjoje, propagavusioje aktyvius (karinius) ryšius su tokiomis valstybėmis kaip Australija, Japonija, Naujaja Zelandija, Pietų Korėja ir kt., t.y. šalimis, jau reikšmingai prisidedančiomis prie JAV vadovaujamų karinių operacijų.³⁸⁵ NATO karinės transformacijos inicijavimas Prahoje sutapo su didžiausia NATO plėtra, apėmusia ir tris Baltijos valstybes, buvusias SSRS respublikas, todėl JAV siekė įtikinti Rusiją, kad šie procesai nėra nukreipti prieš ją. Esminiu tokios politikos elementu tapo bandymas sustiprinti NATO ir Rusijos santykius, suteikiant Rusijai naują bendradarbiavimo formatą (NATO-Rusijos Tarybą), kuriame NATO valstybės su Rusija diskutavo be iš anksto suderintos nuomonės, o gilesnėms diskusijoms buvo sukurta daugiau nei dešimt specifinių darbo grupių. Vienoje iš tokių grupių (Aukšto lygio darbo grupė gynybos reformai ir bendradarbiavimui) NATO ir Rusija keitėsi informacija, susijusia tiek su NATO karine transformacija, tiek su Rusijos karinės reformos eiga.³⁸⁶ NATO ir Rusijos Tarybos formate taip pat buvo sukurtas NATO narių ir Rusijos kariškių bendradarbiavimo formatas, kurio pagalba abi pusės galėjo diskutuoti specifiniais kariniais klausimais, ir tokiu būdu sklaidyti abipusius įtarimus dėl inicijuojamų ir vykdomų karinių programų.

Įvertinti ar JAV vykdė branduolinių ginklų ir didelių konvencinių pajėgų dislokavimo naujųjų NATO narių teritorijoje politiką galima ištyrus

---

³⁸⁴ Lieutenant Colonel Raymond A. Millen, „Reconfiguring NATO for Future Security Challenges.“ *Comparative Strategy*, 23, 2004, 131-132.

³⁸⁵ Ivo Daalder, James Goldgeier, „Global NATO.“ *Foreign Affairs*, September/October 2006, 105-115.

³⁸⁶ Žr. pvz. NATO ir Rusijos Aukšto lygio darbo grupės gynybos reformai ir bendradarbiavimui Vilniuje 2007 m. vasario mėnesį susitikimo apibendrinimą, kuriame akcentuojamos NATO ir Rusijos diskusijos NATO transformacijos ir Rusijos karinės reformos klausimais. NATO, High-level talks focus on Enhancing NATO-Russia defence cooperation. February 28, 2007. <http://www.nato.int/cps/en/SID-E8422BCB-C655FD1A/natolive/news_7539.htm> [Žiūrėta 2011 07 20].

JAV karinių bazių Europoje pertvarkos politiką. Busho jaunesniojo administracija dar iki rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių buvo pasiryžusi peržiūrėti JAV karinių bazių išsidėstymą pasaulyje ir jų tolesnį poreikį, o rugsėjo 11 d. įvykiai tik patvirtino tokios iniciatyvos būtinybę. Pasaulinio karinių bazių tinklo peržiūros iniciatyva buvo grindžiama poreikiu atsisakyti dalies nereikalingų karinių bazių, įsteigtų vykdant Sovietų Sąjungos sulaikymo doktriną, ir pertvarkyti kai kurias kitas karines bazines, jas labiau pritaikant kovai su naujomis grėsmėmis.³⁸⁷ JAV siekė pertvarkyti karinių bazių tinklą tokiu būdu, kad sumažėtų priklausomybė nuo didelių karinių bazių (kuriuose nuolat dislokuotos didelės pajėgos, o taip pat yra apgyvendintos karių šeimos) ir išaugtų vadinamų priešakinės gynybos bazių (angl. *Forward Operating Bases*) skaičius, kuriose būtų dislokuotos nedidelės sausumos pajėgos, tačiau pajėgios pradėti karines operacijas iki sulaukiant karinių oro ir jūrų pajėgų pastiprinimo.³⁸⁸ Karinių bazių pertvarkos reforma numatė grąžinti apie 70000 JAV karių iš karinių bazių Europoje ir šiaurės rytų Azijoje į JAV ir panaikinti apie 300 karinių bazių ir kitų karinių atramos taškų.³⁸⁹ Europoje esančių karių skaičių JAV planavo sumažinti apie 40000, paliekant apie 60000-70000 karių Europoje esančiose karinėse bazėse. Nepaisant bendro karinių bazių ir karių skaičiaus mažinimo, JAV siekė įsteigti priešakinės gynybos bazines centrinėje ir/ar pietrytinėje Europoje, iš kurių būtų galima efektyviau transportuoti karines pajėgas į karinių operacijų regionus Afganistane, Irake (ir kitus potencialius konfliktų židinius Vidurio Rytų ir Centrinės Azijos regionuose), ir kuriose JAV pajėgos galėtų rengtis karinėms operacijoms. Tokio tipo karines bazines JAV nusprendė įsteigti Rumunijoje ir Bulgarijoje, pasirašydama susitarimus su šiomis šalimis 2005 m. pabaigoje-2006 m. pirmoje pusėje: JAV ir Rumunija bei JAV ir Bulgarija susitarė, kad JAV galės dislokuoti jų teritorijoje iki 2500 karių (90 dienų laikotarpyje dėl pajėgų rotacijos numatyta,

---

³⁸⁷ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ September 30, 2001, 25. <<http://www.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10].

³⁸⁸ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 6, 2006, 41. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/QDR20060203.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10].

³⁸⁹ Robert D.Critchlow, „U.S. Military Overseas Basing: New Developments and Oversight Issues for Congress.“ CRS Report for Congress, October 31, 2005, CRS-2. <<http://www.fas.org/spp/crs/natsec/RL33148.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].

kad JAV pajėgų dydis gali pasiekti 5000 karių per abi šalis) numatytose Rumunijos ir Bulgarijos karinėse bazėse.³⁹⁰ Susitarimas su Rumunija JAV taip pat suteikė teisę dislokuoti apie 100 karių Michailo Kogalniceanu oro pajėgų bazėje.³⁹¹ Kartu šiuose susitarimuose numatyta, kad JAV karinės pajėgos (2500 karių) nebus nuolatinei dislokuotos Rumunijos ir Bulgarijos karinėse bazėse; dislokacijos laikas greičiausiai bus apie kelis mėnesius per metus. Realesni JAV planai nurodo, kad ateityje greičiausiai bus dislokuota visa brigada (apie 3500 karių) Rumunijoje ir Bulgarijoje, kuri rotuos kas šeši mėnesiai, tačiau iki 2010 m. (nagrinėjamo laikotarpio pabaigos) JAV nedislokavo didesnio kiekio karių tiek Rumunijoje, tiek Bulgarijoje dėl operacijų Irake ir ypač Afganistane intensyvumo.³⁹²

JAV karinių bazių pertvarkos Europoje ir priešakinių gynybos bazių kūrimo Rumunijoje ir Bulgarijoje politika rodo, kad šios minėtos pertvarkos tikslais tikrai nebuvo siekis sukurti karinio spaudimo Rusijai ar karinės jėgos demonstravimo prieš šią valstybę instrumentus. Busho jaunesniojo administracijos vykdyta karinių bazių pertvarka kaip tik susilaukė kritikos dėl jos orientacijos į situacinę operacinę tikslumą, o ne siekį ginti esminius nacionalinius JAV interesus.³⁹³ JAV aktyviai naudojosi Rumunijos ir Bulgarijos karinėmis bazėmis dar Irako karo pradžioje (kai Bulgarija ir Rumunija dar nebuvo NATO narės) ir vėliau – rengiant karius karinėms operacijoms Irake ir Afganistane, tad natūralus JAV interesas buvo užsitikrinti nuolatinę prieigą prie šių šalių karinių bazių. Be to, JAV stengėsi įtikinti Rusiją, kad jos vykdoma karinių bazių Europoje pertvarka jokiu būdu nėra

---

³⁹⁰ Rumunijos karinio rengimo bazės: Cincu, Smardan ir Babadag; ir Michail Kogalniceanu oro pajėgų bazė; Bulgarijos Bezmero ir Ignatievo oro pajėgų bazės, Novo Selo karinio rengimo bazė bei Aytos logistikos centras. Žr. Dorinel Moldovan, Plamen Pantev, Matthew Rhodes, „Joint Task Force East and Shared Military Basing in Romania and Bulgaria.“ George Marshall European Center for Security Studies, Occasional Paper 21, August 2009, 15. <http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/JTFE_Romania_Bulgaria.pdf> [Žiūrėta 2011 07 27].

³⁹¹ Zdzislaw Lochowski, „Foreign Military Bases in Eurasia.“ Sipri Policy Paper 18, June 2007, 25-27. <<http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP18.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 27].

³⁹² Pavyzdžiui 2008 m. pradžioje Bulgarijoje buvo 16 JAV karių, o Rumunijoje 22 JAV kariai. Žr. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2008*. London: Taylor & Francis, 2008, 40.

³⁹³ Zdzislaw Lochowski, „Foreign Military Bases in Eurasia.“ Sipri Policy Paper 18, June 2007, 17. <<http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP18.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 27].

nukreipta prieš ją.³⁹⁴ Teigti, kad potencialus JAV karių skaičius Rumunijoje ir Bulgarijoje (5000) gali kelti grėsmę Rusijai yra absurdiška, turint omenyje Rusijos ginkluotųjų pajėgų kiekį ir pagerėjusį Rusijos pajėgų kovinį pasirengimą. Įvertinti JAV susitarimus su Rumunija ir Bulgarija kaip pažeidžiančius NATO ir Rusijos 1997 m. susitarimą, uždraudusį NATO nuolat dislokuoti žymias (skaitlingas) kovines pajėgas naujosiose NATO narėse, taip pat nėra rimto pagrindo: *pirma*, NATO ir Rusija iki šiol taip ir nesusitarė koks pajėgų kiekis laikytinas žymiu (angl. *substantial combat forces*); *antra*, JAV ir Rumunijos, JAV-Bulgarijos susitarimai nenurodo, kad JAV pajėgos bus *nuolatinių* dislokuojamos Rumunijoje ir Bulgarijoje. Tai akivaizdžiai rodo, kad JAV nepažeidė NATO ir Rusijos 1997 m. susitarimo, o JAV karinių bazių pertvarkos idėja ir politika įrodo, kad jos varomoji jėga tikrai nebuvo siekis įtvirtinti karinį dominavimą prieš Rusiją.

JAV priešraketinės gynybos iniciatyvos, vykdytos bendradarbiaujant su naujosiomis NATO narėmis – paskutinis aspektas, kuris analizuojamas vertinant JAV saugumo politikos NATO ir bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis formatuose (ne) agresyvumą Rusijos atžvilgiu.

Dar Clintono prezidentavimo laikotarpyje JAV buvo arti sprendimo dislokuoti apribotą nacionalinę priešraketinės gynybos sistemą (dėl to Clintono administracija vedė derybas su Rusijos prezidentu Jelcinu, siekdama susitarti su Rusija dėl 1972 m. ABM sutarties keitimo), norėdama apsisaugoti nuo galimų Šiaurės Korėjos ir kitų nedraugiškų valstybių smūgių ilgo nuotolio raketomis. Dėl to Clintono administracija buvo sulaukusi stiprios kritikos iš nemažos dalies europinių NATO valstybių.³⁹⁵ Busho jaunesniojo administracija globalios priešraketinės gynybos kūrimą apibrėžė kaip vieną svarbiausių savo saugumo politikos darbotvarkės tikslų, tad 2002 m. oficialiai pasitraukė iš 1972 m. ABM sutarties ir pradėjo aktyviai rengtis pirmųjų globalios priešraketinės gynybos elementų dislokavimui JAV teritorijoje. Busho jaunesniojo administracijai priėmus sprendimą dalį globalios

---

³⁹⁴ Ten pat, 12.

³⁹⁵ James Fergusson, „NATO, Europe and Theatre Missile Defence.“ *Canadian Military Journal*, Spring 2002, 49.

priešraketinės gynybos elementų dislokuoti Europoje, JAV jau apie 2002-2003 m. pradėjo neformaliai konsultuotis su atskiromis Vidurio ir Rytų Europos šalimis (NATO narėmis) dėl tokių elementų įkurdinimo jų šalyse. Pasirinkimą dislokuoti priešraketinės gynybos elementus būtent Vidurio ir Rytų Europos šalyse JAV motyvavo dviem pagrindiniais argumentais: pirma, tokia elementų dislokacijos geografinė parinktis leistų apginti didesnę dalį Europos nuo ilgo nuotolio balistinių raketų; antra, tai būtų papildomas gynybos ruožas, ginant JAV teritoriją nuo ilgo nuotolio balistinių raketų.³⁹⁶ 2007 m. JAV pradėjo derybas su Čekija ir Lenkija dėl tokių elementų dislokavimo jų teritorijose, o 2008 m. pasiekė susitarimus su šiomis šalimis, kuriuose numatyta dislokuoti radarą (X-Band tipo) Čekijoje ir antžeminę raketų perėmėjų sistemą Lenkijoje (talpinančią iki 10 ilgo nuotolio raketų perėmėjų) iki 2013 m. Šiuos Busho jaunesniojo administracijos planus pakeitė Obamos administracija. Prezidento Obamos iniciatyva 2009 m. kovo mėnesį pradėta priešraketinės gynybos politikos peržiūra privertė JAV konstatuoti, kad Irano trumpo ir vidutinio nuotolio raketų grėsmė JAV pajėgoms Europoje ir Vidurio Rytuose, taip pat JAV sąjungininkams Europoje auga ypatingai sparčiai, dėl to būtina greičiau ir lanksčiau reaguoti į šią grėsmę.³⁹⁷ Tad JAV paskelbė atsisakanti ankstesnio priešraketinės gynybos plano Europoje ir patvirtino naują keturių žingsnių planą, kuris numatė tik apie 2015-2020 m. dislokuoti Europoje antžeminius PRG elementus (patobulintas *SM-3* raketos perėmėjas), o iki 2011 m. sąjungininkių Europoje apsaugą nuo trumpo ir vidutinio nuotolio balistinių raketų užtikrinti dislokuojant *Aegis* kovos laivus, turinčius *Aegis* priešraketinę gynybos sistemą. Šis planas numatė, kad tik apie 2018-2020 m. Europoje bus dislokuotos pažangios raketos perėmėjos (*SM-3 Block IIB*), pajėgios numušti ilgo nuotolio tarpžemynines balistines raketas. Dėl priešraketinės gynybos

---

³⁹⁶ Jürgen Altmann, Götz Neuneck, „US Missile Defense Plans in Europe: Implications for Russia and Europe.“ INESAP, 2007. <<http://inesap.org/node/95>> [Žiūrėta 2011 07 27].

³⁹⁷ The White House, Office of the Press Secretary, „A „Phased, Adaptive Approach“ for Missile Defense in Europe.“ Fact Sheet on U.S. Missile Defense Policy, September 17, 2009. <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/FACT-SHEET-US-Missile-Defense-Policy-A-Phased-Adaptive-Approach-for-Missile-Defense-in-Europe/> [Žiūrėta 2011 07 02]; U.S. Department of Defense, „Ballistic Missile Defense Review Report.“ February 2010, iii, 3. <http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf> [Žiūrėta 2011 07 02].

plano pasikeitimo JAV buvo priversta pakoreguoti ir būsima geografine PRG elementu Europoje lokacija: JAV 2009-2010 m. susitarė su Lenkija ir Rumunija, kad būtent šiose šalyse pažangios raketos perėmėjos bus dislokuotos 2015-2020 m. laikotarpyje.

Galima būtų išskirti kelis pagrindinius argumentus, leidžiančius pagrįsti, kad JAV priešraketinės gynybos planai Europoje ir bandymas juos įgyvendinti bendradarbiaujant su naujosiomis NATO narėmis, negali būti vertinamas kaip JAV siekis ir politika stiprinti savo karinį dominavimą prieš Rusiją.

Pirma, Busho jaunesniojo ir Obamos administracijos palaikė aktyvų komunikacinį kanalą su Rusija, nuolat informuodamos ją apie JAV priešraketinės gynybos planus ir šių planų paskirtį. Gordono teigimu, Europos šalims netgi buvo susidaręs įspūdis, kad Rusija dažniau informuojama apie JAV priešraketinės gynybos planus nei JAV sąjungininkės Europoje.³⁹⁸ JAV apsisprendus dislokuoti priešraketinės gynybos elementus Čekijoje ir Lenkijoje, Busho jaunesniojo administracija dar labiau suaktyvino pastangas informuoti Rusiją ir išsklaidyti jos nerimą dėl JAV planų Europoje. 2007 m. JAV ir Rusijos susitarimas nuolat (2 kartus per metus) rengti 2+2 susitikimus (abiejų šalių užsienio ir gynybos reikalų ministrų susitikimus) suteikė naujas galimybes JAV informuoti ir įtikinti Rusiją savo priešraketinės gynybos planų Europoje paskirtimi.³⁹⁹ Tuometinė JAV valstybės sekretorė Rice teigė, kad ji tikisi, jog įmanoma priversti Rusiją patikėti, kad JAV priešraketinės gynybos sistema nėra anti-rusiška. Kita vertus, Rice pripažino, kad Rusijai greičiausiai didžiausią nerimą kelia JAV priešraketinės gynybos sistemos potenciali plėtra ateityje, t.y. ar ji netaps savo užmoju panaši į JAV prezidento Reagano

---

³⁹⁸ Philip H. Gordon, „Bush, Missile Defence and the Atlantic Alliance.“ *Survival*, 43(1), Spring 2001, 22.

³⁹⁹ Manytina, kad didžia dalimi JAV ir Rusijos susitarimas rengti tokio tipo susitikimus buvo sąlygotas būtinybės bandyti spręsti būtent abiejų valstybių nesutarimus priešraketinės gynybos srityje. Rusijos užsienio reikalų ministro Lavrovo teigimu, tokiu susitikimų formatu tikėtasi kartu rengti ir įgyvendinti iniciatyvas *strateginio stabilumo* srityje. Žr. Secretary Condoleezza Rice, Remarks With U.S. Defense Secretary Robert Gates, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and Defense Minister Anatoliy Serdyukov After 2+2 Meetings. Moscow, October 12, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/10/93511.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].

Strateginės gynybos iniciatyvą, tačiau, Rice tvirtinimu, JAV tokių siekių neturi.⁴⁰⁰

Antra, JAV viso laikotarpio po Šaltojo karo metu rodė iniciatyvą bendradarbiauti su Rusija priešraketinės gynybos srityje, vykdant bendrus projektus. Clintono prezidentavimo laikotarpyje JAV ir Rusija pasirašė du tokio pobūdžio bendradarbiavimo susitarimus: 1997 m. JAV ir Rusija susitarė sukurti bendrą palydovinę informacijos apie tarpžemyninių balistinių raketų skrydžius rinkimo sistemą (RAMOS), o 2000 m. pasiekė susitarimą įkurti Jungtinį keitimosi informacija apie balistinių raketų skrydžius centrą (JDEC).⁴⁰¹ Šių projektų įgyvendinimas nebuvo sėkmingas, tačiau dėl projektų nesėkmės buvo kaltos abi šalys. Clintonas ir Jelcinas taip pat buvo sutarę organizuoti bendras teatrinės priešraketinės gynybos pratybas, kuriose JAV ir Rusijos pajėgos mokintųsi kartu gintis prieš trumpo ir vidutinio nuotolio balistines raketas: šis susitarimas buvo sėkmingai įgyvendinamas. Busho jaunesniojo prezidentavimo metu 2007 m. JAV taip pat siūlė Rusijai bendradarbiauti priešraketinės gynybos srityje, bandydama išsklaidyti pastarosios įtarimus, kad ši europinė globalios priešraketinės gynybos sistemos dalis nukreipta būtent prieš ją: tikėtina, kad JAV buvo pasiūliusi bendradarbiauti plėtojant bendras priešraketinės gynybos technologijas, keistis žvalgybine informacija ir užtikrinti Rusijos atstovų prieigą prie JAV PRG elementų Europoje (leidžiant vykdyti kažkokio pobūdžio inspekcijas).⁴⁰² Obamos administracija dar šiek tiek palankiau žvelgė į bendradarbiavimą su

---

⁴⁰⁰ Secretary Condoleezza Rice, Press Roundtable in Moscow. Moscow, May 15, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/may/84922.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].

⁴⁰¹ RAMOS (angl. *Russian-American Observation Satellite system*) pradiniam projekte (1997 m.) buvo susitarta, kad JAV ir Rusija į kosmosą paleis po vieną palydovą stebėti tarpžemyninių balistinių raketų skrydžių, ir keisis informacija, surinkta šių palydovų; vėliau JAV porą kartų keitė šio projekto sumanymą: paskutinėje projekto versijoje (2000 m.) JAV siūlė Rusijai parengti ir į kosmosą paleisti abu palydovus, o, tuo tarpu, JAV būtų gaminusi stebėjimo jutiklius, kurie būtų įmontuojami Rusijos pagamintuose palydovuose. JDEC (angl. *Joint Data Exchange Center*) projekte buvo numatyta Maskvoje įkurti Jungtinį centrą, kurio pagalba abi šalys keistųsi apie užfiksuotus balistinių raketų skrydžius. Šis projektas būtų įgalinęs keistis informacija, surinkta abiejų šalių palydovinių stebėjimo pajėgumų pagalba, o ne tik dviejų palydovų. Žr. Victoria Samson, „Prospects for Russian-American Missile Defense Cooperation: Lessons from RAMOS and JDEC.“ <<http://www.cdi.org/pdfs/SamsonLessonsFromRAMOS.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 05].

⁴⁰² Thom Shanker, „Pentagon Invites Kremlin to Link Missile Systems.“ *The New York Times*, April 21, 2007. <<http://www.nytimes.com/2007/04/21/world/europe/21missile.html>> [Žiūrėta 2011 07 28].

Rusija. Pasak valstybės sekretorės Hillary Clinton, būtų „idealu [...] bendradarbiauti kartu su Rusija priešraketinės gynybos srityje“ ir „turėti jungtinę priešraketinės gynybos programą su Rusija“.⁴⁰³

Trečiuoju argumentu galima būtų laikyti JAV siekį skatinti NATO užmegzti bendradarbiavimą su Rusija priešraketinės gynybos srityje. NATO ir Rusijos santykius apibrėžusiuose dokumentuose (1997, 2002) buvo numatyta plėsti bendradarbiavimą šioje srityje – akivaizdu, kad tokio bendradarbiavimo plėtra (konsultacijos, pratybos) buvo įmanoma tik aktyviau dalyvaujant JAV. Negalima išvelgti jokių JAV veiksmų, kuriais ji būtų stabdžiusi (iš principo) NATO ir Rusijos bendradarbiavimą priešraketinės gynybos srityje ir tuo pačiu metu siekusi kurti europinį savo priešraketinės gynybos sistemos kompleksą Europoje. Sustabdyti NATO ir Rusijos bendradarbiavimą priešraketinės gynybos srityje JAV būtų buvę net ganėtinai keblu, nes nemaža dalis NATO narių kritiškai vertino JAV priešraketinės gynybos planus, ir neabejotinai į NATO ir Rusijos bendradarbiavimą žiūrėjo kaip į galimybę švelninti JAV veiksmų pasekmes.⁴⁰⁴

Apibendrinant galima teigti, kad analizuotoje JAV NATO ir bendradarbiavimo su naujosiomis NATO narėmis politikoje negalima išvelgti karinio spaudimo prieš Rusiją ženklų ar noro panaudoti karinį spaudimą, jei susiklostytų tam tikra situacija, prieš Rusiją.

5.2.2. Rusijos reagavimas į JAV karines iniciatyvas NATO formate ir JAV bendradarbiavimą su naujosiomis NATO narėmis

Rusijos požiūris į grėsmes jos nacionaliniam saugumui po Šaltojo karo (ypač po JAV ir NATO karinės operacijos 1999 m. Kosove) ir JAV karinės transformacijos vertinimas neleido traktuoti JAV karinių iniciatyvų, vykdytų NATO formate ar tik su atskiromis naujosiomis NATO narėmis, kitaip kaip tik

---

⁴⁰³ Secretary H.R. Clinton's Interview With Ekho Moskvy Radio. Moscow, October 14, 2009. <<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/10/130546.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].

⁴⁰⁴ Plačiau apie Europos valstybių reakcijas į JAV priešraketinės gynybos planus Europoje žr. Oliver Meier, „Europeans Split Over U.S. Missile Defense Plans.“ Arms Control Association, April 2007. <<http://www.gees.org/documentos/Documen-02190.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].

stiprinančių JAV ir NATO karinį pranašumą prieš Rusiją (ir netgi inicijuotų tikslingai prieš Rusiją). Pavyzdžiui NATO politinė ir karinė transformacija privertė tuometinį Rusijos gynybos ministrą Ivanovą konstatuoti, kad „[...] jeigu NATO išliks karinis aljansas su puolamąja karine doktrina, Rusija atitinkamai privalės peržiūrėti savo karinį planavimą ir ginkluotųjų pajėgų plėtros principus [...]“.⁴⁰⁵ Priešišką Rusijos požiūrį į NATO atspindi ir naujausia Rusijos karinė doktrina (2010 m.), kurioje NATO globalių funkcijų plėtra (paremta karinės jėgos potencialu) ir NATO karinės infrastruktūros slinktis Rusijos link priskirta pagrindinių karinių pavojų grupei. Minėtas tuometinis Rusijos gynybos ministras Ivanovas, kritikuodamas NATO karinės infrastruktūros slinktį link Rusijos sienų, yra prašęs JAV ir NATO paaiškinti kaip NATO karinių objektų steigimą Lenkijoje ir Baltijos šalyse galima pateisinti kova su terorizmu.⁴⁰⁶ Rusijai taip pat nebuvo priimtini JAV argumentai, pagrindžiantys poreikį dislokuoti globalios priešraketinės gynybos elementus Europoje: tuometinis Rusijos prezidentas Putinas ne kartą buvo išsakęs poziciją, kad nei Iranas (ir Šiaurės Korėja) savo turimais balistinių raketų pajėgumais nekelia ir artimiausiu metu nekels jokios grėsmės JAV ir Rusijai, todėl JAV planai kelia įtarimus, kad jie yra nukreipti būtent prieš Rusiją.⁴⁰⁷

Nepaisant tokio Rusijos požiūrio į JAV karines iniciatyvas, įgyvendinamas NATO formate ir bendradarbiaujant su atskiromis naujosiomis NATO narėmis, Rusija nagrinėjamame laikotarpyje nesiėmė karinio spaudimo ir karinės jėgos priemonių, galėjusių vesti į konfrontacijos tarp Rusijos ir JAV bei Rusijos ir NATO didėjimą. Tokį teiginį būtų galima paremti trimis pagrindiniais argumentais.

---

⁴⁰⁵ Sergei Ivanov, „Russia’s Geopolitical Priorities and Armed Forces.“ *Russia in Global Affairs*, 1, January/February 2004. <http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2571> [Žiūrėta 2011 05 10].

⁴⁰⁶ Minister of Defense Sergei Ivanov’s Speech „International Security in the Context of the Russia-NATO Relationship“ at the 2007 Munich Conference on Security Policy Munich Security Conference. Munich, July 2, 2004. <http://www.securityconference.de/archive/konferenzen/rede.php?id=126&menu_2003=&menu_2005=&menu_konferenzen=&sprache=en&> [Žiūrėta 2011 02 10].

⁴⁰⁷ Žr. Andrei Shoumikhin, „Evolving Russian Perspectives on Missile Defense: The Emerging Accommodation.“ *Comparative Strategy*, 21, 2002, 323; Amy F. Woolf, „National Missile Defense: Russia’s Reaction.“ CRS Report for Congress, June 14, 2002, CRS-6. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/11635.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 27].

Pirma, Rusija „neužsivėrė“ nuo NATO, tačiau atvirkščiai – rėmė bendradarbiavimo plėtrą, nepaisant to, kad ne retu atveju jos dalyvavimas konkrečiuose projektuose su NATO buvo vangus. Dvi didžiausios krizės NATO ir Rusijos santykiuose (po Kosovo karinės operacijos 1999 m. ir Rusijos-Gruzijos karo 2008 m.) baigėsi netgi dar didesniu abiejų pusių bendradarbiavimo šuoliu: po 1999 m. krizės buvo sukurta NATO ir Rusijos Taryba, o po 2008 m. krizės NATO ir Rusija inicijavo bendrą grėsmių vertinimą ir suaktyvino pastangas bendradarbiauti kuriant priešraketinės gynybos sistemą. 2002 m. sukurtas NATO-Rusijos Tarybos formatas suteikė unikalias galimybes abiem pusėms bendradarbiauti net ir jautriose srityse, pvz., didinant pajėgų tarpusavio sąveikumą (ruošiantis kartu dalyvauti taikos palaikymo operacijose) ir netgi rengiant bendras specialiųjų operacijų pajėgų pratybas. Rusija viena ar kita forma (palaikant NATO veiksmus JTO Saugumo Taryboje ar konkrečiai prisidedant karinėmis pajėgomis) rėmė NATO taikos ir stabilumo palaikymo misijas Kosove ir Afganistane, gynybos ir saugumo sektoriaus reformas Bosnijoje-Hercogovinoje, Irako karinių pajėgų apmokymą ir antiteroristinę operaciją *Active Endeavour* Viduržiemio jūroje.⁴⁰⁸ Neabejotina, kad iš principo tai buvo Rusijos bandymas suartėjimo su NATO keliu užkirsti ar bent apriboti NATO ir atskirų NATO narių veiksmus, kurie, Rusijos požiūriu, galėtų pažeisti jos esminius saugumo interesus. Tuometinio Rusijos gynybos ministro Ivanovo mintį, išsakytą 2004 m. Miuncheno konferencijoje, teigiančią, kad šiandienos pagrindinis tikslas yra transformuoti NATO ir Rusijos Tarybą iš politinio pasikalbėjimo klubo į veiksnį, įtakojantį ir NATO, ir Rusijos praktinius veiksmus saugumo srityje, būtų galima suprasti būtent tokioje potekstėje.⁴⁰⁹ Neaišku ar Rusija iš tikrųjų tikėjosi bendradarbiavimo su NATO intensyvinimo politikos dėka sustabdyti

---

⁴⁰⁸ Žr. NATO Secretary General Haap de Hoop Scheffer Speech at the Russian Academy of Sciences' Institute of Europe. Moscow, June 24, 2005. <<http://www.nato.int/docu/speech/2005/s050624a.htm>> [Žiūrėta 2011 07 10].

⁴⁰⁹ Minister of Defense Sergei Ivanov's Speech „International Security in the Context of the Russia-NATO Relationship“ at the 2007 Munich Conference on Security Policy Munich Security Conference. Munich, July 2, 2004. <http://www.securityconference.de/archive/konferenzen/rede.php?id=126&menu_2003=&menu_2005=&menu_konferenzen=&sprache=en&> [Žiūrėta 2011 02 10].

vienašališkas JAV karines iniciatyvas su naujosiomis NATO narėmis (juo labiau, kad tai nebuvo bendros visų NATO narių iniciatyvos), tačiau ji galbūt tikėjosi bent padidinti atskirų NATO sąjungininkių (ypatingai Vokietijos, Prancūzijos) priešišumą tam tikroms JAV karinėms iniciatyvoms (pvz., priešraketinės gynybos sistemos Europoje dislokavimui), ir tokiu būdu apsunkinti jų įgyvendinimą.

Antra, 2007 m. gruodžio 12 d. Rusijos paskelbto moratoriumo Įprastinės ginkluotės sutarčiai Europoje (CFE) aplinkybės ir priežastys rodo, kad tai nebuvo Rusijos karinio spaudimo ir karinės jėgos demonstravimo išraiška. Nors JAV karinių bazių steigimo Rumunijoje, Bulgarijoje ir JAV priešraketinės gynybos elementų Čekijoje ir Lenkijoje dislokavimo planai neabejotinai įtakoją Rusijos sprendimą suspenduoti savo dalyvavimą CFE sutartyje⁴¹⁰, tačiau esmine tokio Rusijos žingsnio priežastimi reiktų laikyti NATO valstybių atsisakymą ratifikuoti Adaptuotą CFE sutartį dėl Rusijos nevykdomų įsipareigojimų išvesti karines pajėgas ir panaikinti karines bazes Gruzijoje ir Moldovoje, nors, Rusijos požiūriu, ji sudarė visas sąlygas tokiam NATO valstybių žingsniui, t.y. sumažino savo konvencinės ginkluotės kiekį pietiniame ir šiauriniame flanguose, taip pat pasirašė ir ratifikavo Adaptuotą CFE sutartį. Kadangi CFE sutarties adaptavimo derybose (iki 1999 m.) buvo sureguliuoti ir NATO plėtros į rytus aspektai (konvencinės ginkluotės dislokavimo naujose NATO narėse klausimais)⁴¹¹, tad Rusija NATO atsisakymą ratifikuoti vertino ir kaip įsipareigojimų, susijusių su NATO plėtros pasekmių reguliavimu, nevykdymą. Rusijos požiūriu, situaciją aštrino dar ir tai, jog su 2004 m. NATO plėtros banga naujosiomis NATO narėmis tapusios Lietuva, Latvija ir Estija iš viso nėra saistomos jokių konvencinės ginkluotės

---

⁴¹⁰ Rusijos prezidentas Putinas, kalbėdamas Federaliniame susirinkime 2007 m. balandžio 27 d., tarp priešasčių, lemiančių (jeigu situacija nepasikeis) Rusijos sprendimą suspenduoti savo dalyvavimą CFE sutartyje, įvardino NATO karinių bazių kūrimą šalia Rusijos sienų. *Žр. Послание Федеральному Собранию РФ. Москва, 26 Апреля 2007. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type63374type82634_125339.shtml>* [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴¹¹ Šiose derybose naujos NATO narės davė politinius įsipareigojimus sulygtinti ginkluotės maksimalias nacionalines ir teritorines lubas, sumažinti ginkluotę ir nesinaudoti sutarties teikiama galimybe jas padidinti. *Žр. Gražvydas Jasutis, „Konvencinių ginklų kontrolės įtaka Rusijos ir NATO santykiams.“ Politologija, 34(2), 2004, 74-75.*

apribojimo susitarimų (kadangi nebuvo prisijungusios prie CFE), taigi teoriškai šiose valstybėse NATO gali laikinai dislokuoti didelius konvencinės ginkluotės kiekius prie Rusijos sienų. Visgi reikia atkreipti dėmesį, kad Rusija pažadėjo neaštrinti situacijos, susidariusios po sprendimo suspenduoti savo dalyvavimą CFE sutartyje, ir netelkti konvencinės ginkluotės prie NATO valstybių sienų.⁴¹²

Trečia, Rusija bendradarbiavimą su JAV priešraketinės gynybos kūrimo srityje laikė pirmine priemone, kurios pagalba būtų galima suderinti abiejų valstybių skirtingus požiūrius į priešraketinės gynybos kūrimą Europoje. Dar 1992 m. Jelcinas pasiūlė JAV sukurti globalią priešraketinę gynybą prieš branduolinėmis kovinėmis galvutėmis ginkluotas raketas, o vėliau Putinas 2000 m., 2001 m. ir 2007 m. taip pat teikė JAV specifinius pasiūlymus dėl bendradarbiavimo kuriant priešraketinės gynybos sistemą Europoje. Esmine problema, dėl kurios nepavyko JAV ir Rusijai susitarti kartu kurti priešraketinės gynybos sistemą Europoje, tapo jų skirtingas požiūris į tokios gynybinės sistemos paskirtį: JAV, planuodama dislokuoti priešraketinės gynybos elementus Europoje, tikėjosi (ir tikisi) sukurti papildomą gynybos ruožą, saugantį JAV teritoriją nuo ilgo nuotolio balistinių raketų, o Rusija, tokius planus vertindama kaip grėsmę (ateityje) savo puolamiesiems branduoliniams pajėgumams, siūlė kurti europinę priešraketinės gynybos sistemą, ginančią Europos šalis ir Rusiją tik nuo trumpo ir vidutinio nuotolio balistinių raketų. 2000 m. ir 2001 m. siūlymais Rusija būtent ir siūlė sukurti pan-europinę priešraketinę gynybos sistemą, ginsiančią Europos šalis tik nuo trumpo ir vidutinio nuotolio balistinių raketų.⁴¹³ 2007 m. birželio-liepos mėnesiais Putinas, reaguodamas į Busho jaunesniojo administracijos planus dislokuoti PRG elementus Čekijoje ir Lenkijoje, vėl pasiūlė kurti bendrą priešraketinę gynybos sistemą, kuri remtųsi ir Rusijos karine infrastruktūra (radarais), taip pat tokios sistemos kontrolės centrais Maskvoje ir Briuselyje.

---

⁴¹² Ulrich Kühn, „From Capitol Hill to Istanbul: The Origins of the Current CFE Deadlock.“ Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 19, 2009, 1.

⁴¹³ Žr. Andrei Shoumikhin, „Evolving Russian Perspectives on Missile Defense: The Emerging Accommodation.“ *Comparative Strategy*, 21, 2002, 317.

Rusijos požiūriu, pasirinkus jos pasiūlymą JAV planai dislokuoti PRG elementus Čekijoje ir Lenkijoje netektų prasmės. Nors Obamos administracija pakeitė PRG Europoje kūrimo planą, tačiau ji neatsisakė užmojo sukurti PRG sistemą, ginsiančią nuo ilgo nuotolio balistinių raketų, todėl Rusija, prezidento Medvedevo teigimu, ateityje (nepasikeitus JAV sprendimams, NATO ir Rusijos deryboms dėl jungtinės priešraketinės gynybos sistemos nepasiekus esminio proveržio) gali būti priversta stiprinti puolamuosius branduolinius pajėgumus.

5.3. Paramos Gruzijai politika

JAV saugumo politikos Gruzijos atžvilgiu atvejis yra paskutinis, kurį analizuojant bandoma įvertinti JAV saugumo politikos (ne) agresyvumą Rusijos atžvilgiu. Kaip ir ankstesnių JAV saugumo politikos Rusijos atžvilgiu atvejų analizėje, taip ir šiame siekiama iširti ar JAV taikė karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones prieš Rusiją, o ypač – ar JAV tikslingai siekė parengti ir apginkluoti Gruzijos ginkluotąsias pajėgas potencialiems kariniams konfliktams su Abchazija ir Pietų Osetija (atsiskyrusiomis, tačiau Gruzijos teritorijos sudėtyje *de jure* esančioms autonominėms provincijoms), taigi ir potencialiam kariniam konfliktui su Rusija, pagrindine šių provincijų rėmėja.

JAV saugumo ir gynybos politika Gruzijos atžvilgiu ir Rusijos reagavimas į šią politiką analizuojami 2004-2010 m. laikotarpyje. Pasirinkimą į analizę neįtraukti 1992-2003 m. laikotarpio galima pagrįsti tuo, kad tik po 2003 m. pabaigoje įvykusios Rožių revoliucijos Gruzijoje, kai Gruzijos prezidento poste Ševarnadžę pakeitė Sakašvilis, paskelbęs provakarietišką užsienio ir saugumo politikos kursą ir siekį stiprinti demokratiją Gruzijoje, Gruzija tuometinio JAV prezidento Busho jaunesniojo administracijai tapo svarbia vadinamosios „laisvės darbotvarkės“ dalimi.⁴¹⁴ Bushas jaunesnysis 2005 m. gegužės mėnesį kalbėdamas Tbilisio Laisvės aikštėje gruzinams sakė,

---

⁴¹⁴ Ronald D. Asmus, *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010, 58.

kad „...kol jūs kursite laisvą ir demokratišką Gruziją, amerikiečiai bus su jums.“⁴¹⁵ Iki 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro išpuolių JAV interesus Gruzijos atžvilgiu iš principo lėmė siekis plėtoti Kaspijos jūros regione esančių energetinių išteklių transportavimą keliais, aplenkiančiais Rusiją; be to, nemaža dalis JAV paramos Gruzijai buvo orientuota į Gruzijos teritorijoje esančių vamzdynų apsaugos stiprinimą. Šie interesai buvo svarbus faktorius, įtakojęs JAV politiką karinio bendradarbiavimo su Gruzija (ir kitomis Pietų Kaukazo šalimis) būdu stiprinti stabilumą ir demokratizaciją Pietų Kaukazo regione.⁴¹⁶ Po rugsėjo 11 d. teroro išpuolių Gruzija (kaip ir daugelis kitų šalių) tapo JAV sąjungininke globaliame kare prieš terorizmą, tačiau dėl to Gruzija neįgijo išskirtinio sąjungininkės statuso, dėl kurio JAV ryžtųsi konfliktuoti su Rusija. Helly ir Gogia nuomone, po rugsėjo 11 d. Gruzija tapo vartais JAV patekimui į Centrinės Azijos regioną, tačiau dėl to ji vis tiek neįgijo pirmeilės svarbos Busho jaunesniojo administracijai.⁴¹⁷ Tai iš dalies patvirtina ir JAV sprendimas 2003 m. rugsėjo mėnesį mažinti finansinę paramą Gruzijai dėl joje klestinčios korupcijos.⁴¹⁸ Taigi, tik po Rožių revoliucijos Gruzija tapo svarbia JAV užsienio ir saugumo politikos dalimi: faktiškai Gruzija pradėta laikyti artima JAV sąjungininke, nors Busho jaunesniojo administracija ir nesuteikė formalių (ar neformalių) saugumo garantijų Gruzijai.

5.3.1. JAV saugumo politika iki ir po 2008 m. rugpjūčio Rusijos-Gruzijos karo

JAV saugumo politikoje Gruzijos atžvilgiu po Sakašvilio išrinkimo Gruzijos prezidentu iki 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo negalima išvelgti elementų, leidžiančių teigti, kad JAV taikė karinio spaudimo ir karinės jėgos

---

⁴¹⁵ President Bush's Speech in Tbilisi. Tbilisi, May 10, 2005. <<http://armenia.usembassy.gov/news051005.html>> [Žiūrėta 2011 06 26].

⁴¹⁶ Stephen J. Blank, „U.S. Military Engagement With Transcaucasia and Central Asia.“ The Strategic Studies Institute, June 2000, 5, 32. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub113.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02]; Marcel de Haas, *Russia's Foreign Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*. London: Routledge, 2010, 141.

⁴¹⁷ Damien Helly, Giorgi Gogia, „Georgian Security and the Role of the West.“ Kn. Bruno Coppieters, Robert Legvold (sud.), *Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2005, 276.

⁴¹⁸ Ten pat, 296.

priemonės prieš Rusiją. Pirmosios JAV prezidento Busho jaunesniojo kadencijos metu valstybės sekretoriaus pareigas ėjęs Powellas 2004 m. sausio mėnesį vizito Rusijoje metu (po ką tik įvykusios Rožių revoliucijos) teigė:

„Aš patikinau ministrą ir prezidentą (Ivanovą ir Putiną – K.A.), kad JAV interesas [...] Gruzijoje [...] yra padėti Gruzijai kurti patvarią demokratiją. Mes teikiame finansinę paramą Gruzijai, mes palaikysime naują prezidentą (Sakašvilį – K.A.) kaip tik galėsime. Tai yra sritis kur Rusija ir JAV gali bendradarbiauti tarpusavyje, o ne ieškoti varžymosi šaltinio. [...] Mes neturime planų kurti bazes (karines – K.A.) Gruzijoje. Mes planuojame puoselėti gerus santykius su nauja Gruzijos vadovybe.“⁴¹⁹

Powellą JAV valstybės sekretoriaus poste pakeitusi Rice savo vizito Rusijoje 2005 m. balandžio mėnesį metu kalbėdama apie Pietų Kaukazo šalis ir Ukrainą tvirtino, kad:

„[...] mes nematome JAV veikimo kaip kažkokiu būdu išstumiančio Rusijos įtaką. [...] ... ar JAV siekia [Pietų Kaukazo šalis, Ukrainą – K.A.) paversti JAV įtakos zona? Ne. Tai turi būti laisvės, ekonominio vystymosi, prekybinių santykių zona toms šalims. Ir JAV bei Rusija turi puoselėti gerus santykius su šiomis šalimis. Taip pat noriu pasakyti, kad dėl geografinio Rusijos artumo šioms šalims, jų ryšiai su Rusija bus labai glaudūs.“⁴²⁰

JAV saugumo politikos įgyvendinimas Gruzijos atžvilgiu patvirtina Powello ir Rice žodžius apie JAV nesuinteresuotumą Gruziją paversti JAV ir Rusijos konfrontacijos arena, kuri galėtų būti išnaudojama siekiant įtvirtinti JAV karinį dominavimą prieš Rusiją. Galima būtų išskirti bent tris pagrindines JAV saugumo politikos kryptis, kurių analizė leistų įrodyti JAV siekio išvengti karinės įtampos eskalavimo su Rusija tezę: tokiomis kryptimis reiktų laikyti Gruzijos karinių pajėgumų stiprinimo pobūdį; paramą taikiam „išaldytų“

---

⁴¹⁹ Secretary Colin L.Powell, Press Briefing With Russian Foreign Minister Igor Ivanov. Moscow, January 26, 2004. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/28505.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].

⁴²⁰ Secretary Condoleezza Rice, Interview With Aleksey Venediktov of Ekho Moskvvy Radio. Moscow, April 20, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/44968.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].

konfliktų Pietų Osetijoje ir Abchazijoje sprendimui, nepažeidžiančiam Gruzijos teritorinio integralumo principo ir paramą Gruzijos stojimui į NATO.

Nors pirmąją išskirtą JAV saugumo politikos kryptį Gruzijos atžvilgiu – Gruzijos karinių pajėgų stiprinimą, greičiau reiktų laikyti JAV saugumo politikos priemone, kurios pagalba buvo siekiama esminių JAV politikos tikslų, pvz., Gruzijos pavertimo stabilia (iš vidaus) ir galinčia prisidėti prie JAV iškeltų tarptautinių saugumo iniciatyvų JAV sąjungininke, tačiau dėl karinio bendradarbiavimo svarbos JAV ir Gruzijos santykiuose ji visgi nagrinėtina kaip atskira kryptis.

JAV ir Gruzijos karinis bendradarbiavimas prasidėjo dar pirmojo dešimtmečio po Šaltojo karo viduryje, kuris gana tampriai buvo susijęs su NATO paskelbta Partnerystės taikos labai programa, suteikusia galimybes ne tik Vidurio ir Rytų Europos šalims, tačiau taip pat ir Pietų Kaukazo bei Centrinės Azijos regiono šalims naudotis NATO šalių narių pagalba reformuojant ir stiprinant savo gynybinius pajėgumus. Intensyvesnio JAV ir Gruzijos karinio bendradarbiavimo pradžia 1999 m. sutapo su Gruzijos pasitraukimu iš Kolektyvinės saugumo sutarties organizacijos – Rusijos vadovaujamo karinio bloko, tačiau tiesioginę sąsają tarp šių procesų išvelgti vargu ar įmanoma.⁴²¹ Iki 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV karinė parama Gruzijai buvo nukreipta iš principo į Gruzijos jūrinės pakrantės ir sausumos sienų apsaugos pajėgumų stiprinimą (pvz., perduodant Gruzijai iki 10 sraigtasparnių *UH-1H „Huey“* ir apmokant Gruzijos pilotus jais naudotis, taip pat perduodant patulinius laivus).⁴²² Ricko Fawno nuomone, ši parama buvo teikiama

---

⁴²¹ Gruzija viso Ševarnadzės prezidentavimo laikotarpiu bandė mažinti priklausomybę nuo Rusijos ir skundėsi mažu Vakarų dėmesiu Gruzijai. Ševarnadzė yra teigęs, kad Gruzija buvo priversta stoti į NVS, vėliau (1995 m.) priversta pasirašyti susitarimą su Rusija dėl Rusijos karinių bazių buvo Gruzijos teritorijoje pratęsimo. Kita vertus, Rusija Ševarnadzei padėjo „neutralizuoti“ buvusio Gruzijos prezidento Gamsachurdijos grėsmę 1993 m., o vėliau pasirašytoje Draugystės sutartyje 1994 m. pripažino teritorinį Gruzijos integralumą. Žr. Tamara Pataraiia, David Darchiasvili, „Security regime building in the South Caucasus.“ Kn. Graeme P.Herd, Jennifer D.P.Moroney (sud.), *Security Dynamics in the former Soviet Bloc*. London: RoutledgeCurzon, 2003, 154, 165.

⁴²² Stephen J.Blank, *U.S. Military Engagement With Transcaucasia and Central Asia*. The Strategic Studies Institute, June 2000, 22. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub113.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02]; Tamara Pataraiia, David Darchiasvili, „Security regime building in the South Caucasus.“ Kn. Graeme P.Herd, Jennifer D.P.Moroney (sud.), *Security Dynamics in the former Soviet Bloc*. London: RoutledgeCurzon, 2003, 163; žr. ir Salome Jashi, „The Format of the U.S. Military Assistance to Georgia Changed.“ *Civil.ge*, March, 5, 2002.

greičiausiai tik todėl, kad JAV rūpėjo užtikrinti energetinių išteklių transportavimo per Gruziją saugumą.⁴²³ Po 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV karinės paramos teikimo Gruzijai pobūdis ir priežastys pasikeitė. Gruzija nepajėgė kontroliuoti Pankisio tarpukalnės regiono šalia sienos su Rusijos sudėtyje esančia Čėčėnijos respublika, kuriame aktyviai veikė čėčėnų kovotojai ir netgi tarptautiniai teroristai, įtariami ryšiais su Al-Qaeda, naudojantys šį regioną kaip savotišką placdarmą ar bazę kovoje su Rusijos ginkluotosiomis pajėgomis. Rusija grąsino panaudoti karinę jėgą prieš čėčėnų kovotojus Gruzijos teritorijoje, spaudė Gruziją duoti leidimą Rusijos kariams iš Rusijos karinių bazių Gruzijos teritorijoje vykdyti operacijas prieš šiuos kovotojus, taip pat faktiškai rengė išpuolius prieš šiuos kovotojus iš savo teritorijos, tad Gruzija pagrįstai baiminosi būti įtraukta į Rusijos-Čėčėnijos tarpusavio konfliktą. Atitinkamai Gruzija buvo suinteresuota JAV karine parama, galinčia prisidėti prie Gruzijos kontrolės stiprinimo Pankisio tarpukalnės regione, ir taip sumažinti Rusijos spaudimą. Tad bendru JAV ir Gruzijos sutarimu JAV inicijavo GTEP programą (angl. *Georgia Train and Equip Program*), kuria buvo siekiama parengti Gruzijos karius vykdyti antiteroristines operacijas.⁴²⁴ JAV įsitraukimas į Pankisio tarpukalnės regione veikiančių teroristų neutralizavimo pastangas iš tikrųjų padėjo sumažinti Rusijos spaudimą, nes GTEP programos vykdymo metu JAV reiškė susirūpinimą dėl Rusijos vykdomų Gruzijos oro erdvės pažeidimų Pankisio tarpukalnės regione.⁴²⁵ Kita vertus, JAV vengė GTEP programos Gruzijoje vykdymu parodyti, kad Rusijos

---

<<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=1447>> [Žiūrėta 2011 07 11]; Center for Defense Information, George, 2007. <<http://www.cdi.org/pdfs/georgia.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 05].

⁴²³ Rick Fawn, „Russia’s Reluctant Retreat From the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001.“ Kn. Rick Fawn (sud.), *Realignments in Russian Foreign Policy*. London: Frank Cass, 2003, 133.

⁴²⁴ GTEP programos, pradėtos vykdyti 2002 m. pavasarį, rėmuose JAV pasiuntė į Gruziją apie 150-200 instruktorių, kurie turėjo parengti iki 2500 Gruzijos karių vykdyti anti-teroristines operacijas. Žr. Bertil Nygren, „Russia’s relations with Georgia under Putin: The Impact of 11 September.“ Kn. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christen Pursiainen (sud.), *Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin*. London: Routledge, 2005, 167; Salome Jashi, „The Format of the U.S. Military Assistance to Georgia Changed.“ *Civil.ge*, March, 5, 2002. <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=1447>> [Žiūrėta 2011 07 11].

⁴²⁵ Bertil Nygren, „Russia’s relations with Georgia under Putin: The Impact of 11 September.“ Kn. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christen Pursiainen (sud.), *Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin*. London: Routledge, 2005, 169.

saugumo interesai yra ignoruojami ar pažeidžiami: JAV atskirai supažindino Rusiją su šia programa, o GTEP programos kūrėjai ir vykdytojai buvo įspėti jokiais būdais nesuteikti pagrindo spekuliacijoms, kad ši programa nukreipta prieš Abchaziją, Pietų Osetiją ir Rusiją.⁴²⁶ Nepaisant tokio JAV atsargumo, Rickas Fawnas mano, kad GTEP programa faktiškai turėjo žymiai sustiprinti Gruzijos karinių pajėgų pajėgumą vykdyti mažo intensyvumo karines operacijas prieš Abchaziją, kurios labiausiai tikėtinos potencialiame Gruzijos ir Abchazijos kare.⁴²⁷ Visgi tokia prielaida atrodo gana abejotina, nes sunku patikėti, kad Abchazija vienareikšmiškai būtų pasirinkusi teroristinio ar partizaninio karo metodus potencialiame kariniame konflikte su Gruzija.

GTEP programą sėkmingai užbaigus 2004 m. gegužės mėnesį, JAV inicijavo dar vieną karinio bendradarbiavimo programą, kuri buvo skirta parengti Gruzijos karius vykdyti taikos palaikymo operacijas Irake. Gruzija pasiūlė JAV prisidėti prie operacijos Irake siunčiant iki 2000 karių⁴²⁸, tad jiems parengti ir buvo inicijuota SSOP programa (angl. *Sustainment and Stability Operations Program*). Iki 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo JAV apmokė 3 Gruzijos brigadas, ketvirtoji brigada buvo apmokymuose ir besirengianti vykti į Iraką prieš pat Rusijos-Gruzijos karą. Hamiltono teigimu, JAV buvo atsargi ginkluodama ir apmokydama Gruzijos karines pajėgas: tiekama ginkluotė ir apmokymai buvo iš principo naudingi tik vykdant kovos su sukilėliais operacijas (angl. *counterinsurgency operations*), o ne rengiantis karui su

---

⁴²⁶ 2002 m. pavasarį JAV ir Rusija netgi svarstė galimybę surengti bendrą operaciją Pankisio regione. Žr. James M. Goldgeier, Michael McFaul, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 2003, 322; Robert Hamilton, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B. Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 205.

⁴²⁷ Rick Fawn, „Russia’s Reluctant Retreat From the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001.“ Kn. Rick Fawn (sud.), *Realignments in Russian Foreign Policy*. London: Frank Cass, 2003, 138.

⁴²⁸ Sakašviliui tapus Gruzijos prezidentu, Gruzija buvo išsiuntusi 69 karius dalyvauti JAV vadovaujamoje operacijoje „Irako laisvė“, tačiau Gruzijai išreiškus norą stipriau prisidėti prie operacijos, 2005 m. Gruzijos siunčiamų karių skaičius pasiekė 850, o 2007 m. net 2000. Žr. Jim Nichols, „Georgia [Republic]: Recent Developments and U.S. Interests.“ CRS Report for Congress, June 15, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/97-727.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 26].

Rusija.⁴²⁹ Vertinant viešai prieinamus oficialius duomenis dėl Gruzijos importuotos konvencinės ginkluotės iš JAV, būtų galima sutikti su Hamiltono nuomone: JTO konvencinių ginklų registro duomenimis 2007 m. Gruzija pirko iš JAV 4000 šautuvų *M4A3* ir 20 snajperinių šautuvų „*Barrett*“ *M82A*.⁴³⁰ Šie ginklai priskiriami šaulių ginklų kategorijai (angl. *small arms*), kurie potencialiame didelio masto konvenciniame konflikte nėra tokie svarbūs kaip tankai, lėktuvai, artilerijos sistemos, tad juos vargu ar įmanoma vertinti kaip keliančius grėsmę Rusijai. Gruzija buvo suinteresuota įsigyti iš JAV konvencinės ginkluotės, galinčios būti naudingos potencialiame konflikte su Rusija (pvz., *Stinger* žemė-oras raketines sistemas). Tokį suinteresuotumą Gruzija vis aktyviau demonstravo 2007-2008 m. laikotarpyje, augant tarpusavio įtampai su Rusija, tačiau JAV atsisakė parduoti *Stinger* sistemas Gruzijai.⁴³¹ Iš principo JAV laikėsi nuostatos neparduoti Gruzijai ginkluotės, kurią galima priskirti šarvinei technikai (šarvuočiai, tankai), artilerijos sistemoms ir priešlėktuvinės gynybos sistemoms.⁴³² Ši pozicija buvo susijusi ne tik su siekiu išvengti antiamerikietiškos Rusijos reakcijos ir veiksmų, tačiau ir nepastūmėti Gruzijos karine jėga spręsti Abchazijos ir Pietų Osetijos „iššaldytų konfliktų“. Tiesa, tokią ginkluotę nuo 2004 m. Gruzija visgi pirko iš Ukrainos, Čekijos, Kazachstano, Bulgarijos, Bosnijos-Hercogovinos, tačiau JAV nekritikavo (bent jau viešai) Gruzijos dėl tokios ginkluotės įsigijimo politikos.

Antrojoje saugumo politikos kryptyje – „iššaldytų konfliktų“ Gruzijos teritorijoje išsprendimo paieškose, JAV taip pat rodė siekį išvengti konfrontacijos su Rusija. Nors JAV viso laikotarpio po Šaltojo karo metu rėmė

---

⁴²⁹ Robert Hamilton, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B.Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 206.

⁴³⁰ JTO konvencinių ginklų registre Gruzija yra pateikusi duomenis dėl konvencinės ginkluotės pirkimo tik iki 2007 m. imtinai, ir tik 2007 m. ataskaitoje Gruzija yra deklaravusi, kad pirko konvencinius ginklus iš JAV. Žr. UN Register of Conventional Arms, Reporting Country: Georgia, Calendar Year 2007. <http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/UN_REGISTER.nsf> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴³¹ Ronald D.Asmus, *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010, 151.

⁴³² Robert Hamilton, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B.Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 230.

Gruzijos politiką, siekiančią išsaugoti teritorinį integralumą, tačiau nebandė iš esmės išspręsti šių konfliktų⁴³³. Pavyzdžiui 2008 m. pirmoje pusėje stiprėjant įtampai tarp Gruzijos ir Abchazijos, JAV atsisakė svarstyti galimą savo taikos palaikymo pajėgų dislokavimą Abchazijoje, baimindamasi, kad tai sukels Rusijos prieštaravimus – dėl to JAV skatino aktyviau įsitraukti ES į įtampas tarp Gruzijos ir Abchazijos mažinimą.⁴³⁴ Iš esmės JAV vaidmuo „išaldytų konfliktų“ sprendimo politikoje apsiribojo siekiu atgrasinti Abchaziją ir Pietų Osetiją (ir Rusiją kaip šių darinių pagrindinę rėmėją) ir Gruziją nuo tarpusavio konfliktų eskalacijos. Ronaldas Asmus teigia, kad 2006 m. vykusiam privačiame JAV valstybės sekretorės Rice ir Rusijos prezidento Putino pokalbyje pastarasis grasino panaudoti karinę jėgą prieš Gruziją jei ši imsis veiksmų prieš Abchaziją ir Pietų Osetiją, tačiau Rice įspėjo Putiną nenaudoti jėgos, nes tai turės rimtas pasekmes JAV ir Rusijos santykiams.⁴³⁵ JAV nuolat, ypač 2006-2008 m. laikotarpyje (stipriai blogėjant Rusijos ir Gruzijos santykiams), įspėdavo Gruzijos prezidentą Sakašvilį vengti karine jėga spręsti Abchazijos ir Pietų Osetijos „išaldytus konfliktus“. Kaip tvirtina Hamiltonas, 2006-2008 m. vadovavęs JAV ir Gruzijos karinio bendradarbiavimo biurui, kiekvienas aukšto lygio JAV pareigūnas, vykdamas į JAV, buvo instrukuotas pareikšti, kad Gruzijai panaudojus karinę jėgą, ši nesulauks karinės JAV paramos.⁴³⁶ Prieš pat 2008 m. rugpjūčio mėnesį vykusį Rusijos-Gruzijos karą Rice buvo nuvykusi į Gruziją ir bandė įtikinti Gruziją paskelbti, kad ji pirmoji nenaudos karinės jėgos – Gruzija atsisakė tai padaryti, norėdama gauti tam tikrus įsipareigojimus ir iš Rusijos. Blanko vertinimu, visgi JAV žinia Gruzijai nenaudoti karinės jėgos nebuvo tinkamai transliuojama, nes kai kurie Gruzijos pareigūnai (pvz., tuometinis Gruzijos ambasadorius Rusijai Erosi Kitsmarishvili) buvo įsitikinę, kad JAV „davė žalią šviesą“ Gruzijai pradėti

---

⁴³³ Lincoln Mitchell, Alexander Cooley, „After the August War: A New Strategy for U.S. Engagement With Georgia.“ *The Harriman Review*, 17(3-4), May 2010, 22. <<http://www.harrimaninstitute.org/MEDIA/01798.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴³⁴ Ronald D. Asmus, *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010, 157.

⁴³⁵ Ten pat, 74.

⁴³⁶ Robert Hamilton, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B. Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 230.

karinę operaciją Pietų Osetijoje ir Abchazijoje.⁴³⁷ Kita vertus, net ir toks vertinimas nepaneigia fakto, kad JAV vykdė visų konfliktuojančių pusių atgrasinimo nuo karinio konflikto politiką.

Trečiojoje saugumo politikos kryptyje – paramos Gruzijos stojimui į NATO teikime, JAV mažiausiai paisė Rusijos interesų. Dar iki Rožių revoliucijos Gruzija reiškė siekį tapti NATO nare, o JAV iš principo palaikė tokias Gruzijos intencijas, tačiau Clintono prezidentavimo laikotarpiu NATO nebuvo pasirengus priimti sprendimus dėl Gruzijos, nes visas dėmesys buvo sutelktas į Lenkijos, Čekijos, Vengrijos, vėliau kitų šalių (įėjusių į „Vilniaus dešimtuką“) pasirengimą stojimui NATO, be to, pačios Gruzijos vidinė situacija nebuvo palanki rimtai svarstyti jos stojimo į NATO perspektyvų (pvz., tik 2001 m. Rusija pasitraukė iš Viazani karinės bazės, esančios šalia Tbilisio ir kt.). Rožių revoliucija ir sėkminga naujojo Gruzijos prezidento Sakašvilio politika, padėjusi sugrąžinti Adžarijos autonominį regioną į Tbilisio kontrolę, ir pasiryžimas imtis vidaus reformų ir rimtai siekti narystės NATO, sukėlė daugelio NATO valstybių viltis, kad ateityje Gruzija iš tikrųjų gali išspręsti „išaldytų konfliktų“ Abchazijoje ir Pietų Osetijoje problemas, įgyvendinti reformas ir tapti NATO nare. JAV prezidentas Bushas jaunesnysis buvo svarbiausias aiškios narystės NATO perspektyvos suteikimo Gruzijai rėmėjas didžiųjų NATO valstybių vadovų tarpe, tikėjęs, kad tai paskatins Gruziją dar sėkmingiau spręsti esmines šalies problemas.⁴³⁸ Netgi 2007 m. įvykiai Gruzijoje, kai jėga buvo išvaikyti vieno mitingo protestantai ir buvo paskelbta nepaprastoji padėtis (uždraudusi politinius susirinkimus, komercinių televizijų transliacijas) nepakeitė Busho jaunesniojo ir jo administracijos nuostatų siekti, kad Gruzija 2008 m. NATO viršūnių susitikime Bukarešte gautų Narystės veiksmų planą (NVP). Bushas jaunesnysis laikotarpyje iki Bukarešto davė suprasti Rusijos prezidentui Putinui, kad dėl NVP suteikimo Gruzijai JAV nesirengia eiti į kompromisus su Rusija. Visgi tokią JAV politiką

---

⁴³⁷ Stephen Blank, „America and the Russo-Georgian War.“ Kn. Paul B.Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 185.

⁴³⁸ Ronald D.Asmus, *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010, 121-122.

vargu ar galima laikyti karinio spaudimo Rusijai atveju ir bandymu sudaryti sąlygas įtvirtinti savo karinį dominavimą prieš Rusiją. Analizuotos JAV karinės paramos Gruzijai ir paramos taikiam „išsaldytų konfliktų“ sprendimui, nepažeidžiant Gruzijos teritorinio vientisumo, politikos rodo, kad JAV parama Gruzijos stojimui į NATO buvo greičiau išraiška naujai atsiradusios demokratijos gynimo politikos. Matyt, šiame kontekste teisus buvo Powellas, kalbėdamas, kad JAV interesas yra padėti Gruzijai kurti patvarią demokratiją – aiškios narystės NATO perspektyva tai neabejotinai būtų padėjusi padaryti.

Po 2008 m. rugpjūčio karo tarp Rusijos ir Gruzijos, kurio išdavos buvo itin nepalankios Gruzijai⁴³⁹, JAV saugumo politika iš esmės nepasikeitė. Nors Busho jaunesniojo ir Obamos administracijų retorika, liečianti Rusijos-Gruzijos karą, buvo itin stipri ir demonstruojanti išskirtinę paramą Gruzijai⁴⁴⁰, JAV visgi pasirinko labai atsargią Gruzijos karinio pajėgumo atkūrimo strategiją, kuria buvo (ir yra) siekiama padėti Gruzijai, visų pirma, koncepciškai pasirengti teritorinei gynybai, performuluojant karinę strategiją, koreguojant karinių pajėgų struktūrą ir edukuojant Gruzijos karininkų korpusą.⁴⁴¹ Iš karto po karo (2008 m. spalio mėnesį) JAV suteikė Gruzijai 50 mln. dolerių paramą rekonstrukcijai, tačiau tik maža dalis šių lėšų buvo skirta gynybai – pagrindė pakrantės apsaugos infrastruktūros atkūrimui.⁴⁴² JAV ir

---

⁴³⁹ Abchazijos ir Pietų Osetijos reintegravimas į Gruziją tapo (bent jau artimiausiu ir vidutiniu laikotarpiu) sunkiai tikėtiniu dėl Rusijos suteikto nepriklausomybės pripažinimo šiems dariniams ir Rusijos karinio buvimo šiuose dariniuose išplėtimo, ir dėl Rusijos bei Gruzijos vyriausybės priešiško viena kitos atžvilgiu; įstojimo į NATO perspektyva tapo beveik iliuzinė; nemaža dalis svarbios nacionalinės infrastruktūros dėl Rusijos karinės invazijos buvo sunaikinta.

⁴⁴⁰ Rice 2008 m. rugsėjo mėnesio kalboje, skirtoje įvertinti JAV ir Rusijos santykius, teigė, kad Rusija dar kartą įrodė, jog ji linkusi rinktis karinę jėgą, siekdama nubausti mažą kaimyninę šalį, tačiau „...[Gruzijos] demokratija išliks. Jos ekonomika bus atkurta. Jos nepriklausomybė bus sustiprinta. Jos karinės pajėgos [...] bus atkurtos.“ Hillary Clinton, valstybės sekretorės poste pakeitusi Rice, 2009 m. spalio mėnesį tvirtino, kad „...mes padėsime Gruzijos žmonėms jaustis pajėgiems apginti save.“ Secretary Rice Addresses U.S.-Russia Relations At the German Marshall Fund. Washington D.C., September 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27]; Secretary Clinton's Interview With Eksho Moskvoy Radio. Moscow, October 14, 2009. <<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/10/130546.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].

⁴⁴¹ Kaip teigė buvęs JAV sausumos pajėgų vadas Europoje generolas Carter Ham 2009 m. vasario mėnesį, JAV pajėgų Europoje vadovybė ir JAV gynybos departamentas ieškojo būdų padėti Gruzijai pasirengti teritorinei gynybai. Cory Welt, „How Strategic is the US-Georgia Strategic Partnership?“ The Elliot School of International Affairs, George Washington University, March 2010. <<http://home.gwu.edu/~cwelt/USGeorgiaStrategicPartnership.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴⁴² Jim Nichols, „Georgia [Republic]: Recent Developments and U.S. Interests.“ CRS Report for Congress, June 15, 2011, 13. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/97-727.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 26].

toliau vykdė reikšmingos konvencinės karinės ginkluotės netiekimo Gruzijai politiką. Obamos administracija nepritarė netgi komerciniams JAV kompanijų sandėriams su Gruzija dėl gynybinių ginklų pardavimo. Pavyzdžiui vienas JAV ginklų gamintojas savo iniciatyva (ir savomis lėšomis) ketino atlikti Gruzijos poreikių įsigyti radarus analizę, tačiau buvo priverstas atsisakyti savo ketinimų dėl Obamos administracijos nepritarimo.⁴⁴³ Vladimiro Socoro įsitikinimu, JAV vykdė faktinę ginklų (panaudojamų nacionalinei gynybai) embargo Gruzijai politiką. Nors JAV 2009 m. atnaujino Gruzijos pajėgų, siunčiamų dalyvauti karinėse operacijose Afganistane, apmokymus, tačiau šių mokymų negalima vertinti kaip rimto indėlio į Gruzijos gynybinių pajėgumų stiprinimą. Asmus, vertindamas JAV ir kitų NATO šalių karinę paramą iki 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo, teigė, kad ši parama nepadėjo Gruzijai rimčiau pasipriešinti Rusijos karinei invazijai. Sunku būtų daryti prielaidą, jog ir 2009 m. prasidėję mokymai esmingai prisidės prie Gruzijos gynybinių pajėgumų plėtojimo.

5.3.2. Rusijos reakcija į JAV saugumo politiką Gruzijos atžvilgiu

JAV saugumo politikų kryptį Gruzijos atžvilgiu analizė parodė, kad JAV siekė išvengti karinio bendradarbiavimo su Gruzija plėtotės, kuri būtų leidusi vienareikšmiškai ir pagrįstai Rusijai įtarti, kad JAV siekia paversti Gruziją vienu iš karinio dominavimo prieš Rusiją forpostų. Iki 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV net neturėjo galimybių pabandyti Gruziją paversti tokiu forpostu, nes Rusija dar nebuvo pasitraukusi iš Vaziani ir Achalkalaki karinių bazių, esančių ne separatistinių regionų teritorijose. Tik po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro išpuolių atsirado prielaidos aktyvesniam JAV kariniam veikimui Gruzijoje, kuris buvo realizuotas inicijuojant GTEP programą 2002 metais. Pradinė Rusijos reakcija į tokio pobūdžio karinę paramą Gruzijai buvo pozityvi: Putino nuomone, Gruzija turėjo teisę įsileisti JAV karinius

---

⁴⁴³ Vladimir Socor, „U.S. Policy on Defense Assistance to Georgia: Neither Yes or No, Perhaps Sometimes.“ *Eurasia Daily Monitor*, 7(171), September 2010. <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=36908](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=36908)> [Žiūrėta 2011 07 02].

intruktorius, ir tai nėra tragedija.⁴⁴⁴ Kai kurie analitikai tokią pradinę Rusijos reakciją buvo linkę sieti su pernelyg idealistiniu JAV veiksų vertinimu globalaus karo su terorizmu pradžioje.⁴⁴⁵ Iš dalies galima būtų su tuo sutikti, nes Rusija neabejotinai siekė išnaudoti globalaus karo su terorizmu kampaniją, siekdama laisviau veikti Gruzijos ir Čėčėnijos pasienyje, taip pat tikėdamasi sulaukti JAV supratimo dėl Rusijos veiksų Čėčėnijoje. Visgi Rusija nesulaukė JAV pritarimo nevaržomam Rusijos veikimui Gruzijos pasienio su Čėčėnija teritorijoje, tad didele dalimi nusivylė JAV politika Gruzijos atžvilgiu. Vis labiau negatyvų JAV karinės paramos Gruzijai vertinimą paskatino JAV karinė kampanija Irake 2003 m. pavasarį: Putinas netiesiogiai šią kampaniją įvertino kaip JAV siekį išnaudoti gerai ginkluotas pajėgas ne kovai su terorizmu, tačiau savų strateginių interesų zonos plėtimui.⁴⁴⁶ „Rožių revoliucija“ tapo dar vienu ir svarbiausiu neigiamu veiksmu, nulėmusiu tolesnę Rusijos politiką Gruzijos atžvilgiu. Rusijos vertinimu Ševardnadzė Gruzijos prezidento poste pakeitęs Sakašvilis buvo JAV „statytinis“, tapęs prezidentu dėl JAV paramos (ypač dėl finansinės JAV paramos nevyriausybinėms Gruzijos organizacijoms). Taigi „Rožių revoliucija“, atvedusi Sakašvilį į Gruzijos prezidento postą, Rusijos buvo vertinama kaip antikonstitucinis teisėtos valdžios pakeitimas neteisėta valdžia su užsienio jėgų pagalba.⁴⁴⁷ Rusijos požiūrį į Sakašvilį ir Gruzijos vyriausybę taip pat ypač gerai atskleidžia Rusijos užsienio reikalų ministro Lavrovo žodžiai (išsakyti praėjus kelioms dienoms po 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo), kuriais teigiama jog Tbilisio režimas yra specialus JAV projektas.⁴⁴⁸ Šiam vertinimui pagrindą suteikė naujos Gruzijos vadovybės siekis integruotis į Vakarų struktūras (ES ir NATO) ir iš esmės išspręsti „iššaldytus konfliktus“ Abchazijoje ir Pietų

---

⁴⁴⁴ Žr. Bertil Nygren, „Russia’s relations with Georgia under Putin: The Impact of 11 September.“ Kn. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christen Pursiainen (sud.), *Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin*. London: Routledge, 2005, 167.

⁴⁴⁵ Rick Fawn, „Russia’s Reluctant Retreat From the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001.“ Kn. Rick Fawn (sud.), *Realignments in Russian Foreign Policy*. London: Frank Cass, 2003, 144.

⁴⁴⁶ Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Москва, 16 Мая 2003 <<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2003/05/44623.shtml>> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴⁴⁷ Dov Lynch, „Why Georgia Matters.“ Chaillot Paper, 86, February 2006, 24.

⁴⁴⁸ Lavrov: US must choose between Russia, Georgia. *The Jerusalem Post*, July 13, 2008. <<http://www.jpost.com/International/Article.aspx?id=111001>> [Žiūrėta 2011 07 02].

Osetijoje, trukdančius Gruzijos integracijai į šias Vakarų valstybes vienijančias tarptautines organizacijas. Rusijos priešiškus Gruzijai ir JAV veikimui šioje valstybėje ypač padidėjo po „Tulpių“ ir „Oranžinės“ revoliucijų Kirgizijoje ir Ukrainoje 2004 m. ir 2005 m. Putinas 2004 m. ir 2007 m. kalbose Federaliniam susirinkimui atkreipė ypatingą dėmesį į grėsmę Rusijai (ir kitoms NVS valstybėms) keliančių užsienio fondų finansuojamų nevyriausybių organizacijų veiklą: Putino vertinimu, prisidengiant pseudodemokratiniais lozungais siekiama šių organizacijų pagalba pakreipti Rusijos (ir kitų NVS valstybių) likimą joms žalinga kryptimi.⁴⁴⁹ Šie vertinimai leidžia interpretuoti, kad spalvotosios revoliucijos, Rusijos supratimu, NVS erdvėje buvo (bent jau iš dalies) tokių organizacijų veikimo pasekmė.

Taigi „Rožių revoliucija“ Gruzijoje „užprogramavo“ Rusijos politiką siekti sumažinti „specialaus JAV projekto“ sėkmingo įgyvendinimo galimybes. Tokios Rusijos politikos esminiu skiriamuoju bruožu tapo bandymas užkirsti kelią konstruktyviam „išaldytų konfliktų“ Abchazijoje ir Pietų Osetijoje sprendimui, kuris padėtų išsaugoti Gruzijos teritorinį vientisumą. Gruzijos prezidentas Sakašvilis vienu svarbiausių savo prioritetų įvardino siekį išspręsti „išaldytus konfliktus“ (daugiau netoleruojant status quo išlaikymo politikos) ir jam įgyvendinti ėmėsi aktyvios politikos, siekdamas efektyviai ekonomiškai izoliuoti separatistinius regionus, pritraukti Abchazijos ir Pietų Osetijos gyventojus (žadant jiems ekonominę gerovę Gruzijoje) ir internacionalizuoti šių konfliktų sprendimą. Ši strategija suveikė Adžarijos autonominio regiono atveju, kai Gruzijos spaudimas privertė pasitraukti šio regiono lyderį Abašidžę į Rusiją, tačiau Pietų Osetijos atveju ji pasirodė nesėkminga ir sukėlė netgi trumpalaikius karinius susirėmimus tarp Gruzijos ir Pietų Osetijos karinių pajėgų. Tokia Gruzijos politika kėlė grėsmę Abchazijos ir Pietų Osetijos separatistinių regionų lyderiams, tad Rusijos parama jiems buvo (ir yra) vienintelis realus išsilaikymo nepriklausomiems nuo Gruzijos būdas. Rusija savo ruožtu po „Rožių revoliucijos“ pradėjo vis atviriau palaikyti Abchazijos ir

---

⁴⁴⁹ Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Москва, 26 Апреля 2007. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type63374type82634_125339.shtml> [Žiūrėta 2011 07 02].

Pietų Osetijos separatistinius siekius. Pavyzdžiui 2005 m. rugsėjo mėnesį Šiaurės ir Pietų Osetijos paskelbė bendrą deklaraciją, išreikšdamos siekį išsaugoti Osetijos vienybę – beveik neabejotina, kad tokia deklaracija buvo suderinta su aukščiausia politine Rusijos vadovybe.⁴⁵⁰ Rusija taip pat finansiškai parėmė Pietų Osetiją ir masiškai suteikinėjo Rusijos pilietybę Pietų Osetijos gyventojams. Rusija taip pat atmetė visus Gruzijos bandymus internacionalizuoti Abchazijos ir Pietų Osetijos konfliktus, kuriais buvo bandoma įtraukti ES ir JAV į šių konfliktų sprendimą.⁴⁵¹

Nepriklausomybės Kosovui suteikimas ir jos pripažinimas Vakarų šalių tarpe 2008 m. pradžioje tapo turbūt esminiu atskaitos tašku, kai Rusija pradėjo agresyviai remti Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės nuo Gruzijos siekius. 2008 m. pirmoje pusėje Rusija panaikino karines ir ekonomines sankcijas Abchazijai, suteikė teisę savo vyriausybinėms institucijoms tiesiogiai kontaktuoti su Abchazijos ir Pietų Osetijos separatistinių režimų institucijomis, padidino karinių pajėgų skaičių Abchazijoje (argumentuojant būtinybe sustiprinti Rusijos taikdarių pajėgas), dislokavo Abchazijoje pajėgas, skirtas suremontuoti geležinkelį iš Rusijos į Abchaziją, be to, nušovė Gruzijos bepilotį žvalgybos lėktuvą.⁴⁵² Rusija taip pat darė spaudimą Izraeliui neparduoti Gruzijai bepiločių žvalgybos lėktuvų, grasindama, Izraeliui priėmus nepalankų Rusijai sprendimą, parduoti Hezbollah grupuotei S-300 priešraketinės/priešlėktuvinės gynybos sistemas. Izraelis buvo priverstas nusileisti Rusijos spaudimui, o JAV nesiėmė jokių veiksmų, galinčių padėti Izraeliui atlaikyti Rusijos spaudimą.⁴⁵³

2008 m. Rusijos-Gruzijos karas ir po jo sekę Rusijos veiksmai Gruzijos atžvilgiu parodė Rusijos siekius ir toliau užkirsti kelią Gruzijos integracijai į

---

⁴⁵⁰ Marcel de Haas, *Russia's Foreign Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*. London: Routledge, 2010, 138.

⁴⁵¹ Dov Lynch, „Why Georgia Matters.“ Chailot Paper, 86, February 2006, 44; Damien Helly, Giorgi Gogia, „Georgian Security and the Role of the West.“ Kn. Bruno Coppieters, Robert Legvold (sud.), *Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2005, 288.

⁴⁵² Marcel de Haas, *Russia's Foreign Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*. London: Routledge, 2010, 147-148; Robert Hamilton, 2010, 208.

⁴⁵³ Vladimir Socor, „U.S. Policy on Defense Assistance to Georgia: Neither Yes or No, Perhaps Sometimes.“ *Eurasia Daily Monitor*, 7(171), September 2010. <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=36908](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=36908)> [Žiūrėta 2011 07 02].

NATO ir ES bei įtvirtinti savo karinį dominavimą Pietų Kaukazo regione. Rusijos premjero pareigas ėjęs Putinas teigė, kad gali būti, jog pačios JAV suorganizavo šį konfliktą, siekdamas nukreipti dėmesį nuo savo ekonominių ir užsienio politikos problemų⁴⁵⁴, tuo tarpu, Rusijos prezidentas Medvedevas kalbėdamas Federaliniam susirinkimui teigė, kad Rusija įrodė ir tiems, kurie finansavo Tbilisio režimą, kad Rusija gali apginti savo nacionalinius interesus ir efektyviai įvykdyti taikos palaikymo misiją.⁴⁵⁵ Pasibaigus karui su Gruzija, Rusija taip pat kėlė sąlygas JAV dėl jos karinio bendradarbiavimo su Gruzija: Rusija siekė, kad JAV įsipareigotų netiekti puolamosios ginkluotės Gruzijai (Busho jaunesniojo administracijos valdymo laikotarpiu), vėliau ir gynybinės ginkluotės (Obamos administracijos valdymo pradžioje).⁴⁵⁶ Rusija taip pat pripažino Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybę, taigi šiurkščiai pažeidė Gruzijos teritorinio vientisumo principą. Be to, Rusija nusprendė nuolat dislokuoti apie 8000 karių šiuose separatistiniuose regionuose ir juose įkurti kelias karines bazines⁴⁵⁷, o 2009 m. balandžio mėnesį su Abchazija ir Pietų Osetija pasirašė sienų apsaugos sutartis.⁴⁵⁸

Vertinant Rusijos politiką Gruzijos atžvilgiu, akivaizdu, kad Rusija nereagavo tiesiogiai (ir karinėmis atsako priemonėmis) į JAV karinį bendradarbiavimą su Gruzija tiek iki 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo, tiek ir po jo. Tai ypač patvirtina Rusijos karinių bazių (buvusių sovietinių) panaikinimas Gruzijos teritorijoje iki 2008 m.: nepaisant prastėjančių dvišalių

---

⁴⁵⁴ Jim Nichols, „Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. interests.“ CRS Report for Congress, March 3, 2009, 26. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 25].

⁴⁵⁵ Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Москва, 5 Ноября 2008. <<http://www.kremlin.ru/transcripts/1968>> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴⁵⁶ Jim Nichols, „Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. interests.“ CRS Report for Congress, March 3, 2009, 11. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 25]; Cory Welt, „How Strategic is the US-Georgia Strategic Partnership?“ The Elliot School of International Affairs, George Washington University, March 2010. <<http://home.gwu.edu/~cwelt/USGeorgiaStrategicPartnership.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].

⁴⁵⁷ Gali būti, kad Rusija įkurs tris karines bazines Abchazijoje (vieną skirtą Rusijos laivynui Juodojoje jūroje, kitas dvi sausumos ir oro pajėgoms), Rusija taip pat įkūrė 1 karinę bazę Pietų Osetijoje.

⁴⁵⁸ Marcel de Haas, *Russia's Foreign Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*. London: Routledge, 2010, 147-148; Robert Hamilton, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B. Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010, 150-151.

Gruzijos ir Rusijos santykių, ir JAV karinės paramos Gruzijai (SSOP programos formate), 2006 m. Rusija sutiko pasirašyti susitarimą su Gruzija, kuriame įsipareigojo iki 2008 m. uždaryti Batumi ir Achalkalaki karines bazes Gruzijoje. JAV karinio bendradarbiavimo formate su Gruzija vengė tiekti ginklus, kuriuos Gruzija sėkmingai ir efektyviai galėtų panaudoti tradiciniame konvenciniame mūšio lauke prieš Rusiją, juo labiau transformacinius „sistemų sistemas“ pajėgumus ar priešraketines gynybos sistemas. Todėl Rusijos reakcija, tame tarpe ir privedusi prie 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo, yra jos atsakas į JAV politinę strategiją Gruzijos atžvilgiu, kuria buvo siekiama paskatinti vidaus reformas Gruzijoje ir sudaryti prielaidas jos integracijai ateityje į NATO, taip pat reakcija į Gruzijos naujos vadovybės ryžtingai vykdomą integracinę į Vakarų valstybes vienijančias tarptautines organizacijas politiką ir į stiprias pastangas iš esmės išspręsti „išaldytus konfliktus“, kurių išsprendimas Gruzijos naudai būtų tapęs stipriu tramplinu Gruzijos integracijai į NATO ir ES.

***

JAV saugumo politikų ir jų įgyvendinimui naudotų priemonių Rusijos atžvilgiu analizė įrodė, kad JAV nebandė vykdyti ir nevykdė agresyvios saugumo politikos, nors įgytas konvencinis puolimo pranašumas atvėrė kelią tokiai politikai (interpretuojant pagal puolimo-gynybos balanso teoriją): JAV turėjo galimybes tiekti moderniausią konvencinę ginkluotę Gruzijai ir skatinti Gruziją kariniams veiksams prieš Pietų Osetiją ir Abchaziją, galėjo siekti perkelti transformuotas konvencines pajėgas į naujų NATO narių teritoriją netoli Rusijos sienos ir netgi grasinti Rusijai siekiant, kad pastaroji be išlygų sutiktų vykdyti JAV reikalavimus branduolinio ginklo ir raketinių technologijų neplatavimo politikos srityje – visgi tokios politikos JAV sąmoningai vengė. Tuo tarpu Rusija, reaguodama į JAV saugumo politiką, siekė užkirsti kelią susidaryti (dėl JAV veiksmų) aplinkybėms, kurios ateityje būtų palankios įtvirtinti JAV karinį dominavimą prieš Rusiją. Dėl to Rusijai buvo svarbu

užkirsti kelią Gruzijos integracijai į NATO, priešintis JAV priešraketinės gynybos planams Europoje ir silpninti JAV spaudimą Iranui – tradiciniam Rusijos sąjungininkui. Šiems tikslams pasiekti Rusijai buvo svarbu palaikyti bendradarbiavimą su JAV, ir dvišalės diplomatijos keliu pasiekti kompromisus su JAV dėl pastarosios saugumo politikos priemonių, liečiančių tiesioginius Rusijos saugumo interesus, pasirinkimo ir jų taikymo. Tuo tarpu įvertinti kokias saugumo politikos priemones JAV taikė Kinijos atžvilgiu ir kaip į tai reagavo Kinija skirta kita disertacijos dalis.

6. JAV – KINIJOS SAUGUMO POLITIKŲ SAŲVEIKA PO ŠALTOJO KARO

JAV saugumo politikos (ne) agresyvumas Kinijos atžvilgiu, kaip prieš tai ir Rusijos atžvilgiu, taipogi tiriamas analizuojant trijų JAV saugumo politikų atvejus: branduolinių ginklų ir raketų neplatinimo, bendradarbiavimo su sąjungininkėmis Azijos-Ramiojo vandenyno regione ir JAV Taivano politikos. Šių atvejų analize siekiama atskleisti ar JAV naudojo karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones prieš Kiniją, ir kiek tokias priemones buvo linkusi naudoti pati Kinija reaguodama į JAV saugumo politiką.

6.1. Branduolinių ginklų, raketų ir jų technologijų neplatinimo politika

JAV skyrė didelį dėmesį aktyviai Kinijos paramai branduolinių ginklų neplatinimo politikai užtikrinti. JAV nacionalinio saugumo strategijos (1998) nuostata pažyminti, kad siekis izoliuoti Kiniją būtų akivaizdžiai neveiksmingas, atspindėjo bendrąją JAV politinę strategiją Kinijos atžvilgiu, kuri aktyviai taikyta ir branduolinių ginklų neplatinimo politikos kryptyje. JAV dėmesys Kinijai buvo suprantamas, nes ši valstybė, nors ir paskelbusi 1984 m. apie įsipareigojimą laikytis branduolinio ginklo neplatinimo politikos bendrųjų principų⁴⁵⁹, savo aktyvia veikla branduolinių medžiagų ir jų technologijų eksporto rinkoje paskutiniame Šaltojo karo dešimtmetyje sudarė prielaidas Alžyriui, Iranui, Sirijai ir Pakistanui⁴⁶⁰ siekti pažangos branduolinių ginklų technologijų srityje. Kinija Šaltojo karo metais taip pat skeptiškai vertino Branduolinio ginklo neplatinimo sutartį, vertindama ją kaip JAV ir SSRS

---

⁴⁵⁹ Įsipareigojimai: 1) branduolinių medžiagų ir technologijų eksportas tik taikiems tikslams; 2) jokios eksportuotos branduolinės medžiagos ir technologijos negalės būti perduotos trečiosioms šalims be Kinijos sutikimo; 3) visas eksportas bus vykdomas laikantis TATENA reikalavimų.

⁴⁶⁰ Kinija nuo 1983 m. Alžyriui padėjo kurti tyrimams skirtą mažos galios atominį reaktorių, apie 1985 m. pradėjo aktyvų bendradarbiavimą su Iranui (tiksliai nenurodydama bendradarbiavimo tikslų ir apimties), taip pat tęsė bendradarbiavimą su Pakistanu šio branduolinių ginklų programoje. Žr. Evan S. Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China's Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 36-37.

dominavimo branduolinių ginklų srityje įtvirtinimo instrumentą, užkertančiu kelią besivystančioms valstybėms kurti branduolinius ginklus.⁴⁶¹

Atsižvelgdama į tai, JAV po Šaltojo karo siekė priversti Kiniją griežtai interpretuoti branduolinio ginklo neplatavimo įsipareigojimus, apribojant ir/ar nutraukiant bendradarbiavimą su Alžyru, Iranu ir Pakistanu, ir skatinti prisijungti prie daugiašalių ginklų kontrolės susitarimų (tokių kaip Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis, Branduolinių tiekėjų grupė ir Zangger komitetas).

JAV lyderiams įtikinti Kiniją prisijungti prie daugiašalių ginklų kontrolės mechanizmų po Šaltojo karo buvo žymiai lengviau nei priversti visiškai nutraukti bendradarbiavimą branduolinėje srityje su Iranu ar Pakistanu. Didžia dalimi tai nulėmė Šaltojo karo pabaigoje pradėjęs keistis Kinijos supratimas apie branduolinių ginklų platinimo įtaką tarptautiniam ir nacionaliniam saugumui: Kinija branduolinių ginklų platinimą pradėjo vertinti, visų pirma, kaip grėsmę nacionaliniam saugumui. Tai leido Kinijai pakeisti savo Šaltojo karo laikų neigiamas nuostatas dėl Branduolinio ginklo neplatavimo sutarties, ir atitinkamai 1992 m. oficialiai tapti šios sutarties dalyve. Po šio žingsnio JAV ir toliau spaudė Kiniją prisijungti prie kitų branduolinių medžiagų, technologijų eksportą reglamentuojančių daugiašalių susitarimų, prisidedančių prie susitarimo šalių eksporto kontrolės stiprinimo, nes Kinijoje veikianči branduolinių medžiagų ir technologijų eksporto kontrolė tebebuvo vertinama prastai.⁴⁶² Kinija, siekdama JAV Bendradarbiavimo susitarimo branduolinėje srityje ratifikacijos⁴⁶³, sutiko prisijungti prie

---

⁴⁶¹ Ši Kinijos nuostata paskutiniaisiais Šaltojo karo metais švelnėjo, kai JAV ir SSRS inicijavo tarpusavio ginklų kontrolės sutarčių pasirašymą, o taip pat vis daugiau besivystančių valstybių, kurias Kinija laikė artimomis partnerėmis, prisijungė prie šios sutarties. Mingquan Zhu, „The Evolution of China’s Nuclear Nonproliferation Policy.“ *The Nonproliferation Review*, Winter 1997, 43.

⁴⁶² Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis, kurios dalyve tapo Kinija 1992 m., neturėjo įsipareigojimų vykdymo kontrolės mechanizmo; be to, Kinija nebuvo Branduolinių tiekėjų grupės, nustačiusios griežtesnę branduolinių ar dvigubos paskirties medžiagų ir technologijų eksporto kontrolę, nare. Kinijos oficialūs atstovai tvirtindavo, kad Kinija vykdo griežtą medžiagų ir technologijų, galimų panaudoti branduolinių ginklų kūrime, eksporto kontrolę, tačiau nesutikdavo pateikti ją nustatančių taisyklių ir procedūrų. Žr. Wendy Frieman, „New Members of the Club: Chinese Participation in Arms Control Regimes 1980-1995.“ *The Nonproliferation Review*, Spring-Summer 1996, 21-22.

⁴⁶³ Bendradarbiavimo branduolinėje srityje susitarimas (angl. *Nuclear Cooperation Agreement*) tarp JAV ir Kinijos buvo pasirašytas dar 1985 m., tačiau JAV atsisakė jį ratifikuoti dėl Kinijos vykdyto

daugiašalių eksporto kontrolės susitarimų⁴⁶⁴: atitinkamai Kinija 1997 m. prisijungė prie Zanggero komiteto, o 2004 m. tapo Branduolinių tiekėjų grupės dalyve. Kinija taip pat 1997-1998 m. laikotarpyje priėmė įstatymus, reglamentuojančius branduolinių (ir dvigubos paskirties) medžiagų, technologijų eksporto kontrolę, ir atitinkančius tarptautinius standartus.⁴⁶⁵ Kinijos suinteresuotumą daugiašaliais branduolinio ginklo platinimo kontrolės susitarimais įrodo ir jos konsultacijos su JAV dėl Branduolinio ginklo neplatinimo sutarties prieš 2000 m. turėjusią vykti šios sutarties peržiūrą, nepaisant, kad JAV ir Kinijos santykiai 1999-2000 m. buvo itin suprastėję.

Visgi JAV po Šaltojo karo daugiausiai pastangų skyrė Kinijos bendradarbiavimo su Iranu ir Pakistanu branduolinėje srityje⁴⁶⁶ suvaržymui ir nutraukimui. Kinijos sutartys su Iranu dėl tyrimams skirto mažo atominio reaktoriaus pardavimo (1992), dėl dviejų didesnės galios atominių reaktorių pardavimo (1993) ir urano perdirbimo įrenginius (1995) JAV buvo vertinamos kaip teikiančios galimybes Iranui siekti pažangos slaptoje branduolinių ginklų kūrimo programoje. Šių sutarčių sudarymo metu Irano branduolinės programos vertintos kaip atitinkančios TATENA reikalavimus, be to, Kinija ir Iranas sutiko, kad jų bendri projektai taip pat būtų tikrinami TATENA ekspertų. Kadangi iš principo Kinijos sutartys su Iranu nepažeidė tarptautinių normų dėl branduolinio ginklo neplatinimo, JAV siekis įtikinti Kiniją atsisakyti šių susitarimų buvo paremtas JAV įsitikinimu, kad Iranas vykdo slaptą branduolinių ginklų kūrimo programą. Kinija tokius JAV siekius vertino dvejopai: pirma, galvota, kad JAV iš savanaudiškų ekonominių interesų trukdo laisvai veikti laisvoje rinkoje⁴⁶⁷, antra, tikėta, kad JAV siekia savanaudiškai apriboti kitų šalių galimybes laivai plėtoti branduolines programas taikiems

---

branduolinių (ir dvigubos paskirties) medžiagų ir technologijų eksporto į šalis, neturinčias branduolinio ginklo.

⁴⁶⁴ Evan S.Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China's Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 79-80.

⁴⁶⁵ Evan S.Medeiros, „Rebuilding Bilateral Consensus: Assessing U.S.-China Arms Control and Nonproliferation Achievements.“ *The Nonproliferation Review*, Spring 2001, 134.

⁴⁶⁶ Kinijos paramos Alžyrui konstruojant tyrimams skirtą atominį reaktorių buvo išspręsta 1991 m., Kinijai įtikinus Alžyrą leisti TATENA verifikuoti šį reaktorių.

⁴⁶⁷ Evan S.Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China's Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 58.

tikslams.⁴⁶⁸ Tuo tarpu Kinijos ir Pakistano bendradarbiavimo branduolinėje srityje specifika suteikė legitimumo JAV siekiamis priversti Kiniją apriboti toki bendradarbiavimą. Skirtingai nei Kinijos ir Irano bendrų projektų branduolinėje srityje atveju, didžioji dalis Kinijos ir Pakistano projektų nebuvo atviri tarptautinėms inspekcijoms. Tokiais projektais buvo laikomi plutonio gamybai skirto reaktoriaus ir perdirbimo centro (angl. *reprocessing facility*) konstravimo darbai ir Kinijos sutikimas parduoti Pakistanui magnetus, naudojamus centrifugose, gaminančiose stipriai prisodrintą uraną. Kinija taip pat statė 300 megavatų galios reaktorių Pakistane, skirtą elektros gaminimui (prieinamą TATENA inspekcijoms) – JAV baiminosi, kad šis projektas taip pat gali būti priedanga vykdant branduolinių ginklų kūrimo programą.

JAV, siekdama įtikinti Kiniją apriboti, o vėliau ir nutraukti bendradarbiavimą su Iranu branduolinėje srityje, nenaudojo karinio spaudimo politikos priemonių, priverčiančių Kiniją daryti vienašališkas nuolaidas. Kita vertus, jas naudoti nebuvo visiškai jokios prasmės: Kinija buvo itin suinteresuota ekonominiiais ryšiais su JAV, leidžiančiais efektyviau siekti šalies ekonominės modernizacijos, o taip pat siekė pagerinti dvišalius santykius su JAV, padėsiančius greičiau ištrūkti iš tarptautinės izoliacijos po Tiananmenio įvykių 1989 m. Būtent dėl suinteresuotumo išlaikyti didžiausio palankumo statusą dvišalėje prekyboje su JAV ir pasiekti Susitarimo dėl bendradarbiavimo branduolinėje srityje su JAV ratifikaciją, Kinija atsisakė parduoti Iranui tyrimams skirtą atominį reaktorių, du didesnio galingumo atominius reaktorius ir padėti Iranui sukonstruoti urano perdirbimo įrenginius.⁴⁶⁹ Dar daugiau – Kinijos ir JAV prezidentų susitikime 1997 m. Kinija pažadėjo ateityje iš viso nutraukti bendradarbiavimą su Iranu branduolinėje srityje, kai tik pabaigs įgyvendinti likusius du projektus

---

⁴⁶⁸ 1995 m. Kinijos gynybos politikos Baltojoje knygoje teigiama, kad branduolinių ginklų platinimo prevencija negali pažeisti teisėtų visų šalių teisių ir interesų (ypač besivystančių šalių), susijusių su taikiu branduolinės energijos naudojimu. Žr. Information Office of the State Council Of the People's Republic of China, „China: Arms Control and Disarmament (November 1995).“ Beijing, November 1995. <<http://www.china.org.cn/e-white/army/index.htm>> [Žiūrėta 2010 09 10].

⁴⁶⁹ Kai kurie tyrinėtojai referuoja į Kinijos oficialius pareigūnus, teigiančius, kad šių Kinijos-Irano susitarimų atšaukimas įvyko dėl Kinijos suinteresuotumo pagerinti santykius su JAV, o ne dėl ekonominių motyvų. Žr. Bates Gill, Evan S. Medeiros, „Foreign and Domestic Influences on China's Arms Control and Nonproliferation Policies.“ *The China Quarterly*, 161, March 2000, 81.

(nekeliančius grėsmės branduolinio ginklo neplatinimo tikslams). Minėti ekonominiai ir politiniai veiksniai lygiai taip pat įtakojo ir Kinijos apsisprendimą nutraukti bendrus projektus su Pakistanu branduolinėje srityje, galinčius prisidėti prie Pakistano branduolinių ginklų programų kūrimo: JAV buvo pasiryžusi taikyti papildomas ekonomines sankcijas Kinijai (apriboti JAV kompanijų investicijas Kinijoje) jei būtų suradusi pakankamai įrodymų, kad Kinija samoningai pažeidė branduolinio ginklo neplatinimo įsipareigojimus parduodama magnetus Pakistanui. Kita vertus, skirtingai nei Iranu atveju, Kinija nepasidavė JAV spaudimui įsipareigoti iš viso nutraukti bendradarbiavimą su Pakistanu branduolinėje srityje. Tokį sprendimą galėjo lemti glaudūs Kinijos ir Pakistano ryšiai, nemaža dalimi paremti interesu suvaržyti Indijos galią Azijoje.

Aktyvi JAV balistinių, sparnuotųjų raketų ir jų technologijų neplatinimo politika Šaltojo karo pabaigoje ir po Šaltojo karo⁴⁷⁰ Kinijos atžvilgiu taipogi patvirtina JAV saugumo politikos neagresyvumą.

Kinija paskutiniame Šaltojo karo dešimtmetyje sukūrė eksportui skirtą trumpo nuotolio balistinių raketų grupę (*M-9, M-11*). Iranas ir Pakistanas tapo pagrindinėmis šių balistinių (ir kitokio tipo) raketų ir jų technologijų eksporto šalimis pirmame dešimtmetyje po Šaltojo karo. JAV pastangose priversti Kiniją nutraukti raketų ir jų technologijų tiekimą Iranui ir Pakistanui negalima išvelgti agresyvios politikos ženklų. JAV raketų ir jų technologijų neplatinimo politikos Kinijos atžvilgiu įgyvendinime derino kelis elementus: įtikinėjimo diplomatiją, ekonomines sankcijas, ekonomines paskatas, politines nuolaidas, skirtas pakeisti Kinijos raketų ir jų technologijų neplatinimo politiką. Analizuojant JAV naudotas priemones raketų ir jų technologijų neplatinimo politikos įgyvendinime Kinijos atžvilgiu ir Kinijos reakciją į jas, tikslinga tiriamą laikotarpį po Šaltojo karo suskaidyti į dvi dalis: pirmasis apimtų 1991-2002 m., antrasis 2002-2010 metus. Šis suskirstymas grindžiamas oficialios Kinijos pozicijos pasikeitimu: 2002 m. Kinija priėmė raketų ir jų technologijų

---

⁴⁷⁰ JAV buvo svarbiausia 1987 m. susitarimo dėl Raketinių technologijų kontrolės režimo, įtvirtinusio sutarties šalių įsipareigojimą neeksportuoti raketų (jų technologijų), kurių skrydžio trajektorijos ilgis viršija 300 km., o nešamoji galia 500 kg.

eksporto kontrolės taisyklės, didžia dalimi atitinkančias MTCR nuostatas⁴⁷¹, o vėliau (2004) išreiškė siekį tapti MTCR susitarimo dalyve, taip pripažindama raketų ir jų technologijų platinimo keliamą grėsmę tarptautiniam saugumui.

Pirmojo analizuojamo laikotarpio (1991-2002) pradžioje JAV ypač aktyviai taikė ekonomines sankcijas prieš Kiniją. Reaguodama į Kinijos *M-11* raketų dalių ir šios raketų technologijų pardavimą Pakistanui bei įtardama, kad Kinija sutarė parduoti *M-9* tipo raketas Sirijai, JAV 1991 m. birželio mėnesį suspendavo susitarimą, pagal kuriuos Kinija galėjo „užsidirbti“ leisdama į kosmosą JAV palydovus⁴⁷² ir įgyti pažangių kompiuterinių technologijų licenzijavimo teises.⁴⁷³ 1993 m. ekonominės sankcijos buvo pritaikytos didelei grupei oficialių Kinijos institucijų dėl jų vaidmens parduodant *M-11* tipo raketas Pakistanui. Kinija į 1991 m. sankcijas sureagavo pažadėdama, kad atsižvelgs į MTCR režimo gaires ir parametrus, o po 1993 m. sankcijų inicijavo bendros su JAV deklaracijos dėl raketinių technologijų neplatinimo parengimą ir paskelbimą. Šioje deklaracijoje Kinija įsipareigojo uždrausti visą „žemė-žemė“ raketų eksportą (pagal MTCR parametrus) – šis įsipareigojimas buvo netgi stipresnis nei numatė MTCR režimas.⁴⁷⁴ Visgi sunku įvertinti tikrąją JAV ekonominių sankcijų 1993 m. įtaką Kinijos sprendimui priimti naujus įsipareigojimus raketinių technologijų neplatinimo srityje. Atrodo, kad Kinijos *M-11* raketų komponentų pardavimai Pakistanui, sulaukę JAV sankcijų 1993 m., buvo Kinijos atsakas į JAV sprendimą 1992 m. parduoti Taivaniui

---

⁴⁷¹ Iki 2002 m. Kinijos masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų eksporto kontrolės sistema buvo pagrįsta viešai nepaskelbtomis administracinėmis taisyklėmis. 2002 m. priimtose taisyklėse sukūrė de jure eksporto kontrolės sistemą, kurią apibrėžiančios taisyklės buvo viešai paskelbtos. Žr. Stephanie Lieggi, „From Proliferator to Model Citizen?: China’s Recent Enforcement of Nonproliferation Related Trade Controls and its Potential Positive Impact in the Region.“ *Strategic Studies Quarterly*, Summer 2010, 40; Jing-Dong Yuan, Phillip C.Saunders, Stephanie Lieggi, „Recent Developments in China’s Export Controls: New Regulations and New Challenges.“ *The Nonproliferation Review*, Fall-Winter 2002, 153.

⁴⁷² 1988 m. JAV ir Kinija pasirašė susitarimą pagal kurį Kiniją įgijo teisė į kosmosą paleisti 9 JAV palydovus. Tokio tipo susitarimus JAV sudarė siekdama sudaryti sąlygas Kinijos raketų ir jų technologijų pramonei kompensuoti praradimus, kurie atsirastų nutraukus raketų ir jų technologijų eksportą. Žr. Victor Zaborisky, „U.S. Missile Nonproliferation Strategy Toward the NIS and China: How Effective.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1997, 88.

⁴⁷³ NTI, „US Nonproliferation Sanctions Against China – Statements and Developments.“ <<http://www.nti.org/db/china/sanctchr.htm>> [Žiūrėta 2011 03 16].

⁴⁷⁴ NTI, „Joint United States-People’s Republic of China Statement on Missile Proliferation.“ October 4, 1994. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/mtrusch.htm>> [Žiūrėta 2011 03 16].

150 *F-16* naikintuvų.⁴⁷⁵ Kinija buvo pasiryžusi sugrįžti į dialogą su JAV dėl raketinių technologijų neplatavimo politikos tik po JAV sprendimų atšaukti naikintuvų pardavimą Taivaniui. Visgi Kinija vėliau sutiko atnaujinti dialogą su JAV, pasibaigusį 1994 m. deklaracija, greičiausiai dėl to, kad JAV atsisakė sumanymo susieti sprendimą dėl didžiausio palankumo statuso Kinijai pratęsimo su Kinijos pažanga žmogaus teisių srityje.⁴⁷⁶

Nepaisant 1994 m. įsipareigojimo laikytis MTCR režimo, Kinija ir toliau teikė paramą Iranui ir Pakistanui jų vykdomose raketų, jų technologijų kūrimo programose. Pasikeitė tik paramos pobūdis: pradėtos pardavinėti raketų ir dvigubos paskirties technologijos, kurias galima panaudoti kuriant balistines ir sparnuotąsias raketas. Pavyzdžiui Kinija teikė paramą Pakistanui statant ir įrengiant raketų gamyklą Rawalpindi (netoli Islamabado), pardavė Iranui *C-802* sparnuotąsias raketas ir technologijas, padėjusias Iranui sukurti trumpo nuotolio raketas ir patobulinti vidutinio nuotolio raketas. Nors šie Kinijos veiksmai sulaukė JAV ekonominių sankcijų, tačiau JAV buvo pasiryžusi politinėms nuolaidoms už Kinijos įsipareigojimą nutraukti bendradarbiavimą su Iranu raketinių technologijų srityje: už šį Kinijos įsipareigojimą JAV žadėjo neparduoti Taivaniui priešraketinės gynybos sistemų, galinčių numušti vidutinio ir ilgojo nuotolio balistines raketas.⁴⁷⁷ Visgi Kinija nepritarė šiems mainams, negavusi JAV įsipareigojimo neparduoti Taivaniui bet kokių priešraketinės gynybos sistemų. JAV prezidento Clintono paskelbta „trijų ne“ Taivano politika⁴⁷⁸ tapo viena iš JAV nuolaidų, skatinančių Kiniją pakeisti savo raketų ir jų technologijų perleidimo praktiką Iranui ir Pakistanui. Kinija savo ruožtu įsipareigojo atsisakyti tokios praktikos.

---

⁴⁷⁵ Žr. Jon Brook Wolfsthal, „U.S. and Chinese Views on Proliferation: Trying to Bridge the Gap.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1994, 62; Jing-Dong Yuan, Phillip C.Saunders, Stephanie Lieggi, „Recent Developments in China’s Export Controls: New Regulations and New Challenges.“ *The Nonproliferation Review*, Fall-Winter 2002, 155; Evan S.Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China’s Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 134.

⁴⁷⁶ Evan S.Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China’s Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 148.

⁴⁷⁷ Ten pat, 157-158.

⁴⁷⁸ JAV neremia Taivano nepriklausomybės, JAV nepalaiko dviejų Kinijų idėjos, JAV neremia Taivano narystės JTO ar kitoje tarptautinėje organizacijoje, narystė kurioje reikalauja valstybingumo pripažinimo.

1999 m. suprastėjus santykiams JAV ir Kinijos santykiams⁴⁷⁹, JAV žvalgybos institucijos užfiksavo suaktyvėjusią Kinijos veiklą raketų ir jų technologijų eksportavime į Pakistaną, Šiaurės Korėją, Libiją ir Iraną. Sunku įvertinti kuris JAV ir Kinijos santykių atšalimo veiksnys labiausiai paveikė Kinijos raketų ir jų technologijų pardavimus (žeidžiančius JAV interesus), tačiau atrodo, kad JAV sprendimai, susiję su priešraketinių gynybos sistemų kūrimu ir dislokavimu, galėjo turėti didžiausią įtaką⁴⁸⁰, turint omenyje Kinijos jautrumą šiam klausimui ir ankstesnius Kinijos mėginimus sieti priešraketines gynybos sistemas su raketų, jų technologijų neplatinimo politika. Kita vertus, Kinijos suinteresuotumas gerais santykiais su būsimu JAV prezidentu vėl paskatino Kiniją sugrįžti į dialogą su JAV dėl raketinių technologijų platinimo problemų, pasibaigusiu Kinijos sutikimu priimti tarptautinius standartus atitinkančias raketų ir jų technologijų eksporto kontrolės taisykles.

Antrame laikotarpyje (2002-2010) nėra tokių akivaizdžių įrodymų, kad Kinijos vyriausybė, nepaisant priimtų raketų ir jų technologijų neplatinimo įsipareigojimų, skatina raketinių (ir dvigubos paskirties) technologijų eksportą į Iraną, Pakistaną, Šiaurės Korėją ar kitas valstybes. Kinija šiame laikotarpyje stengėsi pademonstruoti savo įsipareigojimą raketinių technologijų neplatinimo politikai, išreikšdama norą prisijungti prie MTCR režimo, publikuodama masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų neplatinimo politikai skirtas Baltąsias knygas (2003, 2005), ir pradėjusi viešai skelbti apie Kinijos kompanijų padarytus eksporto kontrolės pažeidimus. Kinų mokslininkai ir analitikai taip pat pradėjo vertinti, kad Kinijos raketų ir jų technologijų eksportas tapo atsietas nuo JAV ginklų pardavimo Taivaniui, o sąsajos su JAV priešraketinės gynybos planais jeigu ir nenutrūko, tai bent nustojo sistemiškai trukdyti JAV ir Kinijos

---

⁴⁷⁹ Priežastys: Kinijos ambasados Belgrade subombardavimas, Cox ataskaitos paskelbimas (Kinija apkaltinta JAV branduolinių technologijų vagyste) ir JAV sprendimas kurti ir dislokuoti teatrinę ir nacionalinę priešraketinės gynybos sistemas.

⁴⁸⁰ Evan S.Medeiros, „Rebuilding Bilateral Consensus: Assessing U.S.-China Arms Control and Nonproliferation Achievements.“ *The Nonproliferation Review*, Spring 2001, 137; Jing-dong Yuan, „China’s Pragmatic Approach to Nonproliferation Policies in the Post-Cold War Era.“ Kn. Suishen Zhao (sud.), *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior*. London: M.E. Sharpe (An East Gate Book), 2004, 168-169; Evan S.Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China’s Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 160.

santykių plėtrai.⁴⁸¹ Nepaisant šių teigiamų pokyčių, JAV žvalgyba ir toliau fiksuoja Kinijos valstybinių ir privačių kompanijų vykdomus dvigubos paskirties technologijų (galimų panaudoti raketų kūrimui) pardavimus Iranui ir Pakistanui⁴⁸² – į tai JAV reaguoja skirdama ekonomines sankcijas šioms kompanijoms ir skatindama Kiniją užtikrinti griežtą eksporto kontrolę. Didžioji dalis sankcionuojamų Kinijos kompanijų priklauso valstybei⁴⁸³, tačiau šie JAV veiksmai nesukelia krizių JAV ir Kinijos santykiuose. JAV ginklų Taivaniui pardavimai (kuriuose figūruoja ir teatrinės priešraketinės gynybos sistemos) bei JAV pažanga kuriant priešraketines gynybos sistemas (ir bendradarbiavimas su Japonija priešraketinių gynybos sistemų kūrimo srityje) nebeturi jokio ryšio su Kinijos elgesiu raketų ir jų technologijų pardavimais Iranui, Pakistanui, Šiaurės Korėjai ar kitoms valstybėms. Po 2008 m. JAV paskelbimo apie ginklų Taivaniui pardavimą (už 6,4 mlrd. dolerių), kitais metais (2009) nepastebėta, šis veiksnyb būtų paskatinęs Kiniją nesilaikyti raketų ir jų technologijų neplatavimo įsipareigojimų.⁴⁸⁴ Nors atrodo, kad Kinija nesiekia atkeršyti JAV už sprendimus tiekti ginklus Taivaniui pažeisdama prisiimtus įsipareigojimus raketų ir jų technologijų neplatavimo srityje, tačiau Kinija tebetęsia dialogo su JAV saugumo srityje (tame tarpe ir masinio naikinimo ginklų ir jų nešėjų neplatavimo politikos klausimais) suspendavimo praktiką po tokių JAV veiksmų. Kinija taip pat atrodo neatsisako bandymų konsultacijų su JAV neplatavimo politikos klausimais metu kelti ir ginklų pardavimų Taivaniui problemas.⁴⁸⁵

---

⁴⁸¹ Evan S. Medeiros, *Reluctant Restraint: The Evolution of China's Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007, 166, 185.

⁴⁸² Žr. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ 1 January to 31 December 2006. <<http://www.fas.org/irp/threat/wmd-acq2006.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 15]; „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ Covering 1 January to 31 December 2008. <<http://www.fas.org/irp/threat/wmd-acq2008.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 15].

⁴⁸³ U.S.-China Economic and Security Review Commission, „2007 Report to Congress.“ <http://www.uscc.gov/annual_report/2007/nov_report/chapter2section2.pdf> [Žiūrėta 2011 03 02].

⁴⁸⁴ Žr. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ Covering 1 January to 31 December 2009. <http://www.dni.gov/reports/2009_721_Report.pdf> [Žiūrėta 2011 03 17].

⁴⁸⁵ Žr. Gerald Chan, *China's Compliance in Global Affairs: Trade, Arms Control, Environmental Protection, Human Rights*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006, 138.

6.2. JAV bendradarbiavimo su sąjungininkėmis Azijos-Ramiojo vandenyno regione politika

JAV aljansai su Japonija, Pietų Korėja, Australija, Filipiniais ir Tailandu yra JAV saugumo politikos Azijos-Ramiojo vandenyno regione atspirties taškai, įgalinantys JAV efektyviau projektuoti karinę galią šiame regione. Todėl šioje dalyje bus siekiama iširti ar JAV taikė karinio spaudimo ir karinės jėgos priemonės Kinijai, išnaudodama minėtus aljansus (ypač kreipiant dėmesį į tai, ar JAV stiprino karines bazines (ir didino karinių pajėgų skaičių) sąjunginėse šalyse, ir, ar JAV pardavinėjo naujausią konvencinę ginkluotę ir priešraketinės gynybos sistemas). Analizuojant minėtus JAV aljansų politikos aspektus bus siekiama atskleisti ir Kinijos požiūrį ir jos atsakomasias politikos formas.

6.2.1. JAV aljansų politika Azijos-Ramiojo vandenyno regione

Pirmaisiais metais po Šaltojo karo JAV sprendė dilemą – kaip turėtų keistis jos aljansų politika rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione išnykus konfrontacijai su Sovietų Sąjunga ir jos remiamomis valstybėmis. Šios dilemos sprendimas tapo aiškus 1995 m., kai JAV prezidento Clintono administracija tiek naujoje nacionalinio saugumo, tiek rytų Azijos strategijoje deklaravo, kad saugumas yra šio regiono bendruomenės svarbiausias pamatas⁴⁸⁶, o jį užtikrina JAV buvimas regione, dvišalių aljansų ir draugiškų ryšių su regiono valstybėmis stiprinimas.⁴⁸⁷ Clintono administracija taip pat nusprendė palikti apie 100000 karių regione, atsisakydama ankstesnių prezidento Busho vyresniojo administracijos sprendimų nuosekliai mažinti JAV karinių pajėgų skaičių regione iki 2000 m.⁴⁸⁸ Clintono administracija aljansui su Japonija suteikė esminį vaidmenį projektuodama saugumo politiką regione, tikėdamasi

⁴⁸⁶ A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. The White House, February 1995. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].

⁴⁸⁷ United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region. Department of Defense, February 1995. <<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA298441&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 24].

⁴⁸⁸ Nuo 1990 m. iki 1994 m. JAV savo karinių pajėgų skaičių regione sumažino nuo 135000 iki 100000.

svaraus Japonijos indėlio palaikant stabilumą regione.⁴⁸⁹ Tuo tarpu kiti dvišaliai aljansai suvokti kaip mažesnių ambicijų projektai: aljansas su Pietų Korėja vertintas kaip Šiaurės Korėjos atgrasinimo įrankis, aljansai su Filipinais ir Tailandu projektuoti kaip JAV karinių bazių įtvirtinimo regione instrumentai, o aljansas su Australija – kaip teikiantis galimybę turėti tiek karinio veikimo atsparos taškus (Australijos teritorijoje), tiek kaip pakankamai svarbus patariantysis partneris regioninio saugumo klausimais. Šių aljansų grupė turėjo užtikrinti galimybę JAV greitai reaguoti į krizes ne tik rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione, bet ir Vidurio Rytų regione, taip pat trukdyti regioninio hegemono atsiradimui. Nors siekis užkirsti kelią regioninio hegemono iškilimui ir buvo įvardintas, pagrindžiant JAV aljansų rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione strategiją, tačiau Clintono prezidentavimo laikotarpyje tai nebuvo varomoji JAV aljansų politikos jėga: didelės krizės JAV ir Kinijos santykius buvo ištikusios 1995-1996 m. (dėl Taivano) ir 1999 m. (Coxo ataskaita, Kinijos ambasados Belgrade subombardavimas), tačiau JAV nuosekliai laikėsi Kinijos įtraukimo ir bendradarbiavimo skatinimo politikos, kuri būtų buvusi iš anksto pasmerkta nesėkmei jei JAV būtų pradėjusi stiprinti aljansus, siekdama dar labiau įtvirtinti karinį pranašumą prieš Kiniją. Ši JAV strateginė laikysena Kinijos atžvilgiu neleido „Kinijos grėsmės“ atstovų nuostatoms įgyti svorio Clintono administracijos užsienio politikoje.⁴⁹⁰

Tuo tarpu Bushas jaunesnysis į JAV prezidento postą buvo išrinktas su rinkimine Kinijos kaip „strateginės varžovės“ nuostata, kuri buvo pristatyta kaip alternatyva Clintono administracijos vykdytai „strateginės partnerystės“ politikai. Busho jaunesniojo patarėja nacionalinio saugumo klausimais tapusi Condoleeza Rice dar 2000 m. publikuotame straipsnyje *Foreign Affairs* žurnale teigė, kad Kinija piktinasi JAV vaidmeniu Azijos-Ramiojo vandenyno regione

---

⁴⁸⁹ Clintono administracijos sprendimas toliau išlaikyti didelį karių skaičių (apie 50000) Japonijoje buvo gana aštriai kritikuojamas, ypatingai dėl to, kad ir toliau buvo įsipareigota laikyti didelį skaičių karių valstybėje, kuri tapo pagrindine ekonomine JAV konkurente. Žr. pavyzdžiui Chalmers Johnson, E.B. Keehn, „The Pentagon’s Ossified Strategy.“ *Foreign Affairs*, July/August 1995, 103-114.

⁴⁹⁰ „Kinijos grėsmės“ atstovų teigimu reikia vykdyti Kinijos sulaikymo politiką dėl jos augančios galios. Jia Qingguo, „Learning to Live with the Hegemon: Evolution of China’s Policy toward the US since the end of the Cold War.“ *Journal of Contemporary China*, 14 (44), August 2005, 400.

– tai reiškia, jog Kinija nėra status quo galia, bet valstybė, norinti pakeisti Azijos galių pusiausvyrą savo naudai, o tai savaime ją paverčia „strategine varžove“.⁴⁹¹ 2000 m. spalio mėnesį Richard L.Armitage (tapęs Busho jaunesniojo valstybės sekretoriaus pavaduotoju) su grupe ekspertų iš Nacionalinio strateginių studijų instituto ir Nacionalinio gynybos universiteto pasiūlė būsimai JAV prezidento administracijai sustiprinti JAV ir Japonijos aljansą, kuris (iš dalies) dėl siekio išvengti konfrontacijos su Kinija tapo neorientuotas ir reaguojantis tik į Šiaurės Korėjos keliamas problemas.⁴⁹² Tačiau būtų klaidinga šias nuostatas vertinti kaip Busho jaunesniojo administracijos siekį vykdyti Kinijos sulaikymo politiką. Colinas Powellas, tuometinis JAV valstybės sekretorius teigė, kad JAV ir Kinijos santykiai yra vis labiau grindžiami draugyste, pasitikėjimu, bendru darbu, sprendžiant problemas, ir būnant atvirais, kai yra nesutarimų, tačiau yra sričių, kuriose yra nesutarimų ir skirtumų, ir jose šalys varžosi.⁴⁹³ 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro išpuoliai, ir Kinijos išreikšta parama JAV karo su terorizmu siekiamis iš esmės nepakeitė Busho jaunesniojo administracijos nuostatų Kinijos atžvilgiu. Nors globalaus karo prieš terorizmą kampanija privertė Busho jaunesniojo administraciją pirmaisiais jos darbo metais labiau koncentruotis į operacijas Afganistane ir Irake, tačiau sparti Kinijos karinė modernizacija vis labiau imta vertinti kaip rimtas saugumo rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione iššūkis. Svarbiausi Busho administracijos nariai atvirai pradėjo kelti augančios Kinijos karinės galios probleminius aspektus: Rice, tuometinė valstybės sekretorė, 2005 m. pažymėjo, kad reikia būti susirūpinusiems dėl augančios karinės Kinijos galios, ir reaguoti palaikant balansą regione⁴⁹⁴; Rumsfeldas, tuometinis gynybos sekretorius, tais pačiais 2005 m. teigė, kad Kinija didina savo karinę

---

⁴⁹¹ Condoleeza Rice, „Promoting the National Interest.“ *Foreign Affairs*, 79(1), January/February 2000. <http://www.mtholyoke.edu/~jwestern/ir319/condoleezza_rice.htm> [Žiūrėta 2011 03 25].

⁴⁹² Institute for National Strategic Studies, National Defense University, „The United States and Japan: Advancing Toward a Mature Partnership.“ INSS Special Report, October 11, 2000. <<http://libweb.uoregon.edu/ec/e-asia/reada/SFJAPAN.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 11].

⁴⁹³ Secretary Colin L.Powell, Interview on CCTV. Beijing, July 28, 2001. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2001/4330.htm>> [Žiūrėta 2011 01 15].

⁴⁹⁴ Secretary Condoleeza Rice, Press Briefing on the President’s Visit to China. Beijing, November 20, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/57412.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].

galią, nors jokia valstybė negrasina jai – o tai kelia daug klausimų.⁴⁹⁵ Gynybos politikos peržiūros dokumente (2006) JAV paragino Kiniją paaiškinti karinės modernizacijos motyvus ir karinius planus. Robertas Gates, gynybos sekretoriaus poste pakeitęs Rumsfeldą, taip pat išsakė JAV susirūpinimą dėl skaidrumo, susijusio su Kinijos kariniu biudžetu ir karinės modernizacijos programomis, trūkumo.⁴⁹⁶

Amerikiečių sąjungininkų rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione požiūris į augančią karinę Kinijos galią nebuvo vieningas. Pietų Korėja, Filipinai ir Tailandas neteikė išskirtinio dėmesio Kinijos karinės modernizacijos tendencijoms, tad šis veiksnys netapo varomąja jų santykių su JAV jėga. Filipinams didesnę grėsmę kėlė teroristinė Abu Sayaff grupuotė, veikianti šalies teritorijoje, tad JAV ir Filipinų bendradarbiavimas gynybos srityje buvo orientuotas į kovą su terorizmu.⁴⁹⁷ Filipinų karinės modernizacijos planai, kuriuose mažas dėmesys skiriamas oro ir jūrų pajėgoms, taip pat rodo Kinijos karinės grėsmės ignoravimą (arba bent jau neaktualumą) Filipinų saugumo politikos darbotvarkėje.⁴⁹⁸ Kinijos karinės modernizacijos tempai esmingai nepaveikė ir Tailando požiūrio į grėsmes regioniniam saugumui. Tailando, kaip ir Filipinų, gynybinį bendradarbiavimą su JAV iš esmės lėmė kova prieš terorizmą (pvz., bendra kova prieš Jamaah Islamiya teroristinę grupuotę), o ne siekis atgrąžinti Kiniją.⁴⁹⁹ Kinijos auganti karinė galia taip pat nebuvo Pietų Korėjos gynybos planavimą lemianti grėsmė. Pietų Korėja tapo vienintele JAV sąjungininke regione, atvirai demonstravusia nenorą išprovokuoti Kiniją plėtodama gynybinius ryšius su JAV: ji buvo viešai

---

⁴⁹⁵ Remarks as Delivered by Secretary of Defense Donald H.Rumsfeld. Singapore, June 4, 2005. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=77>> [Žiūrėta 2011 01 10].

⁴⁹⁶ Remarks as Delivered by Secretary of Defense Robert M.Gates. Singapore, June 02, 2007. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1160>> [Žiūrėta 2011 01 10].

⁴⁹⁷ Bruce Vaughn, „U.S. Strategic and Defense Relationships in the Asia-Pacific Region.“ CRS Report for Congress, January 22, 2007. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33821.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 15].

⁴⁹⁸ Evan S.Medeiros, Keith Crane, Eric Heginbotham, Norman D.Levin, Julia F.Lowell, Angela Rabasa, Somi Seong, „Pacific Currents: The Responses of U.S. Allies and Security Partners in East Asia to China’s Rise.“ RAND, 2008. <http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG736.pdf> [Žiūrėta 2011 01 11].

⁴⁹⁹ Dalis Tailando elito pripažįsta, kad ryšių su JAV plėtra yra veikiami Kinijos grėsmės faktoriaus, tačiau šis veiksnys greičiausiai nėra svarbiausias Tailando motyvas siekti glaudaus bendradarbiavimo su JAV. Žr. ten pat.

deklaravusi, kad nepritars JAV pajėgų, dislokuotų Pietų Korėjoje, panaudojimui potencialiam konfliktui su Kinija⁵⁰⁰, taip pat, kaip ir pirmąjį dešimtmetį po Šaltojo karo, nerodė iniciatyvos bendradarbiauti su JAV priešraketinės gynybos srityje.⁵⁰¹

Japonija ir Australija buvo vienintelės JAV sąjungininkės regione, reiškusios susirūpinimą Kinijos karinės galios plėtros tendencijomis. Australijos požiūriu, Kinijos karinės modernizacijos greitis ir mastas gali sukelti nesusipratimus, ir tapti kaimyninių valstybių susirūpinimo priežastimi jei Kinija tinkamai nepaaiškina šios modernizacijos priežasčių ir tikslų.⁵⁰² Tuo tarpu Japonija susirūpinimą keliančiu aspektu įvardino ir išaugusį Kinijos karinį aktyvumą prie Japonijos teritorinių vandenų ir oro erdvės (ir pasitaikančius šių erdvių pažeidimus).⁵⁰³ Be to, Japonijos aukščiausių pareigūnų retorikoje Kinija vis dažniau tapo apibūdinama kaip grėsmė.⁵⁰⁴

Tokios sąjungininkų pozicijos apribojo JAV galimybes panaudoti visus aljansus, siekiant subalansuoti augančią Kinijos karinę galią. Kita vertus, JAV vengė provokuoti karinę įtampą regione, ir tokiu būdu pateisinti Kinijos karinę modernizaciją. JAV teigimu, jos siekis – paskatinti Kiniją rinktis taikaus ekonominio augimo ir politinės liberalizacijos, o ne karinio grasinimo ir įbauginimo kelią.⁵⁰⁵ Ši strategija reikalavo subtilaus veikimo⁵⁰⁶,

---

⁵⁰⁰ Žr. Rober S.Ross, „Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia.“ *Security Studies*, 15(3), July-September 2006, 381.

⁵⁰¹ Tae-Hyung Kim, „South Korea’s Missile Defense Policy: Dilemma and Opportunity for a Medium State.“ *Asian Politics & Policy*, 1(3), 2009, 378-379.

⁵⁰² Šios nuostatos pasikartoja 2005 m. ir 2009 m. Australijos gynybos politikos Baltosiose knygos. Žr. Australia’s National Security: A Defence Update 2005. Department of Defence, 2005. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Australia_defence_update_2005.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01]; Defending Australia in the Asia Pacific Century: Force 2030. Defence White Paper 2009, Department of Defence, 2009. <http://www.defence.gov.au/whitepaper/docs/defence_white_paper_2009.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01].

⁵⁰³ Defence of Japan 2006: Annual Defence Paper. Ministry of Defence, 2006. <http://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2006/1-2-2.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01].

⁵⁰⁴ Japonijos Demokratinės partijos lyderis Maehara Seiji 2005 m. Kiniją įvardino kaip „tikrą grėsmę“ (*real threat*), tuometinis užsienio reikalų ministras, komentuodamas Maehara Seiji pasisakymą, Kiniją apibūdino kaip „žymią grėsmę“ (*considerable threat*), o 2006 m. tuometinės Japonijos gynybos agentūros vadovas generolas Nukaga Fukushima Kiniją (kartu su Šiaurės Korėja) priskyrė tradicinėms grėsmėms. Žr. plačiau Evan S.Medeiros, Keith Crane, Eric Heginbotham, Norman D.Levin, Julia F.Lowell, Angela Rabasa, Somi Seong, „Pacific Currents: The Responses of U.S. Allies and Security Partners in East Asia to China’s Rise.“ RAND, 2008. <http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG736.pdf> [Žiūrėta 2011 01 11].

⁵⁰⁵ U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 2006. <<http://www.defense.gov/qdr/report/Report20060203.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 10].

demonstruojant, kad karinės galios stiprinimas Kinijai nepadės pasiekti jos užsienio ir saugumo politikos tikslų, tačiau šiuo demonstravimu nestumti Kinijos į atviras ginklavimosi varžybas. Pagrindinėmis šio veikimo kryptimis tapo glaudesnis saugumo politikų su Japonija ir Australija koordinavimas ir karinio bendradarbiavimo su šiomis valstybėmis aktyvinimas. Dvišalis JAV saugumo politikos koordinavimas rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione su Japonija ir Australija, taip pat trišalis nuo 2006 m., *de facto* tapo Kinijos galios atsvaros mechanizmais: JAV valstybės sekretorė Rice teigimu, Kinija yra naujas tarptautinės politikos veiksnys, ir JAV–Japonijos aljansas vaidmuo yra stabilizuoti šio veiksnio įtaką saugumui regione⁵⁰⁷; JAV, Japonija ir Australija pirmojo strateginio trišalio dialogo susitikime paskelbė, kad jų, kaip demokratiškos ir ekonomiškai išsivysčiusių šalių, tikslas – saugumas ir stabilumas Azijos-Ramiojo vandenyno regione ir parama atsirandančioms ir tvirtėjančioms demokratijoms (tokiu būdu leidžiant interpretuoti, kad Kinija yra nestabilumo šaltinis).⁵⁰⁸ Neakivaizdžios Kinijos galios balansavimo pastangos buvo matomos ir dvišalės Japonijos–Australijos saugumo partnerystės inicijavime, JAV, Japonijos ir Australijos dialogo siekyje plėsti globalią partnerystę su Indija, taip pat JAV ir Indijos bendradarbiavimo saugumo srityje plėtroje. Visgi reikia atkreipti dėmesį, kad tiek JAV, tiek ir Japonija su Australija iš principo vengė naudoti prieš Kiniją nukreiptą retoriką ar imtis bendrų iniciatyvų, traktuotinių kaip siekis atsverti karinę Kinijos galią (pvz., karinės jėgos demonstravimas netoli Kinijos teritorijos).

Pagrindiniu JAV motyvu aktyvinti dvišalį karinį bendradarbiavimą su Japonija ir Australija galima laikyti norą pademonstruoti Kinijai ir sąjungininkams, kad JAV karinis buvimas regione išlieka ir jis nesilpnėja. Dėl to JAV karinio bendradarbiavimo programos su Japonija ir Australija, inicijuotos Busho jaunesniojo prezidentavimo laikotarpiu, neskirtos pasirengti

---

⁵⁰⁶ Bendra JAV strategija Kinijos atžvilgiu dažnai vadinama *apsidraudimo* (angl. hedging) strategija, kuri derina bendradarbiavimą ir varžymąsi.

⁵⁰⁷ Secretary Condoleeza Rice, Remarks at Sophia University. Tokyo, March 19, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/43655.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].

⁵⁰⁸ Trilateral Strategic Dialogue Joint Statement Australia-Japan-United States. March 18, 2006. <<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/australia/joint0603-2.html>> [Žiūrėta 2011 04 02].

neišvengiamam kariniam konfliktui su Kinija – veikiau jos demonstruoja gyvybingą šių šalių gynybinę galią, atliekančią Kinijos atgrasinimo funkciją. Šį vertinimą pagrindžia konkrečios karinio bendradarbiavimo iniciatyvos: didelė dalis iniciatyvų buvo skirtos išlaikyti JAV-Australijos, JAV-Japonijos karinių pajėgų sąveikumą (kad Australijos ir Japonijos pajėgos gebėtų veikti kartu su transformacija išgyvenančiomis JAV pajėgomis), stiprinti konkrečius Japonijos ir Australijos karinius pajėgumus (aktuales ir stiprėjančią Kinijos karinių pajėgumų kontekste) ir stiprinti specifinių JAV karinių pajėgų matomumą Japonijoje ir Australijoje (taipogi aktualių Kinijos karinės galios kontekste). JAV-Australijos, JAV-Japonijos karinių pajėgų sąveikumą buvo siekiama išlaikyti ir stiprinti rengiant bendras karines pratybas, JAV suteikiant lengvesnę prieigą Japonijai ir Australijai gauti naujausias karines technologijas ir pertvarkant JAV karinio planavimo ir valdymo institucijas. Pavyzdžiui JAV ir Japonija pradėjo planuoti ir rengti karines pratybas, kurių scenarijus numatė Japonijai priklausančių salų gynybą⁵⁰⁹, JAV ir Australija susitarė dėl lengvesnės Australijos prieigos prie JAV karinių technologijų 2007 m., o JAV ir Japonija susitarė įkurti bendrą jungtinių oro ir priešraketinės gynybos operacijų koordinavimo centrą Yokota oro bazėje.⁵¹⁰ Konkrečių Japonijos ir Australijos karinių pajėgumų stiprinimo pavyzdžiais galima laikyti kasmetinius JAV tikslųjų ginklų pardavimus Australijai⁵¹¹ ir dvišales JAV-Japonijos ir JAV-Australijos bendradarbiavimo programas priešraketinių gynybos pajėgumų kūrimo srityje. Tuo tarpu specifinių JAV karinių pajėgų matomumo stiprinimu galima būtų įvardinti JAV ir Australijos susitarimą (2005) dėl JAV bombonešių reguliarių pratybų rengimo šiaurinėje Australijos teritorijos dalyje

---

⁵⁰⁹ Žr. Rober S.Ross, „Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia.“. *Security Studies*, 15(3), July-September 2006, 387.

⁵¹⁰ United States-Japan Roadmap for Realignment Implementation (United States-Japan Security Consultative Committee Document). May 1, 2006. <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/doc0605.html>> [Žiūrėta 2011 04 01].

⁵¹¹ Australija importavo iš JAV tiksluosius ginklus, kuriuos galima panaudoti prieš taikinius ore (pvz., AMRAAM), žemėje (pvz., AGM-142), ir naudoti ginant karo laivus nuo į juos paleistų raketų (pvz., RIM-162 (ESSM)). Pastarieji tikslieji ginklai yra ypač aktualūs, siekiant apsaugoti Australijos karines jūrų pajėgas nuo Kinijos priešlaivinių raketų. Australija 2000-2008 m. laikotarpyje kiekvienais metais importavo tiksluosius ginklus iš JAV. Žr. į JTO konvencinių ginklų eksporto ir importo duombazę, adresu <http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/UN_REGISTER.nsf> [Žiūrėta 2011 03 30].

ir JAV-Japonijos susitarimą (2005) nuolatinais dislokuoti vieną JAV lėktuvnešį Yokosuka karinėje jūrų bazėje.

JAV karinių pajėgų dislokacijos regione pokyčiai taip pat atspindi nuosaikų ir neprovokuojantį JAV atsaką į Kinijos augančią karinę galią pobūdį: JAV paskelbė ir ėmėsi įgyvendinti planus, numatančius JAV karinių pajėgų mažinimą Pietų Korėjoje ir Japonijoje. Nors šis JAV karinių pajėgų mažinimas tapo įmanomas dėl JAV karinės transformacijos (propaguojančios mažesnes, tačiau mobilesnes ir pajėgesnes karines pajėgas), tačiau, kita vertus, sukėlė JAV sąjungininkų būgštavimus dėl tolesnio JAV karinio buvimo regione.

6.2.2. Kinijos reakcija į JAV aljansų Azijos-Ramiojo vandenyno regione politiką

JAV aljansų rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regione strategija prezidento Clintono administracijos veikimo laikotarpiu neįgijo prieš Kiniją nukreiptų karinių bloką stiprinimo politikos bruožų, o JAV karinės transformacijos poveikis JAV aljansų stiprinimo politikai buvo minimalus, ir vargiai priskirtinas karinio dominavimo prieš Kiniją siekiamas – tai neabejotinai švelnino Kinijos požiūrį ir veiksmus šių aljansų atžvilgiu.

Kinija niekada nebuvo JAV aljansų su rytų Azijos-Ramiojo vandenyno regiono valstybėmis rėmėja – Šaltojo karo metu, ir ypač suartėjimo su JAV laikotarpiu nuo 1978 m., juos vertino kaip atsvarą Sovietų Sąjungos įtakai ir Japonijos karinį atgimimą suvaržantį instrumentą. Po Šaltojo karo pabaigos Kinija tikėjosi, kad pasaulis taps daugiapolis⁵¹², ir siūlė JAV atsisakyti aljansų politikos kaip Šaltojo karo relikto.⁵¹³ Ironiška, tačiau būtent pačios Kinijos aktyvi ir agresyvi politika iki 1995-1996 m. sprendžiant teritorinius (*Spratly*, *Paracel* salynai) ir suverenitetą liečiančius (Taivanis) klausimus, paskatino

⁵¹² Žr. Bates Gill, *Rising Star: China's New Security Diplomacy*. Washington: The Brookings Institution, 2007, 1-2.

⁵¹³ Chu Shulong, „China and the U.S.–Japan and U.S.–Korea Alliances in a Changing Northeast Asia.“ June 1999. <http://iis-db.stanford.edu/pubs/10021/Chu_Shulong.pdf> [Žiūrėta 2011 03 25]; David L. Shambaugh, „China Engages Asia Reshaping the Regional Order.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05, 70.

regiono valstybes siekti glaudesnių ryšių su JAV, o pačioje JAV tai paskatino „Kinijos grėsmės“ politinės grupuotės formavimąsi. Šios tendencijos, sukėlusios grėsmę Kinijos ekonominės modernizacijos siekiams (taikaus iškilimo doktrinai), privertė Kiniją aktyviau integruotis į regionines institucijas (pvz., ASEAN, CSCAP), siekti glaudesnių dvišalių santykių su visomis regiono valstybėmis ir atkurti gerus santykius su JAV po abipusio karinės jėgos demonstravimo – ypač kai jos propaguota naujoji saugumo koncepcija nesulaukė palaikymo tarp regiono valstybių.⁵¹⁴ Kinija, įsitraukusi į regiono organizacijų veiklą, nustojo į jas žiūrėti kaip į JAV dominavimo įrankį, ir pradėjo jas vertinti kaip Kinijos geros valios ir taikios kaimynystės siekių pristatymo areną.⁵¹⁵ Dvišalių santykių su regiono valstybėmis stiprinimas taip pat tapo svarbia Kinijos regioninės strategijos, kuria siekta išsklaidyti nerimą dėl Kinijos ilgalaikių tikslų regione ir užmegzti aktyvų ekonominį bendradarbiavimą, dalimi.⁵¹⁶

Tad neatsitiktinai ir Kinijos politikos JAV atžvilgiu varomąja jėga tapo siekis bendradarbiauti, o ne konfrontuoti. Tiesa, šios strateginės nuostatos veikimas priklausė nuo amerikiečių nusiteikimo laikytis „vienos Kinijos“ principo ir pasirengimo plėsti ekonominius ryšius su Kinija.⁵¹⁷ Didžiausią nerimą Kinijai kėlė JAV aljanso su Japonija stiprinimas: 1997 m. JAV–Japonijos gynybinio bendradarbiavimo susitarimą Kinija įvertino kaip kišimąsi į Taivano klausimo sprendimą.⁵¹⁸ Kinija viešai kritikavo ir JAV bendradarbiavimą su Japonija priešraketinės gynybos srityje kaip silpninantį

---

⁵¹⁴ Naujosios saugumo koncepcijos pagrindiniais principais Kinija laikė abipusį pasitikėjimą, abipusę naudą, lygybę ir bendradarbiavimą. Ši koncepcija turėjo atverti kelią naujai pasaulio tvarkai, pagrįstai ne Šaltojo karo mentalitetu ir ne Šaltojo karo saugumo institucijomis.

⁵¹⁵ David L. Shambaugh, „China Engages Asia Reshaping the Regional Order.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05, 68-69.

⁵¹⁶ Pavyzdžiui po 1995 m. kilusios įtampos dėl Panganiban rifo su Filipinais, Kinija parodė didelį interesą siekti gerų santykių su Filipinais, surengusi prezidento vizitą Filipinuose ir pasiūliusi taikiai spręsti ginčus.

⁵¹⁷ Kinijos lyderis Jiang Zemin laikėsi nuostatos, kad geri santykiai su JAV sudarys sąlygas Kinijai iškilti į didžiųjų galių gretas. Žr. Willy Wo-Lap Lam, *Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges*. London: M.E. Sharpe, 2006, 159.

⁵¹⁸ Chu Shulong, „China and the U.S.–Japan and U.S.–Korea Alliances in a Changing Northeast Asia.“ June 1999. <http://iis-db.stanford.edu/pubs/10021/Chu_Shulong.pdf> [Žiūrėta 2011 03 25].

strateginį stabilumą ir ginklų kontrolės režimų efektyvumą.⁵¹⁹ Kita vertus, JAV ir Japonijos parama „vienos Kinijos“ principui nesuteikė didelio pagrindo Kinijai imtis radikalių atsako priemonių. Tad Kinijos politinis atsakas į JAV-Japonijos aljanso apsiribojo faktiškai tik griežtesne retorika.

Busho jaunesniojo prezidentavimo laikotarpyje Kinijos dvišalė ir daugiašalė diplomatija, kuri buvo aktyviai naudojama pristatant Azijos-Ramiojo vandenyno regiono valstybėms taikaus Kinijos iškilimo viziją ir siekiant užsitikrinti šių valstybių paramą Kinijos vykdomai Taivaniai izoliavimo politikai, taip pat nesikišimą į galimą Kinijos ir JAV konfliktą dėl Taivaniai, buvo svarbiausia *tiesioginio* Kinijos politinio atsako priemonė į JAV aljansų politiką.⁵²⁰

Tokio pobūdžio Kinijos daugiašalės diplomatijos pastangas atspindi jos politika pietryčių Azijos valstybių (ASEAN forumo) atžvilgiu. Kinija 2002-2003 m. laikotarpyje tapo deklaracijų dėl elgesio pietų Kinijos jūroje kodekso ir dėl bendradarbiavimo netradicinio saugumo srityse, taip pat Draugystės ir bendradarbiavimo sutarties dalyve. Šiais žingsniais Kinija įsipareigojo taikiai spręsti teritorinius nesutarimus (dėl salynų ir rifų pietų Kinijos jūroje) ir laikytis agresijos ir kišimosi į suverenių reikalus nenaudojimo principų. Nors šie susitarimai neturėjo jokio esminio poveikio, sprendžiant teritorinius nesutarimus tarp Kinijos ir atskirų ASEAN šalių, tačiau jie tapo itin svarbia tarpusavio pasitikėjimo stiprinimo priemone, padedančia sklaidyti *Kinijos grėsmės* nuotaikas ASEAN šalių, ypač JAV sąjungininkių, tarpe. Dar vienu žingsniu, sklaidančiu Kinijos grėsmės nuotaikas ASEAN šalių tarpe, laikytina bendra ASEAN ir Kinijos deklaracija dėl strateginės partnerystės (2003): šios deklaracijos įgyvendinimo veiksmų planas (2005) numatė stiprinti abipusį pasitikėjimą saugumo srityje organizuojant saugumo dialogus, sudarant galimybes stebėti karines pratybas ir netgi svarstyti galimybes kartu rengti

---

⁵¹⁹ Brad Roberts, „China and Ballistic Missile Defense: 1955 to 2002 and Beyond.“ Institute for Defense Analysis, September 2003. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/bmd.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].

⁵²⁰ Žr. Evan S. Medeiros, „Strategic Hedging and the Future of Asia-Pacific Stability.“ *The Washington Quarterly*, Winter 2005/06, 155-157. <http://www.twq.com/06winter/docs/06winter_medeiros.pdf> [Žiūrėta 2011 03 30]; Willy Wo-Lap Lam, *Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges*. London: M.E.Sharpe, 2006, 170.

karines pratybas. Kai kurie Kinijos užsienio politikos analitikai šią politiką laiko tiesioginiu Kinijos atsaku į JAV suaktyvėjusį bendradarbiavimą su Filipiniais, Tailandu (ir kitomis ASEAN šalimis) kovos su terorizmu srityje po 2001 m. rugsėjo 11 d.⁵²¹ Toks vertinimas turi pagrindo, nes Kinija baiminosi, kad rugsėjo 11 d. įvykiai suteiks pretekstą elgtis agresyviau ir vienašališkiau tarptautinėje arenoje, o vėliau (ypač po JAV įsiveržimo į Iraką 2003 m.) tai išsakė atvirai.

Kinijos diplomatiniai manevrai ASEAN valstybių atžvilgiu jai ne tik padėjo neutralizuoti Kinijos grėsmės eskalavimą, tačiau kartu iš dalies parodyti ir grėsmę kylančią iš JAV. JAV Busho jaunesniojo prezidentavimo laikotarpyje nebuvo prisijungusi prie ASEAN Draugystės ir bendradarbiavimo sutarties (didžia dalimi dėl interesų turėti veikimo laisvę Birmos, pažeidinėjančios žmogaus teises, atžvilgiu⁵²²), o tai teikė galimybę Kinijai parodyti kontrastą tarp jos ir JAV prisiimamų įsipareigojimų pietryčių Azijos regiono saugumui.

Susitarimai su ASEAN valstybėmis atvėrė Kinijai kelią užmegzti saugumo dialogus su Filipiniais ir Tailandu, JAV sąjungininkėmis. Kinija ir Filipinai 2004 m. pasirašė Supratimo memorandumą dėl bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje, numačiusį kasmetines abiejų šalių konsultacijas saugumo klausimais. Filipinai taip pat sutiko organizuoti kinų kalbos mokymo programą Filipinų kariškiams už Kinijos skirtas lėšas (3 mln. dolerių) ir priimti Kinijos dovanojamą inžinerinę įrangą⁵²³ (1,2 mln. dolerių). Tailandas taip pat nuo 2003 m. pradėjo su Kinija rengti saugumo konsultacijas, o nuo 2007 m. sutarė dar labiau išplėsti bendradarbiavimą gynybos srityje. Kinija taip pat išnaudojo kariškių įvykdytą valdžios perversmo Tailande 2006 m. situaciją, po kurio ji demonstravo interesą toliau bendradarbiauti su Tailandu, kai, tuo tarpu, JAV kritikavo Tailandą dėl demokratijos regresio.

---

⁵²¹ Žr. plačiau Thomas J.Christensen, „Fostering Stability or Creating a Monster? The Rise of China and U.S. Policy toward East Asia.“ *International Security*, 31(1), Summer 2006, 119-120.

⁵²² JAV prie šios sutarties prisijungė 2009 m. liepos mėnesį.

⁵²³ 6 buldozerius ir 6 greiderius.

Kinijos „dviejų Korėjų“ politika, kuria buvo siekiama užmegzti glaudžią partnerystę su Pietų Korėja, ir tokiu būdu iš dalies neutralizuoti JAV įtaką Pietų Korėjai, ir potencialų Pietų Korėjos nustatymą prieš Kiniją, taip pat buvo gana sėkminga. Kinijai suartėti su Pietų Korėja ypač padėjo Pietų Korėjos ir JAV požiūrių skirtumai į Šiaurės Korėjos problemos sprendimą: JAV akcentavo „kietesnę“ politiką, o Pietų Korėja, kaip ir Kinija, „švelnesnę.“ Rosso teigimu, dažnos aukšto lygio Kinijos ir Pietų Korėjos konsultacijos dėl Šiaurės Korėjos krizės įkarštyje atskleidė, kad Pietų Korėjos lyderiai jautėsi patogiau dirbdami su Kinija, o ne su JAV.⁵²⁴ Reiktų pastebėti, kad Kinijai vykdyti Pietų Korėjos dalinio atribojimo nuo JAV politiką padėjo įgyvendinti ir nacionalizmo Pietų Korėjoje apraiškos, pasireiškusios siekiu didesnės nepriklausomybės nuo JAV. Ongo manymu, Pietų Korėjos naujojo politinio elito legitimumas iš dalies priklauso nuo jų sprendimų siekti didesnės autonomijos užsienio ir gynybos politikoje.⁵²⁵

Kinijos poveikio JAV sąjungininkių politikai galimybes puikiai atskleidžia ir Kinijos-Australijos santykių raidos atvejis. Šį atvejį labiausiai iliustruoja Australijos užsienio reikalų ministro Downer pasisakymas vizito Kinijoje metu 2004 m.: Downer teigė, kad JAV ir Australijos aljansas (ANZUS) aktyvuojamas tik, kai užpuolama viena iš aljanso narių, tuo tarpu, šis aljansas automatiškai neaktyvuojamas dėl kitos karinės veiklos pasaulyje.⁵²⁶ McDowaldo požiūriu, šis pasisakymas žymėjo fundamentalią ANZUS aljanso reinterpretaciją, ir kuri leido suabejoti Australijos karine pagalba užpultoms JAV karinėms pajėgoms Azijos-Ramiojo vandenyno regione. Nors šį Australijos užsienio reikalų ministro pasisakymą reiktų vertinti kaip asmeninę jo interpretaciją, kuri vėliau buvo paneigta Australijos premjero Howardo,

---

⁵²⁴ Žr. Robert S. Ross, „Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia.“ *Security Studies*, 15(3), July-September 2006, 381.

⁵²⁵ Žr. Russell Ong, *China's Security Interests in the 21st Century*. London and New York: Routledge Taylor&Francis Group, 2007, 92.

⁵²⁶ Žr. Bates Gill, *Rising Star: China's New Security Diplomacy*. Washington: The Brookings Institution, 2007, 152-153; Žr. ir Roy Campbell McDowald, „Howard's Long March: The Strategic Depiction of China in Howard Government Policy, 1996-2006.“ The Australian National University, 2009. <<http://epress.anu.edu.au/sdsc/hlm/pdf/prelims.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 30].

tačiau ji atskleidžia kokį Kinijos spaudimą turi atlaikyti JAV sąjungininkai, ypač jei jie siekia gerų santykių su šia valstybe.

Vertinant Kinijos poveikį JAV sąjungininkams, reikia atsižvelgti ir į ekonominių ryšių veiksnį. Po Šaltojo karo Kinija tapo viena pagrindinių ekonominių partnerių regiono šalims, ir neabejotina, kad Kinija tai vertina kaip svarbų poveikio instrumentą. Kita vertus, negalima pervertinti šio veiksnio įtakos, kadangi JAV yra ne mažiau svarbi ekonominė partnerė regiono šalims. Tailando, Filipinų ir Pietų Korėjos nuostatas ne konfrontuoti su Kinija labiau lemia, kad Kinija nėra suvokiama kaip esminė grėsmė šių šalių saugumui: šioms šalims didesnes saugumo problemas kelia kiti saugumo iššūkiai. Kinija yra labai svarbi Japonijos ir Australijos ekonominė partnerė, tačiau šių šalių esminių nuostatų dėl jų aljanso su JAV tai nepakeitė.

6.3. JAV Taivaniai politika

JAV Taivaniai politika yra dar vienas labai svarbus indikatorius, leidžiantis įvertinti JAV saugumo politikos (ne) agresyvumą Kinijos atžvilgiu. 1979 m. JAV, užmegzdama diplomatinius santykius su Kinija, pripažino Taivanią Kinijos dalimi, o Kinijos (Liaudies Respublikos) vyriausybę vienintele legitimia Kinijos vyriausybe. Tais pačiais 1979 m. JAV Kongresas priėmė Taivaniai santykių aktą, kuriuo išreiškė tikėjimą, kad Taivaniai klausimas bus sprendžiamas taikiai: taikus Kinijos-Taivaniai konflikto sprendimas įsivaizduotas kaip lygiaverčio konflikto šalių dialogo rezultatas, o ne vienos iš konflikto pusių (Kinijos) grasinimo pasekmė. Todėl JAV Taivaniai santykių akte įsipareigojo tiekti Taivaniaiui gynybinio pobūdžio ginkluotę, kad Taivaniai potencialiose derybose ateityje su Kinija galėtų lygiavertiškai reikšti ir ginti savo interesus. Tad šioje dalyje bus siekiama įvertinti ar JAV pradėjo nepaisyti savo įsipareigojimų Kinijai ir pradėjo taikyti karinio spaudimo priemones prieš Kiniją (pvz. atsisakydama remti „vienos Kinijos“ nuostatą ir pradėdama tiekti Taivaniaiui ne tik gynybinio pobūdžio ginklus). Kaip ir prieš tai analizuotais

atvejais, taip ir šiame taip pat bus įvertintas ir Kinijos atsakas į JAV saugumo politiką.

6.3.1. „Vienos Kinijos“ principas

1994 m. Clintono administracija paskelbė apie Taivano politikos peržiūrą, patvirtinusią JAV įsipareigojimą laikytis trijų JAV-Kinijos komunikatų, kuriuose buvo deklaruota JAV parama „vienos Kinijos“ principui⁵²⁷, ir Taivano santykių akto, išreiškusio JAV siekį palaikyti komercinius, kultūrinius ir kitokius santykius su Taivaniu ir būti pajėgia apginti Taivanį nuo jėgos panaudojimo ar kitokių prievartos formų, nuostatų. Kitaip tariant, JAV nusprendė nekeisti paskutiniaisiais Šaltojo karo dešimtmečiais suformuotos politikos Kinijos-Taivano santykių atžvilgiu, pripažinusios Taivanį komunistinės Kinijos dalimi, tačiau remiančios tik taikų Kinijos ir Taivano konflikto sprendimą. Kinijos ir Taivano konflikto po Šaltojo karo „paaštrėjimo momentai“ parodė, kad JAV tvirtai laikosi „vienos Kinijos“ principo. Kadangi Kinijos-Taivano konflikte galima įžvelgti nemažai įtampos taškų, tai verta įvertinti tik labiausiai išsiskiriančius (potencialiai grėsmingiausius).

Pirmuoju įtampos tašku galima būtų laikyti Kinijos-Taivano konflikto eskalaciją 1995-1996 m., kurią sukėlė Kinija, reaguodama į Taivano prezidento Lee Teng-hui vizitą Cornello universitete (JAV), taip pat Lee Teng-hui kalbą Cornello universitete, kurioje Taivanis bent devynis kartus buvo apibūdintas kaip Kinijos respublika Taivanyje (angl. *the Republic of China on Taiwan*).⁵²⁸ JAV Kongreso leidimas atvykti Lee Teng-hui į JAV (nepaisant Clintono administracijos pažadų Kinijai neįsileisti Lee Teng-hui) ir Taivano prezidento aliuzijos į dvi atskiras valstybes privertė Kiniją

---

⁵²⁷ 1972 m. Šanchajaus komunikate JAV pripažino, kad Kinija ir Taivanis laikosi nuostatos, jog yra tik viena Kinija, o Taivanis yra Kinijos dalis; 1979 m. diplomatinė santykių su Kinija akte JAV pripažino, kad Taivanis yra Kinijos dalis, o Kinijos vyriausybė yra vienintelė legitimi vyriausybė; 1982 m. II Šanchajaus komunikate JAV pareiškė, kad neturi intencijos kištis į Kinijos vidaus reikalus bei laikytis „dviejų Kinijų“ ar „vienos Kinijos, vieno Taivano“ politikos.

⁵²⁸ Alan D. Romberg, „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony's College, Oxford, 2004, 121.

demonstruoti karinę jėgą 1995 m. liepos – 1996 m. kovo mėnesiais, parodančią Kinijos siekius, jei prireiks, karine jėga užkirsti kelią Taivaniui tapti atskira suverenia valstybe. Nepaisant JAV atsako (dviejų lėktuvnešių grupių manevrų Taivano sąsiauryje) į Kinijos karinės jėgos demonstravimą, Clintono administracija deklaravo paramą status qui išlaikymui ir išreiškė interesą tiesioginiam dialogui su Kinija, kuris leistų ateityje išvengti panašių krizių.⁵²⁹ Kinijos lyderis Jiang Zemin savo ruožtu pripažino, kad Taivano klausimo sprendimas iš esmės priklauso nuo JAV⁵³⁰, ir siekė išvengti konflikto su JAV eskalacijos dėl Taivano.⁵³¹ JAV savo paramą „vienos Kinijos“ principui dar kartą išreiškė 1998 m. Clintono vizito Kinijoje metu („trijų ne“ politika Taivano atžvilgiu), kurio metu buvo bandoma įtvirtinti gerėjančius JAV ir Kinijos santykius 1997-1998 m. laikotarpyje.

Antroji kritinė situacija susiklostė po Taivano prezidento Lee Teng-hui pareiškimo 1999 m. liepos mėnesį, kad Kinijos ir Taivano santykiai turėtų būti apibrėžiami kaip tarpvalstybiniai, arba bent kaip specialūs tarpvalstybiniai santykiai. Kinija, reaguodama į šį pareiškimą, iš karto pradėjo demonstruoti karinę jėgą ir pagrasino karine operacija jeigu Taivanas neatšauks savo pareiškimo.⁵³² JAV suvaidino esminį vaidmenį, neleisdama konfliktui peraugti į karinę konfrontaciją: JAV patikino Kiniją, kad ji nepalaiko Taivano prezidento „dviejų valstybių teorijos“ ir sustabdys Taivano tolesnius vienašališkus veiksmus, taip pat panaudojo stiprų diplomatinį spaudimą, siekdama sustabdyti galimus Taivano parlamento sprendimus, galinčius viena ar kita forma įteisinti Taivano nepriklausomybę de jure.⁵³³

---

⁵²⁹ Ten pat, 121-122.

⁵³⁰ Yun-han Chu, „The Evolution of Beijing’s Policy toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005, 263.

⁵³¹ 1996 m. kovo mėnesį Kinijos delegacija, vadovaujama užsienio reikalų viceministro Liu Huaqiu, informavo apie būsimus Kinijos karinius manevrus, ir bandė išsiaiškinti galimas atsako formas. Kinija buvo nustebusi, kai JAV į Taivano sąsiaurį pasiuntė (net) dvi lėktuvnešių grupes, ypač atsižvelgdama į „silpną“ JAV atsaką į 1995 m. vykdytus Kinijos karinius manevrus prieš Taivanį. Žr. Andrew Scobell, *China’s Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 182.

⁵³² Yun-han Chu, „The Evolution of Beijing’s Policy toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005, 264-265.

⁵³³ Ten pat, 276.

Trečioji įtempta situacija susiklostė 2003-2004 m. laikotarpyje prieš Taivano prezidento rinkimus, vykusius 2004 m. gegužės mėnesį. Taivano prezidentas Chen Shui-bian, kurio veikla pirmosios kadencijos metu parodė, kad jis pritaria ekonominių ryšių su Kinija plėtrai ir nelinkęs agresyviai siekti Taivano nepriklausomybės de jure, siekdamas būti perrinktas antrai kadencijai siūlė surengti referendumą, kuriame Taivano piliečiai turėjo pasisakyti dėl būtinybės stiprinti Taivano gynybinius pajėgumus (jei Kinija toliau grasins karine jėga) ir poreikio pradėti oficialų dialogą su Kinija. Rinkiminės kampanijos metu Chen Shui-bian taip pat aktyviai skelbė idėją dėl Taivano konstitucijos keitimo, siekiant, visų pirma, normalizuoti ir efektyvinti vidaus politinį procesą.⁵³⁴ Kita vertus, Chen Shui-bian nesutiko vadovauti Nacionalinei susivienijimo tarybai, nelaikė savęs kinu ir nemanė, kad Kinijos ir Taivano susivienijimas yra vienintelė opcija.⁵³⁵ Chen Shui-bian aktyviai palaikė taivanietišką nacionalizmą (savo politinės karjeros pradžioje netgi atvirai pasisakė už Taivano nepriklausomybę), o 2002 m. netgi teigė, jog abiejose Taivano sąsiaurio pusėse egzistuoja po vieną šalį.⁵³⁶ Chen Shui-bian siekius surengti referendumą ir pakeisti konstituciją Kinija laikė sąmoningu planu įtvirtinti Taivano nepriklausomybę, todėl 2003 m. pabaigoje – 2004 m. pradžioje bandė įtikinti Busho jaunesniojo administraciją pasmerkti Taivano planus rengti referendumą, o Taivaniui, likus kelioms dienoms iki referendumo, grasino nesirinkti separatistinio kelio. Busho jaunesniojo administracija, kaip ir Clintono administracija, buvo nesuinteresuota vienašališkais vienos iš konflikto pusių veiksmais, galinčiais sukelti konfliktą ir į jį įtraukti JAV, todėl Taivano planus rengti referendumą vertino neigiamai.⁵³⁷ Kaip pastebi Yun-han Chu, Kinijai su Busho jaunesniojo

---

⁵³⁴ Chen Shui-bian siūlė naują konstituciją priimti 2006 m., kuri įsigaliotų ne vėliau nei 2008 m.

⁵³⁵ Alan D. Romberg, „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony's College, Oxford, 2004, 123.

⁵³⁶ Gang Lin, „The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 25.

⁵³⁷ Gang Lin, „The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 30-32; Yun-han Chu, „The Evolution of Beijing's Policy

administracijos pagalba netgi pavyko užkirsti kelią dalies JAV Kongreso narių iniciatyvai priimti Kongreso rezoliuciją, remiančios Taivano referendumą.⁵³⁸

JAV laikysena ir veiksmai Kinijos ir Taivano santykių kriziniais laikotarpiais rodo, kad JAV principingai laikėsi „vienos Kinijos“ principo, neigiamai vertindama Taivano vienašališkus veiksmus, galinčius pakeisti status quo padėtį, ir tokiu būdu netgi įtraukti JAV į karinį konfliktą su Kinija. Visgi, norint įvertinti, ar JAV, kad ir formaliai palaikydama „vienos Kinijos“ principą, netiesiogiai nevykdė Taivano nepriklausomybės skatinimo politikos, būtina išanalizuoti JAV ir Taivano karinio bendradarbiavimo po Šaltojo karo dinamiką.

6.3.2. Taivano apginklavimo politika

JAV parama „vienos Kinijos“ principui yra neatsiejama nuo prielaidos, kad Kinijos ir Taivano konfliktas bus išspręstas taikiu būdu. Nuo 1979 m. JAV laikosi dvigubo atgrasinimo strategijos, kuria siekiama Kiniją ir Taivanį sulaikyti nuo vienašališkų veiksmų, galinčių pakeisti status quo: Kiniją nuo karinės jėgos prieš Taivanį panaudojimo, Taivanį nuo nepriklausomybės de jure paskelbimo. Dvigubo atgrasinimo strategija neteks prasmės Kinijai ir Taivaniui nusprendus taikiai išspręsti Taivano teisinio statuso klausimą. JAV laikosi pozicijos, kad tokios dvišalės derybos turi vykti lygiavertiškai, nė vienai iš dialogo dalyvių neprimetant savo valios. Šiame kontekste JAV vadovaujasi prielaida, kad Taivanis lygiavertiškai gali dalyvauti oficialiame dialoge su Kinija dėl savo statuso tik turėdamas pakankamus gynybinius pajėgumus. Tokiu būdu JAV vykdoma ginklų tiekimo Taivaniui politika yra vienas svarbiausių instrumentų, užtikrinančių būsimą taikų Kinijos ir Taivano nesutarimų sprendimą.⁵³⁹ JAV įsipareigojimas tiekti gynybinio pobūdžio

---

toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005, 272.

⁵³⁸ Yun-han Chu, „The Evolution of Beijing’s Policy toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005, 272.

⁵³⁹ James C.P.Chang, „U.S. Policy Toward Taiwan.“ June 2001, 26. <<http://www.wcfia.harvard.edu/fellows/papers/2000-01/chang.pdf>> [Žiūrėta 2011 04 25]; Gang Lin,

ginkluotę negali tapti JAV ir Kinijos derybų objektu⁵⁴⁰, nepaisant JAV deklaruotos intencijos 1982 m. (bendrame komunikate su Kinija) laipsniškai mažinti parduodamų ginklų Taivaniui apimtis iki galutinio Kinijos ir Taivano konflikto sprendimo.⁵⁴¹

Pirmojo dešimtmečio po Šaltojo karo pabaigoje dėl sparčios Kinijos karinės modernizacijos ir karinių pajėgumų stiprinimo kariniuose regionuose prieš Taivanį pradėjo ryškėti pirmosios tendencijos, rodžiusios galimą karinio balanso tarp Kinijos ir Taivano pasikeitimą pirmosios naudai. 2000-2010 m. laikotarpyje šios tendencijos nepasikeitė: dėl modernizuotų karinių oro ir jūrų pajėgų, dislokuoto didelio kiekio trumpo nuotolio balistinių ir sparnuotųjų raketų netoli Taivano, sukurtų elektroninės ir informacinės kovos vykdymo pajėgumų⁵⁴² Kinija vis labiau gali tikėti staigios karinės operacijos prieš Taivanį sėkme. Kinijos karinių pajėgumų modernizacijos prioritetai ir karinė operacinė doktrina (laimėti lokalius karus informacionalizacijos sąlygomis) leidžia manyti, kad Kinija prieš Taivanį galėtų rinktis tokias karinių operacijų formas kaip netikėtų smūgių balistinėmis ir sparnuotosiomis raketomis (kartu su naikintuvais) prieš Taivano karinę ir kitą ypatingos svarbos infrastruktūrą panaudojimas, pagrindinių Taivano jūrų uostų blokavimas naudojant povandeninius laivus, specialiųjų pajėgų įsiveržimas į Taivanį, siekiant greitos ir galutinės pergalės prieš Taivanį dar prieš JAV karinių pajėgų išitraukimą.⁵⁴³

„The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 17; Alan D.Romberg, „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony’s College, Oxford, 2004, 130.

⁵⁴⁰ Tais pačiais 1982 m. JAV Taivanį patikino, jog nesusitarė su Kinija dėl konkrečių terminų (numatančių baigti ginklų tiekimą Taivaniui), neįsipareigojo konsultuotis su Kinija dėl ginklų pardavimo Taivaniui. JAV ginklų tiekimas Taivaniui negali tapti derybų su Kinija objektu, visų pirma, dėl Taivano santykių akto nuostatų.

⁵⁴¹ NTI, „Sino–US Joint Communique.“ August 17, 1982. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/commk82.htm>> [Žiūrėta 2011 04 25].

⁵⁴² U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2009.“ Annual Report to Congress, 2009, viii, 60-66. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

⁵⁴³ Michael A.Glosny, „Strangulation from the Sea?: A PRC Submarine Blockade of Taiwan.“ *International Security*, 28(4), Spring 2004, 125-160; Lyle Goldstein, William Murray, „Undersea Dragons: China’s Military Submarine Force.“ *International Security*, 28(4), Spring 2004, 161-196; Andrew N.D.Yang, „Taiwan’s Preparation Against Beijing’s Military Attacks.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 17; Alan D.Romberg, „The Role of the

Busho jaunesniojo prezidentavimo pradžioje siekis sumažinti nepalankią Taivaniui karinio balanso su Kinija dinamiką tapo varomąja JAV ginklų tiekimo Taivaniui politikos jėga: Bushas jaunesnysis buvo įsitikinęs, kad Clintono administracija Taivano saugumo reikmėms skyrė nepakankamą dėmesį (ypatingai atsižvelgiant į Taivano demokratizacijos tendencijas) ir netgi deklaravo, kad JAV padarys viską, kad apginti Taivanį.⁵⁴⁴ Pirmieji Busho jaunesniojo administracijos veiksmai, kuriais JAV sankcionavo ginklų Taivaniui pardavimą už 18 milijardų dolerių ir pakeitė (supaprastino) JAV ir Taivano konsultavimosi tvarką dėl būtinos ginkluotės Taivaniui pardavimo leido manyti, kad JAV vykdys pakankamai agresyvią Taivano apginklavimo politiką. Visgi JAV sankcionuoti ginklų pardavimo Taivaniui paketai 2001-2010 m. laikotarpyje parodė Busho jaunesniojo ir Obamos administracijų vengimą eskaluoti ginklavimosi varžybas tarp Kinijos ir Taivano, nenorą parduoti dalies transformacinių pajėgumų (galinčių padėti Taivaniui įgyti puolimo pranašumą prieš Kiniją) ir siekį stabdyti Taivano bandymus kurti tam tikrus nacionalinius karinius pajėgumus, galinčius išprovokuoti Kiniją dar labiau spartinti karinių pajėgumų dislokavimą prieš Taivanį ar net rimtai svarstyti karinės operacijos prieš Taivanį rengimo galimybes.

10 Lentelė. *JAV ginklų pardavimo Taivaniui politikos bruožai 2001-2008 m. laikotarpyje*

Metai	Ginklai/Kariniai pajėgumai
<i>JAV skatino Taivanį įsigyti</i>	
2001	Radarus (dislokuojamus žemėje ir kosmose)
2003	Priešraketinės gynybos pajėgumus (PAC-3)
2003	C4ISR pajėgumus
2003	Kovos su povandeniniais laivais pajėgumus

United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony’s College, Oxford, 2004, 178-183; U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2009.“ Annual Report to Congress, 2009, 43-45. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

⁵⁴⁴ Alan D. Romberg, „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony’s College, Oxford, 2004, 123; Gang Lin, „The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 21; Jing-dong Yuan, „Friend or Foe? The Bush Administration and U.S. China Policy in Transition.“ *East Asian Review*, 15(3), Autumn 2003, 43.

2003	JTIDS sistemą
2004	Oro gynybos pajėgumus (dislokuojamus sausumoje)
<i>JAV atsisakė Taivaniui parduoti</i>	
2001/2002	Arleigh Burke klasės eskadrinius minininkus, ginkluotus Aegis kovos sistema
2001, 2005	JDAM
2001, 2005	HARM raketas (skirtas naikinti radarus)
2006/2007	F-16 C/D klasės naikintuvus

Sudaryta autoriaus, remiantis informacija, pateikta Shirley A.Kan, „Taiwan: Major U.S. Arms Sales since 1990.“ CRS Report for Congress, February 24, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05]; Denny Roy, „U.S.-Taiwan Arms Sales: The Perils of Doing Business with Friends.“ Asia Pacific Center for Security Studies, 3(3), April 2004. <<http://www.apcss.org/Publications/APSSS/Roy-TawainArms.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

Galimi Kinijos karinių operacijų prieš Taivanį scenarijai įtakojo JAV sprendimus skatinti Taivanį įsigyti tokius ginklus ir karinius pajėgumus, kurie leistų sumažinti sėkmingos Kinijos karinės *puolamosios* operacijos tikimybę. Siekdama, kad Taivaniis gebėtų gintis nuo galimų Kinijos išpuolių raketomis ir naikintuvais, JAV skatino Taivanį įsigyti priešraketinės, oro gynybos pajėgumus, tuo tarpu, kovai su potencialia Kinijos jūrine blokada, JAV įtikinėjo Taivanį pirkti kovai su povandeniniais laivais skirtus pajėgumus (žr. 10 lentelę). JAV taip pat skatino įsigyti Taivaniao karinių pajėgų valdymą ir sąveikumą su JAV karinėmis pajėgomis stiprinančius pajėgumus (tokius kaip *C4ISR*, *JTIDS*). Kita vertus, JAV atsisakė parduoti (bent jau Busho jaunesniojo prezidentavimo laikotarpyje) ginklus, kuriuos sąlyginai galima priskirti puolamųjų ginklų kategorijai⁵⁴⁵ (pvz., tikslaus taikymo ginklus *JDAM* ir radarams naikinti skirtas *HARM* raketas). *Arleigh Burke* klasės eskadrinius minininkus, kuriuos JAV taip pat atsisakė parduoti Taivaniui sunku vienareikšmiškai priskirti puolamųjų ginklų kategorijai: tikėtina, kad šiuos kovos laivus JAV atsisakė parduoti, nes jų pardavimas Taivaniui, Kinijos požiūriu, būtų išreiškęs aiškų JAV interesą integruoti Taivanį į JAV-Japonijos kuriamą priešraketinės gynybos sistemą rytų Azijos regione (dėl *Aegis*

⁵⁴⁵ Puolamųjų ir gynybinių ginklų skirtis yra problemiška, nes dauguma ginklų, ginklų sistemų ar specifinių karinių pajėgumų gali būti panaudoti puolimo ar gynybos reikmėms.

priešraketinių gynybos sistemų esančių šiuose kovos laivuose), ir sukėlęs dar didesnę įtampą tarp JAV, Taivano ir Kinijos.⁵⁴⁶

Visgi, nepaisant JAV vengimo eskaluoti ginklavimosi varžybas tarp Kinijos ir Taivano, abejotina ar JAV preciziškai laikėsi tik *gynybinių* ginklų pardavimo Taivaniui politikos. Kaip teigia Rombergas, jau gana seniai nėra aišku ar sistemos prieinamos Taivaniui yra „kruopščiai atrinktos“ ir tik gynybinio pobūdžio.⁵⁴⁷ Pavyzdžiui 2001 m. Busho jaunesniojo administracija sutiko parduoti (vėliau tarpininkauti juos įsigyjant) 8 dyzelinius-elektrinius povandeninius laivus, taip pat 54 kovos mašinas-amfibijas (angl. *amphibious assault vehicles*), kuriuos laikyti tik gynybinio pobūdžio ginklais yra itin problemiška. Goldsteinas ir Murray'ius mano, kad modernūs povandeniniai laivai suteiktų Taivaniui puolamojo pajėgumo po vandeniu, tačiau, kita vertus, tai beveik nepaveiktų galimos Kinijos povandeninių laivų vykdomos operacijos (blokuojant svarbiausius Taivano jūrų uostus) prieš Taivanį.⁵⁴⁸ Nors JAV sutikimas parduoti povandeninius laivus, kovos mašinas-amfibijas leidžia kritikuoti JAV dėl galimai jos nesilaikomų įsipareigojimų, nustatytų Taivano santykių akte, tačiau, kita vertus, JAV siekė užkirsti kelią Taivaniui įsigyti *puolamųjų pajėgumų rinkinį*. 2000 m. Taivano prezidento rinkimus laimėjęs Chen Shui-bien, Taivano gynybos strategijoje didelę svarbą įgijo pasirengimas karinio konflikto scenarijui, kuriame pergalę numatyta pasiekti už Taivano ribų. Dėl to Taivanis siekė įsigyti ginklus, suteikiančius puolimo ir prevencinio smūgio pajėgumus: balistines ir sparnuotąsias raketas, tiksliusius ginklus *JDAM* ir kovos laivus su *Aegis* kovos sistema.⁵⁴⁹ Būtent šių ginklų

---

⁵⁴⁶ Vietoje Arleigh Burke klasės kovos laivų JAV Taivaniui pardavė Kidd klasės kovos laivus; kai kurie autoriai teigia, kad JAV sprendimas parduoti Kidd klasės kovos laivus, o ne Arleigh Burke, buvo pagrįstas siekiu „priversti“ Taivanį įgyti daugiau patirties naudojant tokius didelius kovos laivus – tokiu būdu paruošiant Taivano karines pajėgas galimam Arleigh Burke klasės kovos laivų naudojimui ateityje. Žr. Shirley A.Kan, „Taiwan: Major U.S. Arms Sales since 1990.“ CRS Report for Congress, February 24, 2011, 10. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05]

⁵⁴⁷ Alan D.Romberg, „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St.Antony's College, Oxford, 2004, 132.

⁵⁴⁸ Lyle Goldstein, William Murray, „Undersea Dragons: China's Military Submarine Force.“ *International Security*, 28(4), Spring 2004, 182.

⁵⁴⁹ Žr. Quan Jing, „Militarization of the Taiwan Strait Issue.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 100.

JAV Taivaniui nepardavė, o taip pat Taivanį kritikavo dėl siekio savarankiškai sukurti sparnuotąsias raketas (tipo: žemė-žemė, angl. *land attack cruise missile*); manoma, kad JAV netgi blokavo raketų dalių eksportą į Taivanį, siekdama sustabdyti Taivano sparnuotųjų raketų kūrimo programą.⁵⁵⁰ Jeigu ir buvo tokie JAV veiksmai, tai jie nesustabdė Taivano sparnuotųjų raketų kūrimo programos: 2005 m. Taivanis pradėjo testuoti trumpesnio nuotolio sparnuotąsias raketas (apie 200-300 km), o 2008 m. ir ilgesnio nuotolio (iki 800 km).⁵⁵¹

Taivano demokratizacijos poveikis Taivano ginklų įsigijimo politikai tapo dar viena JAV ginklų tiekimo Taivaniui politikos problema (šalia savarankiškumo ženklus rodančios Taivano karinių pajėgumų plėtros vizijos). Pasak Toshi Yoshihara'os, Taivano ginkluotės įsigijimo planai tapo Taivano demokratijos konsolidacijos auka.⁵⁵² Dėl Kuomintang ir Demokratinės pažangos partijų, ir jas remiančių kitų politinių partijų nesutarimo Taivano parlamentas iki 2007 m. negalėjo patvirtinti specialaus gynybos biudžeto, numatančio skirti lėšas ginklų pirkimui iš 2001 m. balandį JAV sankcionuoto ginklų pardavimo Taivaniui paketo. Tik 2007 m. vasarą Taivano parlamentas nutarė skirti lėšas (apie 300 mln. dolerių) lėktuvų, skirtų kovoti su povandeniniais laivais, pirkimui (*P-3C Orion*), teatrinių priešraketinių gynybos sistemų (*Patriot-2*) modernizavimui, taip pat galimybių studijai dėl povandeninių laivų įsigijimo, kurios sudarė tik menką finansų, reikalingų įsigyti JAV sankcionuotą ginklų paketą (vertą 18 mlrd. dolerių).⁵⁵³ Taivano nesugebėjimas skirti lėšas įsigyti bent didesnės dalies JAV sankcionuoto ginklų paketo⁵⁵⁴, taip pat po Šaltojo karo nuolat mažėjantis Taivano gynybos

---

⁵⁵⁰ Žr. Wendell Minnick, „Taiwan Continues Cruise Missile Effort.“ *Defense News*, March 23, 2009. <<http://www.defensenews.com/story.php?i=4001377>> [Žiūrėta 2011 05 05].

⁵⁵¹ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*. London: Oxford University Press, 2005, 259; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2008*. London: Taylor & Francis, 2008, 361.

⁵⁵² Žr. Toshi Yoshihara, „Defense Reforms, Civil-Military Relations, and the Defense of Taiwan.“ Kn. Thomas Bruneau, Harold Trinkunas (sud.), *Global Politics of Defense Reform*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 223, 235.

⁵⁵³ Ten pat, 236.

⁵⁵⁴ Nepaisant to, kad Taivanis neskyrė pakankamai lėšų „įsisavinti“ 2001 m. balandžio mėnesį JAV sankcionuoto ginklų paketo, Taivanis 2002-2009 m. laikotarpyje iš JAV įsigijo ginkluotės už 7,5 mlrd.

biudžetas⁵⁵⁵ vertė Busho jaunesniojo administraciją raginti Taivanį rūpintis savo gynyba (Busho jaunesniojo administracijos atstovai ne kartą įspėjo Taivanį nesitikėti besąlyginės JAV paramos kariniame konflikte su Kinija jei Taivanis neskirs daugiau pastangų savo saugumo užtikrinimui). Taivanis teisinosi demokratinio proceso ypatumais ir žadėjo gynybos biudžetą padidinti iki 3 proc. nuo BVP, tačiau iki šiol to padaryti Taivaniui nepavyko.

Kinija, vertindama JAV vykdomą Taivano apginklavimo politiką, visų pirma, stengėsi stiprinti savo karinius pajėgumus kariniuose regionuose prieš Taivanį – tai galima vertinti kaip pagrindinę Kinijos atsako į Taivano nepriklausomybės siekius strategiją. Kinija laikosi esminės prielaidos, kad patikimiausias būdas atgrasinti Taivanį nuo vienašališko status quo keitimo yra karinis atgrasėjimas. JAV ginklų tiekimo politika Kinijos yra vertinama kaip skatinanti Taivanį siekti suverenios valstybės statuso, todėl verčianti Kiniją dar labiau stiprinti karinio atgrasėjimo priemones. Tad Kinijos pastangos buvo nukreiptos, bandant sustabdyti JAV ginklų Taivaniui tiekimą ar bent apriboti jų apimtį. Kinija tai bandė padaryti (a) kritikuodama JAV dėl 1982 m. komunikato nepaisymo; (b) laikinai iššaldydama saugumo/karinius dialogus su JAV; (c) siekdama derėtis dėl JAV ginklų tiekimo Taivano apribojimo; (d) spausdama JAV neparduoti priešraketinių gynybos sistemų Taivaniui.

Kinijos kritika, kad JAV nesilaiko 1982 m. Šanchajaus komunikato, kuriuo JAV išreiškė intenciją ateityje mažinti ginklų tiekimo apimtį Taivaniui, ir taip skatina Taivano nepriklausomybę, buvo nukreipta prieš JAV sankcionuotus ginklų pardavimo Taivaniui paketus po Šaltojo karo.⁵⁵⁶ Kinijos įsitikinimu, šie JAV ginklų pardavimo Taivaniui paketai akivaizdžiai pažeidžia 1982 m. Šanchajaus komunikatą, ir netgi verčia abejoti ar JAV laikosi „vienos Kinijos“ politikos principo. Kinijos reagavimas (šalia karinių pajėgumų prieš

---

dolerių. Žr. Shirley A.Kan, „Taiwan: Major U.S. Arms Sales since 1990.“ CRS Report for Congress, February 24, 2011, 1-2. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

⁵⁵⁵ 1994 m. Taivano gynybos biudžetas sudarė 3,8 proc. BVP, tuo tarpu 2000 m. ir 2006 m. gynybos biudžetas nukrito atitinkamai iki 2,9 proc. ir 2,1 proc. BVP. Žr. Shirley A.Kan, „Taiwan: Major U.S. Arms Sales since 1990.“ CRS Report for Congress, February 24, 2011, 32. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

⁵⁵⁶ 1992 m. rugsėjo mėnesį G.H.W.Busho administracija sankcionavo ginklų Taivaniui pardavimą už 7,1 mlrd. dolerių, 2001 m. G.W.Busho administracija už 18 mlrd. dolerių, 2008 m. spalio mėnesį už 6,4 mlrd., 2010 m. B.Obamos administracija už 6,4 mlrd. dolerių.

Taivanį stiprinimo) daugiausiai apsiribodavo diplomatinio demaršo priemonėmis, laikinai sustabdant dvišalius dialogus su JAV saugumo ir karinio bendradarbiavimo klausimais, taip pat laikinai nukeliant aukštų Kinijos ir JAV atstovų vizitus abiejose šalyse. Kinija ypač kritikavo JAV priešraketinių gynybos sistemų (*Patriot-2/3*) pardavimus Taivaniui, baimindamasi, kad tai gali tapti savotišku tramplinu, padedančiu atgaivinti JAV ir Taivano karinį aljansą ir formuoti trišalį JAV-Japonijos-Taivano karinį aljansą.⁵⁵⁷ Rimčiausiu Kinijos bandymu apriboti JAV ginklų tiekimo Taivaniui politiką galima laikyti buvusio Kinijos prezidento Zeminio siūlymą JAV 2002 m. mainais į Kinijos raketų patraukimą iš Fujian provincijos sumažinti ginklų tiekimą Taivaniui.⁵⁵⁸

***

Nors JAV Kinijos atžvilgiu buvo įgijusi konvencinį puolimo pranašumą ir buvo arti branduolinio puolimo pranašumo (bent jau teoriškai), tačiau, kaip ir Rusijos atveju, JAV nevykdė agresyvios saugumo politikos Kinijos atžvilgiu – taigi nenaudojo karinio spaudimo priemonių, kuriomis būtų galėjusi siekti priversti Kiniją priimti tam tikrus palankius JAV sprendimus. JAV ribojo konvencinės ginkluotės tiekimą Taivaniui ir pripažino tik taikų konflikto tarp Kinijos ir Taivano sprendimą (nepalaikydama vienašališkų abiejų konfliktų pusių veiksmų, galinčių vesti į karinį konfliktą), JAV stiprino karinius aljansus Azijos-Ramiojo vandenyno regione iš esmės tik siekdama apsidrausti ir apsaugoti savo sąjungininkus nuo sparčiai augančios Kinijos karinės galios, o branduolinių ginklų ir raketų ir jų technologijų neplatinimo politikoje Kinijai taikė tik ekonominių paskatų ir sankcijų politikos priemones. Kinijos, panašiai

---

⁵⁵⁷ James C.P.Chang, „U.S. Policy Toward Taiwan.“ June 2001, 29. <<http://www.wcfia.harvard.edu/fellows/papers/2000-01/chang.pdf>> [Žiūrėta 2011 04 25].

⁵⁵⁸ Žr. Quan Jing, „Militarization of the Taiwan Strait Issue.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 106; Yun-han Chu, „The Evolution of Beijing’s Policy toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005, 268; Gang Lin, „The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006, 29-30.

kaip ir Rusijos, reagavimas į JAV saugumo politiką buvo nulemtas jos intereso nesudaryti (oficialiai pateisinamų) sąlygų JAV stiprinti karinę galią nukreiptą prieš Kiniją. Dėl to Kinija siekė bendradarbiauti su JAV, manydama, kad tai padės užkirsti kelią Taivaniui elgtis vienašališkai (taigi ir prieš Kinijos interesus), stiprino ryšius su JAV sąjungininkais Azijos-Ramiojo vandenyno regione, bandydama „išklibinti“ JAV karinės galios regione pamatus, o įsipareigojimus branduolinės ginkluotės ir raketų bei jų technologijų neplatavimo srityje prisiėmė tik tuomet, kai tai atitiko jos interesus, ir gavusi dideles politines nuolaidas iš JAV.

IŠVADOS

Galima išskirti šias pagrindines disertacijos išvadas:

1. JAV karinės transformacijos po Šaltojo karo elementais laikytini: *konvencinių pajėgų transformacija* (įgalinta trijų transformacinių „sistemų sistemų“ pajėgumų: pažangių informacijos rinkimo, informacijos apdorojimo ir jos perdavimo visomis karinio vadovavimo grandimis pajėgumų bei tikslųjų ginklų pajėgumų), *priešraketinės gynybos sistemos ir ilgo nuotolio tikslaus taikymo konvencinių smūgių pajėgumai*. Tačiau iš šių JAV karinės transformacijos elementų tik konvencinių pajėgų transformacija suteikė JAV konvencinį puolimo pranašumą prieš Rusijos, Kinijos ir visų kitų valstybių konvencines pajėgas, tuo tarpu priešraketinės gynybos sistemos ir ilgo nuotolio tikslaus taikymo konvencinių smūgių pajėgumai tik atvėrė kelią siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją. Taigi JAV įgijo tik dalinį (konvencinį) puolimo pranašumą prieš Rusiją ir Kiniją, o branduoliniame puolimo-gynybos balanse liko pažeidžiama galimų atsakomųjų Rusijos ir Kinijos branduolinių smūgių (nors Kinijos galimybės sėkmingai smogti atsakomąjį branduolinį smūgį ir stipriai sumažėjo). Itin svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad JAV netgi vengė aktyviau siekti įgyti puolimo pranašumą branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją. Tai galima būtų paaiškinti šiais veiksniais:

- a) Agresyviai siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse santykinai trumpu laikotarpiu (iki 2010 m.) ir, pavykus tai pasiekti, įgyti absoliutų puolimo pranašumą – tiek konvencinį, tiek branduolinį – JAV būtų buvę labai rizikinga, nes branduolinio puolimo pranašumo įgijimas pareikalautų milžiniškų finansinių resursų, o jų skyrimas savaime

negarantuotų siekiamo rezultato (dėl technologijų patikimumo problemos);

- b) JAV politika agresyviai siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse prieš Rusiją ir Kiniją išprovokuotų žymiai agresyvesnes šių valstybių karinės modernizacijos programas, kurios iš principo sumažintų, o ne padidintų JAV saugumą;
- c) JAV, vykdydama itin aktyviai tik konvencinio puolimo pranašumo įsisavinimo politiką (multiplikuodama konvencinę galią transformacinių „sistemų sistemų“ pagalba) ir atsisakydama politikos siekti trumpu laikotarpiu įgyti branduolinį puolimo pranašumą, galėjo tikėtis konsoliduoti puolimo pranašumą konvenciniame puolimo-gynybos balanse, sukeldama mažiau įtarimų Rusijai ir Kinijai dėl jos siekio įtvirtinti karinį dominavimą prieš šias valstybes.

2. Nors JAV įgijo konvencinį puolimo pranašumą prieš Rusiją ir Kiniją ir galėjo siekti branduolinio puolimo pranašumo, JAV saugumo politika šių valstybių atžvilgiu netapo agresyvi. Atsižvelgiant į puolimo-gynybos balanso teoriją, JAV saugumo politikos neagresyvumą Rusijos ir Kinijos atžvilgiu galima *paaikškinti* šiais argumentais:

- a) JAV neįgijo absoliutaus puolimo pranašumo – tiek konvencinio, tiek branduolinio – prieš Rusiją ir Kiniją, kuris būtų leidęs JAV saugiai „diktuoti“ savo sąlygas šioms valstybėms ir prieš jas nevaržomai taikyti karinio spaudimo priemones. Atviras JAV karinis spaudimas ir grasinimas karine jėga Rusijai ir Kinijai būtų greičiausiai išprovokavęs šių valstybių grasinimą branduoliniais ginklais ir nebūtų atnešęs apčiuopiamos naudos JAV – t.y., JAV saugumas dėl to tikrai nebūtų padidėjęs;

- b) Jeigu JAV, turėdama tik konvencinį puolimo pranašumą, būtų pradėjusi vykdyti agresyvią saugumo politiką Rusijos ir Kinijos atžvilgiu, neabejotina, kad Rusija ir Kinija būtų vykdžiusios dar agresyvesnes karinės modernizacijos programas ir aktyviai formavusios tarpusavio karinį aljansą ir karinius aljansus su kitomis valstybėmis, kuriais būtų siekiama suvaržyti JAV karinį dominavimą ir karinį agresyvumą, keliantį tiesioginę grėsmę jų saugumui. Agresyvi JAV saugumo politika būtų išprovokavusi greitus (ir galbūt net karinius) konfliktus Gruzijoje ir Taivanyje, sutrukdžiusi JAV siekti branduolinių ginklų ir raketinių technologijų neplatinimo politikos tikslų;
- c) Agresyvi JAV saugumo politika Rusijos ir Kinijos atžvilgiu būtų sugadinusi JAV ir jos sąjungininkų Europoje ir Azijos-Ramiojo vandenyno regione santykius ir galbūt net paskatinusi šių sąjungininkų, ypač kai kurių Azijos-Ramiojo vandenyno regiono šalių, norą atsisakyti sąjunginių ryšių su JAV.
3. Rusijos ir Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją analizė parodė, kad šios valstybės suvokia atsiradusią grėsmę dėl JAV karinės transformacijos pobūdžio: tiek Rusija, tiek Kinija JAV karinę transformaciją (visus karinės transformacijos elementus) vienareikšmiškai vertina kaip destabilizuojančią, be to, jos JAV laiko valstybe, linkusia vienašališkai naudoti ir naudojančia karinę jėgą, sprendžiant tarptautines problemas, kas, Rusijos ir Kinijos požiūriu, skatina jėgos politikos tendencijas pasaulyje ir stiprina JAV hegemoniją. Taigi Rusija ir Kinija JAV karinę transformaciją suvokia kaip didinančią JAV puolimo pranašumą, kurį JAV siekia išnaudoti ir išnaudoja, vykdydama savo užsienio ir saugumo politiką.
4. *Rusijos ir Kinijos reagavimas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją* buvo panašus tuo, kad abi šalys stengėsi išplėtoti transformacinių „sistemų sistemų“ pajėgumus, suteikiančius puolimo

pranašumą konvenciniuose karuose. Tačiau šių šalių karinis atsakas į JAV konvencinių pajėgų transformaciją skyrėsi tuo, kad Rusija skyrė mažai pastangų (pagrinde dėl finansinių apribojimų) įsisavinti transformacines „sistemų sistemas“, nors plėtojo atskirus šių transformacinių sistemų pajėgumus, tuo tarpu Kinija siekė įgyti asimetrinius pajėgumus, galimus panaudoti prieš JAV transformacines „sistemų sistemas“ ir bendruosius konvencinius pajėgumus (pvz., lėktuvnešius, antvandeninius kovos laivus, naikintuvus, povandeninius laivus), o taip pat – įsisavinti transformacines „sistemų sistemas“ ir modernizuoti konvencines pajėgas, kad ateityje būtų galima kariauti modernius konvencinius karus. *Rusijos ir Kinijos atsakas, reaguojant į JAV priešraketinės gynybos kūrimą ir dislokavimą bei ilgo nuotolio konvencinių smūgių pajėgumų kūrimą*, buvo panašus, nes abi šalys stiprino puolamuosius branduolinius pajėgumus, turinčius išlaikyti stabilų branduolinį puolimo-gynybos balansą.

5. Rusijos ir Kinijos karinio atsako į JAV karinę transformaciją logika neprieštarauja puolimo-gynybos balanso teorijos prielaidai, kad, vienai iš valstybių įgijus puolimo pranašumą, kitos valstybės sieks įgyti tokį pat puolimo pranašumą, nes tik taip bus galima siekti užsitikrinti savo saugumą. Rusija siekė sukurti konvencinius pajėgumus, suteikiančius konvencinį puolimo pranašumą prieš kitų valstybių konvencines pajėgas, tačiau dėl mažo gynybos biudžeto neturėjo galimybių to pasiekti. Dėl to Rusija pasirinko logišką kelią – modernizuoti strateginę puolamąją branduolinę ginkluotę ir pasirengti platesnės apimties šių pajėgų modernizacijai bei mažinti branduolinio ginklo panaudojimo slenkstį. Kita vertus, kaip puolimo-gynybos balanso teorija ir numato, Rusija jautėsi nesaugi dėl JAV konvencinio puolimo pranašumo, todėl vis aktyviau (esant galimybėms didinti gynybos biudžetą) plėtojo konvencinį puolimo pranašumą suteikiančius konvencinius pajėgumus. JAV bendrasis

konvencinis puolimo pranašumas ir jį didinanti konvencinių pajėgų transformacija Kinijai kėlė daug didesnę grėsmę nei Rusijai dėl gana tikėtino konvencinio JAV ir Kinijos konflikto Taivanyje, todėl Kinija, kaip puolimo-gynybos balanso teorija ir teigia, stengėsi pati įgyti konvencinį puolimo pranašumą suteikiančius asimetrinius ir simetrinius pajėgumus. Nuosaiki Kinijos strateginės puolamosios branduolinės ginkluotės modernizacija, atsižvelgiant į JAV dislokuotų priešraketinės gynybos sistemų (savo teritorijoje) poveikį JAV ir Kinijos branduoliniam puolimo-gynybos balansui (kuris yra nepalankus Kinijai), iš dalies stebina. Vertinant iš puolimo-gynybos balanso teorijos požiūrio taško, JAV kuriamos ir dislokuojamos priešraketinės gynybos sistemos kėlė gana realią grėsmę Kinijos branduolinio atgrasinimo potencialui, tad Kinija turėjo kuo greičiau užkirsti kelią besiformuojančiam JAV puolimo pranašumui branduoliniame puolimo-gynybos balanse. Visgi manytina, kad Kinijos strateginių branduolinių pajėgų modernizacija būtų buvusi žymiai spartesnė, jei JAV būtų dislokavusi gerokai didesnę kiekį priešraketinių gynybos sistemų, galinčių numušti tarpžemynines balistines raketas.

6. Rusijos ir Kinijos politinis atsakas į JAV saugumo politiką, nepaisant šioje politikoje nenaudotų karinio spaudimo ir karinės jėgos priemonių, galėjo būti agresyvus (taip, kaip tai apibrėžiama šioje disertacijoje): šią išvadą galima pagrįsti tuo, kad Rusija ir Kinija JAV karinę transformaciją vertino kaip hegemono galią stiprinantį įrankį, o JAV saugumo politiką suvokė kaip hegemono jėgos politikos išraišką. Rusijos ir Kinijos agresyvių politinį atsaką į JAV saugumo politikas riboja tai, kad tiek Rusija, tiek Kinija nespėjo sukurti pajėgumų, suteikiančių konvencinį puolimo pranašumą prieš kitų valstybių konvencines pajėgas, ir nesugebėjo sukurti priešraketinių gynybos sistemų, galinčių patikimai numušti tarpžemynines balistines raketas, ginkluotas branduolinėmis

kovinėmis galvutėmis, ir ilgo nuotolio tikslųjų konvencinių ginklų. Puolimo-gynybos balanso teorijos požiūriu, būtent Rusijos ir Kinijos pažanga, įsisavinant puolimo pranašumą suteikiančius pajėgumus, būtų lėmusi Rusijos ir Kinijos agresyvią saugumo politiką JAV atžvilgiu.

7. JAV karinės transformacijos ir JAV saugumo politikos vertinimas bei Rusijos ir Kinijos nepajėgumas laikotarpyje nuo Šaltojo karo pabaigos iki 2010 m. įsisavinti puolimo pranašumą suteikiančių karinių pajėgumų nulėmė šių valstybių politinio atsako į JAV saugumo politiką logiką: Rusijos ir Kinijos saugumo politika (trijuose analizuotuose atvejuose) JAV atžvilgiu buvo pagrįsta siekiu užkirsti kelią JAV sukurti aplinkybes, leisiančias JAV ateityje dar labiau įtvirtinti karinį dominavimą, o prireikus ir nevaržomai naudoti karinio spaudimo ir karinės jėgos priemones prieš Rusiją ir Kiniją bei jų remiamas valstybes (tradicines sąjungininkes). Be to, Rusija ir Kinija negalėjo būti tikros, kad JAV ir esamu laiku (nuo Šaltojo karo pabaigos iki 2010 m.) nenuspręs pasinaudoti konvencinio puolimo pranašumo teikiamomis galimybėmis – karine jėga palaikyti Taivano nepriklausomybę ir Gruzijos teritorinio vientisumo siekį. Dėl to Rusija ir Kinija siekė silpninti JAV remiančius karinius aljansus (NATO ir dvišalius JAV ir jos sąjungininkų Azijos-Ramiamajame vandenyne aljansus): Rusija vykdė bendradarbiavimo su NATO politiką, kuria buvo siekiama užkirsti kelią NATO (ir JAV) karinės infrastruktūros slinkčiais prie Rusijos sienų, NATO (ir JAV) priešraketinės gynybos Europoje suformavimui, tuo tarpu, Kinija siekė įtikinti JAV sąjungininkes Azijos-Ramiojo vandenyno regione taikiomis savo intencijomis jų atžvilgiu ir gauti neformalias garantijas, kad jos potencialaus JAV ir Kinijos karinio konflikto atveju neteiktų paramos JAV. Rusijos vykdyta saugumo politika Gruzijos atžvilgiu, o Kinijos – Taivano atžvilgiu taipogi rodo Rusijos ir Kinijos bandymus susilpninti JAV pozicijas: Rusija 2008

m. karu prieš Gruziją sugriovė JAV politiką integruoti Gruziją į NATO, o sėkmingu diplomatinio spaudimu G.W.Busho ir B.Obamos administracijoms neparduoti puolamųjų ir netgi gynybinių ginklų Gruzijai įtvirtino savo laimėjimus (nepaisant tolesnės JAV paramos Gruzijos demokratijos, teritorinio vientisumo ir integracijos į NATO siekiams); Kinija spaudimu Taivaniui (pradėti Taivaniaus prisijungimo prie Kinijos procesą) ir JAV (neparduoti ginklų Taivaniui) kelią grėsmę pagrindiniam JAV tikslui – siekti taikaus ir neprievartinio Kinijos ir Taivaniaus konflikto sprendimo. Branduolinių ginklų ir raketinių technologijų neplatavimo politikoje Rusija ir Kinija sutiko su JAV keliamais reikalavimais sugriežtinti savo eksporto kontrolės politiką, kita vertus, tiek Rusija, tiek Kinija atsisakė sutikti su JAV reikalavimais visiškai nutraukti bendradarbiavimą (branduolinių ir raketinių technologijų srityje) su valstybėmis, kurias jos laiko savo tradicinėmis sąjungininkėmis (pvz., Rusija – su Iranu, Kinija su Pakistanu).

8. JAV karinės transformacijos poveikio Rusijos ir Kinijos karinei ir saugumo politikai tyrimas parodė, kad puolimo-gynybos balanso teorija gali būti sėkmingai taikoma, aiškinant šiuolaikinę didžiųjų valstybių saugumo politiką. Puolimo-gynybos balanso teorija padėjo paaiškinti pagrindines šios disertacijos išvagas: kodėl JAV karinė transformacija, suteikusi konvencinį puolimo pranašumą ir atvėrusi kelius siekti puolimo pranašumo branduoliniame puolimo-gynybos balanse, nelėmė agresyvios JAV saugumo politikos Rusijos ir Kinijos atžvilgiu, o svarbiausia – padėjo paaiškinti Rusijos ir Kinijos karinio ir politinio atsako į JAV karinę transformaciją logiką ir pobūdį. Kadangi pasaulyje po Šaltojo karo stebime itin didelius kariavimo pokyčius, nulemtus naujų technologijų ir jų sėkmingo pritaikymo karyboje, puolimo-gynybos balanso teorijos potencialas

paaškinti (didžiųjų) valstybių saugumo politiką ir netgi ją prognozuoti galėtų būti dar labiau išnaudotas.

Literatūros sąrašas

Knygos, monografijos, straipsniai

1. Adams, Karen Ruth, „Attack and Conquer?: International Anarchy and the Offense-Defense-Deterrence Balance.“ *International Security*, 28(3), Winter 2003/04.
2. Aleksa, Karolis, „Karinio pokyčio poveikio tarptautinei sistemai interpretacijos.“ *Lietuvos Strateginė Metinė Apžvalga 2009-2010*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2010.
3. Aleksa, Karolis, „JAV karinės transformacijos poveikis Šiaurės Korėjos gynybos politikai.“ *Lietuvos Metinė Strateginė apžvalga 2010-2011*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2011.
4. Allison, Roy, „Russia, Regional Conflict, and the Use of Military Power.“ Kn. Steven E.Miller, Dmitri V.Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004.
5. Altmann, Jürgen, Neuneck, Götz, „US Missile Defense Plans in Europe: Implications for Russia and Europe.“ INESAP, 2007. <<http://inesap.org/node/95>> [Žiūrėta 2011 07 27].
6. Arbatov, Alexei G., „Military Reform in Russia: Dilemmas, Obstacles, and Prospects.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998.
7. Arbatov, Alexei G., „The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya.“ The Marshall Center Papers, 2. <<http://eng.yabloko.ru/Books/Arbatov/rus-military.html#introd>> [Žiūrėta 2011 07 29].
8. Asmus, Ronald D., *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
9. Aspin, Les, Secretary of Defense, „Report on the Bottom-Up Review.“ October 1993. <<http://www.fas.org/man/docs/bur/index.html>> [Žiūrėta 2011 01 10].
10. Baev, Pavel K., *Russian Energy Policy and Military Power: Putin's Quest for Greatness*. London: Routledge, 2008.
11. Baev, Pavel K., *The Russian Army in a Time of Troubles*. London: Sage Publications, 1996.
12. Golts, Alexander M., Putnam, Tonya L., „State Militarism and Its Legacies: Why Military Reform Has Failed in Russia.“ *International Security*, 29(2), Fall 2004.
13. Baev, Pavel K., „The Trajectory of the Russian Military: Downsizing, Degeneration, and Defeat.“ Kn. Steven E.Miller, Dmitri V.Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004.

14. Baev, Pavel, „Neither Reform Nor Modernization: The Armed Forces Under and After Putins‘ Command.“ Kn. Mark Galeotti (sud.), *The Politics of Security in Modern Russia*. Farnham: Ashgate, 2010.
15. Ball, Deborah Yarsike, Gerber, Theodore P., „Russian Scientists and Rogue States: Does Western Assistance Reduce the Proliferation Threat?“ *International Security*, 29(4), Spring 2005.
16. Baucom, Donald R., *The Origins of SDI, 1944-1983*. Kansas: University Press of Kansas, 1992.
17. Belopolsky, Helen, *Russia and the Challengers: Russian Alignment With China, Iran, and Iraq in the Unipolar Era*. Basingtoke: Palgrave Macmillan, 2009.
18. Benbow, Tim, *The Magic Bullet: Understanding the ‚Revolution in Military Affairs‘*. London: Brassey’s, 2004.
19. Bert, Wayne, *The United States, China and Southeast Asia Security: A Changing of the Guard?* New York: Palgrave Macmillan, 2003.
20. Betts, Richard K., „Must War Find a Way?: A Review Essay.“ *International Security*, 24(2), Autumn 1999.
21. Biddle, Stephen, „Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells us about the Future of Conflict.“ *International Security*, 21(2), Autumn 1996.
22. Biddle, Stephen, „Rebuilding the Foundations of Offense-Defense Theory.“ *The Journal of Politics*, 63(3), August 2001.
23. Biddle, Stephen, Embrey, James, Filiberti, Edward, Kider, Stephen, Metz, Steven, Oelrich, Ivan C., Shelton, Richard, „Toppling Saddam: Iraq and American Military Transformation.” April 2004. <<http://www.fas.org/man/eprint/biddle.pdf>> [Žiūrėta 2009 02 10].
24. Black, Jeremy, „The Revolution in Military Affairs: The Historian’s Perspective.“ *Journal of Military and Strategic Studies*, 9(2), Winter 2006/07. <http://www.jmss.org/2007/2007winter/articles/black_cont-defence.pdf> [Žiūrėta 2011 02 10].
25. Blank, Stephen J., „U.S. Military Engagement With Transcaucasia and Central Asia.“ The Strategic Studies Institute, June 2000. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub113.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02]
26. Blank, Stephen, „America and the Russo-Georgian War.“ Kn. Paul B.Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010.
27. Blank, Stephen, „Threats To And From Russia: An Assessment.“ *The Journal of Slavic Military Studies*, 21, 2008.
28. Blank, Stephen, „Nonproliferation, Russian Style.“ *The Journal of International Security Affairs*, 19, Fall/Winter 2010. <<http://www.securityaffairs.org/issues/2010/19/blank.php>> [Žiūrėta 2011 07 27].
29. Blumenthal, Dan, „Strengthening the U.S.-Australian Alliance: Progress and Pitfalls.“ *Asian Outlook*, April-May 2005.

30. Boot, Max, *War Made New: Weapons, Warriors, and the Making of the Modern World*. New York: Gotham Books, 2006.
31. Bormann, Natalie, *National missile defence and the politics of US identity: a poststructural critique*. Manchester: Manchester University Press, 2008.
32. Bowen, Wyn Q., *The Politics of Ballistic Missile Nonproliferation*. London: Macmillan Press LTD, 2000.
33. Brinton, Turner, „Airborne Laser Goes Two for Three in 1st Intercept Tests.“ *Space News*, February 12, 2010. <<http://www.spacenews.com/military/100212-airborne-laser-goes-two-for-three-1st-intercept-tests.html>> [Žiūrėta 2010 09 05].
34. Brown, Gary, „Defending Australia: Issues in Australia’s Post-Cold War Defence Policy.“ Parliamentary Research Service, Research Paper 19, 1994/95. <<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rp/1994-95/95rp19.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].
35. Butt, Yousaf, „Satellite Laser Ranging in China.“ Union of Concerned Scientists, January 8, 2007. <http://www.ucsusa.org/assets/documents/nwgs/slr_in_china.pdf> [Žiūrėta 2011 02 18].
36. Byman, Daniel A., Waxman, Matthew C., „Kosovo and the Great Air Power Debate.“ *International Security*, 24(4), spring 2000.
37. Caton, Jeffrey L., „Joint Warfare and Military Dependence on Space.“ *Joint Forces Quarterly*, Winter 1995-96.
38. Chan, Gerald, *China’s Compliance in Global Affairs: Trade, Arms Control, Environmental Protection, Human Rights*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006.
39. Chang, James C.P., „U.S. Policy Toward Taiwan.“ June 2001. <<http://www.wcfia.harvard.edu/fellows/papers/2000-01/chang.pdf>> [Žiūrėta 2011 04 25].
40. Chase, Michael S., *Taiwan’s Security Policy: External Threats and Domestic Politics*. London: Lynne Rienner Publishers, 2008.
41. Cheng, Ta-chen, „Jiang Zemin’s military thought and legacy.“ *International Relations of the Asia-Pacific*, 6(2), 2006.
42. Cheng, Dean, „The PLA and Joint Operations: Moving from Theory Toward Practice.“ Kn. Michael D.Swaine, Andrew N.D.Yang, Evan S.Medeiros, Oriana Skylar Mastro (sud.), *Assessing the Threat: The Chinese Military and Taiwan’s Security*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2007.
43. Christensen, Thomas J., „Posing Problems Without Catching Up China’s Rise and Challenges for U.S. Security Policy.“ *International Security*, 25(4), Spring 2001.
44. Christensen, Thomas J., „Fostering Stability or Creating a Monster? The Rise of China and U.S. Policy toward East Asia.“ *International Security*, 31(1), Summer 2006.

45. Chu, Yun-han, „The Evolution of Beijing’s Policy toward Taiwan during the Reform Era.“ Kn. Yong Deng, Fei-Ling Wang (sud.), *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005.
46. Cimbala, Stephen J., „Russia’s Strategic Nuclear Deterrent: Realistic or Uncertain?“ *Comparative Strategy*, 26, 2007.
47. Collins, John M., *Imbalance of Power: An Analysis of Shifting U.S.-Soviet Military Strengths*. London: Macdonald and Jane’s, 1978.
48. Collmer, Sabine, „Information as a Key Resource: The Influence of RMA and Network-Centric Operations on the Transformation of the German Armed Forces.“ George C.Marshall European Center for Security Studies, Occasional Paper Series 8, 2007.
49. Conversations in International Relations: Interview with John J.Mearsheimer (Part I). *International Relations*, 20(1), 2006.
50. Critchlow, Robert D., „U.S. Military Overseas Basing: New Developments and Oversight Issues for Congress.“ CRS Report for Congress, October 31, 2005. <<http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33148.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].
51. Cronin, Richard P., „Japan-U.S. Cooperation on Ballistic Missile Defense: Issues and Prospects.“ CRS Report for Congress, 2002. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/9186.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 26].
52. Daalder, Ivo H., „The United States and Europe: From Primacy to Partnership?“ The Brookings Institution, June 11, 2001. <<http://www.brookings.edu/views/articles/daalder/useuropechapter.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 25].
53. Daalder, Ivo, Goldgeier, James, „Global NATO.“ *Foreign Affairs*, September/October 2006.
54. Davis, Lynn E., „Lessons of the INF Treaty.“ *Foreign Affairs*, 66(4), 1988 Spring.
55. Davis Jr., James W., Finel, Bernard I., Goddard, Stacie E., Van Evera, Stephen, Glaser, Charles L., Kaufmann, Chaim, „Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory.“ *International Security*, 23(3), Winter 1998/99.
56. De Haas, Marcel, *Russia’s Foreign Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*. London: Routledge, 2010.
57. De Selding, Peter B., „China Satellite Navigation System Planned for 2010.“ *Space.com*, May 5, 2008. <<http://www.space.com/5303-china-satellite-navigation-system-planned-2010.html>> [Žiūrėta 2011 02 20].
58. Delaney, William P., „Air Defense of the United States: Strategic Missions and Modern Technology.“ *International Security*, 15(1), Summer 1990.
59. Donnelly, Chris, „How do Allies Deal With U.S. Military Transformation.“ <http://www.nids.go.jp/english/event/symposium/pdf/2005/e2005_06.pdf> [Žiūrėta 2010 02 10].

60. Dunnigan, James, „It's Raining Su-25s.“ *Strategy Page*, February 23, 2011. <<http://www.strategypage.com/dls/articles/Its-Raining-Su-25s-2-23-2011.asp>> [Žiūrėta 2011 06 25].
61. Evans, Michael, „Australia and the Revolution in Military Affairs.“ Land Warfare Studies Centre, Working Paper 115, August 2001. <<http://www.defence.gov.au/army/LWSC/docs/wp%20115.pdf>> [Žiūrėta 2008 09 20].
62. Fawn, Rick, „Russia's Reluctant Retreat From the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001.“ Kn. Rick Fawn (sud.), *Realignments in Russian Foreign Policy*. London: Frank Cass, 2003.
63. Fearon, James D., „The Offence-Defense Balance and War Since 1648.“ Paper prepared for the 1995 annual convention of the International Studies Association, Chicago, Illinois, February 21-25, 1995. <<http://www.seminario2005.unal.edu.co/Trabajos/Fearon/The%20offense%20-%20defense%20balance%20and%20war%20since%201648.pdf>> [Žiūrėta 2009 02 10].
64. Feigenbaum, Evan A., *China's Techno Warriors: National Security and Strategic Competition from the Nuclear to the Information Age*. Stanford: Stanford University Press, 2003.
65. Fergusson, James, „NATO, Europe and Theatre Missile Defence.“ *Canadian Military Journal*, Spring 2002.
66. Finkelstein, David M., „Thinking About the PLA's „Revolution in Doctrinal Affairs.“ Kn. James Mulvenon, David M.Finkelstein (sud.), *China's Revolution in Doctrinal Affairs: Emerging Trends in the Operational Art of the Chinese People's Liberation Army*. <<http://www.defensgroupinc.com/cira/pdf/doctrinebook.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
67. Fisher, Richard D., „China's Aviation Sector: Building Toward World Class Capabilities.“ Testimony for the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on *China's Emergent Military Aerospace and Commercial Aviation Capabilities*, May 20, 2010. <http://www.uscc.gov/hearings/2010hearings/written_testimonies/10_05_20_wrt/10_05_20_fisher_statement.php> [Žiūrėta 2011 02 25].
68. Fisher, Richard D., *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008.
69. FitzGerald, Mary, C., „The Russian military's strategy for „sixth generation“ warfare.“ *Orbis*, Summer 1994. <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0365/is_n3_v38/ai_15595405/?tag=content;coll> [Žiūrėta 2011 05 10].

70. Frankenstein, John, Gill, Bates, „Current and Future Challenges Facing Chinese Defence Industries.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996.
71. Fravel, M.Taylor, Medeiros, Evan S., „China’s Search for Assured Retaliation: The Evolution of China’s Nuclear Strategy and Force Structures.“ *International Security*, 35(2), Fall 2010.
72. Fravel, M.Taylor, „China’s Search for Military Power.“ *The Washington Quarterly*, 31(3), Summer 2008.
73. Frieman, Wendy, „New Members of the Club: Chinese Participation in Arms Control Regimes 1980-1995.“ *The Nonproliferation Review*, Spring-Summer 1996.
74. Gates, Robert M., „A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for a New Age.” *Foreign Affairs*, 88(1), January/February 2009.
75. Gavin, Francis J., „Same As It Ever Was: Nuclear Alarmism, Proliferation, and the Cold War.“ *International Security*, 34(3), Winter 2009/10.
76. Gill, Bates, Henley, Lonnie, „China and the Revolution in Military Affairs.“ Strategic Studies Institute, May 1996. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/chinarma.pdf>> [Žiūrėta 2009 09 09].
77. Gill, Bates, *Rising Star: China’s New Security Diplomacy*. Washington: The Brookings Institution, 2007.
78. Gill, Bates, Medeiros, Evan S., „Foreign and Domestic Influences on China’s Arms Control and Nonproliferation Policies.“ *The China Quarterly*, 161, March 2000.
79. Gill, Bates, „Chinese Arms Exports to Iran.“ *Middle East Review of International Affairs*, 2(2), May 1998. <<http://meria.idc.ac.il/journal/1998/issue2/gates.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 14].
80. Glantz, David M., *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. London: Cass, 1992.
81. Glaser, Charles L., Kaufmann, Chaim, „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004.
82. Glosny, Michael A., „Strangulation from the Sea?: A PRC Submarine Blockade of Taiwan.“ *International Security*, 28(4), Spring 2004.
83. Goldman, Emily O., Andres, Richard B., „Systemic Effects of Military Innovation and Diffusion.“ *Security Studies*, 8(4), Summer 1999.
84. Goldgeier, James M., McFaul, Michael, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 2003.
85. Goldstein, Lyle, Murray, William, „Undersea Dragons: China’s Military Submarine Force.“ *International Security*, 28(4), Spring 2004.

86. Gordon, Philip H., „Bush, Missile Defence and the Atlantic Alliance.“ *Survival*, 43(1), Spring 2001.
87. Gortzak, Yoav, Haftel, Yoram Z., Sweeney, Kevin, „Offense-Defense Theory: An Empirical Assessment.“ *Journal of Conflict Resolution*, 49(1), February 2005.
88. Gottemoeller, Rose, „Nuclear Weapons in Current Russian Policy“. Kn. Steven E. Miller, Dmitri V. Trenin (sud.), *The Russian Military: Power and Policy*. Cambridge: MIT Press, 2004.
89. Grant, Rebecca, „Vulnerability in Space: The Air Force says goodbye to 50 years of tranquil, undisturbed operations „up there“. *Air Force Magazine*, June 2008.
90. Grant, Rebecca, „The Murky Future of Stealth: why, after 35 years, does the US have fewer than 150 stealth aircraft?“ *Air Force Magazine*, February 2009. <<http://www.airforce-magazine.com/MagazineArchive/Pages/2009/February%202009/0209stealth.aspx>> [Žiūrėta 2010 11 12].
91. Gray, Colin S., Barlow, Jeffrey G., „Inexcusable Restraint: The Decline of American Military Power in the 1970s.“ *International Security*, 10(2), Autumn 1985.
92. Gray, Colin S., *Another Bloody Century: Future Warfare*. London: Phoenix, 2005.
93. Bernard, Simon, „The Revolution in Military Affairs: The Approach with Caution.“ *The Army Doctrine and Training Bulletin*, 3(4), Winter 2000.
94. Halloran, Richard, „China Turns Up the Heat.“ *Air Force Magazine*, April 2010. <<http://www.airforce-magazine.com/MagazineArchive/Documents/2010/April%202010/0410china.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
95. Hamilton, Robert, „The Bear Came Through The Tunnel: An Analysis of Georgian Planning and Operations in the Russo-Georgian War and Implications for U.S. Policy.“ Kn. Paul B. Ride (sud.), *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*. Abingdon: Routledge, 2010.
96. Hawkins, William R., *Is Rumsfeld's "Revolution in Military Affairs" Finally Over?* September 12, 2006. <http://www.americaneconomicalert.org/view_art.asp?Prod_ID=2548> [Žiūrėta 2009 02 10].
97. Helly, Damien, Gogia, Giorgi, „Georgian Security and the Role of the West.“ Kn. Bruno Coppieters, Robert Legvold (sud.), *Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2005.
98. Herspring, Dale R., *The Kremlin & The High Command: Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006.
99. Herspring, Dale R., „Is Military Reform in Russia for „Real“ Yes, But...“ Kn. Stephen J. Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The

- Strategic Studies Institute, July 2010.
<<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub997.pdf>>
[Žiūrėta 2011 05 05]
100. Hildreth, Steven A., Woolf, Amy F., „Ballistic Missile Defense and Offensive Arms Reductions: A Review of the Historical Record.“ CRS Report for Congress, May 25, 2010.
<<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41251.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 05].
  101. Hildreth, Steven A., „Ballistic Missile Defense: Historical Overview.“ CRS Report for Congress, updated 9 July 2009.
<<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RS22120.pdf>> [Žiūrėta 2010 10 10].
  102. Hirst, Paul Q., „Another Century of Conflict? War and the International System in the 21st Century.“ *International Relations*, 16(3), 2002.
  103. Hopf, Ted, „Polarity, The Offense-Defense Balance, and War.“ *American Political Science Review*, 85(2), June 1991.
  104. Hundley, Richard O., „Past Revolutions. Future Transformations. What can the history of revolution in military affairs tell us about transforming the U.S. military?“ National Defence Research Institute, RAND, 1999.
<http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/2007/MR1029.pdf>
[Žiūrėta 2008 09 15].
  105. Institute for National Strategic Studies, National Defense University, „The United States and Japan: Advancing Toward a Mature Partnership.“ INSS Special Report, October 11, 2000.
<<http://libweb.uoregon.edu/ec/e-asia/reada/SFJAPAN.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 11].
  106. Inyutin, Vsevolod, Chaplin, Konstantin, Didenko, Leonid, Konovalov, Ivan, „Vladimir Putin visits plant producing automatic troop control equipment.“ 19 January 2010.
<<http://premier.gov.ru/pda/eng/premier/press/ru/4493/>> [Žiūrėta 2011 06 24].
  107. Isaacson, Jeffrey, Layne, Christopher, Arquilla, John, „Predicting Military Innovation.“ Arroyo Center, 1999.
<http://www.rand.org/pubs/documented_briefings/2007/DB242.pdf>
[Žiūrėta 2009 02 10].
  108. „Israel and Russia in UAV Deal.“ *Defense Industry Daily*, May 30, 2011.
<<http://www.defenseindustrydaily.com/Israel-and-Russia-in-UAV-Deal-05459/>> [Žiūrėta 2011 06 24].
  109. Ivanov, Sergei, „Russia’s Geopolitical Priorities and Armed Forces.“ *Russia in Global Affairs*, January/February 2004.
<http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2571> [Žiūrėta 2011 05 10].
  110. Jakulevičius, Darius, Bučiūnas, Kazimieras Gediminas, „Rusijos karinės politikos apžvalga: praeities mitai, šiandienos grėsmės, ateities vizijos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2004*.
  111. Jane’s, „Force XXI Battle Command Brigade-and-Below-Blue Force Tracking (FBCB2-BFT) (United States), Command Information Systems-Land.“
<<http://www.janes.com/articles/Janes-C4I->

- [Systems/Force-XXI-Battle-Command-Brigade-and-Below--Blue-Force-Tracking-FBCB2-BFT-United-States.html](#)> [Žiūrėta 2011 01 15].
112. Jashi, Salome, „The Format of the U.S. Military Assistance to Georgia Changed.“ *Civil.ge*, March, 5, 2002. <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=1447>> [Žiūrėta 2011 07 11].
  113. Jasutis, Gražvydas, Sadauskas, Kornelijus, „Rusijos karinė doktrina: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis.“ *Politologija*, 25(1), 2002.
  114. Jasutis, Gražvydas, „Karinio aljanso patvarumo tyrimas: Rusijos ir Baltarusijos atvejis“. Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2011.
  115. Jasutis, Gražvydas, „Konvencinių ginklų kontrolės įtaka Rusijos ir NATO santykiams.“ *Politologija*, 34(2), 2004.
  116. Jervis, Robert, „Cooperation under the Security Dilemma.“ Kn. Michael E. Brown, Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004.
  117. Ji, You, *The Armed Forces of China*. London, New York: I.B. Tauris Publishers, 1999.
  118. Ji, You, „Learning and Catching Up: China’s Revolution in Military Affairs Initiative.“ Kn. Emily O. Goldman, Thomas G. Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
  119. Jing, Quan, „Militarization of the Taiwan Strait Issue.“ Kn. Shiping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006.
  120. Johnson, Chalmers, Keehn, E.B., „The Pentagon’s Ossified Strategy.“ *Foreign Affairs*, July/August 1995.
  121. Johnston, Alastair Iain, „Prospects for Chinese Nuclear Force Modernization: Limited Deterrence versus Multilateral Arms Control.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996.
  122. „К 2018 году в России будет создана спутниковая группировка для обеспечения вооруженных сил связью нового поколения.“ *Тасс Телеком*, 07 Декабря 2011. <<http://tasstelecom.ru/news/one/424>> [Žiūrėta 2011 06 20].
  123. Kagan, Frederick W., *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy*. New York, London: Encounter Books, 2006.
  124. Kamphausen, Roy, Lai, David, Scobell, Andrew (sud.), *The PLA At Home and Abroad: Assessing the Operational Capabilities of China’s Military*. Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College, 2010.
  125. Kan, Shirley A., „Taiwan: Major U.S. Arms Sales since 1990.“ CRS Report for Congress, February 24, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].

126. Kan, Shirley, „China’s Anti-Satellite Weapon Test.“ CRS Report for Congress, April 23, 2007. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22652.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
127. Kennedy-Pipe, Caroline, „Russia and the North Atlantic Treaty Organization.“ Kn. Mark Webber (sud.), *Russia and Europe: Conflict or Cooperation?* New York: St.Martin’s Press, 2000.
128. Kim, Tae-Hyung, „South Korea’s Missile Defense Policy: Dilemma and Opportunity for a Medium State.“ *Asian Politics & Policy*, 1(3), 2009.
129. Kimmel, Troy S., „The Story of Aegis.“ *Naval Engineers Journal*, 121(3), 2009. <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1559-3584.2009.00202.x/pdf>> [Žiūrėta 2010 12 16].
130. Kipp, Jacob W., „The Russian Military and the Revolution in Military Affairs: A Case of the Oracle of Delphi or Cassandra?“ Paper originally presented at MORS Conference, Annapolis, Maryland, 6-8 June, 1995. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/rusrma.htm>> [Žiūrėta 2011 05 20].
131. Kipp, Jacob W., „Confronting the RMA in Russia.“ *Military Review*, June-July 1997. <<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm>> [Žiūrėta 2011 05 10].
132. Kipp, Jacob W., „Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence Over the Last 2 Decades.“ Kn. Stephen J.Blank, Richard Weitz (sud.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. The Strategic Studies Institute, July 2010, 237-238. <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub997.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].
133. Kipp, Jacob, „The Russian Armed Forces, the Draft Military Doctrine, and the Revolution in Military Affairs: The Oracle of Delphi and Cassandra Revisited.“ Kn. Michael H.Crutcher (sud.), *The Russian Armed Forces at the Dawn of the Millennium*, 2000. <<http://www.csl.army.mil/usacsl/publications/RW.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].
134. Kiselycznyk, Michael, Saunders, Phillip C., „Assessing Chinese Military Transparency.“ Institute for National Strategic Studies, June 2010. <<http://www.ndu.edu/inss/docUploaded/China%20FINAL.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 15].
135. Korb, Lawrence J., „Defense Budgets and the Clinton Defense Programs.“ Kn. Stephen J.Cimbala (sud.), *Clinton and the Post-Cold War Defense*. Westport, Connecticut, London: Praeger, 1996.
136. Joint Vision 2020. America’s Military: Preparing for Tomorrow, 2000. <http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/joint_vision_2020.pdf> [Žiūrėta 2010 11 10].

137. Kramer, Mark, „The Perils of Counterinsurgency: Russia’s War in Chechnya.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05.
138. Kristensen, Hans M., „Nuclear Posture Review Report“ [Reconstructed], January 8, 2002. <http://www.fas.org/blog/ssp/united_states/NPR2001re.pdf> [Žiūrėta 2011 07 20].
139. Kristensen, Hans M., Walton, Timothy, „Intercontinental Ballistic Missiles: Overview.“ FAS, September 18, 2008. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/icbm/index.html>> [Žiūrėta 2011 02 27].
140. Kühn, Ulrich, „From Capitol Hill to Istanbul: The Origins of the Current CFE Deadlock.“ Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 19, 2009.
141. Laird, Robbin F., Mey, Holger H., „The Revolution in Military Affairs: Allied Perspectives.“ Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, 1999.
142. Lam, Willy Wo-Lap, *Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges*. London: M.E.Sharpe, 2006.
143. Lavrov: US must choose between Russia, Georgia. *The Jerusalem Post*, July 13, 2008. <<http://www.jpost.com/International/Article.aspx?id=111001>> [Žiūrėta 2011 07 02].
144. Lambakis, Steven, „Missile Defense in 2027.“ *Comparative Strategy*, 26, 2008.
145. Lambeth, Benjamin, Lewis, Kevin, „The Kremlin and SDI.“ *Foreign Affairs*, 64(4), 1988 Spring.
146. Larkin, Bruce D., „Chinese Auguries.“ *Journal of Peace Research*, 25(4), December 1988.
147. Levy, Jack S., *Causes of War*. Chichester: John Wiley & Sons, 2010.
148. Levy, Jack S., „The Offensive/Defensive Balance of Military Technology: A Theoretical and Historical Analysis.“ *International Studies Quarterly*, 28(2), June 1984.
149. Li, Nan, „The PLA’s Evolving Warfighting Doctrine, Strategy and Tactics, 1985-95: A Chinese Perspective.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China’s Military in Transition), 146, 1996.
150. Lieber, Keir A., „The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy.“ *International Security*, 30(4), Spring 2006.
151. Lieber, Keir A., „Grasping the Technological Peace: The Offense-Defense Balance and International Security.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004.
152. Lieggi, Stephanie, „From Proliferator to Model Citizen?: China’s Recent Enforcement of Nonproliferation Related Trade Controls and its Potential Positive Impact in the Region.“ *Strategic Studies Quarterly*, Summer 2010.

153. Lieutenant Colonel Millen, Raymond A., „Reconfiguring NATO for Future Security Challenges.“ *Comparative Strategy*, 23, 2004.
154. Lin, Gang, „The Taiwan Dilemma in U.S.–PRC Relations.“ Kn. Shipping Hua (sud.), *Reflections on the Triangular Relations of Beijing-Taipei-Washington since 1995: Status Quo at the Taiwan Straits?* New York: Palgrave Macmillan, 2006.
155. Lochowski, Zdzislaw, „Foreign Military Bases in Eurasia.“ Sipri Policy Paper 18, June 2007. <<http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP18.pdf>> [Žiūrēta 2011 07 27].
156. Lopata, Raimundas, Laurinavičius, Česlovas, „Karinė reforma Rusijoje: politinės trajektorijos.“ *Politologija*, 23(3), 2001.
157. Lord, Carnes, „Soviet Strategic Defense.“ Kn. Stephen J.Cimbala (sud.), *The Soviet Challenge in the 1990s*. New York: Praeger, 1989.
158. Lynch, Dov, „Why Georgia Matters.“ Chaillot Paper, 86, February 2006.
159. Lynn-Jones, Sean M., „Does Offense-Defense Theory Have A Future?“ Canada, 2001. <<https://depot.erudit.org/bitstream/000856dd/1/000260pp.pdf>> [Žiūrēta 2011 05 10].
160. Lynn-Jones, Sean M., „Offense-Defense Theory and its Critics.“ *Security Studies*, 4(4), Summer 1995.
161. Lynn III, William J., „Defending a New Domain – The Pentagon’s Cyberstrategy.“ *Foreign Affairs*, 89(5), September/October 2010.
162. Mahnken, Thomas G., „War in the Information Age.“ *Joint Forces Quarterly*, Winter 1995-96.
163. Metcalf, Marvin G., „Acoustics on the 21st Century Battlefield.“ *Joint Forces Quarterly*, Winter 1995-96.
164. Mathers, Jennifer G., *The Russian Nuclear Shield from Stalin to Yeltsin*. New York: St.Martin’s Press, 2000.
165. McDermott, Roger N., „Russia’s Conventional Armed Forces and the Georgian War.“ *Parameters*, Spring 2009. <<http://www.carlisle.army.mil/usawc/parameters/Articles/09spring/mcdermott.pdf>> [Žiūrēta 2011 05 10].
166. McDowald, Roy Campbell, „Howard’s Long March: The Strategic Depiction of China in Howard Government Policy, 1996-2006.“ The Australian National University, 2009. <<http://epress.anu.edu.au/sdsc/hlm/pdf/prelims.pdf>> [Žiūrēta 2011 03 30].
167. McLaughlin, Col Kevin, Director of Operationally Responsive Space Office, July 2007. <<http://www.responsivespace.com/ors/reference/McLaughlin.pdf>> [Žiūrēta 2011 01 13].
168. Mearsheimer, John J., „Precision-guided Munitions and Conventional Deterrence.“ *Survival*, XXI(2), March April 1979.

- <<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0001.pdf>> [Žiūrėta 2010 11 10].
169. Medeiros, Evan S., „Evolving Nuclear Doctrine.“ Kn. Paul J. Bolt, Albert S. Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006.
170. Medeiros, Evan S., *Reluctant Restraint: The Evolution of China's Nonproliferation Policies and Practices, 1980-2004*. Stanford: Stanford University Press, 2007.
171. Medeiros, Evan S., „Rebuilding Bilateral Consensus: Assessing U.S.-China Arms Control and Nonproliferation Achievements.“ *The Nonproliferation Review*, Spring 2001.
172. Medeiros, Evan S., „Strategic Hedging and the Future of Asia-Pacific Stability.“ *The Washington Quarterly*, Winter 2005/06. <http://www.twq.com/06winter/docs/06winter_medeiros.pdf> [Žiūrėta 2011 03 30].
173. Medeiros, Evan S., Crane, Keith, Heginbotham, Eric, Levin, Norman D., Lowell, Julia F., Rabasa, Angela, Seong, Somi, „Pacific Currents: The Responses of U.S. Allies and Security Partners in East Asia to China's Rise.“ RAND, 2008. <http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG736.pdf> [Žiūrėta 2011 01 11].
174. Meier, Oliver, „Europeans Split Over U.S. Missile Defense Plans.“ Arms Control Association, April 2007. <<http://www.gees.org/documentos/Documen-02190.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].
175. Metz, Steven, Kievit, James, „Strategy and the Revolution in Military Affairs: From Theory to Policy.“ Strategic Studies Institute, June 1995.
176. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratrma.pdf>> [Žiūrėta 2008 09 20].
177. Minnick, Wendell, „Taiwan Continues Cruise Missile Effort.“ *Defense News*, March 23, 2009. <<http://www.defensenews.com/story.php?i=4001377>> [Žiūrėta 2011 05 05].
178. Mitchell, Lincoln, Cooley, Alexander, „After the August War: A New Strategy for U.S. Engagement With Georgia.“ *The Harriman Review*, 17(3-4), May 2010. <<http://www.harrimaninstitute.org/MEDIA/01798.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].
179. Mizin, Victor, „Russia's Missile Industry and U.S. Nonproliferation Options.“ *The Nonproliferation Review*, Spring-Summer, 1998.
180. Moldovan, Dorinel, Pantev, Plamen, Rhodes, Matthew, „Joint Task Force East and Shared Military Basing in Romania and Bulgaria.“ George Marshall European Center for Security Studies, Occasional Paper 21, August 2009. <http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/JTFE_Romania_Bulgaria.pdf> [Žiūrėta 2011 07 27].

181. Moody, R.Adam, „The Indian-Russian Light Water Reactor Deal.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1997.
182. Mulvenon, James C., Yang, Andrew N.D. (sud.), *The People's Liberation Army as Organization: Reference Volume v1.0*. RAND, 2002.
183. Mulvenon, James C., Tanner, Murray S., Chase, Michael S., Frelinger, David, Gompert, David C., Libicki, Martin C., Pollpeter, Kevin L., „Chinese Responses to U.S. Military Transformation and Implications for the Department of Defense.“ RAND, 2006. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG340.pdf> [Žiūrėta 2010 02 02].
184. Mulvenon, James, Finkelstein, David M. (sud.), *China's Revolution in Doctrinal Affairs: Emerging Trends in the Operational Art of the Chinese People's Liberation Army* <<http://www.defensegroupinc.com/cira/pdf/doctrinebook.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
185. Начальник Генерального штаба Вооруженных Сил генерал армии Макаров, Николай, Собрание Академии военных наук с повесткой дня „Итоги работы АВН за 2005–2010 годы и задачи на последующий период.“ *ВПК*, 30 марта, 2011. <<http://vpk-news.ru/articles/7369>> [Žiūrėta 2011 05 10].
186. Neuneck, Götz, Alwardt, Christian, „The Revolution in Military Affairs, its Driving Forces, Elements and Complexity.“ Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 13, May 2008. <<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=94728>> [Žiūrėta 2011 01 17].
187. Nichols, Jim, „Georgia [Republic]: Recent Developments and U.S. Interests.“ CRS Report for Congress, June 15, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/97-727.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 26].
188. Nichols, Jim, „Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. interests.“ CRS Report for Congress, March 3, 2009, 26. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 25].
189. Nien-Dzu Yang, Andrew, „China's Revolution in Military Affairs: Rattling Mao's Army.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
190. Nikitin, Mary Beth, „U.S.-Russian Civilian Nuclear Cooperation Agreement: Issues for Congress.“ CRS Report for Congress, January 11, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL34655.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 27].
191. Northrop Grumman Corporation, „Capability of the People's Republic of China to Conduct Cyber Warfare and Computer Network Exploitation.“ Prepared for The US-China Economic and Security

- Review Commission, October 9, 2009. <http://www.uscc.gov/researchpapers/2009/NorthropGrumman_PRC_Cyber_Paper_FINAL_Approved%20Report_16Oct2009.pdf> [Žiūrėta 2011 02 19].
192. NTI, „US Nonproliferation Sanctions Against China – Statements and Developments.“ <<http://www.nti.org/db/china/sanctchr.htm>> [Žiūrėta 2011 03 16].
193. NTI, „Joint United States-People’s Republic of China Statement on Missile Proliferation.“ October 4, 1994. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/mtrusch.htm>> [Žiūrėta 2011 03 16].
194. NTI, „Sino–US Joint Communiqué.“ August 17, 1982. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/commk82.htm>> [Žiūrėta 2011 04 25].
195. Nygren, Bertil, „Russia’s relations with Georgia under Putin: The Impact of 11 September.“ Kn. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christen Pursiainen (sud.), *Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin*. London: Routledge, 2005.
196. Odom, William E., „Soviet Military Doctrine.“ *Foreign Affairs*, 67(2), 1988/1989 Winter.
197. O’Hanlon, Michael E., *Defense Strategy for the Post-Saddam Era*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2005.
198. Ong, Russell, *China’s Security Interests in the 21st Century*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2007.
199. O’Rourke, Ronald, „China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issue for Congress.“ CRS Report for Congress, February 3, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33153.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 22].
200. Pace, Scott, Frost, Gerald, Lachow, Irving, Frelinger, Dave, Fossum, Donna, Wassem, Don, Pinto, Monica M., „The Global Positioning System: Assessing National Policies.“ RAND, 1995. <http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR614/MR614.appb.pdf> [Žiūrėta 2011 01 14].
201. Pataraiia, Tamara, Darchiasvili, David, „Security regime building in the South Caucasus.“ Kn. Graeme P.Herd, Jennifer D.P.Moroney (sud.), *Security Dynamics in the former Soviet Bloc*. London: Routledge Curzon, 2003.
202. Paulauskas, Kęstutis, *JAV gynybos pramonės raida ir poveikis santykiams su Europa*. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2004.
203. Payne, Keith B., „The Continuing Roles for U.S. Strategic Forces.“ *Comparative Strategy*, 26, 2007.
204. Perry, William J., „Technology and National Security: Risks and Responsibilities.“ Pranešimas konferencijoje „Risk and Responsibility in Contemporary Engineering and Science: French and U.S.

- Perspectives“, France-Stanford Center for Interdisciplinary Studies, April 7-8, 2003. <<http://stanford.edu/dept/france-stanford/Conferences/Risk/Perry.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 11].
205. Perry, William J., „Deterrence and Desert Storm.“ *Foreign Affairs*, 70(4), 1991.
206. Petraitis, Daivis, „Rusijos ginkluotųjų pajėgų reforma 2005-2015 m.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2010-2011*.
207. Пятков, Виктор, Лунев, Андрей, „Война с Грузией показала острую потребность войск в средствах воздушной разведки.“ *Красная звезда*, 8 Августа 2009. <http://www.redstar.ru/2009/08/08_08/2_03.html> [Žiūrėta 2011 06 15].
208. Pikayev, Alexander A., „A Few Speculations on Russia’s Deterrence Policy“. Kn. Ian R.Kenyon, John Simpson (sud.), *Deterrence and the New Global Security Environment*. Abingdon: Routledge, 2006.
209. Polpetter, Kevin, „To Be More Precise: The Beidou Satellite Navigation and Positioning System.“ *China Brief*, 7(10), 25 May 2007. <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=4048](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=4048)> [Žiūrėta 2011 02 24].
210. Postol, Theodore A., „Lessons of the Gulf War Experience with Patriot.“ *International Security*, 16(3), Winter 1991-1992.
211. Pugačiauskas, Virgilijus, „Rusijos karinė doktrina ir praktinės realijos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2010-2011*.
212. Pyadushkin, Maxim, „Russia Seeks to Improve UAV Technology.“ *Military.com*, March 13, 2009. <<http://www.military.com/features/0,15240,186799,00.html>> [Žiūrėta 2011 06 23].
213. Qingguo, Jia, „China’s Nuclear Weapon Policy.“ Kn. Christopher C.Twomey (sud.), *Perspectives on Sino-American Strategic Nuclear Issues*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
214. Qingguo, Jia, „Learning to Live with the Hegemon: Evolution of China’s Policy toward the US since the end of the Cold War.“ *Journal of Contemporary China*, 14 (44), August 2005.
215. Quester, George H., „Offense and Defense in the International System.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004.
216. Quester, George H., *Nuclear First Strike: Consequences of a Broken Taboo*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006.
217. Raska, Michael, „The Revolution in Military Affairs and Security of Small States: Israel’s RMA Trajectory and Force Modernization Programs (1995-2008).“ Lee Kuan Yew School of Public Policy, February 2009. <<http://www.spp.nus.edu.sg/wp/2009/wp0904.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05].

218. Richter, Andrew, „The Revolution in Military Affairs and its Impact on Canada: The Challenge and the Consequences.“ Institute of International Relations, The University of British Columbia, Working paper 28, March 1999. <<http://www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp28.pdf>> [Žiūrėta 2008 08 01].
219. Rear Admiral Hicks, Alan B., *Aegis Ballistic Missile Defense System – Status and Upgrades*. George C. Marshall Institute: Washington Roundtable on Science and Public Policy, 2007. <<http://www.marshall.org/pdf/materials/573.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].
220. Rice, Condoleezza, „Promoting the National Interest.“ *Foreign Affairs*, 79(1), January/February 2000. <http://www.mtholyoke.edu/~jwestern/ir319/condoleezza_rice.htm> [Žiūrėta 2011 03 25].
221. Roberts, Brad, „The Nuclear Dimension: How Likely? How Stable?“ Kn. Michael D. Swaine, Andrew N.D. Yang, Evan S. Medeiros, Oriana Skylar Mastro (sud.), *Assessing the Threat: The Chinese Military and Taiwan's Security*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2007.
222. Roberts, Brad, „China and Ballistic Missile Defense: 1955 to 2002 and Beyond.“ Institute for Defense Analysis, September 2003. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/bmd.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].
223. Romberg, Alan D., „The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution.“ Kn. Steve Tsang (sud.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*. Basingtoke: Palgrave Macmillan in association with St. Antony's College, Oxford, 2004.
224. Ross, Rober S., „Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia.“ *Security Studies*, 15(3), July-September 2006.
225. Roy, Denny, „U.S.-Taiwan Arms Sales: The Perils of Doing Business with Friends.“ Asia Pacific Center for Security Studies, 3(3), April 2004. <<http://www.apcss.org/Publications/APSSS/Roy-TawainArms.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].
226. Rupp, Richard E., *NATO After 9/11: An Alliance in Continuing Decline*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
227. Sabin, Philip, „Western Strategy in the New Era: the Apotheosis of Air Power.“ Kn. Andrew Dorman, Mike Lawrence Smith, Matthew Uttley (sud.), *The Changing Face of Military Power: Joint Warfare in an Expeditionary Era*. New York: Palgrave, 2002.
228. Samson, Victoria, „Prospects for Russian-American Missile Defense Cooperation: Lessons from RAMOS and JDEC.“ <<http://www.cdi.org/pdfs/SamsonLessonsFromRAMOS.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 05].

229. San Pablo-Baviera, Aileen, „The China Factor in US alliances in East Asia and the Asia Pacific.“ *Australian Journal of International Relations*, 57(2), July 2003. <<http://www.southchinasea.org/docs/Pablo-Baviera,%20The%20China%20Factor%20in%20US-Asian%20Alliances.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 26].
230. Saunders, Phillip C., Yuan, Jing-dong, „Strategic Force Modernization.“ Kn. Paul J.Bolt, Albert S.Willner (sud.), *China's Nuclear Future*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006.
231. Scheber, Thomas, „Conventionally-Armed ICBMs: Time for Another Look.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008.
232. Schneider, Mark, „The Future of the U.S. Nuclear Deterrent.“ *Comparative Strategy*, 27, 2008.
233. Sugden, Bruce M., „Speed Kills: Analyzing the Deployment of Conventional Ballistic Missiles.“ *International Security*, 34(1), Summer 2009.
234. Schneider, Mark, „The Nuclear Forces and Doctrine of the Russian Federation“. *Comparative Strategy*, 27, 2008.
235. Schneider, Mark, „The Nuclear Doctrine and Forces of the People's Republic of China.“ *Comparative Strategy*, 28(3), 2009.
236. Scobell, Andrew, *China's Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
237. Shambaugh, David, „China's Military in Transition: Politics, Professionalism, Procurement and Power Projection.“ *The China Quarterly* (Special Issue: China's Military in Transition), 146, 1996.
238. Shambaugh, David L., „China Engages Asia Reshaping the Regional Order.“ *International Security*, 29(3), Winter 2004/05.
239. Shanker, Thom, „Pentagon Invites Kremlin to Link Missile Systems.“ *The New York Times*, April 21, 2007. <<http://www.nytimes.com/2007/04/21/world/europe/21missile.html>> [Žiūrėta 2011 07 28].
240. Sherr, James (sud.), *Soviet Power: The Continuing Challenge*. Basingtoke: Macmillan, 1987.
241. Shimshoni, Jonathan, „Technology, Military Advantage, and World War I: A Case for Military Entrepreneurship.“ Kn. Michael E.Brown, Owen R.Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven E.Miller (sud.), *Offense, Defense, and War: An International Security Reader*. London: The MIT Press, 2004.
242. Shoumikhin, Andrei, „Evolving Russian Perspectives on Missile Defense: The Emerging Accommodation.“ *Comparative Strategy*, 21, 2002.
243. Shulong, Chu, „China and the U.S.–Japan and U.S.–Korea Alliances in a Changing Northeast Asia.“ June 1999. <http://iis-db.stanford.edu/pubs/10021/Chu_Shulong.pdf> [Žiūrėta 2011 03 25].

244. Sloan, Elinor, *Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008.
245. Sloan, Elinor, „Canada and the Revolution in Military Affairs: Current Response and Future Opportunities.“ *Canadian Military Journal*, Autumn 2000. <<http://www.journal.forces.gc.ca/vo1/no3/doc/7-14-eng.pdf>> [Žiūrėta 2010 08 05].
246. Socor, Vladimir, „U.S. Policy on Defense Assistance to Georgia: Neither Yes or No, Perhaps Sometimes.“ *Eurasia Daily Monitor*, 7(171), September 2010. <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=36908](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=36908)> [Žiūrėta 2011 07 02].
247. Sokov, Nikolai, „The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle.“ *CNS*, February 5, 2010. <http://cns.miis.edu/stories/100205_russian_nuclear_doctrine.htm> [Žiūrėta 2011 06 30].
248. Stein, Robert M., Postol, Theodore A., „Correspondence: Patriot Experience in the Gulf War.“ *International Security*, 17(1), Summer 1992.
249. Stern, Lewis M., „Diverging Roads: 21st Century U.S.–Thai Defense Relations.“ *Strategic Forum*, 241, June 2009. <http://www.ndu.edu/inss/docUploaded/Lew%20Stern_USThaiRelations_SF241.pdf> [Žiūrėta 2011 03 25].
250. Stewart, Scott, Hughes, Nate, „Gauging the Threat of an Electromagnetic Pulse (EMP) Attack.“ *Stratfor Global Intelligence*, September 9, 2010. <http://www.stratfor.com/weekly/20100908_gauging_threat_electromagnetic_pulse_emp_attack> [Žiūrėta 2011 02 19].
251. Stuart, Douglas T., Tow, William T., „Chinese Military Modernization: The Western Arms Connection.“ *The China Quarterly*, 90, June 1982.
252. Sugden, Bruce M., „Speed Kills: Analyzing the Deployment of Conventional Ballistic Missiles.“ *International Security*, 34(1), Summer 2009.
253. Šlekys, Deividas, „More than Semantics: The Difference between the Concepts of „Military Revolution“ and „Revolution in Military Affairs.“ *Lithuanian Political Science Yearbook 2007*.
254. Šlekys, Deividas, „Amerikietiškosios kariavimo tradicijos svarba ir keliamos problemos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2007*.
255. Taliaferro, Jeffrey W., „Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited.“ *International Security*, 25(3), Winter 2000/01.
256. Talmadge, Caitlin, „Striking A Balance: The Lessons of U.S.-Russian Materials Security Cooperation.“ *Nonproliferation Review*, 12(1), March 2005.
257. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1983-1984*. Cambridge: Heffers Printers Ltd., 1983.

258. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1985-1986*. Letchworth: The Garden City Press Ltd., 1985.
259. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1990-1991*. London: Brassey's, 1990.
260. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1992-1993*. London: Taylor & Francis, 1992.
261. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1995-1996*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
262. The International Institute for Strategic Studies, „Lessons from Kosovo: Military Operational Capabilities.“ *The Military Balance 1999/2000*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
263. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000-2001*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
264. The International Institute for Strategic Studies, „Lessons from Operation Enduring Freedom.“ *The Military Balance 2002/2003*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
265. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2003-2004*. London: Taylor & Francis, 2003.
266. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*. London: Oxford University Press, 2005.
267. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*. London: Oxford University Press, 2006.
268. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2008*. London: Taylor & Francis, 2008.
269. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009.
270. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Taylor & Francis, 2010.
271. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2011*. London: Taylor & Francis, 2011.
272. Thomas, Timothy L., „The Russian View of Information War.“ Kn. Michael H. Crutcher (sud.), *The Russian Armed Forces at the Dawn of the Millennium*, 2000. <<http://www.csl.army.mil/usacsl/publications/RW.pdf>> [Žiūrėta 2011 05 05].
273. Thomas, Timothy L., „Information Technology: US/Russian Perspectives and Potential for Military-Political Cooperation.“ <<http://fms.leavenworth.army.mil/documents/infotech.htm>> [Žiūrėta 2011 04 20].
274. Thomas, Timothy L., „The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia.“ *The Journal of Slavic Military Studies*, 22(1), 2009.
275. Urbelis, Vaidotas, *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2005.

276. U.S. Department of Defense, Missile Defense Agency, „THAAD DMSMS Program.“ November 4, 2009. <<http://www.dscc.dla.mil/downloads/psmc/Nov09/THAADObsolescencePgm.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].
277. U.S. National Research Council, *U.S. Conventional Prompt Global Strike – issues for 2008 and beyond*. Washington, D.C.: The National Academies Press, 2008. <http://books.google.lt/books?id=MNdli5ZvN68C&pg=PA187&lpg=PA187&dq=national+research+council+prompt+global+strike&source=bl&ots=GWNtdpk8Mk&sig=fyxfrS1Mmp-_qZKMHXcLIENLs9E&hl=lt&ei=75udTPPzE9D5Ofye_JsM&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CB4Q6AEwBA#v=onepage&q&f=false> [Žiūrėta 2010 09 05].
279. Van Atta, Richard H., Lippitz, Michael J., Lupo, Jasper C., Mahoney, Rob, Nunn, Jack H., „Transformation and Transition: DARPA’s Role in Fostering an Emerging Revolution in Military Affairs. Volume 1 – Overall Assessment.“ Institute for Defense Analyses, April 2003. <http://www.darpa.mil/Docs/P-3698_Vol_1_final.pdf> [Žiūrėta 2010 11 10].
280. Van Evera, Stephen, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press, 1999.
281. Van Evera, Stephen, „The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War.“ *International Security*, 9(1), Summer 1984.
282. Van Evera, Stephen, „Offense, Defense, and Causes of War.“ *International Security*, 22(4), Spring 1998.
283. Vaughn, Bruce, „U.S. Strategic and Defense Relationships in the Asia-Pacific Region.“ CRS Report for Congress, January 22, 2007. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33821.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 15].
284. Vuono, Carl E., „Desert Storm and the Future of Conventional Forces.“ *Foreign Affairs*, 70(2), 1991.
285. Wehling, Fred, „Russian Nuclear and Missile Exports to Iran.“ *The Nonproliferation Review*, Winter 1999.
286. Welt, Cory, „How Strategic is the US-Georgia Strategic Partnership?“ The Elliot School of International Affairs, George Washington University, March 2010. <<http://home.gwu.edu/~cwelt/USGeorgiaStrategicPartnership.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 02].
287. Wirtz, James J., „U.S. Nuclear Posture Review and Beyond: Implications for Sino-American Relations.“ Kn. Emily O.Goldman, Thomas G.Mahnken (sud.), *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
288. Wolfsthal, Jon Brook, „U.S. and Chinese Views on Proliferation: Trying to Bridge the Gap.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1994.
289. Woolf, Amy F., „Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues.“ CRS Report for Congress,

- June 21, 2011. <<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf>> [Žiūrėta 2011 08 05].
290. Woolf, Amy F., „National Missile Defense: Russia’s Reaction.“ CRS Report for Congress, June 14, 2002. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/11635.pdf>> [Žiūrėta 2011 06 25].
291. Xiangli, Jun, Sun, Side, Hu, „The Impact of Revolution in Military Affairs on China’s Defense Policy.“ Institute of Applied Physics and Computational Mathematics. <<http://www.lincei.it/rapporti/amaldi/papers/XV-WuRMAImpact.pdf>> [Žiūrėta 2008 08 25].
292. Yoshihara, Toshi, „Chinese Information Warfare – A Phantom Menace or Emerging Threat“. Strategic Studies Institute, November 2001. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/chininfo.pdf>> [Žiūrėta 2010 02 02].
293. Yoshihara, Toshi, „Defense Reforms, Civil-Military Relations, and the Defense of Taiwan.“ Kn. Thomas Bruneau, Harold Trinkunas (sud.), *Global Politics of Defense Reform*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
294. Yuan, Jing-Dong, Saunders, Phillip C., Lieggi, Stephanie, „Recent Developments in China’s Export Controls: New Regulations and New Challenges.“ *The Nonproliferation Review*, Fall-Winter 2002.
295. Yuan, Jing-dong, „China’s Pragmatic Approach to Nonproliferation Policies in the Post-Cold War Era.“ Kn. Suishen Zhao (sud.), *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior*. London: M.E. Sharpe (An East Gate Book), 2004.
296. Yuan, Jing-dong, „Friend or Foe? The Bush Administration and U.S. China Policy in Transition.“ *East Asian Review*, 15(3), Autumn 2003.
297. Yunzhu, Yao, „Chinese Nuclear Policy and the Future of Minimum Deterrence.“ Kn. Christopher C. Twomey (sud.), *Perspectives on Sino-American Strategic Nuclear Issues*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
298. Zaborsky, Victor, „U.S. Missile Nonproliferation Strategy Toward the NIS and China: How Effective.“ *The Nonproliferation Review*, Fall 1997.
299. Zdanevičius, Liudas, „Rusijos gynybos pramonė: tendencijos ir perspektyvos.“ *Lietuvos Metinė Strateginė Apžvalga 2005*.
300. Zhu, Mingquan, „The Evolution of China’s Nuclear Nonproliferation Policy.“ *The Nonproliferation Review*, Winter 1997.

Dokumentai

301. Ambassador for Disarmament Affairs Hu Xiaodi, „China's position on and Suggestions for Ways to Address the Issue of Prevention of an Arms Race in Outer Space at the Conference on Disarmament"

- (Working Paper). February 9, 2000. <<http://www.nti.org/db/china/engdocs/cparoswp.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].
302. Australia's National Security: A Defence Update 2005. Department of Defence, 2005. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Australia_defence_update_2005.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01].
303. Ballistic Missile Defense Act of 1995. <<http://www.fas.org/spp/starwars/congress/1995/h950614i.htm>> [Žiūrėta 2011 01 12].
304. „China's National Defense in 2000.“ *Gov.cn*, September 2000. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/27/content_17524.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].
305. „China's National Defense in 2002.“ *Gov.cn*, December 2002. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17780.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].
306. „China's National Defense in 2004.“ *Gov.cn*, December 2004. <http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18078.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].
307. Defending Australia in the Asia Pacific Century: Force 2030. Defence White Paper 2009, Department of Defence, 2009. <http://www.defence.gov.au/whitepaper/docs/defence_white_paper_2009.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01].
308. Defence of Japan 2006: Annual Defence Paper. Ministry of Defence, 2006. <http://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2006/1-2-2.pdf> [Žiūrėta 2011 04 01].
309. Foster Jr., John S., Gjelde, John S., Earl, Graham, William R., Hermann, Robert J., Kluepfel, Henry M., Lawson, Richard L., Soper, Gordon K., Wood Jr., Lowell L., Woodard, Joan B., „Report of the Commission to Assess the Threat to the United States from Electromagnetic Pulse (EMP) Attack.“ Volume 1: Executive Report, 2004. <http://www.empcommission.org/docs/empc_exec_rpt.pdf> [Žiūrėta 2011 02 19].
310. „FY04 Report to Congress on PRC Military Power.“ Annual Report on the Military Power of the People's Republic of China. <<http://www.defense.gov/pubs/d20040528PRC.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 01].
311. Guidelines for U.S. Implementation of the Agreement Between the U.S. and Russian Federation Government Regarding International Trade in Commercial Space Launch Services, Office of the United States Trade Representative. <<http://www.islandone.org/Treaties/59FR11360.html>> [Žiūrėta 2011 07 02].
312. Headquarters Department of the Army, „FM 3-0 Operations.“ June 2001. <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/fm3_0a.pdf> [Žiūrėta 2011 01 18].

313. Headquarters Department of the Army, „FM 3-0 Operations.“ February 2008. <<http://downloads.army.mil/fm3-0/FM3-0.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].
314. Information Office of the State Council Of the People's Republic of China, „China: Arms Control and Disarmament (November 1995).“ Beijing, November 1995. <<http://www.china.org.cn/e-white/army/index.htm>> [Žiūrėta 2010 09 10].
315. Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense.“ Beijing, July 1998. <<http://www.china.org.cn/e-white/5/index.htm>> [Žiūrėta 2011 01 11].
316. Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense in 2006.“ December 2006. <<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wp2006.html>> [Žiūrėta 2011 01 09].
317. Information Office of the State Council of the People's Republic of China, „China's National Defense in 2008.“ January 2009. <http://www.gov.cn/english/official/2009-01/20/content_1210227.htm> [Žiūrėta 2011 01 10].
318. Joint Vision 2010. America's Military: Preparing for Tomorrow, 1996. <<http://www.dtic.mil/jv2010/jv2010.pdf>> [Žiūrėta 2010 11 10].
319. JP 3-0 Doctrine for Joint Operations, 10 September 2001. <http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/dod_joint_ops_doctrine.pdf> [Žiūrėta 2011 01 18].
320. Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300). <<http://stra.teg.ru/library/national/34/2/0>> [Žiūrėta 2011 05 05].
321. Концепция национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300 (в редакции Указа Президента РФ от 10 января 2000 г. N 24). <<http://terroristica.info/node/208>> [Žiūrėta 2011 05 05].
322. National Security Strategy For A New Century. The White House, October 1998. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nssr-1098.pdf>> [Žiūrėta 2010 12 11].
323. National Military Strategy, 1997: Shape, Respond, Prepare Now – A Military Strategy For A New Era. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/>> [Žiūrėta 2010 12 11].
324. National Security Strategy of Engagement and Enlargement. The White House, February 1995. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].
325. National Military Strategy. February 1995. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nms/nms_feb95.htm> [Žiūrėta 2011 01 18].

326. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (утв. Указом Президента РФ от 12 мая 2009 г. N 537). <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>> [Žiūrėta 2011 05 05].
327. The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>> [Žiūrėta 2011 05 10].
328. The Defence Ministry of the Russian Federation, „The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation.“ <www.pircenter.org/data/npr/Ivanov%20Doctrine.pdf> [Žiūrėta 2011 05 10].
329. The National Military Strategy of the United States of America. A Strategy for Today, A Vision for Tomorrow, 2004. <<http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nms.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 18].
330. The National Missile Defense Act of 1991. <<http://www.missilethreat.com/treaties/pageID.189/default.asp>> [Žiūrėta 2011 01 12].
331. The United States Strategy for the East Asia-Pacific Region 1998. Department of Defense, 1998. <<http://www.dod.gov/pubs/easr98/easr98.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 25].
332. Trilateral Strategic Dialogue Joint Statement Australia-Japan-United States. March 18, 2006. <<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/australia/joint0603-2.html>> [Žiūrėta 2011 04 02].
333. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ 1 January Through 30 June 2000. <http://www.fas.org/irp/threat/bian_feb_2001.htm> [Žiūrėta 2011 07 02].
334. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ 1 January to 31 December 2006. <<http://www.fas.org/irp/threat/wmd-acq2006.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 15].
335. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ Covering 1 January to 31 December 2008. <<http://www.fas.org/irp/threat/wmd-acq2008.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 15].
336. „Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions.“ Covering 1 January to 31 December 2009. <http://www.dni.gov/reports/2009_721_Report.pdf> [Žiūrėta 2011 03 17].
337. United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region. Department of Defense, February 1995. <<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA298441&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>> [Žiūrėta 2011 03 24].

338. United States-Japan Roadmap for Realignment Implementation (United States-Japan Security Consultative Committee Document). May 1, 2006. <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/doc0605.html>> [Žiūrėta 2011 04 01].
339. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review.“ May 1997. <<http://www.fas.org/man/docs/qdr/>> [Žiūrėta 2010 12 10].
340. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ September 30, 2001. <<http://www.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10].
341. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 2006. <<http://www.defense.gov/qdr/report/Report20060203.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 10].
342. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 6, 2006. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/QDR20060203.pdf>> [Žiūrėta 2011 02 10].
343. U.S. Department of Defense, „Quadrennial Defense Review Report.“ February 2010. <http://www.defense.gov/qdr/images/QDR_as_of_12Feb10_1000.pdf> [Žiūrėta 2010 08 07].
344. U.S. Department of Defense, „Ballistic Missile Defense Review Report.“ February 2010. <http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf> [Žiūrėta 2010 08 05].
345. U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2002.“ Annual Report to Congress, 2002. <<http://www.defense.gov/news/Jul2002/d20020712china.pdf>> [Žiūrėta 2010 09 01].
346. U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2006.“ Annual Report to Congress, 2006. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China%20Report%202006.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
347. U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2007.“ Annual Report to Congress, 2007. <<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/070523-China-Military-Power-final.pdf>> [Žiūrėta 2011 01 10].
348. U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2008.“ Annual Report to Congress, 2008. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].
349. U.S. Department of Defense, „Military Power of the People’s Republic of China 2009.“ Annual Report to Congress, 2009. <http://hoangsa.org/forum/downloads/49596-uscn_dod_2009032501.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].

350. U.S. Department of Defense, „Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2010.“ Annual Report to Congress, 2010.
351. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2010_CMPR_Final.pdf> [Žiūrėta 2011 01 10].
352. U.S.-China Economic and Security Review Commission, „2007 Report to Congress.“ <http://www.uscc.gov/annual_report/2007/nov_report/chapter2section2.pdf> [Žiūrėta 2011 03 02].
353. U.S.-Russia Commercial Space Launch Agreement. The White House, January 30, 1996. <<http://www.uni-koeln.de/jur-fak/instluft/proj2001/web-docs/russia-commercial.html>> [Žiūrėta 2011 07 02].
354. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy1998/fy1998_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
355. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/Docs/fy1999_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
356. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2001_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
357. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2003_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
358. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/Docs/fy2007_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
359. U.S. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). <http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2009/fy2009_r1.pdf> [Žiūrėta 2010 12 10].
360. Военная доктрина Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 21 апреля 2000 г. N 706). <<http://femida.info/14/4001.htm#%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0>> [Žiūrėta 2011 05 10].
361. Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года. <http://news.kremlin.ru/ref_notes/461> [Žiūrėta 2011 05 10].

Informaciniai pranešimai, kalbos

362. Center for Defense Information, George, 2007. <<http://www.cdi.org/pdfs/georgia.pdf>> [Žiūrėta 2011 07 05].

363. Cohen, William S., „New Defense Strategy: Shape, Respond, Prepare.” Prepared statement of Secretary of Defense William S.Cohen, February 03, 1998. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=655>> [Žiūrėta 2010 02 20].
364. Cohen, William S., „In Connection with the FY 1998 Defense Budget.” Statement of Secretary of Defense William S.Cohen, 1997. <http://www.globalsecurity.org/military/library/congress/1997_hr/h970212c.htm> [Žiūrėta 2011 01 12].
365. Minister of Defense Sergei Ivanov’s Speech „International Security in the Context of the Russia-NATO Relationship“ at the 2007 Munich Conference on Security Policy Munich Security Conference. Munich, July 2, 2004.
366. <http://www.securityconference.de/archive/konferenzen/rede.php?id=126&menu_2003=&menu_2005=&menu_konferenzen=&sprache=en&> [Žiūrėta 2011 02 10].
367. NATO, High-level talks focus on Enhancing NATO-Russia defence cooperation. February 28, 2007. <http://www.nato.int/cps/en/SID-E8422BCB-C655FD1A/natolive/news_7539.htm> [Žiūrėta 2011 07 20].
368. NATO Secretary General Haap de Hoop Scheffer Speech at the Russian Academy of Sciences’ Institute of Europe. Moscow, June 24, 2005. <<http://www.nato.int/docu/speech/2005/s050624a.htm>> [Žiūrėta 2011 07 10].
369. Perry, William J., „Linking Technology and National Security“. Prepared remarks of Secretary of Defense William J. Perry, The Economics Engineering Systems Department Graduation, Stanford University, June 16, 1995. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=925>> [Žiūrėta 2010 02 20]
370. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Москва, 16 Мая 2003 <<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2003/05/44623.shtml>> [Žiūrėta 2011 07 02].
371. Послание Президента Федеральному Собранию. Москва, 30 Ноября 2010. <<http://www.kremlin.ru/transcripts/9637>> [Žiūrėta 2011 06 26].
372. Послание Федеральному Собранию РФ. Москва, 26 Апреля 2007. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type63374type82634_125339.shtml> [Žiūrėta 2011 07 02].
373. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Москва, 5 Ноября 2008. <<http://www.kremlin.ru/transcripts/1968>> [Žiūrėta 2011 07 02].

374. President Bush's Speech in Tbilisi. Tbilisi, May 10, 2005. <<http://armenia.usembassy.gov/news051005.html>> [Žiūrėta 2011 06 26].
375. President Bush's Speech at West Point. West Point, New York, June 1, 2002. <<http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&folder=339&paper=380>> [Žiūrėta 2009 04 09].
376. President G.W.Bush's Speech at the Citadel. The Citadel, September 23, 1999. <http://www.citadel.edu/pao/addresses/pres_bush.html> [Žiūrėta 2010 10 15].
377. President G.W.Bush, „The Period of Consequences.“ The Citadel, South Carolina, September 23, 1999. <http://www.citadel.edu/pao/addresses/pres_bush.html> [Žiūrėta 2010 10 10].
378. Remarks as Delivered by Secretary of Defense Robert M.Gates. Singapore, June 02, 2007. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1160>> [Žiūrėta 2011 01 10].
379. Remarks as Delivered by Secretary of Defense Donald H.Rumsfeld. Singapore, June 4, 2005. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=77>> [Žiūrėta 2011 01 10].
380. Remarks as Prepared for Secretary of Defense William S.Cohen, Conference on Transforming NATO's Defense Capabilities. Norfolk, Virginia, November 13, 1998. <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=800>> [Žiūrėta 2011 01 15].
381. Russian President Vladimir Putin's Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy. Munich, February 10, 2007. <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/28802/ipriadoc_doc/8dafec3f-ad9c-4ab9-9974-113b27e73892/en/1230_Putin_Munich.pdf> [Žiūrėta 2011 05 05].
382. Russian President Vladimir Putin's annual address to the Federal Assembly. Moscow, May 10, 2006. <http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> [Žiūrėta 2011 05 05].
383. Secretary Condoleezza Rice, Remarks at Sophia University. Tokyo, March 19, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/43655.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].
384. Secretary Condoleezza Rice, Interview With Aleksey Venediktov of Ekho Moskvy Radio. Moscow, April 20, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/44968.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].
385. Secretary Condoleezza Rice, Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov. Moscow, October 15, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/55163.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].

386. Secretary Condoleezza Rice, Press Roundtable in Moscow. Moscow, May 15, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/may/84922.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].
387. Secretary Condoleezza Rice, Remarks With U.S. Defense Secretary Robert Gates, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and Defense Minister Anatoliy Serdyukov After 2+2 Meetings. Moscow, October 12, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/10/93511.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].
388. Secretary Condoleezza Rice, Press Briefing on the President's Visit to China. Beijing, November 20, 2005. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/57412.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].
389. Secretary Rice Addresses U.S.-Russia Relations At the German Marshall Fund. Washington D.C., September 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].
390. Secretary of State Hillary Rodham Clinton, Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov After Their Meeting. Washington D.C., May 7, 2009. <<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/05/123073.htm#>> [Žiūrėta 2011 02 10].
391. Secretary H.R.Clinton's Interview With Ekho Moskvvy Radio. Moscow, October 14, 2009. <<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/10/130546.htm>> [Žiūrėta 2011 02 10].
392. Secretary Colin L.Powell, Press Briefing With Russian Foreign Minister Igor Ivanov. Moscow, January 26, 2004. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/28505.htm>> [Žiūrėta 2011 01 27].
393. Secretary Colin L.Powell, Interview on CCTV. Beijing, July 28, 2001. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2001/4330.htm>> [Žiūrėta 2011 01 15].
394. Statement by Mr. Liu Jieygi, Director-General of Arms Control and Disarmament Department, Ministry of Foreign Affairs of China at the Fourth China-U.S. Conference on Arms Control, Disarmament and Nonproliferation. Washington, March 4, 2002. <http://www.nti.org/db/china/engdocs/liu_0302.htm> [Žiūrėta 2011 02 12].
395. The White House, Office of the Press Secretary, „A „Phased, Adaptive Approach“ for Missiel Defense in Europe.“ Fact Sheet on U.S. Missile Defense Policy, September 17, 2009. <http://www.whitehouse.gov/the_press_office/FACT-SHEET-US-Missile-Defense-Policy-A-Phased-Adaptive-Approach-for-Missile-Defense-in-Europe/> [Žiūrėta 2011 07 02].

396. U.S. Department of Defense, „Global Command and Control System Adopted.“ Immediate Release of the Department of Defense, September 26, 1996. <<http://www.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=1049>> [Žiūrėta 2011 01 15].
397. U.S. Department of Defense, Missile Defense Agency, „AEGIS Ballistic Missile Defense.“ <http://www.mda.mil/system/aegis_status.html> [Žiūrėta 2011 01 18].
398. U.S. Department of State Bureau of Verification, Compliance, and Implementation, „Conventional Prompt Global Strike.“ Fact Sheet, April 8, 2010. <<http://www.state.gov/t/vci/rls/139913.htm>> [Žiūrėta 2010 09 05].
399. Заседание Коллегии Министерства обороны РФ, Президент РФ Д. Медведев, „Россия укрепляет армию и флот.“ *Красная звезда*, 19 Марта 2011. <http://www.redstar.ru/2011/03/19_03/1_01.html> [Žiūrėta 2011 06 20].
400. Заседание Коллегии Министерства обороны РФ, Министр обороны РФ Анатолий Сердюков, „Россия укрепляет армию и флот.“ *Красная звезда*, 19 Марта 2011. <http://www.redstar.ru/2011/03/19_03/1_01.html> [Žiūrėta 2011 06 20].
401. Zemin's Jiang Speech at the Conference on Disarmament. Geneva, March 26, 1999. <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/jks/cjkk/2622/t15406.htm>> [Žiūrėta 2011 01 10].

Internetiniai puslapiai

402. JTO konvencinių ginklų eksporto ir importo duombazė <http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/UN_REGISTER.nsf>
403. Natural Resources Defense Council <<http://www.nrdc.org/about/>>
404. Rusijos kosmoso agentūros tinklalapis (Федеральное космическое агентство) <<http://www.federspace.ru/main.php?id=10&year>>
405. SIPRI Military Expenditure Database 1988-2010 <<http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2010.xls>>
406. UN Register of Conventional Arms <http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/UN_REGISTER.nsf>